

С. АМИНОВ

ЗАБОНИ ТОЧИКӢ

Китоби дарсӣ барои синфи 10-уми
муассисаҳои таҳсилоти умумӣ

Вазорати маориф ва илми
Ҷумҳурии Тоҷикистон
тасдиқ кардааст

ДУШАНБЕ
МАОРИФ
2018

ББК-81.2 тоҷик+74.261.4

А-57

А-57. Аминов С., Забони тоҷикӣ. Китоби дарсӣ барои синфи 10-уми муассисаҳои таҳсилоти умумӣ. Душанбе, Маориф, 2018. - 224 саҳ.

Хонандагони азиз!

Китоб манбаи донишу маърифат аст, аз он баҳравар шавед ва онро эҳтиёт намоед. Кӯшиш кунед, ки соли таҳсили оянда ҳам ин китоб бо намуди аслиаш дастраси додору хоҳаронатон гардад ва ба онҳо низ хизмат кунад.

Ҷадвали истифодаи китоб

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли таҳсил	Ҳолати китоб (баҳои китобдор)	
				Аввали сол	Охири сол
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					

ISBN 978-99947-1-518-3

Моликияти давлат

© С. Аминов

© Маориф, 2018

Хонандагони гиромӣ!

Вақте ки китобро ба даст мегиреду онро varaқ мезанед, ҳайрон нашавед, ки дар он таърифҳои грамматикӣ вучуд надоранд. Шумо дар синфҳои 5-9 доир ба овошиносӣ (фонетика), луғат, калимасозӣ ва имло, ҳиссаҳои нутқ, ибора, ҷумлаҳои содаву мураккаб, аломатҳои китобат, услубҳои нутқ маълумоти заруриро фаро гирифтаед.

Аз ин хотир, мо барои пешгирӣ аз такрори бемаврид аз овардани масъалаҳои назарӣ худдорӣ кардем. Ҳадафи дарсҳои забони тоҷикӣ синфҳои 10 ва 11 комилан дигар аст. Акнун Шумо ҳар як супориши машқоро иҷро карда, ба саволҳо ҷавоб медиҳед ва бо таъя ба супоришҳо дар мавзӯҳои гуногун нақлу иншо ва матнҳо меофаред. Маводи назарии омӯхтаатонро мустақилона дар амал татбиқ мекунед, яъне корҳои анҷомдодаатонро ҷамъбаст карда, хулосаҳои илмию амалии хешро баён месозед. Вазифаи омӯзиши забон дар синфҳои 10 – 11 инҳоянд:

*фаългардонии маълумоти забонӣ ва тақвияти самтҳои амалии омӯзиш;

* омӯзиши забон чун нахустунсури адабиёт ва имконоти тасвиру ифоданокии он дар тамоми сатҳҳо (овоӣ - фонетикӣ, луғавӣ ва грамматикӣ);

*амалан фаро гирифтани навҳои нутқ (ҳикоягӣ, тасвирӣ ва муҳокимаӣ);

* такмили саводи имлоӣ ва аломатҳои китобат;

* фарогирии маҳоратҳои ҷаҳоргонаи забонӣ (шунидан, сухан гуфтан, хондан ва навиштан);

* амиқгардонии дониш оид ба услубҳои нутқ;

* муносибати оқилона ба калима ва дарки хушоҳангию ифоданокии забони тоҷикӣ;

* фаро гирифтани хусни баёну муомила;

* васеъ гардонидани маҳорату малакаи дарку таҳлил ва таълифи матнҳо дар мавзӯҳои гуногун.

Савол ва супоришҳо тавре пешниҳод шудаанд, ки барои дарки маънои матн, сарфаҳм рафтан ба ҳадафи асосии он, мустақилона эҷод кардан ва рушди тафаккури интиқодӣ мусоидат мекунанд. Ҳамзамон шуморо бештар ба мустақилона фикр кардану дар шакли шифоҳӣ ва хаттӣ дуруст изҳори андеша намудан водор месозанд. Матнҳо ҳам аз услубҳои гуногуни забон интиҳоб ва пешниҳод шудаанд, то ки бо онҳо кор карданро ёд гиред. Дар ниҳояти кор нутқи шифоҳию хаттии шумо дар сатҳи лозима рушд менамояд ва минбаъд дар ҳар мавзӯи матн офарида метавонед.

I. ЗАБОН ВА СУХАН

1. СУДУ ЗИЁНИ СУХАН

1. Матнро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Пас аз хондани матн ба чӣ хулоса омадед? Дар бораи суду зиёни сухан аз мушоҳидаатон мухтасар нақле нависед. Ба ин гуфтаҳо розиед?

Ксанф: Акнун чӣ овардӣ?

Эзоп: Забон.

Ксанф: Боз забон? Магар ба ту нагуфта будам, ки барои меҳмони ман беҳтарин хӯрокхоро биёри? Барои чӣ фақат забон овардӣ? Меҳоҳӣ, ки ман масҳара шавам?

Эзоп: Чӣ чиз беҳтар аз забон шуда метавонад? Забон моро ба якдигар муттаҳид мегардонад. Агар забон намебуд, мо аз ифодаи маром очиз будем. Забон калиди донишҳо ва силоҳи ҳақиқату хирад аст. Ба воситаи забон шаҳрҳо месозанд, мо ба воситаи забон ишқу муҳаббати худро изҳор менамоем. Ба воситаи забон дарс меомӯзанд, ҳақро ба субут мерасонанд, панд мегӯянд, ситоишу ибодат ба ҷо меоранд, месароянд, исбот мекунанд, тасдиқу таъкид менамоянд. Ба воситаи забон лафзҳои «модар», «ёр» ва «Парвардигор»-ро зикр мекунанд. Мо ба воситаи забон «бале» мегӯем. Сардори сипоҳ сарбозонашро ба воситаи забон ба ғалабаву зафар раҳнамоӣ мекунад. Мо ба воситаи забон забони назми Ҳомерро меситоем. Забон олами Эсихлро ба вучуд меоварад ва каломи Демосфенро зинда мегардонад. Эй Ксанф... сар то сари Юнонистон ба воситаи забон офарида шудааст, ба воситаи забони зебо ва шевои Юнон, ки садояш дар давоми асрҳо дар тамоми ҷаҳон баланд шунида шуд.

Ксанф (нимҳез шуда бо шавқ гап мезанад). Офарин! Офарин! Офарин, Эзоп! Сухани ҳақ гуфтӣ... Ту ҳақиқатан беҳтарин чизи ҷаҳонро барои мо овардӣ. (Боз як ҳамён пул бароварда ба сӯи Эзоп мепартояд). Боз ба бозор рав, ин

бор бадтарин чизро гирифта биёр. Ман ба донишмандии ту бовар пайдо кардан мехоҳам.

Эзоп табақи болопӯшидае меорад.

Ксанф: Ҳоло ки чӣ будани беҳтарин чизи дунёро фаҳмидем, биё бубинем, ки ба фикри ин маъюби зишт бадтарин чизи дунё чӣ будааст: (рӯймолро аз рӯи табак мебардорад). Забон (хашмгинона). Боз забон?..Забон?... Эй кундфаҳм, магар худат нагуфта будӣ, ки забон беҳтарин чизи дунёст? Магар боз шаллоқ хӯрдан мехоҳӣ?

Эзоп: Забон, чаноб, бадтарин чизи дунёст. Забон манбаи хамаи дасисаву балоҳост, оғози фитнаҳо ва модари тамоми баҳсу чанчолҳост. Забонро шоирони беҳунар бечо ба кор бурда, боиси озори гӯши мардум мешаванд. Файласуфоне, ки қобилияти тафаккур надоранд, забонбозӣ мекунад. Забон дурӯғ мебофад, ҳақиқатро пинҳон месозад ва дурустро нодуруст нишон медиҳад. Забон ғайбат мекунад, ба касон таҳқир меоварад ва буздилона пинҳон мешавад. Забон барои садақа пурсидан ва гадоӣ кушода мешавад, забон ба мардумон лаънату нафрин мегӯяд, аҷзу ҳақирӣ баён менамояд. Забон хашму ғазаб зоҳир месозад, тухмат мекунад, мефурӯшад. Ҳилаву фиреб ба кор мебарад. Забон хиёнат мекунад, фасод меандозад. Ба воситаи забон мо мегӯем: «Бимир» Ба воситаи забон носазо мегӯем ва лафзҳои «бандаву ғуломро» ба кор мебарем. Мо ба воситаи забон «не» мегӯем. Олиха Ахил хашму ғазаби худро ба воситаи забон ба кор бурд. Ксанф, ана барои чӣ забон бадтарин чизҳои дунё мебошад, ки мо медонем!

Луғат

Эзоп – масалнависи машҳури Юнони бостон

2. Порчаро возеҳ хонед ва мазмунӣ онро нақл кунед. Калимаҳои ҳарфи ӣ – дорро ёбед ва имлояшонро шарҳ диҳед.

Сухан сардафтари девони ишқ аст,
Сухан ганчинаи султони ишқ аст.
Зи дил файзе, ки чӯйӣ, чуз баён нест,
Забони теғ чун теғи забон нест.
Сухан зоҳир кунад сӯзи ниҳонро,
Зи шамъи дил барафрӯзад чаҳонро.
Сухан сарчашмаи дарёи ишқ аст,
Сухан сармояи савдои ишқ аст.
Ки гар бар сафҳаи олам набудӣ,
Нишон аз одаму олам набудӣ.
Кӣ ҳоли рафтаву оянда гуфтӣ,
Кӣ чандин маънии поянда гуфтӣ?...
Кӣ мутрибро нишотангез кардӣ,
Ҳазор оташ ба як дам тез кардӣ?
Сухан ваҳй аст, мо арши баринем,
Сухан сеҳр аст, мо сеҳрофаринем.
Чӣ чойи сеҳру эъҷози Масеҳ аст?
Ҳаёти мо зи гуфтори фасеҳ аст.
Ба як дам оламеро зинда созем
В-аз он пас то абад поянда созем.
Касе худ бесухан чун зинда монад,
Дар иқлими бақо поянда монад?

Бадриддини Ҳилолӣ

Луғат

сармоя – асос, сабаб

савдо – ҳавову ҳавас, девонагӣ, шайдоӣ

эъҷози Масеҳ – муъҷиза (кори ҳайратовар) – и Исо, ки гӯё бо дамидани нафас мурдаро зинда мекардааст

сафҳа – саҳифа, сатҳ, рӯйи чизе

мутриб – навозанда ва сароянда

ваҳй – паём ва илҳоме, ки Худо ба пайғамбарон мефиристонд

фасеҳ – равшан ва бурро

арши барин – осмон, тахти баланд

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. **Забони теғ чун теғи забои нест чӣ маъно дорад?**
2. Сухан ба **нишони оламу одам** чӣ муносибат дорад?
3. Ҳаёти инсон магар ба **гуфтор** вобаста аст?
4. Дар хусуси аҳамияти забон кадом зарбулмасал ва мақолҳоро медонед? Чанде аз онҳоро нависед ва шарҳ диҳед.

II. ИМЛОИ ҲАРФИ Й – и заданок

2. Ҳарфи й дар таркиби калима

Дар хотир доред: Ҳарфи й дар таркиби калимаҳои решагии навъи моҳӣ, ҳавлӣ, шолӣ, биҳӣ, холӣ навишта мешавад.

Бандаки изофӣ ҳеҷ гоҳ бо й-и дароз навишта намешавад: китоби бадеӣ, оби тоза, табиати босафо.

3. Бо истифодаи калимаҳои зерин ҷумлаҳо созед ва шарҳ диҳед, ки й чӣ вазифаро иҷро кардааст:

моҳӣ, ҳавлӣ, шолӣ, тӯтӣ, мӯрӣ, ҷуворӣ, бинӣ.

4. Калимаҳои сутуни аввалро бо сутуни дуум муқоиса кунед ва шарҳ диҳед. Чаро ин тавр шуд?

шолӣ – шоли хона

холӣ – холи сиёҳ

сурхӣ – сурхи баланд

моҳӣ – моҳи май

тифлӣ – тифли хурдсол

муаллимӣ – муаллими мо

обӣ – оби зулол

5. Матро хонед ва гӯед, ки ҳарфи й (и- и дароз) дар калимаҳои ишорашуда ба кадом вазифа омадааст? Тақлидан ба матн нақле тартиб диҳед ва калимаҳои ҳарфи й - дорро маънидод карда, имлояшонро ба хотир гиред.

Шарифҷонмахдум одами баландқомат, сафедрӯй, мешчашм буда, дар вақте ки ман ба хидмати ӯ даромадам, бисту ҳафт сол умр дошт.

Шарифҷонмахдум дар хушхаттӣ, хушсаводӣ, шеърфаҳмӣ ва маорифдӯстӣ дар байни муллозодағони Бухоро қариб ягона буд. Одатан фарзандони муллоҳои калони

Бухоро ба давлат ва шухрати падар мағрур шуда, дар **хурдсолӣ** бетарбия мемонданд ва ё ин ки тарбияи бад мегирифтанд ва дар **калонсолӣ** аз ҳеҷ гуна корҳои ... бадахлоқӣ худдорӣ намекарданд ва, бо вучуди ин, ба воситаи номи падар ба мансабҳои калон мерасиданд ва бештаринашон мансаби худро сӯистеъмол мекарданд. Сабаб ҳамин буд, ки мардуми Бухоро дар ҳаққи махдумон латифаҳои **ғалатӣ** бофтаанд ва шеърҳо гуфтаанд..

Дар байни ин гуна махдумони калон донишмандон кам ёфт мешуданд, ки яке аз ҳамон камёбҳо Шарифҷонмахдум буд.

Садрӣддин Айнӣ

6. Шеърро возеҳ хонед ва ҳангоми кироат ба задаи калимаҳои ҳарфи ӣ –дор тавачҷух кунед. Гӯед, ки дар шеър дар бораи чӣ сухан меравад?

Чу бех гаштӣ, табиб аз худ маёзор,
Ки беморӣ тавон будан дигар бор.
Чу борон рафт, боронӣ маяфкан,
Чу мева сер хӯрдӣ, шох машкан.
Чу хирман баргирифтӣ, гов мафрӯш,
Ки дунҳиммат кунад неъмат фаромӯш.
Манех бар рӯшноӣ дил ба як бор,
Чароғ аз баҳри торикӣ ниғаҳ дор.
Нашояд к-одамӣ чун курраи хар,
Чу сер ояд, нагардад гирди модар.
Вафодорӣ куну миннатшиносӣ,
Ки бадфарҷомӣ орад носипосӣ...

Саъдии Шерозӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Шумо ба гуфтаҳои шоир ҳамфикред ё не? Чаро?
2. **Курра аз кура** чӣ фарқ дорад?
3. Муродифи дигари **аз баҳри** - ро ёбед ва кадом ҳиссаи нутқ буданашро шарҳ диҳед.
4. **Манех** дуруст ё **нанех** ? Чаро?
5. Дар кадом калимаҳои **ӣ** - дор зада ба **ӣ** меафтад, ёбед ва шарҳ диҳед.

7. Матнро хонед ва гӯед, ки аз он чӣ натиҷа бардоштед? Калимаҳои ҳаммаъно дар матн чӣ нақш доранд? Вазифаи ҳарфи й - ро дар калимаҳо шарҳ диҳед. Хулосаи аз ин мавзӯ бардоштаатонро бо иловаҳо такмил диҳед ва нависед.

Дигар тундиву тезӣ одат макун ва аз ҳилм холӣ мабош. Лекин якбора чунон нарм мабош, ки аз ҳушиву нармӣ бихӯрандат ва низ чунон дурушт мабош, ки ҳаргизат ба даст бинасованд ва бо ҳама гурӯҳ мувофиқ бош, ки ба мувофиқат аз дӯсту душман мурод ҳосил тавон кард. Ва ҳеҷ касро бадӣ маёмӯз, ки бад омӯхтан дувуми бадӣ кардан аст. Агарчи бегуноҳ касе туро биёзорад, ту ҷаҳд кун, ки ўро наёзорӣ, ки хонаи камзорӣ дар кӯйи мардумист. Ва асли мардумӣ гуфтаанд, ки камзорист.

Пас, агар мардумӣ, камзор бош ва дигар кирдор бо мардумон неку дор. Аз он чи мардум бояд дар оина нигарад, агар дидораш хуб бувад, бояд ки кирдораш чун дидораш бувад, ки аз неку зиштӣ назебад, Нашояд, ки аз гандум ҷав рӯяд ва аз ҷав гандум.

Унсурулмаолиши Кайковус

Луғат

ҳилм – нармдилӣ, мулоимат

мардумӣ – инсонпарварӣ, мурувват кардан

совидан – соидан, молидан

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Шакли дигари **мабош** кадом калима аст?
2. Дар калимаҳои мисли **бихӯранд би-** чӣ нақш дорад?
3. **Бад омӯхтан, дувуми бадӣ кардан аст** - ро шарҳ диҳед.
4. **Мардумӣ** дар сарсатри охир ба кадом маъно омадааст?

7. Ҳикояро возеҳу равшан хонед ва мазмунашро нақл кунед. Гӯед, ки ҳикмати он дар чист? Дар ин ҳикоя ҳарфи й ба кадом вазифаҳо омадааст? Ҷумлаҳои ишорашударо шарҳ диҳед. Ҳикояро аз ёд кунед.

Ду бародар, **яке хидмати султон кардӣ ва дигаре бо зӯри бозу нон хӯрдӣ**. Боре тавонгар гуфт дарвешро, ки «чаро хидмат накунӣ, то аз машаққати кор кардан бирахӣ?»

– Ту чаро кор накунӣ, то аз мазаллати хидмат раҳой ёбӣ, ки хирадмандон гуфтаанд: **«Нони худ хӯрдану нишастан беҳ, ки камари заррин ба хидмат бастан»**.

Ба даст оҳани тафта кардан хамир,
Беҳ аз даст бар сина пеши амир.

Саъдии Шерозӣ

Луғат

мазаллат – хорию залилӣ

тафта – гудохташуда, сӯзон

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. **Хидмати султон кардӣ** - ро боз чӣ тавр ифода кардан мумкин аст?

2. Нутқи айнан нақлшуда чаро дар ин ҳикоя ба ду шакл навишта шудааст?

3. Ҷумлаи охириро маънидод кунед.

4. Андешаи шумо дар мавриди ҷумлаи охир. Розиед ё не? Чаро?

8. **Хонед ва сипас мазмуни матнро нақл кунед. Дар сарсатри дувум чӣ фикр талқин шудааст, онро нависед ва ба имлои калимаҳои ӣ – дор диққат диҳед. Дар мавзӯи «Нақши шахсони бузург дар муваффақияту пешравии кор» иншое нависед.**

Подшоҳ гуфт:

– Ҳар якеро аз шумо кӯшиш ва ҷонсупории махсус аст, ки дигареро нест. Агар роҳбар набудӣ, ҳеҷ офарида ба хонаи ифрит нарасидӣ ва бар ватану маскани ӯ вукуфу хабар наёфтӣ. Ва агар шуҷоъ набудӣ, ҳеҷ кас бо сипоҳи деуу парӣ муқовамат напайвастӣ. Ва агар бебок набудӣ, ин иллат ба сиҳҳат наянҷомидӣ ва саъйи ҷумла боқихо зоёе будӣ.

– Ҳоли банда ҳамин мизоҷ дорад: агар тухмаи падар набудӣ, замини модар бекору бесамар мондӣ ва агар замин набудӣ, тухм зоеъ шудӣ ва агар устои насихатгар набудӣ, илму ҳикмат дар доираи таълим наёмадӣ ва агар ҳиммати ман бар омӯхтани илмҳо ҷамъ набудӣ, таълиму талқини устодро асаре зоҳир нагаштӣ.

аз «Ҳаким Синдбод»

Луғат

ифрит – дев

сипоҳ – лашкар, қўшун

муқовамат – истодагарӣ кардан

зоеъ – беҳуда, бефоида, бесамар; зиддият кардан

бесамар – бенатича

шучоъ – далеру баҳодур

саъй – қўшиш, чидду чаҳд

3. ФАРҚИ ПАСВАНДИ Ё АЗ БАНДАКҲОИ ФЕЪЛИВУ ХАБАРӢ

Дар хотир доред: *ӣ* дар анҷоми калима чун пасвандҳо ва бандаки феълию хабарӣ ва дар ҷонишинҳои кӣ?, чӣ? меояд: сурхӣ, хубӣ, некӣ, баҳисобгирӣ, хондӣ, давидӣ, талабай, коргарӣ, хонагӣ, пуштнокӣ, хондагӣ, хонданӣ.

10. Шеърро возеҳ хонед ва гӯед, ки сухан дар бораи чӣ меравад. Калимаҳои ӣ-дорро ҷудо карда нависед ва аз ҷиҳати сохт таҳлил кунед:

Цафокоро, вафодорӣ биёмӯз,

Зи ёрон шеваи ёрӣ биёмӯз.

Ба ҳар кас рӯзи неъмат аҳд бастӣ,

Фаромӯшаш макун дар тангдастӣ.

Чу нон бардоштӣ, хонро маяндоз,

Намак хӯрдӣ, намакдонро маяндоз.

Набояд рӯзи аввал аҳд бастан,
Пас аз бастан намебояд шикастан.
Зи мо сарриштаи аҳд аст зинҳор,
Ки ин сарриштаро аз даст магзор.
Тариқе хуштар аз аҳду вафо нест,
Вале афеӯс, к-он дар аҳди мо нест.

Бадриддини Ҳилолӣ

Луғат

неъмат – серию пурӣ, фаровонӣ

хон – дастархон

тангдастӣ – қашшоқӣ

аҳд – ба чо овардани ваъда; дурустаҳдӣ

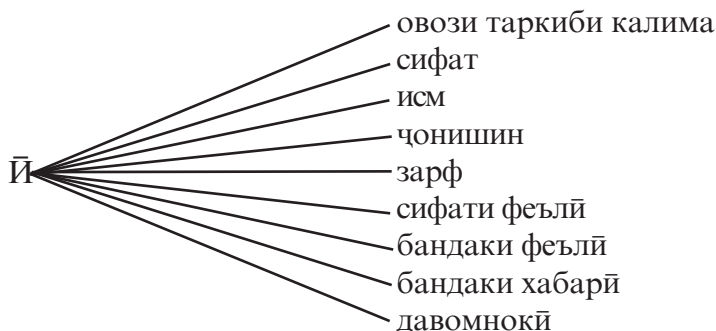
Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. **Хурдӣ** аз **хӯрдӣ** чӣ фарқ дорад?

2. **Латифагӯ** аз **латифагӯӣ** чӣ фарқ дорад?

3. **Нон бардоштан**-ро шарҳ диҳед.

11. Аз рӯйи нақша калимаҳо созед ва вазифаи ӯ-ро дар ҳар як калима шарҳ диҳед. Ҳангоми хондан ба задаи калимаҳо эътибор дода, имлои онҳоро дар хотир нигоҳ доред.



12. Матнро аввал хонеду маънояшро нақл кунед, баъдан онро навишта, ба зери калимаҳои ӯ-дор хат кашед. Гӯед, ки вазифаи он дар калимаҳо аз чӣ иборат аст? Калимаи басар

чӣ маъно дорад ва чаро якчоя навишта шудааст? Дар бораи хар гиёхе, ки медонед, нақле нависед.

Тӯтиё аз гуна-гуна аст ва бехтаринаш табоширист, пас зангорӣ, пас хуросонӣ, пас кирмонӣ. Ва ин ҳама маъданист ва ҳама сарду хушк аст. Решаҳои саратонро суд кунад ва ҳар реше зиштро низ. Ва хушк гардонад бе сӯзандагӣ ва реши чашмро манфиат кунад ва реши мақъадро... Чашмро қавӣ гардонад ва басар тез кунад ва офатҳо аз ӯ дур кунад ва торикӣ аз чашм бирабояд.

аз «Гиёҳнома»-и А. Муваффақ

Луғат

сард – хунук

мақъад – пушт, дубур

саратон – омос, мараз

басар – биной, қувваи босира

реш – захм, чароҳат

суд – фоида, манфиат, нафъ

13. Матнро хонед. Гӯед, ки дар бораи кадом Юсуф сухан меравад? Дар бораи Юсуф кадом шоир дoston офаридааст? Чаро дар ин матн ӣ асосан ба як вазифа омадааст?

Чун Юсуф дида боз намуд, сари худро дар канори падар дид, аз ҷо бархост, ҳар ду дасти худро ба гардани рухуламин даровард ва фарёд кашид, ки:

– Эӣ падари меҳрубон, кучо будӣ, ки бибинӣ бародарҳо бо ман чиҳо карданд ва маро пойи бараҳна давониданд ва захмҳои бисёре ба бадани ман заданд ва меғуфт: – Эӣ падари меҳрубон,

Кучо будӣ, ки аз ғам сӯхтӣ озурдаҷонеро,
Ба қадри рӯзи маҳшар тӯл додӣ ҳар замонеро.
Ниҳолеро, ки медодӣ зи ҷӯйи дида обашро,
Ки рӯзе аз барои хештан гири гулобашро.

Кунун аз тешаи бедод афканданд аз пояш,
Зи мавчи моҳ қаъри чоҳ охир гашта маъвояш.
аз «Саргузашти ҳазрати Юсуф»

Луғат

маҳшар – майдони қиёмат, қиёмат

қаър – тағ, чуқурӣ, умқ

тӯл додан – дароз кардан, давом додани вақт

маъво – чой, макон

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. **Дида** дар матн ба кадом маъно омадааст?
2. **Чаро** дар **бубин** пешванди (префикси) **би-** ба **бу-** табдил шудааст?
3. **Аз ғам сӯхтан** - ро шарҳ диҳед ва дар ҷумла истифода баред.
4. Бо истифодаи калимаи **зебой** ҷумла тартиб диҳед.

14. Ҳикояро хонед ва мазмунн онро нақл кунед. Калимаҳои хинд, сахттарин, тангдастӣ ва андуҳ - ро бори дигар талаффуз кунед ва имлои онҳоро дар хотир ниғаҳ доред. Калимаҳои ки ҳарфи й доранд, ёбед ва тарзи сохта шудани онҳоро шарҳ диҳед.

Дар маҷлиси Кисро се тан аз ҳукамо ҷамъ омаданд: файласуфи Рум, ҳақими Ҳинд ва Бузургмеҳр. Сухан ба он чо расид, ки сахттарин чизҳо чист? Румӣ гуфт: «Пирию сустӣ ва нодорию тангдастӣ». Ҳиндӣ гуфт: «Тани бемору андуҳи бисёр». Бузургмеҳр гуфт: «Наздики ачал бо дурӣ аз ҳусни амал». Ҳама ба қавли Бузургмеҳр бозомаданд.

ҶИТӢА

Пеши Кисро зи хирадманд ҳакимон мерафт,

Сухан аз сахттарин мавҷ дар ин лучҷаи ғам.

Он яке гуфт, ки беморию андуҳи дароз

В-он дигар гуфт, ки нодорию пирист ба ҳам.
Севумин гуфт, ки қурби аҷалу сӯйи амал,
Оқибат рафт ба тарчеҳи севум ҳукми ҳикам.

Абдурахмони Қомӣ

Луғат

Кисро – лақаби Хусрави Анушервон

лучча – ҷойи амиқи ғам

хукамо – ҷамъи ҳаким, ҳакимон, донишмандон

тарчех – бартарӣ, афзали

15. Дар мавзӯи «Ба пирӣ хидмати модар - падар кун» иншо нависед. Калимаҳои ӣ - дорро аз иншои навиштаатон муайян кунед ва вазифаҳои онро шарҳ диҳед.

16. Матро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ба матн тақлид карда, муколамае тартиб диҳед, ки дар калимаҳои он ҳарфи ӣ ҳарчи бештар истифода шавад. Имлои калимаҳои мутафаккир, бузургқавм - ро дар хотир нигоҳ дошта, бо онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Чун офтоб ба мағриб рафт ва моҳ аз машриқ баромад,
Хучаста ба талаби иҷозат бари тӯтӣ рафт ва дид, ки тӯтӣ
мутафаккир нишаста. Пурсид, ки эй сохибакл, чаро
мутафаккир нишастай?

Тӯтӣ гуфт:

– Ту олихонадон ҳастӣ, намедонам, ки маъшуқи ту низ аз олихонадон аст ё камина. Агар ҳамчу ту бузургқавм аст, бо ӯ дӯстӣ кардан музояқа дарег доштанд надорад, балки бехтар аст, вагарна маслиҳат нест.

Хучаста гуфт:

– Эй маҳрами рози ман, ту рост мегӯӣ! Пас, чӣ гуна аҳволи ӯ маълум кунам?

Тӯтӣ гуфт:

– Айбу ҳунари одаӣ аз забони ӯ маълум мешавад. Магар

ҳикояти он шағол нашунидаӣ?

Хуҷаста пурсид:

– Он чӣ гуна аст?

аз «Тӯтинома»

17. Ба оҳанги хониши ҷумлаҳо диққат дода, муколамаро равшану возеҳ хонед. Гӯед, ки ин матн ба кадом услуби забон тааллуқ дорад ва чаро дар калимаҳои он ҳарфи ӣ бештар истеъмол шудааст? Имлои он калимаҳоро дар ёд нигоҳ доред ва дар гуфтугӯю навишт аз шакли дурусти онҳо кор гиред.

Ёдгор барои дилҷӯӣ, ҳам барои сабук кардани дасти танҳои худ ба сари шахс рафта:

– Ака, ака, – гуфта монанди оне, ки хобидаеро бо нармӣ бедор кунад, он шахсро аз хоб ё мадхушӣ бедор ё хушёр карданӣ шуд.

– Чӣ мегӯӣ, - гуфт он шахс.

– Ҳеч чиз не, аҳволатон чӣ тавр аст? - гуфт Ёдгор.

– Шукр.

– Барои чӣ бандӣ шудӣ?

– Барои мурдан.

– Сабаби бандӣ шуданат чист мегӯям?

– Худи ту кистӣ ва сабаби бандӣ шудани худат чист?

Ёдгор нақл кардани саргузашти худро сар кард, то вақте ки Ёдгор саргузашти худро ба поён расонид, бандии нав ҳам ба қувват омада, ба ҷойи худ нишаста буд. Шунидани саргузашти Ёдгор ба ин шахс таъсири ачибе бахшид.

Садриддин Айнӣ

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Ин порча аз кадом асари Садриддин Айнӣ аст?

2. Симоҳои дигари асарро номбар кунед.

3. Бо иштироки чанд симои асар муколамае тартиб диҳед.

18. Хонед ва хулосаатонро нақл кунед. Чаро дар муколама бештар калимаҳое, ки ӣ доранд, истифода шудаанд. Калимаи афв- ро бори дигар таллафуз кунед ва ба имлояш диққат диҳед. Ба ин монанд муколамае тартиб диҳед.

Абузарчмехр забон бикӯшод ва гуфт:

– Аз устои худ (Бузарчмехр) истифода менамудам ва ӯ ҷавоб мегуфт.

...Гуфтам:

– Аз ҷавонон чӣ беҳтар ва аз пирон чӣ некутар?

Гуфт:

– Аз ҷавонон шарм ва далерӣ ва аз пирон донишу охистагӣ.

– Гуфтам:

– Чӣ чиз аст, ки донишро бияфзояд?

Гуфт:

– Ростӣ.

– Гуфтам:

– Чӣ чиз аст, ки мардум ҷӯянд ва касе тамом дарнаёфт?

Гуфт:

– Се чиз: тандурустӣ ва шодӣ ва дӯсти мухлис.

Гуфтам:

– Чӣ чиз аст, ки бар далерӣ нишон аст?

Гуфт:

– Авф кардан, чун қодир шавӣ...

аз Пандҳои Анушервон

19. Матнро хонед ва задаи калимаҳоро риоя кунед. Ҳамаи калимаҳои ӣ – дорро навишта, вазифаи онро шарҳ диҳед ва бо ифодаҳои ишорашуда ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Чанд рӯзи охир, ҳар гоҳ ки духтарак бо куртаи чити сурхи гулдораш дар гундумпая пайдо мегардад, ҷавон дасту по гум мекунад. Восеъ ин дафъа қарору оромро аз даст дода, говронаашро партофту ба наздики духтар рафт, хушҳолонаву шӯхона салом дод.

Духтар нигоҳе карду дар ҷавоби саломи ӯ:

– Аз корат намон, бача, – гуфт ва хӯша чидан гирифт.
– Ту духтари кӣ мешӣ? - боз бо овози ҳарчи нармтар пурсид Восеъ.

– Духтари **отааму очаам**.

– Номат чист?

– Ба номам чӣ қор дорӣ?

– Хӯша мечинӣ?

Духтар ба ин савол ҷавоб надод. «Аҷаб саволи аҳмақонае додам», – мулзам шуда ба дил гузаронд Восеъ. Аммо азбаски ӯ, ба ҳар навъе ки бошад, духтаракро ба гап дароварданӣ буд, боз пурсид:

– Гап задан намехоҳӣ?

– Бирав бо говонат гап бизан.

Духтараки сипоҳ бо ин ҷавоби тунди худ қасди аввалини ҷавонро пуч карда бошад ҳам, **дилашро сард карда натавонист**. Фақат ин ки духтар ба тараддуди рафтан афтоду риштаи гуфтугузори дуяшон чору ночор бурида шуд.

Сотим Улугзода

4-5. ҚОР БО МАТНИ ПРОТОКОЛ: ПРОТОКОЛИ СОДА

Матни зеринро бодикқат хонед ва муҳтавои онро нақл кунед.

Протокол калимаи франсавӣ (protokol) буда, аз вожаи юнонии protokollon гирифта шудааст, ки маънояш «саҳифаи якуми дастнавис» мебошад.

Калимаи «протокол» дар «Луғати тафсирии калимаҳои русӣ-интернатсионалӣ» (муаллиф: В.Шарифов, ш.Душанбе, 1984) чунин тафсир шудааст: (юн. protokollon – вараки аввал, аз protos – аввал ва kollan – ширеш, елим мекунам) – 1) ҳуҷҷате, ки дар он суханони дар ягон ҷамъомад ё дар вақти пуршиш, муҳосиба гуфташуда ва қарорҳои қабулшуда пурра навишта мешаванд. Масалан, П-и маҷлиси умумӣ; 2) шартномаи хаттии байни давлатҳои гуногун оид ба ягон

масъалаи махсус; 3) П.-и дипломатӣ – маҷмӯи қоидаҳо оид ба тартиботи ҳар гуна амалиёти дипломатӣ, инчунин шакли зоҳирии муносибати байни дипломатҳо, ходимони давлатии мамлакатҳои гуногун; 4) қарордоди конференсияи байналхалқӣ, ки қувваи шартнома ро дорад» (саҳ.250).

Протоколи одӣ ҳуҷҷатест, ки дар он чараёни маҷлис, машварат, конференсия ва ҷамъомадҳои дигар инъикос меёбад. Яъне дар он баромадҳои иштирокчиён мухтасар сабт мегардад. Ин кор аз тарафи шахсе, ки ба ҳайси котиб интихоб гардидааст, сурат мегирад.

Ҳадафи асосии протокол дуруст инъикос кардани он чизе, ки дар маҷлиси мазкур муҳокима шудааст. Дар назар бояд дошт, ки дар ин ҳолат нуктаҳои асосӣ дар протокол сабт мегардад. Сабтро метавон ҳам дар шакли айнан ва ҳам мазмунан анҷом дод. Лозим аст, ки дар бахши **қарор қард** оид ба ин ё он масъала муҳлат ва мутасаддии иҷро нишон дода шавад. Дар ин сурат қарор характери воқеӣ пайдо мекунад.

Агар ҷамъомад ё маҷлис аҳамияти муҳим дошта бошад, дар ин асно дар ҳайати аз 3-5-7-9 ва бештар раёсат интихоб мегардад. Ва аз ин ҳайат раис ва котиб муқаррар карда мешавад. Дар маҷлисиҳои ноҳиявӣ, вилоятӣ ва мақоми ҷумҳуриявироштар раёсат, ҳайати ҳисобӣ ва мандатӣ интихоб мегардад.

Протокол аз рӯйи инъикоси раванди маҷлис ду навъ: сода (одӣ) ва муфассал мешавад.

Дар протоколи сода нуктаи асосӣ, ки муҳокима гашт, дар қарор сабт мегардад.

Дар протоколи муфассал на танҳо рӯзномаи маҷлис, миқдори иштирокдоштагон, матни суҳанрониҳо ва қарорҳои қабулшуда, балки суҳанони дар муҳокима гуфтаи баромадкунандаҳо ва пешниҳодоти онҳо, саволу ҷавобҳо доир ба ҳар як масъалаю рӯзномаи маҷлис навишта мешавад.

Таркиби протокол чунин аст:

- 1) калимаи протокол (дар байни сатр навишта мешавад);
- 2) номи муассисае, ки маҷлиси мазкурро доир менамояд;
- 3) таърихи гузаронидан;
- 4) маълумот дар бораи иштироккунандагон (агар кам бошанд, ному насабашон навишта мешавад ва агар бисёр бошанд, миқдорашон зикр мегардад ва ё ба рӯйхати баҳисобгирӣ ишора мешавад);
- 5) раису котиб кист?;
- 6) рӯзномаи маҷлис;
- 7) аз рӯйи масъалаи якум киро шунидед;
- 8) дар музокира киҳо баромад карданд. Чӣ гуфтанд ва пешниҳодоти онҳо;
- 9) оид ба масъалаи муҳокимашуда чӣ қарор қабул карда шуд;
- 10) имзои раис ва котиб.

Протокол як нусха таҳия карда мешавад ва танҳо раиси маҷлис ва котиб имзо мекунанд. Дар ҳолатҳои зарурат нусхаи он ба муассисаҳои марбута ирсол ва ба шахсони алоҳида дода мешавад.

Савол ва супориш:

- 1) Протокол вожаи кадом забон аст ва чӣ маъно дорад?
- 2) Протокол чӣ гуна ҳуҷҷат аст?
- 3) Ҳадафи асосии протокол аз чӣ иборат аст?
- 4) Вобаста ба инъикоси раванди маҷлис протокол чанд навъ мешавад?
- 5) Протоколи сода аз муфассал бо кадом хусусиятҳои фарқ мекунад?
- 6) Таркиби протоколро шарҳ диҳед.

20. Намунаи протоколи содари аввал хонед, сипас онро нависед. Ҳангоми навиштан ба аломатҳои китобати он диққат диҳед. Худатон мустақилона протокол тартиб диҳед.

Намуна

Протоколи

маҷлиси иттиҳодияи методии муаллимони забон
ва адабиёти муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 00
ш. Душанбе

аз «30» октябри соли 2017 №1 ш. Душанбе

Иштирок кард:

Раиси иттиҳодияи методӣ – А. Асозода

Котиби иттиҳодияи методӣ – М. Комилов

Шунида шуд:

Оид банақшадарории маводи таълим аз забони тоҷикӣ
барои нимаи якуми соли 2017

Қарор карда шуд:

Нақшаи тақвими кор аз забони тоҷикӣ тасдиқ карда
шавад.

Раиси иттиҳодияи методӣ

А. Асозода

Котиб

М. Комилов

Намунаи № 1

Протоколи

маҷлиси хонандагони синфи 10 «А» муассисаи таҳсилоти
миёнаи умумии № 00 ноҳия Рӯдакӣ

аз «18» апрели соли 2016 №3 н. Рӯдакӣ

Иштирок кард: 27 нафар

Раис – Қ.Қодиров

Котиб – Б.Солиев

Рӯзномаи маҷлис:

1. Оид ба гузаронидани корҳои баҳорӣ дар замини
таълимӣ-таҷрибавии назди мактаб.

2. Оид ба рафтори хонанда Ш. Ҳангоми саёҳат.

Шунида шуд:

1. Гузориши муаллимаи биология Саидова Ш. оид ба
ташкили корҳои баҳорӣ дар замини таълимӣ-таҷрибавии

назди мактаб ва ҳадди ақали рӯзи кор барои ҳар як хонанда.

Маҷлис қарор кард:

Кор дар замини таълимӣ-озмоишӣ дар шакли гурӯҳӣ (звено) бо навбат гузаронида шавад. Роҳбарони гурӯҳҳо Шоев х., Қаландаров Д. ва Самадов Ҷ. таъин шаванд.

Шунида шуд:

2. Гузориши роҳбари синф Қосимова Ш. оид ба рафтори дағалонаи Ш. дар нақлиёт хангоми рафтан ба саёҳат.

Маҷлис қарор кард:

1. Рафтори хонанда Ш. сарзаниш карда шавад.

2. Саидов Қ. вазифадор карда шавад, ки дар рӯзномаи мактаб мақолачае нависад.

3. Аз роҳбари синф Камолов С. хоҳиш карда шавад, ки падару модари Ш.-ро аз рафтори нодурусти фарзандашон огаҳ намояд.

Раиси маҷлис

Котиб

Қ. Қодиров

Р. Солиев

Протоколи

маҷлиси кормандони коммуналии ш. Қўрғонтеппа

аз 14 майи соли 2016 №12 ш. Қўрғонтеппа

Иштирок кард: З. Олимов, Б. Ғайратов,
А. Тошев, Ғ. Комилова, С. Баротов, А. Салимов

Рӯзномаи маҷлис:

1. Дар бораи ба иҷора гирифтани бинои нав.
2. Дар бораи тайёри ба зимистони соли 2017\2018.

1. Шунида шуд: Дар бораи ба иҷора гирифтани бинои нав (маърузачӣ Т. Олимов).

Барои вусъат додани кори кормандони коммуналӣ-маърузачӣ пешниҳод намуд, ки бинои нави васеътар ҷустуҷӯ карда шавад.

Қарор карда шуд: Раиси шуъбаи кормандони коммуналӣ Т.Олимов вазифадор карда шавад, ки бинои нави масоҳаташ на камтар аз 250 метри мураббаъро ҷустуҷӯ намояд.

2. Шунда шуд: Дар бораи тайёри ба зимистони соли 2017\2018 (маърузачӣ С.Тошев).

С.Тошев дар баромади худ гуфт, ки барои гарм кардани бино ба 45 тонна ангишт ва 4 кубометр ҳезум зарурат аст.

Қарор карда шуд: ба мудири хочагӣ А.Самадов супорида шавад, ки 45 тонна ангишт ва 4 кубометр ҳезум харад.

Раиси маҷлис
Котиб

имзо
имзо

ному насаб
ному насаб

III. ҲАРФИ Ҷ ВА ИМЛОИ ОН

6. Фарқи ӯ аз у

21. Калимаҳои ҳар се сутунро хонед ва ба талаффузи онҳо диққат диҳед. Чиро мушоҳида кардед?

гӯгирд	аду	дӯстӣ
гӯсфанд	анбуҳ	Кӯлоб
гӯш	андух	хӯрок
гӯшт	муҳр	пӯшок
дӯш	мучиб	кӯфтан
дӯғ	муҳаррам	кӯтоҳ
занбӯр	шуъба	кӯза

22. Калимаҳоро аввал хонед, сипас маънои онҳоро шарҳ диҳед. Чаро баъзе аз ин калимаҳоро нафаҳмидед?

Ўба, ўғур, ўлчак, ўмоч, ўлча, ўсма, ўланг

23. Матнро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Калимаҳои ки ӯ доранд, бори дигар талаффуз кунед. Имлои калимаҳои ишорашударо дар ёд нигоҳ доред.

Ба истиснои гелос, меваҳои дигар нав акнун **ғӯра** шуда **хӯшаҳои** ангур ҳам ҳоло сабзу хом буданд. Шоху навдаҳои пурбор ҳамчун шаҳидони майдони ҷанг ба хок сарнагун гаштанд, танаҳои дарахтони каллакшуда ба мисоли падару модарони мусибатзадае, ки фарзандони дилбандашонро талаф дода бошанд, дастҳои худро боло намуда, **гӯё** ба фалаки качрафтор лаънатҳо мефиристанд.

Ин ҳама харобкориҳои чингизона дар пеши Саидалии бахтбаргашта ба амал пайваст ва анҷом ёфт. Фигон аз зери чигари **ӯ** бархост. Бечора ба Давлат зорӣ мекард, ки:

– Бикуш маро! Ба ҳаққи Худо ва ҳурмати намаки дар хамин боғ **хӯрдагиат**, аввал маро бикуш ва баъд дарахтонамро бибур.

– Не, ман туро намекушам, аммо аз куштан бадтар мекунам! Ту ханӯз маро нашинохта будай, акнун бишинос!

– қоҳ-қоҳ хандида тамасхур мекард саркардаи сарбози амир.

Сотим Улугзода

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Ҷумлаи дуюмро маънидод кунеду ташбеҳро шарҳ диҳед.

2. **Бикуш** аз **бикӯш** магар фарқ дорад?

3. Дар бораи заҳмати боғбон нақли мухтасаре нависед.

24. Матро хонед ва мазмуни онро мухтасар нақл кунед, Ба имлои калимаҳое, ки у ва ӯ доранд, диққат кунед. Тақлидан ба ин матн дар бораи ҳодиса ва ё воқеаи шундаатон нақле нависед. Гӯед, ки кадом ифодаву ҷумлаҳо таъсирбахш буданд?

Темурмалик рухсат дод. Пешхидмати пештарааш рони чапи ӯро кушода чашм андохт ва фарёд кашида гуфт:

– Валлоҳ, ки Шумо Темурмалик мебошед! - ва ба дигарон ийгоҳ карда илова намуд. - Ин кас дар ҷанги Қарахониён аз рони чапи худ тир хӯрда захмдор шуда буданд, ки ман он

захмро намад сӯхта пахш карда, то беҳ шуданаш нигоҳубин карда будам ва ҷойи он захм сиёҳча шуда монда буд. Он доғ холо ҳам дар ҳамон ҷо ва ба ҳамон ҳол намоён аст.

Бо шунидани ин суханҳо ҷавон худро ба пойи падар андохт, бо лабҳои аз ҳаяҷон хушкида кафи пойи пуробилаи ўро мебӯсид ва ҷашмони пур аз ашки шодии худро ба рӯи пойи аз пирӣ хушкидаи вай мемолид. Падар ҳам сару гардани писарро аз бӯсаҳои гарми муштоқона саршор мекард. Ду пирамард бошанд, якдигарро оғӯш карда, рӯю лаби ҳамдигарро мебӯсиданд ва бо ин шодии ногаҳонӣ худхошонро табрик мекарданд. Ин манзара чунон шодибаҳо буд, ки нависандаи ин сатрҳо ҳам дар вақти таҳрир худро аз ҳаяҷон боздошта натавонист.

Баъд аз он ки падару писар аз бӯсаву оғӯш дилосо шуданд, мӯйсафедон ҳам ба навбат Темурмаликро ба оғӯш кашида, аз канору бӯс табли шодмониро баландовоз карданд.

Садриддин Айни

25. Калимаҳои додашударо хонед ва фарқи онҳоро гӯед. Имлояшонро дар хотир нигаҳ доред. Матне тартиб диҳед, ки дар он калимаҳои додашуда ҳамагӣ истифода шуда бошанд:

хурд	хӯрд
бур	бӯр
сум	сӯм
куш	кӯш
хуш	хӯш
гул	гӯл

26. Ҳикояро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Гӯед, ки ҳадафи асосии ҳикоя чист? Мухтасар онро нависед ва аз калимаҳои, ки ӯ - доранд истифода кунед. Ифодаҳои раҳо шуд ва рӯй тоза кард - ро шарҳ диҳед.

Рӯзе Хусайн ибни Алӣ... бо қавме аз саҳоба ва араб бар сари хон нишаста буданду нон мехӯрданд ва ҷуббаи гаронмоя пӯшида ва дастори неку бар сар баста. Ғулومه хост, ки косаи

хӯрданӣ пеши ӯ ниҳад, аз болои сари ӯ истода буд. Қазоро коса аз дасти ғулом раҳо шуд бар дӯши он ҳазрат ва чуббаву дастор ба хӯрданӣ олуда шуд. Шароре дар ӯ падида омад ва аз тирагию хиҷолат рухсори ӯ барафрӯхт. Сар баровард ва дар ғулом нигарист. Чун ғулом чунон дид, битарсид. ки ӯро адаб фармояд... Ҳазрати Ҳусайн рӯй тоза карду гуфт: - Эй ғулом, туро озод кардам, то ба якборагӣ аз хашму молиши ман эмин шавӣ.

Ва бузургвории амиралмуъминин Ҳусайн дар чунин ҳол пайдо шуд ва писандида доштанд.

аз «Сиёсатнома»

27. Матро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Чаро дар ин порча асосан бандаки ӣ истифода шудааст? Калимаи аввали порчаро бо у хонед. Гӯед, чӣ тағйирот рӯй дод? Калимаҳои ишорашударо шарҳ диҳед.

Кӯш, то халқро ба кор оӣ,
То ба хулқат чаҳон биёрой.
Чун гул он беҳ, ки хӯйи хуш дорӣ,
То дар офоқ бӯйи хуш дорӣ.
Нашунидӣ, ки он ҳаким чӣ гуфт?
Хоби хуш дид, ҳар ки ӯ хуш хуфт.
Ҳар ки бадхӯ бувад гаҳи зодан,
Ҳам бар он хӯст вақти чон додан.
В-он ки зода бувад ба хушхӯйӣ,
Мурданаҳ ҳаст ҳам ба хушрӯйӣ.
Сахтгирӣ макун, ки хоки дурушт
Чун ту садро зи баҳри ноне кушт.

Низомии Ганҷавӣ

Луғат

хулқ – хӯй, одат, рафтор
ҳаким – доно, донишманд
хӯ – табиат, одат, хулқ
офоқ – чамъи уфуқ, чаҳон

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Ба порчаи шеърӣ чӣ ном мувофиқ аст?
2. Байти чорумро шарҳ диҳед ва ба наср баргардонида нависед.
3. Зарбулмасали «**Он чи бо шир дарояд, ба ҷон барояд**» ба байти чорум чӣ муносибат дорад?

28. Матрно хонда, аз он чӣ лаззат бардоштед, шарҳ диҳед. Магар моҳияти онро дарк кардед? Гӯед, ки бар дӯш бардоштан ва аз дӯш бардоштан аз ҳам чӣ фарқ доранд? Дар бораи амали неки касе нақле нависед.

Андар ин маънӣ гӯянд, рӯзе Мӯсо... дар он ҳол, ки шӯбони Шуайб буд ва ҳанӯз ваҳй ба вай наёмада буд ва гӯсфандон мечаронид, қазоро мешаке аз галла чудо афтода буд. Мӯсо хост, ки ўро бо рама барад, мешак бирамид ва дар саҳро афтод ва гӯсфандонро намедид ва аз баддилӣ ҳаметарсид ва Мӯсо ... аз пас медавид, то миқдори ду фарсанг, чунон ки барнаметавонист хоستان. Мӯсо дар вай нигоҳ кард ва раҳмаш омаду гуфт:

– Эй бечора, чаро мегурезӣ ва аз кӣ метарсӣ?

Чун чунон дид, бар дӯш бардошташ ва меовард ва тапидан гирифт. Мӯсо ўро аз гардан фуру гирифт ва ба миёни рама андар шуд. Эзадтаъоло фариштагонро нидо кард, ки «дидед он бандаи ман бо он мешаки даҳонбаста чӣ хулқ кард ва бад-он ранҷ, ки аз вай кашид, ўро наёзурд ва бар вай бибахшуд, ба иззати ман, ки ўро баркашам ва ка-лими хеш кунам ва пайғамбарӣ диҳам ва бад - ў китоб фиристам ва то ҷаҳон бошад, аз вай гӯянд.

Ва ин ҳама кароматҳо бар вай арзонӣ дошт.

аз «Сиёсатнома»

Луғат

Мӯсо – номи пайғамбар

фарсанг – қариб шаш километр

Шуайб – номи пайгамбар

калим – ҳамсухбат, ҳамсухан

Калимуллоҳ – лақаби ҳазрати Мӯсо

7. Мавқеъ ва ҷойи ҳарфи \bar{u} дар калима

Дар хотир доред: Ҳарфи \bar{u} -и дароз дар байн ва охири калимаҳои аслии тоҷикӣ навишта мешавад: рӯз, гӯш, дӯст, рӯ(й), сӯ(й), мӯ (й), бӯ (й) ва ғайра.

Ҳарфи \bar{u} дар забони тоҷикӣ истеъмоли маҳдуд дорад ва дар аввали калимаҳои аслии тоҷикӣ навишта намешавад.

Нигаред ба «Фарҳанги забони тоҷикӣ», ҷилди 2 (М.1969), «Луғати нимтафсирии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик» (муаллиф: С. Айнӣ, кул.ҷ.12, 1976) ва «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ», ҷилди 2, 2010. Дар фарҳанги аввалӣ 24 калима, дар дувумӣ 9 ва дар сеюмӣ 56 калима бо ҳарфи « \bar{u} » оварда шудааст.

29. Матро хонед ва гӯед, ки он ба кадом услуби забон тааллуқ дорад? Матро чӣ ном муносиб аст? Шумо низ маҳалли бароятон ошноро тасвир кунед. Калимаҳои ишорашударо истифода бурда, ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Рӯз сафед мешуд: аз байни абрҳои парешон ситораҳо хира метофтанд. Дар кӯча якта-нимта одамон вохӯрда, ба онҳо салом-алеяк мешуданд. Аз паси девори ҳавлиҳои фақирона гоҳо маоси гову **гӯсола** ё моли реза ба **гӯш** мерасид.

Аз қаъри дара, дар поини роҳе, ки Анвару ёронаш онро гузашта мерафтанд, шуввосзанон дарёчаи Кофрун ҷорӣ мегардид. Вай дур аз Нилу, аз худи пошнаи қуллаҳои **кӯхи** Ҳафтсар ибтидо гирифта, тобиstonу тирамоҳ як қисм заминҳои водии Гардонро шодоб мекард. Ҳоло, шояд аз борони **дирӯза** обаш лой ва аз ҳарвақта баланд буд.

Саттор Турсун

30. Порчаро возеҳ хонед ва бигӯед, ки мазмуну мундариҷаи он доир ба чист? Ба он чӣ ном гузоштан мувофиқ аст? Чойи задаи калимаҳои ӯ - дорро муайян кунед.

Ситамгоро, ба эҳсон хӯ накардӣ,
Ҳама бад кардию неку накардӣ.
Ҷафокорӣ макун, аз муҳсинин бош,
Чунон то чанд бошӣ? инчунин бош.
Чу бинӣ тирабахтеро сияҳрӯз,
Шабашро ҳамчу курси маҳ барафрӯз!
Ба об аз ташнагӣ бинмо начоташ,
Ки бошад оби ту оби ҳаёташ.
Ба сармо чун шавад аз хеш навмед,
Бипӯшӣ хилъати гарме чу хуршед.
Ба гармо чун наёбад дояи худ,
Дилаш осуда кун дар сояи худ.
Ба инсон боз гардад сайри эҳсон,
Ки эҳсонро нашојд ғайри инсон.
Гул аз лутфе, ки дорад навбаҳорон,
Кунад ҷо бар сари насринъизорон.
Хасу хоре, ки оташ барфурӯзад,
Чу хезад шуъла, аввал худ бисӯзад.
Мазан раҳ, то бурун аз раҳ наяфтӣ,
Макан чаҳ, то даруни чаҳ наяфтӣ.

Бадриддини Ҳилолӣ

Луғат

эҳсон – некуӣ, лутфу марҳамат

хилъат – либос, ҷомаи бепахта

хӯ кардан – одат кардан, унс гирифтан

доя – мураббӣ, тарбиятгар

муҳсинин – некукорон

курс – лунда, давра

лутф – марҳамат, бахшиш

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Бади золим дар кадом мисраъҳо баён шудааст?

2. Некуиyo эҳсонро кӣ бояд анҷом диҳад?

3. Мисраи охир кадом зарбулмасалро ба ёд меорад?

4. Тирабахт - ро аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед.

5. Вазифаи **й** - ро дар калимаҳои **ҷафокорӣ** ва **бинӣ** муайян кунед.

6. Имлои **ҷах** - **ҷох**, **раҳ** - **роҳ** - ро шарҳ диҳед ва гӯед, ки кадом шакли онҳо дурустанд.

8. КОР БО МАТНҲО ВА ШАРҲИ ИМЛОИ Ў ВА У

31. Ҳикояро возеҳ хонед ва маънояшро нақл кунед. Гӯед, ки ба он кадом ном муносиб аст ва чаро? Ифодаи *гӯта хӯрд* - ро шарҳ диҳед ва навишти дурусти онро дар ёд нигаҳ доред.

Подшоҳе бо ғулуме аҷамӣ дар киштӣ нишаст ва ғулом дигарбора киштию дарё надида буд ва роҳати киштӣ наёзмуда. Гиряву зорӣ дарниҳод ва ларза бар андомаш уфтод. Чандон ки мулотифат карданд, ором намегирифт ва айши малик аз **ӯ** мунағғас буд.

Чора надонистанд. Ҳакиме дар он киштӣ буд, маликро гуфт:

– Агар фармон диҳӣ, ман **ӯ**ро ба тариқе хомӯш гардонам?

Гуфт:

– Ғояти лутфу қарам бошад.

Бифармуд, то ғуломро ба дарё андохтанд. Боре чанд **гӯта хӯрд**. Мӯяш гирифтанд ва пеши киштӣ оварданд ва ба ду даст дар суккони киштӣ овехтанд. Чун баромад, ба **гӯшае** биншаст ва ором ёфт.

Маликро аҷаб омад, ҳакибро пурсид:

– Дар ин чӣ ҳикмат буд?

Гуфт:

– Аз аввал меҳнати ғарқ шудан начашида буд ва қадри саломати киштӣ намедонист. Ҳамчунин қадри офият касе донад, ки ба мусибате гирифтор ояд.

Саъдии Шерозӣ

Луғат

дигарбора – дубора

мулотифат – лутфу марҳамат, шафқату навозиш

мунағғас – вайрон, халалдор, тира, андуҳгин

офият – осудаҳолӣ; оромӣ, амонӣ

суккон – дунболаи (рули) киштӣ барои ҳаракати он аз тарафе ба тарафе

ачаб омад – таачҷуб кардан; хайрон шудан

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. **Уфтод** дуруст аст ё **афтод**?

2. **Малик гуфт** – ро боз чӣ тавр баён кардан мумкин аст?

3. Ҷумлаи **қадри офият касе донад, ки ба мусибате гирифтор ояд** - ро шарҳ диҳед. Он ба кадом зарбулмасал наздик аст?

4. Дониستاني фарқи **у** аз **ӯ** чӣ аҳамият дорад?

32. Порчаро возеҳ хонед ва фаҳмидаатонро нақл кунед. Агар ба ҳамин порча ном лозим мебуд, кадом номро муносиб медонистед. Калимаҳои ишорашударо дуруст талаффуз кунед ва имлои дурусти онҳоро дар ёд доред.

Гарчи пайдо гашт чин дар **рӯйи** мо,

Гарчи пур шуд аз сафедӣ **мӯйи** мо.

Орзу бисёр дорад дил **ханӯз**,

Ҷӯши ишқи ёр дорад дил **ханӯз**.

Орзу дорад, ки болу пар занад,

Гул ба **мӯҳои** сафеди сар занад.

Орзу дорад, ки бинад дурро,

Ҳикмати ояндаи машхурро.

Хаймаи заррин занад бар рӯи мох,
Бар замин аз моҳ то созад нигоҳ.
Як нафас биншин, гапамро гӯш кун,
Сухбати имрӯзаро пурчӯш кун.

Мирзо Турсунзода

Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

1. Ин порча аз кадом достони шоир аст?
2. **Болу пар задан** – ро чӣ тавр мефаҳмед?
3. Кадом тарзи навишти калимаҳои гарчи (гарчӣ) ва ҳарчи (ҳарчӣ) дуруст аст?

33. Матро хонед ва аз рӯи мазмуну мундариҷааш ном гузоред. Тақлидан матне нависед ва зарбулмасалеро чун асос интиҳоб кунед.

Пирамарде, ки болиғ бар ҳаштод сол аз синни умраш сипарӣ гардида буд, рӯзе саргарми ғарси ниҳоли гирдуде буд. Анушервон, подшоҳи додгари Сосонӣ, ки савора аз он сӯй мегузашт. Ҳамин ки ўро дар ҳоли анҷоми ин амал дид, инон баркашид ва рӯй ба ў фармуда гуфт:

– Эй пир, бо он ки медонӣ, солиёни дароз мегузарад, то ниҳоли гирду борвар гардад ва аз самари худ туро баҳравар кунад, ин чӣ заҳмати беҳуда ва чӣ ранҷи беҳосил аст, ки бар худ ҳамвор мекунӣ?

Деҳқони солхӯрда дар ҷавоб арз кард:

– Шоханшоҳо, «Дигарон киштанд, мо хӯрдем, мо мекорем, то дигарон бихӯранд».

Шохро ин сухан хуш омад ва рӯй ба хазинадори худ кард ва гуфт:

– Яксад ашрафӣ ба вай ато кун! Пир арз кард:

– Подшоҳо, «Дигарон киштанд, мо хӯрдем, мо киштем, то дигарон бихӯранд, вале намурдем, аз ҳосили он худ хӯрдем».

Шохро ин сухан бештар хуш омад ва фармуд, то яксад ашрафӣи дигар ба ў базл кунанд...

аз «Зарбулмасал ва мақолҳо»

Луғат

ғарс – дарахт шинондан

борвар гардад – ҳосил диҳад, самар орад

гирду – чаҳормағз

додгар – одил, доддиҳанда

ашрафӣ – пули тилло, ки вазни 18 нахӯд дошта

инон баркашидан – рӯй гардонидан, лаҷом баркашидан

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. **Солхӯрда** - ро бе \bar{u} талаффуз кунед, маъно тағйир меёбад ё не?

2. **Солхӯрда** аз ҷиҳати сохт чӣ гуна калима аст ва чаро якҷоя навишта шудааст?

3. **Мо хӯрдем** - ро **мо хурдем** нависем, чӣ тағйирот ба вучуд меояд?

4. Чаро **чӣ** бо **ӣ** навишта мешавад?

5. Калимаҳои дигарро номбар кунед, ки бо иваз гаштани ҳарфи **у** ба \bar{u} маънояшон тағйир ёбад.

9-10. КОР БО ПРОТОКОЛИ МУФАССАЛ

34. Протоколҳои муфассалро бодикқат хонед ва маънидод кунед. Гӯед, ки аз протоколҳои сода бо кадом хусусиятҳояшон фарқ мекунанд.

Протоколи

маҷлиси созмони талабагии синфи 10 «А»-и муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 00 ш.Панҷакент

аз «25» сентябри соли 2016 №4 ш. Панҷакент

Раиси маҷлис – А.Холиқов

Котиб – И.Каримов

Иштирок кард: 25 нафар

Рӯзномаи маҷлис:

1. Оид ба вазъи машғулияти забони тоҷикӣ дар синфи 5 (гузориши Қ.Каримов).

2. Ширкати хонандагон дар омодагии ҷашни Наврӯз.

3. Масъалаҳои чорӣ.

Шунида шуд:

Оид ба вазъи машғулияти забони тоҷикӣ дар синфи 5 омӯзгори фанни мазкур Қ.Қаюмов гузориш дод.

Мувофиқи андешаи ӯ вазъи машғулияти забони тоҷикӣ дар синфи 5 ташвишвар аст ва аксари хонандагон баҳои гайриқаноатбахш доранд. Қорҳои хаттии санчишии навиштаи онҳо бисёр бад аст. Ахлоқ ва иштироки хонандагони синфи мазкур ба дарсҳо бадшудааст. Қ.Қаюмов нуқсонҳои зеринро дар фаъолияти хонандагон зикр кард:

- 1) аксари хонандагон нақшаи қор надоранд;
- 2) дар синф ҳамкориҳои хонандагон ба роҳ монда нашудааст;
- 3) баъзе хонандагон дар машғулиятҳо ширкат намекунанд.

Дар хотима омӯзгор Қ.Қаюмов аз иштирокдорони маҷлис хоҳиш кард, ки ҳолати дар синф ба вучудомадаро муҳокима кунанд ва тадбирҳо андешанд.

Баромад карданд:

Ҳошимов М. (масъули бахши таълим) қайд кард, ки ҳаёти бахши таълим дар синф бо хонандагони суҷхон қор намекунад, машваратҳо намегузаронад, нақшаи қор надорад, ҳамқорӣ ягон бор муҳокима нашудааст.

Исматова Н. дар баромади худ зикр кард, ки ба дарсҳо наомаданаш ба сабаби касалӣ аст. Ӯ хоҳиш кард, ки машғулияти инфиродӣ ташкил карда шавад.

Роҳбари синф низ мулоҳизаҳои шро баён кард.

Қарор карда шуд:

1) Ҳайат (комиссия) дар муддати як ҳафта нақшаи қор ва роҳҳои расонидани ёрӣ ба хонандагони суҷхонро таҳия намояд (мутасаддӣ: С. Камолов).

2) Бо қувваи хонандагон даҳлезҳо таҷҳизонида шаванд (мутасаддӣ: Х. Ҳафизов).

3) Нашри навбатии рӯзномаи мактаб ба роҳ монда шаванд (мутасаддӣ: У. Аминов).

4) Чанд сахначай консертӣ таҳия карда шавад (мутасаддӣ: Шеров У.).

Ба саволҳои зерин ҷавоб диҳед.

1. Матни протоколро аз назар гузаронед ва **онро** ба қисмҳои ҷудо кунед.

2. Шунда шуд ва қарор карда шуд чӣ гуна феълҳои он?

3. Хусусиятҳои фарқкунандаи протокол аз дигар ҳуҷҷатҳо дар ҷустуҷӯ?

4. Қадом аломатҳои китобат дар протокол истифода шудаанд?

5. Чаро дунуқта дар протокол бештар истифода шудааст?

6. Протокол муфассал аст ё сода?

Протоколи

маҷлиси умумии созмони талабагии муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 00 ш.Ваҳдат

аз 10 майи соли 2016 №... ш.Ваҳдат

Иштирок кард: 32 нафар (рӯйхат замима мегардад)

Раиси маҷлис – А. Раҳимов

Котиб – К. Шокиров

Рӯзномаи маҷлис:

1. Корҳои фарҳангии иҷтимоии хонандагон дар байни аҳолии.

2. Қабул ба узвияти Созмони талабагии.

3. Масъалаҳои гуногун.

1. Шунда шуд:

Оид ба корҳои фарҳангии иҷтимоии хонандагон дар байни аҳолии (гузориш замима мегардад).

Қарор карда шуд:

1) Шаби адабии бахшида ба Қаҳрамони Тоҷикистон,

Мирзо Турсунзода гузаронида шавад.

2) Дастаи худфаъолиятии хонандагон барои баромад омодагӣ бинад.

3) Барои ташкил ва гузаронидани чорабинӣ Л.Гадоев, Ш. Сабзаев, К. Лутфова, С. Саидов масъуланд.

4) То бегоҳ фотомонтаж таҳия ва дар дахлез насб карда шавад, (мутасаддиён: С. Калонов, С. Камолов).

Шунида шуд:

Дар асоси аризаи Л.Кенчаева баромад карданд:

а) С.Неъматов: Латофат Кенчаева хонандаи фаъол буда, бо баҳои аъло меҳонад. Дар ҳамаи қорҳои ҷамъиятӣ ширкат меварзад. Ба ҳамаи фанҳои таълим шавқ дорад. Ягона камубдии ӯ ҳамин аст, ки дар дарсҳо гап мезанад ва ба рафти машғулият ҳалал мерасонад. Ман тарафдор. Танҳо меҳостам, ки Латофат дар назди хонандагон баромад карда ваъда диҳад, ки ин қорашро дигар такрор намекунад.

б) М.Рачабов. Латофат духтари басо аҷиб аст. Ба ҳамаи ҳамсинфояш дар вақти зарурӣ ёрӣ мерасонад. Масалан, ман бо сабаби касалӣ чанд муддат ба дарс намерафтам. Ӯ бегоҳиҳо омада, ба ман кумак мерасонад. Ба шарофати Латофат ман дарсхоро фаро гирифтам ва имтиҳонхоро бомуваффақият супоридам. Пешниҳод мекунам, ки Латофат Кенчаева ба узви Созмони талабагӣ пазируфта шавад.

в) Н.Ҳасанов. Латофат ба ҳамаи ҳамсинфон дастӣ ёрӣ дароз мекунад. Пешниҳод мекунам қабул карда шавад.

Қарор карда шуд:

Хонандагони синфи 7 «А»: Латофат Кенчаева ба узвияти созмони талабагӣ қабул карда шавад.

Шунида шуд:

Аризаи хонандаи синфи 7 «А» Л.Сафоев шарҳи ҳол ва тавсия барои қабул ба узвияти созмони талабагӣ.

Ҳангоми муҳокимаи аризаи Л.Сафоев баромад карданд.

а) Ф.Зарифов: Л.Сафолов – хонандаи пешқадам. Ӯ ба

акибмондагон ёрї мерасонад, обрўйи мактабро ҳимоя мекунад. Мо бо шодмонї қабули ўро ба узвияти Созмони талабагї тарафдорї мекунем.

б) С.Қодирї: Л.Сафоев хонандаи хуб, фаъл махсус ба варзиш шавқ дорад. Камбудиаш ҳамин аст, ки кам китоб мехонад. Аз ҳамаи фанҳо баҳои «се» дорад.

в) муовини директор оид батарбия Ш.Шодиев: Ба назарам Л.Сафоев аз ин корҳо ба хулоса меояд ва муносибатро ба таълим чиддї менамояд. Ман тарафдорам, ки Л.Сафоев ба узвият қабул карда шавад.

г) Л.Сафоев: Ман ваъда медиҳам, ки ин эродҳои зикршударо ба инобат мегирам ва хуб мехонам.

Қарор карда шуд:

Хонандаи синфи 7А Л. Сафоев ба аъзогии Созмони талабагї қабул карда шавад.

Шунида шуд:

Ахбори мудирӣ китобхона Ҳ.Ҳамидова бо ташаббуси хонандагони синфи 7 «А» оид ба гузаронидани конференсия аз рӯйи «Ривояти суғдиён»-и С.Улуғзода. Бисёр хуб мешавад, ки ҳама фаълоне ширкат намоянд. Конференсия охириҳои моҳи апрел доир мегардад.

Қарор карда шуд:

Ахбор оид ба гузаронидани конференсия ба инобат гирифта шуда, тавсия дода мешавад, ки ин хонандагон китобро хонда фаълоне ширкат намоянд.

Раиси маҷлис
Котиб

Я.Раҳимов
К.Шокиров

IV. ҲОДИСАҲОИ ФОНЕТИКӢ (ОВОӢ)

11. ТАШДИДИ ОВОЗҲО

Ташдиди овозҳо

Дар хотир доред:

Ташдид як ҳодисаи фонетикӣ аст. Таваққуфи тӯлонӣ рӯйи як овози ҳамсадоро ташдид меноманд. Ҳарферо, ки ташдид бигирад, мушаддад мегӯяд. Ташдид дар калимаҳои аслии тоҷикӣ камтар, вале дар калимаҳои иқтибосии арабӣ бештар аст.

Акка, арра, барра, бутта, васса, дакка, калла, курра, палла, пурра, фалла, хуррам, малла, музаффар, мудаввар, таваллуд, тасаввур, табассум, қассоб, ҷарроҳ, аттор ва ғайра.

Дар натиҷаи пайвасти ду морфема ҳамсадоҳо ду бор навишта мешаванд, ки онҳоро ҳамсадоҳои такрор мегӯянд. Талаффузи чунин калимаҳо аз ташдид фарқ мекунанд: *шаббода, ҷоннисор, ҳаммасалак, ҷоннок ва ғайраҳо.*

35. Калимаҳои ҳар ду сугунро хонда, ба якдигар муқоиса кунед. Фарқи онҳоро шарҳ диҳед ва бо ҳар кадоми онҳо ҷумла тартиб диҳед.

I. akka – aka

darro – daro

kurra – kura

modda – moda

qassos – qasos

II. zann - zan

durr - dur

sadd - sad

sirr - sir

36. Задаро дуруст гузошта, калимаҳоро хонед. Гӯед, ки онҳо аз ҷиҳати маъно фарқ доранд?

darra - darav

makkon – makon

makkor – makor

xurram – xuram

37. Матро хонед ва баъд мазмуни онро нақл кунед. Чумлаҳоеро, ки калимаҳои ташдиддоранд, нависед ва имлои калимаҳои ташдиддорро дар хотир нигоҳ доред.

Ман боре дар лаби обе мутафаккир нишаста будам. Дидам сурхзанбӯре дар об ғарқ шуда, наздик ба вартаи халок расида буд, бардошта бар канор ниҳодам, то хушк шуд ва бипарид. Натиҷаи ин амал ҳамон рӯз ба ман расид. Рӯзе дидам, мӯраспак ба тори анкабут гирифтгор омада метавид. Тараҳҳум овардам. Риштаҳо аз саропош ба ҳикмат бурун кашидам, ки озоре ба вай нарасид. Ва ба сабаби ин амал аз маҳлакаи азим ба воситаи шахсе бираҳидам.

Ва билҷумла дар ҳамаи умури маодӣ ва маосӣ қиссаи рӯбоҳбача малҳузи шумо бошад, ки аз модар пурсид, ки «маро ҳилае биёмӯз, ки чун ба кашокаши сағ дармонам, бадон кор бандам ва маҳлас ёбам». Гуфт: Онро ҳилаҳо фаровон аст, (аммо) осонтар ва ба начот қарибтар он ки дар хона нишинӣ, на ӯ туро бинад ва на ту ӯро бинӣ».

Аҳмади Дониш

Луғат

- мутафаккир** – ғарқи фикру андеша, фикркунанда
малҳуз – дар назар дошташуда, мулоҳиза кардашуда
варта – гирдоб, ҷойи хатарнок
маҳлас – ҷойи гурез, гурезгоҳ
тараҳҳум – раҳм, дилсӯзӣ, раҳм кардан
маосӣ – гуноҳҳо
маодӣ – душман, аду
маҳлака – хатарнок, ҷойи хавфнок

Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

1. Гӯед, ки калимаҳои ташдиддори матн асосан ба кадом забон мансубанд?
2. Нуктае, ки дар матн таъкид мегардад, дар кадом ҷумла ифода ёфтааст?
3. Ташдиди овозҳоро доништан чӣ аҳамият дорад?

38. Калимаҳоро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.

I	II	III
чакка	тараққос	акка
чилла	бурро	барра
якка	хуррок	бугта
каллак	заррин	калла
бурранда	хиррӣ	гурриш

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Калимаҳои сутуни аввал ба воситаи кадом пасвандҳо сохта шудаанд?
2. Дар сутуни дувум чӣ?
3. Калимаҳои сутуни сеюм сохтаанд ё сода?
4. Калимаҳоро интихобан истифода бурда, ҷумлаҳо тартиб диҳед.

39. Калимаҳоро нависед ва баъд бар асоси талаффуз муайян кунед, ки дуруст навиштед?

Гоҳо, зимом, зинат, киса, мижа, малол, одӣ, сода, ҳила, макру ҳила, тазод.

40. Хонед ва шарҳ диҳед, ки дар кадом сутун имлои калимаҳо дуруст омадаанд.

аввом – авом

аққалан – ақаллан

аққалият – ақалият

қиммат – қимат

таккон – такон

чиннӣ – чинни

айёр – аёр

мутаваҷеҳ – мутаваҷҷеҳ

мутақабир – мутақаббир

нубуват – нубувват

кисса – киса

оддӣ – одӣ

41. Калимаҳоро аввал хонед ва баъд нависед. Гӯед, ки онҳо аз кадом забон иқтибос шудаанд? Имлояшонро ба хотир гиред.

аббос	вассоф	миллат
аввал	даллол	музаффар
аммо	зимма	шаффоф
аттор	иддао	таманно
баққол	қисса	таҷассум

Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

1. Иқтибоси калимаҳо дар забон падидаи хуб аст ё не? Чаро?

2. Чаро калимаҳо аз як забон ба забони дигар мегузаранд?

3. Сабабҳои иқтибосшавӣ кадомҳоянд? Табодули назар кунед.

42. Калимаҳои зеринро истифода бурда ибораҳо соzed, ки дар онҳо ҳамсадоҳо ташдид шаванд. Дар кадом ҳолат дар ин калимаҳо ташдиди ҳарф сураг мегирад?

мад	син	ҷид
фан	сад	сир
рад	ҳал	ҳақ
зид	дур	кул

43. Нависед ва гӯед, ки чаро дар калимаҳои зерин ҳамсадоҳо ташдид гирифтаанд? Бо чанде аз онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Ҷаҳоннамо, оббозӣ, шаббода, каммева, каммаҳсул, ҷигарранг, серранг, яххона, кабккабоб, каммузд, маҳиннаҳ.

44. Матнро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Калимаҳои зеринро, ки дар онҳо ҳарфҳо ташдид шудаанд, ёбед ва аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед. Шумо низ тақлидан ба мазмуни матн лавҳачае таҳия кунед, ки дар он маҳалли зистатон тасвир шуда бошад.

... Бегоҳ буд. Ҳавопаймо моро ба фурудгоҳи Самарқанд расонд. Баъд аз чанде фурсат мошини мо ба сӯйи Панҷакент

раҳсипор гардид. Вақте ки аз Самарқанд ва аз деҳаҳои хурраму дашту сахроҳои паҳновар гузашта, ба сӯи Панҷакент мешитобидем, аз дур, аз чапу рост теппаҳо, кӯҳҳо намоён мешуданд. Офтоб андак-андак дар паси уфук пинҳон шуда, фазои гирдогирди худро тиллоранг мекард, ки ба Панҷакенти бостон, ба он диёри босафо, диёре, ки холи рухи тоҷикон аст, ворид шудем.

Панҷакент дар болооби дарёи Зарафшон, дар водии васеи, ки атрофаш бо кӯҳҳо ва деҳаҳои сабзу хуррами дар домани кӯҳҳо ва канори рӯдҳо воқеъ ҳастанд, ҷойгир шудааст. Ин диёри афсунгару дилангез, ки тоҷикон дар гузаштаи хеле қадим дар он маскан гузида, аз худ ба ёдгори мондаанд, асрҳои инҷониб диққати аҳли хирадро ба худ мекашид.

Шарифҷон Ҳусейнзода

45. Порчаҳоро хонед ва ҳар яки онро маънидод кунед. Сабаби ин шакли навишт гирифтани калимаҳои ишорашударо шарҳ диҳед. Магар ин тарзи навишти калимаҳои ишорашуда ба кондаи имло мувофиқат мекунад?

Агар **баччаи** шери нохӯрдашир,
Бипӯшад касе дар миёни ҳарир.
Дихад нӯш ўро зи ширу **шакар**,
Ҳамеша варо парваронад ба бар.
Ба гавҳар шавад боз, чун шуд бузург,
Натарсад зи оҳанги пили сутург.

(Абулқосими Фирдавсӣ)

Ба корҳои гарон марди кордида фирист,
Ки шери шарза дарорад ба **хамми** каманд.
(Саъдии Шерозӣ)

Ба сабр аз корҳои берун равад банд,
Шавад най шаккару **шаккар** шавад қанд.
(Бадриддини Ҳилолӣ)

Рӯзе аз рӯзҳои фасли баҳор,
Ки дили **баччагон** надошт қарор.
Берун аз деҳаи Ҳисор шудем,
Ҷониби дашти лолазор шудем.

Мирзо Турсунзода

12. МОНАНДШАВИИ ОВОЗҲО

Дар хотир доред: дар ҷараёни нутқ ҳодисаи аз ягон ҷиҳат ё комилан монанд шудани овозҳои нутқ рӯй медиҳад, ки онро монандшавӣ мегӯянд.

Калимаҳои зерин ин тарз талаффуз мешаванд: *шамбе, замбӯр, замбар, чамбар, вале шанбе, занбӯр, занбар, чанбар* менависанд.

Вожаҳои **бадтар** ва **садто** ба шакли **баттар** ва **сатто** талаффуз мешаванд.

46. Калимаҳои зеринро хонед ва бори дигар талаффуз кунед. Ҳангоми талаффуз чӣ ҳодиса ба шумо аён гашт? Тарзи навишти онҳоро шарҳ дода, имлояшонро дар ёд нигоҳ доред.

Шанбе, занбӯр, занбар, чанбар, анбур, анбор, гунбад, ҷунбидан, дунба.

47. Калимаҳои ҳар ду сутунро хонед ва шарҳ диҳед. Ба имлои онҳо тавачҷух кунед. Бо истифода аз калимаҳои зерин ҷумлаҳо тартиб диҳед.

мазкур

асбоб

зудтар

машғул

китобча

афғон

бодпо

асосгузор

калидсоз

аспбандӣ

48. Чистонро возеҳ ва бодикқат хонед ва ҷавобашро пайдо кунед. Ҳангоми кироат ба талаффузи калимаҳо тавачҷух намоеду ҳодисаҳои фонетикиро ошкор созед ва тавзеҳ диҳед.

Чист он гунбаде, ки ӯ бедар,
Андарун духтарон бувад яксар.
Ҳоли он духтарон агар пурсӣ,
Ҳама хуниндиланду дар чодар?

(аз китоби «Чистонҳо»)

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Санъати ташбеҳро аз порча пайдо кунед.
2. Зери мафҳуми «духтарон» чӣ дар назар дошта шудааст?
3. Кӣҳо хуниндиланду ҷаро дар чодаранд?

49. Ҳикояро бихонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ҳангоми хондан калимаҳои, ки дар онҳо ҳодисаҳои оғозӣ дучор мешаванд, муайян кунед ва шарҳ диҳед. Чӣ натиҷа бардоштед? Хулосаатонро нависед.

Дар замони Баҳроми Гӯр ҳакиме буд, ки дар фазлу ҳикмат ягона буд ва дар ҳунару дониш ангуштнамоӣ. Чун борҳо аҳволи ӯ ба Баҳром гуфтанд, Баҳром ӯро бихонд ва аз анвои улум имтиҳон кард. Ва чун дар ҳама ҷавоби савоб дод, Баҳром бо худ гуфт: «Вазорат ба вай тафвиз кунам, аммо бош, мо ӯро дар ҳиммату адаб биёзмоем».

Пас, ӯро бо худ дар хон нишонд ва ҳамкоса гардонид ва мурғе бирён карда, дар пеши вай ниҳод.

Ҳаким мурғро пора кард ва ба шараҳе тамоми бихӯрд ва дигарро ҳамчунон ба кор бурд.

Баҳром гуфт: «Ин мард ҳиммат надорад, дар пеши ман мурғ чунин меҳӯрад, дар ғайбати ман чӣ гуна хӯрад?!».

Пас, ӯро ташриф дод ва бозгардонид ва бад-ин тарқи адаб ва дунҳиммати аз вазорат маҳрум монд.

Муҳаммад Авфӣ

Луғат:

ангуштнамо – машҳур, шуҳратёфа

анвоъ – ҷамъи навъ, навъҳо

улум – ҷамъи илм, илмҳо

тафвиз – ба уҳдаи касе гузоштан, супурдан

ҳиммат – ирода, азм, чаҳду кӯшиш
шараҳ – ҳарисӣ, ҳирс
ташриф додан – чома бахшидан, бузург гардондан
дунҳиммати – пастҳиммати, фурӯмоягӣ

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Ибораи **ҷавоби савоб** чӣ маъно дорад?
2. Магар **одамро меҳонанд**? Шарҳ диҳед. Ҷумлае тартиб диҳед, ки дар он калимаи **хондан** истифода шуда бошад.
3. Ҷангоми талаффузи калимаи **ҳикмат** чӣ ҳодисаи забонӣ ҳис карда мешавад?

50. Матнро хонед ва мазмуни онро мухтасар нақл кунед. Гӯед, ки аъзоҳои чида ба матн чӣ хусусияте бахшидаанд? Тарзи қироати ҷумлаҳои аъзои чидадорро шарҳ диҳед. Боз кадом ҷашнҳои миллиро медонед? Номбар кунед.

Дар Суғд ҳеч як аз маросимҳои бисёри суғдиён бо чунин фароҳӣ, шукуҳ ва хуррамии тамоми халқ ҷашн гирифта намешуд, чунон ки Наврӯз гирифта мешуд. Марду занҳо, бачаҳо либосҳои рангоранги идона пӯшида, ба сайри сахроҳо, боғу бӯстонҳо мебароманд ва ба шарафи вуруди тобистони Ҷайзбор таронаҳо меҳонданд, бозиҳои гуногун барпо менамуданд. Меҳмондориҳо, эиёфатҳои ҳамдигарӣ авҷ мегирифтанд.

Ин ҷашн аз ҳама бошукуҳтару хуррамтар дар сайргоҳи беруни шаҳр баргузор мешуд: дар он созанда ва сарояндагон, раққосон, шаъбадабозон издиҳоми халқро дилхуш месохтанд. Ҷавонон гӯштингирӣ, чавгонбозӣ мекарданд, пойга метохтанд.

Сотим Улугзода

Луғат

вуруд – дохил шудан, расидан, омадан
қавволон – нотиқон, хушгапон
шаъбадабозон – найрангбозон
издиҳом – анбух, чамбият

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. **Ҳеч як** -ро бори дигар талаффуз карда, имлои онро дар ёд нигоҳ доред.
2. Боз дар кадом калимаҳо афтидану ҳамоҳанг шудани овозҳо мушоҳида мешаванд?
3. **Наврӯз** -ро аз ҷиҳати сохт муайян созед.
4. **Гӯштингири** боз ҷӣ тавр навишта мешавад?

13. ҚОЙИВАЗКУНИИ ОВОЗҲО

Дар хотир доред: Қойивазкунӣ ҳодисаи овоиест, ки ду овози ҳамсоя қойи ячкдигарро иваз мекунанд ва ин ба сода талаффуз кардан алоқаманд аст. Бо мурури замон баъзе аз онҳо қойи навишти дурусти калимаҳоро танг мекунанд.

51. Калимаҳоро хонед ва шарҳ диҳед, ки дурусташ кадом буд ва ҳоло дар кадом шакл истифода мешавад.

қулф – қуфл
кифт – китф
сурфа – суфра
маҳсӣ – масҳӣ
авф – афв

52. Гӯед, ки дар забони имрӯза ҳам қойивазкунӣ мавҷуд аст? Дар кадом навъи нутқ, ин ҳодиса рух медиҳад. Дар калимаҳои зерин қойивазкунӣ дида мешавад ё не?

Ҳалво, дарё, чумъа, чамъ.

53. Калимаҳоеро ёбед, ки дар онҳо қойивазкунии овозҳо вучуд дошта бошад. Онҳоро нависед ва муҳокима кунед.

54. Матро бодиккат хонед. Ҳикмати он дар чист? Хулосаатонро нависед. Калимаҳои ишорашударо бори дигар талаффуз кунед ва матлабро шарҳ диҳед.

– Асли ҳама донишҳо ақласт. Ва ҳар ки **некбахту хушризи** бошад, корҳои мушкил бар вай саҳл гардад, душвор осон шавад ва ҳар кори номумкин ба ҳукми мусоидати **икболу** баландии бахт бар вай саҳл гардад. Ва низ дар ҳосил шудани матлаб **вақт** таъсири зиёд дорад, чун вақти зарурӣ расад ва муҳлати лозима ба поён ояд, он мушкил осону муяссар шавад ва дар ҳадди имкон ояд.

аз «Ҳаким Синдбод»

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Дар хусуси аҳамияти **ақл** мулоҳизаатонро гӯед.
2. **Вақт** барои ба даст омадани матлаб чӣ аҳамият дорад?
3. **Лозима** ва **лозимӣ** магар як чизанд? Бо истифодаи калимаи **лозима** ҷумла тартиб диҳед ва нависед.

55. Матро хонед ва гӯед, ки чӣ натиҷа бардоштед? Шумо низ аз матн илҳом гирифта, дар бораи ягон шахси машҳур лавҳае тартиб диҳед. Ҳангоми навиштан кӯшиш кунед, ки ба ғалат роҳ надихед.

Таваллудгоҳи ин одам (Раҳими Қанд) дар деҳаи Фоиқи тумани Шофиркоми Бухоро буда, дар шаҳри Бухоро нашъунамо ва касбу камол ёфта, мусикиро омӯхтааст ва ӯ аз асбобҳои мусиқӣ танбӯр менавохт, аммо суруд намехонд. Ин одам табиатан бисёр бечора буда, аз молу ашӯи дунё ҳам чизе надошт ва бисёр фақирона зиндагӣ мекард. Ӯ дар пешаи худ маҳорати бисёр баланд надошт ва ба болои ин монанди баъзе мусиқичиёни он замон маҷлисоро, суханвар, ширинкор ва хушомадгӯй ҳам набуд. Бинобар ин, ӯро одамони сарватманд дар тӯйҳо ва меҳмондориҳои пуртантанаи худ даъват намекарданд. Азбаски харидораш кам ва бозораш касод буд, ҳар кас ӯро барои баъзе даъват кунад, дар як шаб ба ду танга музд, ки баробари 30 тин аст, розӣ мешуд.

Азбаски нархи танбӯрнавозии ӯ назар ба навозанда ва хонандаи дигар хеле арзон буд, муллобачагон - талабагони

мадраса дар иҷтимоона - дар базмҳои ҷамъиятӣ ва шабнишиниҳои худ бештар ҳамин одамро даъват карда мебуданд. Ман ҳам бо он кас дар ҳамин гуна иҷтимоонаҳо шинос шуда будам.

Садриддин Айни

14. БАДАЛШАВИИ ОВОЗҲО

Дар хотир доред: Ҳодисаи ба ҳамдигар табдил шудани овозҳои таркиби як морфемаро бадалшавӣ мегӯянд. Ҳамаи бадалшавиҳо ба шароити гуногуни фонетикӣ алоқаманд аст. Бо мурури замон ба ҳодисаи мустақил табдил ёфта, аз рӯи анъана сурат мегирад.

Ду навъи бадалшавӣ: анъанавӣ ё таърихӣ ва бадалшавиҳои зинда мавҷуд аст, ки онҳо аз ҳам фарқ мекунанд. Бадалшавиҳои таърихӣ дар ҳақиқат ифода мешавад, аммо бадалшавиҳои фонетикӣ аз ин ҳукук маҳрум аст.

Хонед, бадалшавӣ садонокҳо ва ҳамсадохоро шарҳ диҳед. Асосан ин ҳодиса дар асосҳои феълҳо мушоҳида мегардад.

бурд//бар, пухт//паз = у//а
супурд//супорид, буд//бош = у//о
шӯй//шуст, гӯй//гуфт = ӯ//у
ков//кофт, рӯб//рӯфт = в//ф
кӯб//кӯфт, тоб//тофт = б//фт
дор//дошт, гузор//гузошт = р//шт
шӯй//шуст, чӯй//чуст = й//ст
хоҳ//хост, чаҳ//чафт = х//ст

56. Калимаҳои зеро хонед ва нависед. Ба талаффузи онҳо таваҷҷуҳ намоед. Магар овозҳо бадал мешаванд? Агар чунин аст, шарҳ диҳед.

Иқтисод, вақт, нақша. мақсуд, тақсир, тақсим, тақдир, нақд, мазкур, себча.

57. Калимаҳои ҳар ду сутунро нависед ва фарқи маъноии онҳоро шарҳ диҳед. Гӯед, ки тафовут ба чӣ вобаста аст? Чаро калимаҳо дар сутуни аввал якҷоя ва дар сутуни дуюм ҷудо навишта шудаанд?

инсон	ин сон
чормағз	чор мағз
мардикор	марди кор
чорсӯ	чор сӯ
номанавис	нома навис
ҳамин	ҳам ин
чунин	чун ин

58. Байтҳоро хонед ва нависед. Онҳоро шарҳ диҳед. Ифодаҳои ишорашуда аз ҷиҳати маъно фарқ доранд ё не? Тарзи дурусти навишти онҳоро дар хотир нигаҳ доред.

Гуфтаи: давои дарди диламро хате навис,
Гуфто: давои чун бинависам, давои нест.

Камоли Хуҷандӣ

Моҳазар нест ба бозор сивои манту,
Гушна мондӣ, агар имрӯз ба ҷои ман ту.

Савдо

Чӣ нуқсон дорад ин мардум, ки ин сон,
Надорад қадру қимат мисли инсон?

Мирзо Турсунзода

Луғат

моҳазар – ҳозир ва мавҷуд

сиво – ғайр аз, ба ғайр аз

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. **Гушна** боз ба чӣ шакл гуфта ва навишта мешавад? Кадом шакли он дуруст аст?

2. Чаро **чӣ** бо **ӣ** навишта шудааст, шарҳ диҳед.

3. Калимаҳои **қуфл**, **китф**, **суфра**, **масҳӣ** ва **афв** боз чӣ тавр талаффуз мешаванд? Чаро?

59. Матнро хонед ва мазмунашро накл кунед. Гӯед, ки дар он доир ба кадом фасли сол сухан меравад? Дар хусуси як лаҳзаи фараҳбахши баҳор лавҳачае тартиб диҳед.

Медонед, ба осмони бекаъри лочвардии пуранвор дуру дароз чашм дӯхта хобидан ҳам нашъае доштааст. Ба кадом суйи он фазои нопайдоканор хоҳед, ба ҳамон сӯ назари худро равона карда, ором, боҳаловат мехобед. Чизе садди назар шуда наметавонад. Дам ба дам мӯрчякон ё гамбускчаҳои ба сару рӯятон часпида баромадаро афшонидида, боз нигоҳ мекунед. Гӯё ба чуз баҳри паҳновари ҳавои нилгун чизеро намебинед. Бо вучуди ин, медонед, ки назари шумо ба сӯйи миллиардҳо дунёҳои дури номаълум ва пурасрор равона шудааст.

Фазлиддин Муҳаммадиев

60. Порчаҳоро равшану возеҳ хонед ва мавзӯи онҳоро муайян кунед. Дар ин порчаҳои шеър кадом ҳодисаҳои овой ба назар мерасанд?

Таносоиву коҳилӣ дур кун,
Бикӯшу зи ранчи танат сур кун.
Ки андар ҷаҳон суд бе ранҷ нест,
Ҳамонро, ки коҳил бувад, ганҷ нест.

* * *

Гар аз коҳилон ёр хоҳӣ ба кор,
Набошӣ ҷаҳончӯву мардумшумор.
Дигар хештанро надорӣ бузург
В-агар гоҳ ёбӣ, нагардӣ сутург.

Абулқосими Фирдавӣ

Луғат

коҳилӣ – танбалӣ, сустӣ

сутург – бузург, қавӣ

61. Ҳикояро хонед ва нақл кунед. Ба талаффуз ва навишти калимаҳое, ки \bar{u} , \bar{y} доранд, диққат диҳед ва онҳоро аз ҷиҳати сохт муайян намоед. Дар кадом сарсатр лутфи сухан дида мешавад? Онро шарҳ диҳед.

Овардаанд, ки рӯзе Кисро хост, ки барнишинад ва атрофи мамлакатро тамошо кунад.

Рикобдор асп пеш кашид. Кисро худ болои асп овард, ногоҳ давол канда шуд ва Кисро бияфтод. Дарсоат бифармуд, то мирохурро сиёсат кунанд. Ҷӯро оварданд.

Рикобдор гуфт: «Подшоҳ як калима аз ман истимоъ фармояд, баъд аз он ҳар сиёсат, ки фармояд, раво бошад».

Кисро гуфт: «Чӣ мегӯӣ?»

Гуфт: «Эй подшоҳ, ту подшоҳи одамиёнӣ ва аспи ту подшоҳи аспон. Даволи бечора тоқати кашиши ду подшоҳ кучо дорад?!»

Кисроро ин сухан бағоят хуш омад ва ӯро афв кард ва ташриф дод.

Муҳаммад Авфӣ

Луғат

рикобдор – касе, ки рикоби подшоҳ (давлатманд) - ро гирифта, ӯро савор мекунад

мирохур – сардори саисон

истимоъ – шунидан, гӯш додан

сиёсат кардан – тарсондан, чазо додан, қатл кардан

давол – тасмаи чармин, миёнбанди рикоби асп

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Овардаанд - ро боз чӣ тавр гуфтан мумкин?
2. Истимоъ фармудан чӣ маъно дорад?
3. Кисроро ин сухан хуш омад – ро маънидод кунед. Ифодаи хуш омад чӣ гуфганӣ гап аст?
4. Бо лутф сухан гуфтан чӣ аҳамият дорад?

15. БАДАЛШАВИИ ОВОЗҲО

Дар хотир доред: Бадалшавии овозҳо ду навъ мешавад: бадалшавии ҳамнишинӣ ва бадалшавии мавқеӣ.

а) Бадалшавии ҳамнишинӣ дар натиҷаи мувофиқати фонемаҳои ҳамнишин ба вучуд меояд. Дар бадалшавӣ фонемаҳо аз рӯи чор аломат: кори садопардаҳо, узви овозсоз ё махраҷи овозсозӣ, тарзи ташаккул ва вазъияти пардаҷаи ком сурат мегирад.

62. Калимаҳои ҳар ду сутунро хонед. Шарҳ диҳед, ки чаро чунин мешавад?

мазкур (маскур)	зудтар (зуттар)
тазкира (таскира)	себча (сепча)
калидсоз (калитсоз)	китобча (китопча)

63. Калимаҳоро аввал хонед ва пас аз дуруст муайян кардани дурусти имлояш нависед.

аз сар (ассар)	об қатӣ (опқати)
аз пас (аспас)	бод қатӣ (ботқати)
аз худ (асхуд)	қалид қати (калит қати)

64. Ифодаҳои ҳар ду сутунро нависед ва фарқи онҳоро шарҳ диҳед.

боз кун (бос кун)	пас (паз) гирифт
бод кард (бот кард)	пеш (пеж) бурд
сад кас (сат кас)	хок (хог) гирифтан
чок (чоғ) дӯхтан	

65. Мисолҳои ҳару ду сутунро хонед. Калимаҳоро бори дигар талаффуз кунед. Бадалшавии ҳамсадохоро вобаста ба мавқеъ шарҳ диҳед.

касб (касп)	иктисод (ихтисод)
кабуд (кабут)	вақт (вахт)

лагад (лағат)
санчид (санчит)
калид (калит)
сабад (сабат)

нақша (нахша)
тақсим (тахсим)
нақд (нағд)
мақсад (махсуд)

16. МАТНИ ИМЛОИ (ДИКТАНТИ) САНЧИШ

Таассуроти фаромӯшнашаванда

Чанд вақт боз ману дугонаам Мавчуда мақсад доштем, ки ба тамошои нақби Данғара, ба шаҳраки навбунёди Себистон равем. Ин мақсади мо дирӯз амалӣ гашт. Ҳангоми ба назди нақб расидан дидем, ки одамони бисёре синаи кӯҳи азимро сӯроҳ карда, барои оби Вахшро ба заминҳои ташналаби водии Данғара чорӣ намудан меҳнат мекунанд.

Амаки Мавчуда Назирамак дар ин ҷо бетонрез шуда кор мекардааст. Ӯ ба мо роҳбаладӣ карда, аз оянда ва дирӯзаи деҳаи Себистон хикоя кард. Себистон пеш як деҳаи назарногир буд. Дар он ҳамагӣ 30-40 хонавода истиқомат дошт. Мардуми деҳа, асосан, ба чорводорӣ машғул буданд. Имрӯз бошад, деҳа дар муддати кӯтоҳ ба шаҳрчаи сараҳолӣ табдил ёфт. Шаҳрча номи кӯҳи Себистонро гирифт, чунки дар доманаи он ҷой гирифтааст. Ба ин ҷо аз тамоми гӯшаю канорҳои Ватани бузургамон одамон омадаанд. Дар шаҳрак имрӯз намояндагони бисёр миллатҳо кор ва зиндагӣ мекунанд. Аз меҳнати онҳо Себистон торафт ободу зебо мешавад. Ҳоло дар ин ҷо хонаҳои ду-сеошёна, мактаби миёна, мағозаю ошхона, клуб ва ғайра қомат рост кардаанд. Кӯчаҳо ҳама асфалтпӯшанд.

Аз нақли Назирамак дар Себистон бисёр чизҳоро донистем. Баъди аз назар гузаронидани нақб мо ба тамошои шаҳр баромадем. Тамошои нақби Данғара ва шаҳраки Себистон ба ману дугонаам таассуроти фаромӯшнашаванда боқӣ гузошт. (199 калима) аз «Машғал»

17-18. КОР БО МАТНИ САНАД (АКТ)

66. Порчаро хонед ва хусусиятҳои санадро муайян кунед

Санад (акт). Хуччате, ки дар он ҳайати махсус таъиншуда ё шахси ҷудогонаи соҳибмансаб ягон воқеа ё далели ҳаёт ва фаъолияти идораҳо ё шахрвандони ҷудогонаро тасдиқ мекунад, санад ном дорад.

Санадҳо дар натиҷаи санчиши идораҳо ё фаъолияти ҷудогонаи соҳибмансаб, дар вақти қабули сохтмонҳои нав озмоиши маҳсулоти нав ва ихтироот, ҳангоми ба роҳбарӣ нав супоридани корҳо ва молу мулки идора ё корхона, дар мавриди аз рӯйхат баровардани асбобу анҷомҳои вайрону корношоямгашта ва сарфшуда, аз байн бурдани ҳуччатҳо, дар ҳолати ошкор шудани камбудӣ ё нуқсони маводи гаронбаҳо, ҳини муқаррар сохтани далелҳои вайронкунии қарорҳои ҳукумат ва қонунҳо ва ғайра тартиб дода мешаванд.

Тартиби навиштани санадҳо ва мазмуни онҳо ба мазмун ва ҳолатҳои он далелу ҳодисаҳо, ки дар ин ҳуччат равшан карда мешаванд, вобаста аст.

Дар санад на танҳо фаъолияти муассиса сабт мегардад, балки ҳангоми зарурат ҳулосаю пешниҳодот низ зикр меёбад. Ҳайат баъди таҳия муассисаи манфиатдорро бо мазмуни санад ошно месозад.

Ҳамаи санадҳо (актҳо) бояд қисмҳои асосии онро фаро бигирад. Ҷузъҳои асосии санад инҳоянд:

- 1) номи санад;
- 2) ҷойи (маҳалли) таҳияи санад;
- 3) таърихи таҳияи санад;
- 4) вазифа, ному насаби таҳиякунандаи санад;
- 5) матни санад;
- 6) пешниҳодот (дар мавриди зарурат);
- 7) имзои раиси ҳайат ва аъзоёни он.

Дар баъзе санадҳо гоҳо ададу миқдори саҳифаҳо зикр мегарданд. Вожаи «санад» дар байни сатр ҷой дода шуда,

поёнтар аз тарафи чап сана ва аз тарафи рост маҳалли тартиб додан зикр мегардад.

Аз тарафи чап ному вазифаҳои имзокунандагон санад ва аз тарафи рост ному насаб меояд. Санад аз рӯи зарурат дар чанд нусха тартиб дода мешавад ва зикр мешавад, ки чанд нусха таҳия шудааст.

Баъзан ба ҷойи санад вожаҳои **акт**, **таъйиднома** ва ғайраҳо истифода мешаванд. Таҳигарони истилоҳот санадро мувофиқтар ҳисобиданд.

Савол ва супориш:

1. Санад кай таҳия карда мешавад?
2. Тартиби ҷузъҳои санадро номбар кунед.
3. Ба ҷойи «санад» боз кадом калимаҳо истифода мешаванд?
4. Шумо кадоме аз вожаҳо (таъйиднома ё санад) муносиб медонед?

67. Санадҳои зеринро хонед ва аниқ созед, ки онҳо дар кадом мавзӯҳо навишта шудаанд? Ба ин монанд санадҳо тартиб диҳед:

Санад

аз «30» январи соли 2017

н. Рашт

Мо, имзокунандагон, кормандони муассисаи таҳсилоти умумии № 00 н.Рашт дар ҳайати зерин: мудири хоҷагӣ А.Ғайратов, омӯзгори фанни «Математика» Ғ.Шоев ва аловмон Р.Тешаев санади мазкурро таҳия кардем дар ин хусус, ки, ҳақиқатан, дар моҳи феввали соли 2016 ба миқдори 4,0 тонна ангишт ва 0,6 тонна хезум сарф карда шудааст.

Санад дар ду нусха тартиб дода шуд.

Мудири хоҷагӣ

Омӯзгори фанни математика

Аловмон

А.Ғайратов

Ғ.Шоев

Р.Тошев

Санади

бозрасии хазинаи китобхонаи бачагонаи шаҳри Хучанд аз
«26» январи соли 2016 ш. Хучанд

Дар асоси фармоиши мудири китобхона, ки таҳти № 35 ба таърихи 25 январи соли 2011 ба тавсиб расидааст, комиссия иборат аз раис-сармуҳосиб Ҳакими Азиз ва аъзо-муҳосибот Саодат Салимова ва Зебӣ Қаландарова хазинаи китобхонаи бачагонаи ш.Хучандро бозрасӣ намуд. Баррасӣ дар ҳузури хазинадори китобхона Мадина Дилшодова гузаронида шуд.

Дар натиҷаи баррасӣ маълум гардид:

- 1) бақияи маблағи нақд дар хазина 45 сомонӣ мебошад;
- 2) бақияи маблағ тибқи дафтари ҳисоби хазина 45 сомонӣ мебошад.

Тартиби пур кардани дафтари ҳисоби хазина ва ниғаҳдории маблағи нақд мутобиқи муқаррароти (Низомномаи) идораи амалкунандаи хазинаи муассисаи давлатӣ, кооперативӣ (таовунӣ) ва ҷамъиятист.

Комиссияи баррасии хазина:

Раиси комиссия

Ҳ. Азиз

Аъзои комиссия

С. Салимов

Муҳосиб

З. Қаландарова

Хазинадор

М. Дилшодова

Санад

аз «5» январи соли 2016

ш. Ҳисор

Мо, имзокунандагони зер, дар ҳайати И. Калонов - мудири хоҷагии муассисаи таҳсилоти умумии № 42 н.Ҳисор, К. Шарифзода. Қ. Ҳалимов ва М. Рачабов – омӯзгорони муассисаи таҳсилоти умумии мазкур ин санадро таҳия кардем.

Мо тасдиқ мекунем, ки 25-юми январи талабагӣ шикастааст ва истифода кардани онҳо ғайриимкон аст.

Санад дар ду нусха таҳия шудааст.

Мудири хоҷагии мактаб	имзо	И. Калонов
Омӯзгорони мактаб	имзо	К. Ҳалимов
	имзо	М. Раҷабов

68. Санадхоро хонед ва махсусиятҳои онҳоро шарҳ диҳед. Гӯед, ки кадом истиллоҳои расмӣ коргузори дар санадҳои мазкур истифода шудаанд. Аломатҳои китобати дар санадҳои истифодашударо маънидор кунед.

Санад

аз «6» июни соли 2016 ш. Душанбе

Ин санадро нозири шуъбаи маориф Саиди Ҳалим ва директори муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 48 Карим Раҳим таҳия намуданд.

Мо шӯҳидӣ медиҳем, ки намояндаи муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии номбурда 165 дона шаҳодатнома аз шуъбаи маориф гирифт.

Ин шаҳодатномаҳо аз шумораи 0: ... то шумораи ... мебошад. Санад дар ду нусха таҳия шудааст. Нусхаи аввал дар муассисаи таҳсилоти умумии зикршуда ва нусхаи дуюм дар дасти директори мактаб аст.

Нозири шуъбаи маориф	имзо	С. Ҳалим
Директори мактаби № 48	имзо	К. Раҳим

Санад

аз «25» майи соли 2006 ш. Душанбе

Мо, дар зер имзокунандагон, роҳбари синфи 7 «А» Б.Зокирова ва аъзои комитети хонандагон: Даминова Ш., Алибахшова Н., Каримов Т., Раҳматова Т. тартиб додем ин санадро дар ин хусус, ки китобҳои дарсии «Забони модарӣ» ва «Забони англисӣ»-е, ки аз тарафи китобхонаи муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 00 ш.Душанбе ба хонандаи

синфи 7 «А» Одили Олим шудааст, дар натиҷаи муомилаи нодуруст варақҳояш чудо гаштаанд ва истифодаи онҳо дар соли оянда номумкин аст.

Тартибдиҳандагони санад ин ҳолатро ба назар гирифта, аз Одили Олим ба тариқи ҷарима арзиши китобро рӯёнидаанд ва маблағ барои ҷуброн ба ҳисоби давлат гузаронида шуд.

Дар соли оянда барои истифода ношоам будани китобҳои зикршударо бо имзоҳои худ тасдиқ мекунем.

Роҳбари синфи 7 А	имзо	М.Диловарова
Аъзоёни комиссияи хонандагон:	имзо	Ш.Даминов
	имзо	Н.Алибахшова
	имзо	Т.Раҳматова

69. Матни санадро хонед ва нависед. Мавзӯи онро шарҳ диҳед. Оид ба масъалаи дигаре санад таҳия кунед. Гӯед, ки кадом аломатҳои китобат дар санадҳо бештар истифода мешаванд.

Санади

қабул кардан супоридани ҳуҷҷатҳо ва молу мулк

аз «30» июни соли 1996

ш. Душанбе

Собиқ мудири хочагии Донишкадаи такмили ихтисоси ш.Душанбе Р.Бобочонов, аз як тараф, ва мудири хочагии нафтаъиншудаи донишкадаи мазкур Б.Аҳмадов, аз тарафи дигар, бо иштироки раиси иттифоқи касаба М.Валиев дар асоси фармоиши директори донишкада Р.Абдуллоев аз 28 июни соли 1995 ҳамин санадро дар ин бора тартиб додем:

1. Собиқ мудири хочагӣ ведомостҳои молу мулки донишкадаро бо №№ 1,2,3 ва 4 аз 25 июни соли 1990 супорид ва мудири хочагии нав қабул кард.

2. Забонхати доир ба рӯйхати молу мулкро аз 23 июни соли ҷорӣ ба маблағи 100.200 (сад ҳазору дусад) сомонӣ,

ки ба мактаби № 00 ш. Душанбе дода шудааст, супорид ва қабул карда шуд.

3. Даҳ бастаи компютеру принтерро, ки дар донишкада буд, мувофиқи рӯйхати иловагӣ супорид ва қабул карда шуд.

Санад дар се нусха тартиб дода шуд.

Раиси иттифоқи

касабаи донишкада

имзо

М. Валиев

Ҳуҷҷатҳо ва молу

мулкро супоридам

имзо

Р. Бобоҷонов

Ҳуҷҷатҳо ва молу

мулкро қабул кардам

имзо

Ф. Аҳмадов

V. ҲАРФИ САКТА (Ъ) ДАР ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

19. МАВҚЕЪ ВА ҶОӢИ ҲАРФИ САКТА ДАР КАЛИМАҲО

Дар хотир доред: Ҳарфи сакта Ъ дар байн ва анҷоми иқтибосҳои арабӣ ба ҷойи айн ва ҳамза навишта мешавад: аъло, баъзе, чамъ, мавзӯъ, навъ, масъул, масъала.

Ҳарфи ъ дар байни ду садонок ба истиснои калимаҳои *фаъол*, *таъин навишта намешавад*: *маориф*, *таом*, *мавзӯи баҳс*, *тулӯи офтоб*.

70. Матнро бодикқат хонед ва гӯед, ки дар он чӣ тасвир шудааст? Кадом ифодаҳои матн писанд омад? Ба имлои калимаҳои, ки ҳарфи сакта доранд, тавачҷух карда, онҳоро шарҳ диҳед.

... Ҳавливу хона аз шуълаи шамъу чароғу қандил монанди рӯз равшан ва музайян буд. Дар шоҳаҳои дарахтон кафасҳои булбулу кумрӣ овезон ва он парандагон аз шуълаи шамъ ва атру райҳон ба завқ даромада, гулгула ва шӯр

барпо карда буданд. Ба даруни хона даромада дидам, ки фаршу палосҳои бисёр аъло паҳн карда шуда, дастархонҳои атлас ва заррин кашида... Дар шамъдонҳо шамъҳои кофурӣ месӯхт. Навозандагони хушсимо ва хушнавоз ба ҷойи худ нншаста, соқиёни маъкул ба по истода, пешхизматони хушлибос аз ҳама ҷо бохабар ва хушёр...

аз «Чор дарвеш»

Луғат

музайян – зебу зинат додашуда, ораста

кофурӣ – сафед, сафедранг

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Чиро қандил мегӯянд? Боз кадом калима ба ин маънӣ истифода мешавад?

2. Калимаҳои **шуъла, шамъ, аъло** ва **маъкул** - ро шарҳ диҳед ва бо истифода аз онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

3. Маҳаллоро тақлидан ба матн хаттӣ тасвир кунед.

71. Матнро хонед ва гӯед, ки ба моҳияти он сарфаҳм рафтед? Шумо ин масъаларо дар амали худ ва дигарон мушоҳида кардаед? Бо калимаҳои *аъмол* ва *афъол* ҷумлаҳо тартиб диҳед.

... Агар одамӣ дар вичдони худ мулоҳиза кунад, пай ба ҳидояту залолат ва саодату шақовати худ мебарад. Агар аъмоли ҳасанааш ғолиб бошад, саид аст ва агар афъоли саййнааш ғолиб ояд, шақӣ аст. Ва агар тоату гуноҳ баробар дорад, ба андозаи ҳар кадом гирифтӯрӣ ва махлас бошад. Ва чун як навъ ихтиёри ҷузвӣ ба даст дорад, кӯшиш кунад, то савоб бар гуноҳ роҷеҳ ояд. Ва чун дарёбад, ки имрӯз гуноҳаш бар тоат ғалаба дорад, алалфавр ба тавбаву инобат тадорук кунад ва ба оби ҷашм сиёҳӣ аз ҷаридаи аъмоли худ бишӯяд, то умеди наҷот бувад...

Аҳмади Дониш

Луғат

хидоят – роҳнамой
ҳасана – зебо, хуб
залолат – беэтиборӣ, нописандӣ, хорӣ
саид – хушбахт, некбахт
саййна – миёна
шақоват – бадбахтӣ, сахтӣ
шақӣ – бадбахт
аъмол – чамъи амал
рочех – бехтар, авло

72. Матнро хонед ва мазмуни онро мухтасар нақл кунед. Шумо дар таътил ба чӣ кор машғул мешавед? Нақле нависед.

Рӯзҳои таътил дар он ҷо (хучраи Абдухалилмахдум) маҷлиси адабӣ ва сурудхонӣ зинатбахши давраи дӯстон, монанди «гули сари сабади» бӯстон Муҳаммадсиддиқи Ҳайрат буд. Дар суҳбатҳои адабӣ шеърҳои классикҳои тоҷик хонда, муҳокима карда мешуданд, баъзе шеърҳои шоирони замон низ таҳлил ва танқид меёфтанд.

Дар маҷлисҳои суруд ғазалхонҳои доимии он ҷо Қорӣ Нурулло буда, баъзан Мулло Ҳомиди савтии ғиждувонӣ ва Зайниддинхоҷа ҳам иштирок мекарданд. Баъзе шабҳои таътил дар ҳамон ҷо ғун шуда базм ҳам мерафтем, ки дар он базмгардиҳо гоҳо Ҳайрат ҳам иштирок мекард.

Чунончи, ӯ шабе бо мо базм рафта, дар бозгашти он базм базмқобӣ, базмқобӣ ва базмтамошоқунии моро дар қитъае тасвир карда буд ...

Садриддин Айни

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Ифодаҳои зинатбахши давраву гули сари сабад чӣ маъно доранд?
2. Нависанда шоирони замон гуфта кихоро дар назар дорад?
3. Маҷлисҳои суруд ба кадом маъно омадааст?

4. **Базмқобӣ** – ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед ва сабаби якҷо навишта шудани онро шарҳ диҳед.

73. Чистонро бодикқат хонда, ҷавобашро ёбед ва нависед. Муайян кунед, ки Ҷаъфар ба чанд маъно омадааст ва онро дар илми забон чӣ меноманд. Чистонро аз ёд кунед.

Ҷаъфаре дидам, ки бар ҷаъфар нишаст,
Ҷаъфарӣ мехӯрду аз Ҷаъфар гузашт.

74. Қитъаро ифоданок хонда, мазмунашро аввал нақл кунед ва баъд нависед.

Дар шеър се тан паямбаронанд,
Ҳарчанд ки «ло набия баъдӣ»,
Авософу қасидаву ғазалро
Фирдавсию Анварию Саъдӣ.

Ба савол ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Агар аз калимаи **баъдӣ** ҳарфи сактаро (ъ) ихтисор кунем, чӣ ҳодиса рух медиҳад?

2. **Авософ** чӣ маъно дорад? Калимаҳои ҳаммаънояшро ёбед.

20. Вазифаи ҳарфи сакта

Дар хотир доред: Ҳарфи сакта ду вазифа дорад: 1) ҳамсадои ҳалқиро ифода мекунад- аъло, маъно, шеър, баъд. 2) барои ҷудо кардани ҳичоҳо: инъом, баръакс хидмат мекунад.

75. Порчаро возеҳу равшан хонед ва онро маънидод кунед. Вазифаи ҳарфи сактаро (ъ) дар калимаҳои ишорашуда шарҳ диҳед. Аз мисраи дуҷум чиро дарк кардед?

...Гарчи **табъи** Рӯдакӣ **шеъри** зақӣ эҷод кард,
Офарин бар **табъи** Айнӣ, Рӯдакӣ эҷод кард.
Гар ба дунё рафт Сино чун табиби иллоте.
Кард ўро ҳиммати Айнӣ табиби миллате...

Бозор Собир

76. Матро хонед ва гӯед, ки барои шеъри хуб эҷод кардан чӣ бояд кард? Ин муколама магар «Машварат идроку хушёрӣ диҳад»- ро ба хотир намеорад? Калимаҳои рӯшон ва Рӯшон - ро аз назари маъно ва имло шарҳ диҳед.

Равшанӣ борад зи рӯшон насли рахшонро бубин,
Лолаҳои навраси Хоруғу Рӯшонро бубин.
Гар надидӣ гавҳари рақсону лаъли нағмагон,
Ғунчаҳои санъати кӯҳи Бадахшонро бубин...

Шеърро то охир хонда, устод беихтиёр гуфт:

– Фикратро фаҳмиданиам?
– Шеъри хубе, - ҷавоб додам ман.
– Ту аз рӯйи хурмат гуфта истодаӣ. Лекин ман мехоҳам,
ки нуқсони шеърро, ки ман онро дида натавонистам, ба
ман гӯӣ!

– Шумо устоди сухан ҳастед.

– Не, ҷонам, то даме ки зиндаам, шогирдам. Он
тарафашро хонандагон ва кадршиносони назм муайян
мекунад. Ҳайрон нашав, ман шогирдам, хонандагон ва
дӯстонам устодони ман ҳастанд. Аксари ғазалҳои нави
худро пеш аз интишор барои маслиҳат одатан ба устод Айни
мефиристонам ва аз рӯйи маслиҳатҳои ӯ, агар лозим шавад,
ислоҳ мекунам. Ба шумо, ҷавонҳо, ҳам маслиҳат ҳамин аст,
ки шогирди якдигар бошед.

Мирсаид Миршакар

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Оё медонед, ки муаллифи порчаи шеър ва мусоҳиби
Миршакар кист?

2. То даме ки зиндаам – ро шарҳ диҳед.

3. Дар калимаи **шеърро** магар ҳамсадо ташдид ёфтааст?

4. Назм аз **набз** чӣ фарқ дорад?

5. Навиштаи худро аз назари дӯстон гузаронидан чӣ
фоида дорад? Андешаи шумо?

77. Хонед ва имлои ҳарфи сакта (ъ)-ро шарҳ диҳед. Доир ба ҳар банди калимаҳо хулосаҳоятонро ҷамъбаст кунед.

а) навъ-нав

аъло-ало

баъд- бад

шеър-шер

б) инъикос

баръакс

инъом

Масъуд

в) мисраъ- мисраи шеър

мавзӯъ-мавзӯи нав

Восеъ- Восеи қаҳрамон

г) мисраъ-мисраъҳои шеър

рафъ-рафъи душворӣ

шамъ - шамъҳо

шамъ-шамъу парвона

78. Пандро возеҳ хонед ва онро маънидод кунед. Вазифаи ҳарфи сактаро дар калимаҳои ишорашуда шарҳ диҳед.

Он чӣ пурмағз аст, чун мушк аст пок

В-он чи пӯсидаст, набвад ғайри хок.

Он чи **бомаънист**, худ пайдо шавад

В-он чи **бемаънист**, худ расво шавад.

Рав, ба **маънӣ** кӯш, эй суратпараст,

З-он ки маънӣ бар тани сурат пар аст.

Ҷалолуддини Румӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Пурмағз чӣ тавр сохта шудааст? Шарҳ диҳед.

2. Суратпараст аз сурат пар аст чӣ фарқ дорад?

3. Ҷаро ин тавр шуд: мисраъ – мисраи шеър, мавзӯъ – мавзӯи нав

4. Мамнуъ, лаъл, даъво, дафъ, дафъа – ро талаффуз кунед ва бо истифодаи онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

79. Дар мавзӯи «Таассуроти ман аз сафар» иншо нависед.

VI. ИМЛОИ ИСМ ВА СИФАТ

21. Номҳои одамон, номҳои географӣ, номҳои мачаллаҳо.... Ихтисораҳо ва имлои онҳо

80. Дар хотир доред: Ному насаб, лақаби ҳайвонот, номи шахсони дар масал, афсонаю драмаҳо (песаҳо) фаъолияткунанда, номҳои географӣ ва кишварҳо, номҳои астрономӣ (нучумӣ), номҳои давраю ҳодисаҳои таърихӣ, номҳои идҳо, ҳаракатҳои халқӣ ва ҷашнҳои таърихӣ, номҳои ба дин марбут (Аллоҳ, Худо.....), номҳои ташкилот, муассиса, ширкатҳои ватанию хоричӣ, номи ёдгориҳои таърихӣ, асарҳои санъат, номи вазифаю унвонҳо, номи ордену медалҳо, асарҳои бадеию воситаҳои ахбори умум, ихтисорҳо бо ҳарфи калон навишта мешаванд. Ҳангоми шубҳа кардан дар навишти ин ё он ном ба фарҳангномаҳо, бахусус ба «Фарҳанги имлои забони тоҷикӣ», муроҷиат кунед.

81. Матнро бодикқат хонед ва гӯед, ки он ба кадом услуби забон хос аст? Ба тарзи муҳокима диққат дода, исмҳои хосро ёфта нависед ва имлои онҳоро шарҳ диҳед.

Ҷиззах (Дизак) аз ҷумлаи номҳои қадимаи тоҷикист. Дар ин бора сайёҳ ва ҷуғрофидони асримиёнагии араб Ёкути Ҳамавӣ дар «Муъҷам-ул-булдон» ном асараш навиштааст: «Дизах аз шаҳрҳои Уперусана (Уструшон - Ёротешпаи ҳозира) буда, Абдулазиз ибни Муҳаммад ад - Дизаҳӣ дар шаҳри мазкур зиндагӣ кардааст».

Бино ба маълумоти сарчашмаҳои боварибахш номи қадимаи Ҷиззах дар асл Дизак аст, ки бо мурури замон **Ҷиззах** шудааст. **Дизак** калимаи суғдӣ буда, аз ҷузъҳои **диз** ва **ак** шакл гирифтааст.

Калимаи **диз** дар луғатҳо ба маънои **қалъа, истехком, хисор, курғон** маънидод шудааст. **Дизакро** имрӯз калимаҳои **қалъача** ва **курғонча** иваз кардаанд.

Калимаи **диз** дар осори саромадони адабиёти тоҷику форс серистеъмол аст. Чунон ки Фахрии Гургонӣ дар достони «Вис ва Ромин» гӯяд:

Кашон аз **диз** ба лашкаргоҳ бурдаш,
Ба наздикону чондорон супурдаш.

Муаллифи «Чомеъ-ут-таворих» навиштааст: «**ӯ** бозгашт ва бар ҳар дизе лашкаре фиристод, мутеъ шуданд ва дизҳо ба вай таслим карданд».

Калимаи **диз** дар «Шоҳнома»-и безаволи Фирдавсӣ бештар дар шакли **диж** вомехӯрад:

Зи дарвозаи диж яке тан бурун
Наёмад, ҳам эдун нарафт андарун.

Ҳамчунин **диз** ва **диж** дар калимаҳои **дизбон**, **дижбон**, **дидбон**, **диздор**, **диждор** ва номи шаҳри Кундуз (Кухандизи Афғонистон), Хондиз, Савордиз, Дизгирд, Дизах, Дизбод, Шохиндиж, Хуррамдиж, Паҳлавондиж барин номҳои шаҳру қалъа ва истехкомҳои кӯҳии Эрон нақши худро гузоштааст...

аз «Илм ва ҳаёт»

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Пас аз қироату маънидоди матн ба чӣ хулоса омадед?
2. Агар шарҳи номи маҳалла ё ҷоеро донед ва ё шунида бошед, нависед.
3. Навиштани кадоме аз исмҳои хос бароятон мушкил менамояд ва чаро?
4. Чаро номи кишварҳо, асарҳо, ҷойҳои таърихӣ бо ҳарфи калон навишта мешаванд?

82. Матро хонед ва гӯед, ки кадом чихати он бароятон писанд омад? Мазмуни матро мухтасар нависед ва номҳои дар он бударо пурра истифода кунед.

Дар Бухорои амири ҳамаи касибон ва пешаварон чамъият доштанд: аҳли ҳар пеша ба чамъияте, ки ба пешаи худаш дахлдор аст, дохил ҳисоб меёфт. Аммо барои ба чамъият дохил шудан ариза додан ё ҳақ додан барин шартҳо набуда, модом ки ӯ (масалан) бофанда аст, аъзои чамъияти бофандагон ё кафшдӯз аст, аъзои чамъияти пойафзолдӯзон ба шумор мерафт.

Аҳли ҳар пеша бо талқини рӯҳониён яке аз одамони таърихӣ ё афсонавӣ-динири ба худ «пир» (роҳбар) қарор додаанд. Чунончи, пири бофандаҳо Имоми Аъзам аст, пири пойафзолдӯзон - Бобои Порадӯзи Бухороист, ки дар замони худ кӯҳнадӯзӣ карда будааст, пири машқоб Аббос (амаки пайғамбар) аст, ки дар воқеаи Қарбало ба гурӯҳи Имом Ҳусайн аз дарёи Фурот бо машқ об кашонда будааст, пири оҳангарон Довуд пайғамбар аст, ки ӯ дар замони худ гӯё зирехсозӣ карда будааст, пири саисон - Қанбар аст, ки саиси Алӣ (ёри чоруми пайғамбар) будааст ва монанди инҳо.

Рӯҳониён барои пешравии ҳар пеша қоидаю қонуне навишта, номи онро «Рисола» мондаанд. Дар рисола дуоҳое навиштаанд, ки пешавар дар сар қардани қор, дар рафти қор, дар мавридҳои муайян ва дар тамомияти қор бояд он дуоҳоро хонад. Муносибати пешаварон бо бобо (ё оқсаққолон), бо устодони худ ва бо соҳибқор низ дар он рисолаҳо таъин карда шудааст.

Садриддин Айнӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. **Пеша** чӣ маъно дорад, бо муродифҳояш шарҳ диҳед.
2. Калимаи **кафшдӯз** – ро аз ҷиҳати сохт маънидод кунед.
3. Чунин амалро шунида ва дидаед? Агар маълумоти саҳеҳ доред, дар бораи он нақле нависед.

22. ИМЛОИ СУЛОЛАҶОИ ТАЪРИХӢ ВА АСАРҶОИ ИЛМИЮ БАДЕӢ

88. Порчаро хонед ва хулосаатонро гӯед. Шакли дурусти навишти исмҳои ишорашударо дар хотир нигах доред.

... Эшони Олимхоҷа ҳангоми убур (гузаштан) ба сари дӯкони қассобе дунбаи бузурги гӯсфандро овехта диданд. Назрӣ ном одами худро фармуданд, ки дунбаи мазкурро байъ (наrx) карда гирад. Баъдамо ки ба мақарр (хона)- и худ омаданд, Назрӣ холӣ омад, дунба ҳамроҳи худ надошт. Сабаб пурсиданд. Гуфт:

- Бинобар гармии ҳаво мутааффин (бадбӯ) гашта, ба ҳадде ки роиҳааш (бӯяш) димоғи одамиро мешӯронад.

Ҳамин ки ин суҳан аз даҳони Назрӣ баромад, эшони Олимхоҷа бинӣ ва даҳон ба остин маҳкам гирифта, фарёду фиғон мекарданд, ки «пах-пах, бадбӯ буда, мағзи сарамро шӯронид».

Садрӣ Зиё

89. Матнро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Агар тарзи таҳияи ягон ашёро донед, иншоие нависед ва фикратонро баён кунед.

Кашфи шиша яке аз комёбиҳои барҷастаи инсон аст...

Дарасрҳои У-УШ дар Самарқанд, Марв, Тирмиз, Хучанд, Панҷакент, Варахша ва бисёр шаҳрҳои дигар устохонаҳои шишагудозӣ мавҷуд буданд, ки дар онҳо устоҳои гулдаст зарфу дигар асбобҳои рӯзгор месохтанд. Муаррихони хитой зикр кардаанд, ки устоҳои Осиёи Миёна дар соли 424 замони мо ба Чин сафар карда, бо санъати шишагарии худ аҳли дарбори Ҳоконро ба ҳайрат гузоштаанд. Онҳо қариб 100 нафар хитойро шишагудозӣ омӯхтаанд, ки солҳои 713-755 аз Тохаристон (ҷануби Тоҷикистон) якҷанд маротиба ба Хитой шишаҳои сурхи зумуррадрангро тухфа бурдаанд.

Куллаи баланди шишагарии тоҷик ба асрҳои IX-XII

рост меояд. Дар ин давра сарзамни тоҷикон ба маркази калони шишагарӣ табдил ёфт. Олимони бузурги форсу тоҷик Закариёи Розӣ ва Абурайҳони Берунӣ аввалин бор шиша ва хосиятҳои онро таҳқиқ кардаанд. Истилои муғул ба тамоми соҳаҳои ҳаёти халқи тоҷик зарбаи ҳалокатовар зад, дар натиҷа санъати бисёрасраи тоҷикон -шишагарӣ рӯ ба таназзул ниҳод...

аз «Илм ва ҳаёт»

23. ИМЛОИ ИСМҲОИ МУРАККАБ

Дар хотир доред: а) ҳамаи қолабҳои исмҳои мураккаб: гулдаста, садбарг, падарарӯс, сарфармондеҳ, китобхона, ҳештаншинос ва ғ.

б) исмҳои мураккаб, ки дар қолаби исм+асосҳои замони ҳозираи феъл ва пасвандҳои **-ӣ,-ак** сохта шудаанд: дастгирӣ, роҳсозӣ, навсозӣ, оташгирак, обкашак ва ғ.

в) исмҳои мураккабе, ки аз шумораву исм бо пасванди **-а (я)** сохта шудаанд: себарга, чоркунча, чоргуша, дуоба, сепоя ва ғ.

г) исмҳои мураккабе, ки ба воситаи миёновандҳои **-у** - ва-о- сохта шудаанд: гуфтугӯ, рафтуомад, даводав, обутоб, хезохез, гирогир ва ғ. якҷоя навишта мешаванд.

83. Тамсилро хонда, матлабро дақиқ муайян кунед. Забони матн бароятон фаҳмо ё не? Барои ба ҳақиқати чунин матнҳо сарфаҳм рафтан чӣ бояд кард?

Биное ва **нобиное** дар роҳи рафиқи сафар буданд. Шаби сармо буд. Вақти саворӣ **тозиёнаи** нобино гум шуда, ба ҳар тараф даст меандоخت. Море аз бурудат сард шуда буд, ба дасташ даромад, ба ҳар ду даст онро мисос карда бо худ мегуфт:

– «Агар тозиёнаи **кухнаи** афсурда гум кардам, инак тозиёнаи **харири нафис** Худованди таоло ба ман расонид, илло ки он даста надошта. Ва чун ба манзил расам, таъмираш

кунам ва ба даҳ дирам бифурӯшам».

Ва чун рӯз равшан шуд, бино дид, ки море сиёҳи афъӣ ва сардшуда ба дасти рафиқ аст. Фарёд баровард, ки «ҳон, туро чӣ расида, ки афъии ҷоншикор ба даст гирифтаӣ?! Ҳамин замон аз ҳарорати дасти ту ё ҳаво зинда шуда дамор аз рӯзгорат барорад ва ба дорулбаворат расонад!» Нобино мегуфт: «Ман шаб тозиёна гум кардаам ва ин тозиёнаи **шоҳонаро** офаридгор ба ман расонида, ту онро дидан натавонӣ! Меҳоҳӣ, ки ман бияндозам, ту бардорӣ?!»

Ҳарчанд рафиқ ба савганд бим дод, ки бар ботил рафтаӣ, нобино намешунид, то ҳаво гарм шуд. **Афъӣ** зинда шуда, бар дасти нобино печид ва чунонаш газид, ки аз **асб** сарнагун ба чаҳаннам рафт.

Аҳмади Дониш

Луғат

бурудат – сардӣ, хунукӣ

дамор – ҳалок, несгу нобуд

миссос кардан – молидан, бо даст судан

дорулбавор – дӯзах, чаҳаннам

бим дод – тарсу ҳарос додан

афсурда – андуҳгин, ғамнок

чаҳаннам – дӯзах

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Ҷумлаи **Меҳоҳӣ, ки ман бияндозам, ту бардорӣ** кадом хислати нобиноро баён месозад?

2. Калимаҳои ишорашударо аз назари имло шарҳ диҳед ва имлояшонро дар хотир ниғаҳ доред.

3. Дар ифодаи **море сиёҳи афъӣ** чиро мушоҳида кардед?

4. **Нобино** исм аст ва ё сифат?

5. Имлои исмҳои бо ҳамсадоҳои **ҳ** ва **й** анҷомёфтaro шарҳ диҳед.

84. Исмҳоро хонед ва роҳҳои сохта шудани исмҳои мураккабро шарҳ диҳед. Интихобан бо чанд калима ҷумлаҳо

созед. Имлояшонро дар хотир гиред.

1. Соҳибхона, сартарошхона, дутор, чавонзан, тоҷикдухтар, ширбиринҷ.
2. Хонашинӣ, алафдаравӣ, дастпӯшак, бодбарак, селраҳа, азназаргузаронӣ, банақшагирӣ.
3. Давутоз, пурсуков, равуой, ковоков, гирогир.
4. Сарукокор, тирукамон, обуранг, сарулибос.
5. Мардикор, соҳибхона.

85. Аввал исмҳои мураккаби сутуни якумро хонед ва сипас феълҳои сутуни дуюмро. Гӯед, ки исмҳои мураккаб чӣ гуна сохта шудаанд. Бо истифода бо чанде аз онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед ва нависед. Имлои онҳоро ба хотир гиред.

аз нав сохтан	азнавсозӣ
аз ёд кардан	азёдкунӣ
ба рӯихат гирифтан	барӯихатгирӣ
ба нақша гирифтан	банақшагирӣ
ба ҳисоб гирифтан	баҳисобгирӣ

86. Матнро хонед ва гӯед, ки дониستاني шакли дурусти калима чӣ аҳамият дорад.

Калимаи **тандур** дар осори хаттӣ ва дар шеваҳои бошандагони Тоҷикистон истеъмол мешавад. Дар аксари фарҳангҳои тафсири ин калима дар ду шакл: **тундар** ва **тандур** сабт шудааст. Азбаски ин вожа дар «Ғиёс-ул-луғот» дар шакли **тундар** сабт шудааст, дар луғатҳои русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ ба шакли сабти «Ғиёс-ул-луғот» таъя намуда **тундар** навиштаанд.

Солҳои 60-80 адибони мо ҳам аз луғату китобҳо ин калимаро дар шакли зикргардида омӯхта, онро бештар дар шеър дар шакли **тундар** истеъмол мекунанд.

Аз ин бармеояд, ки шакли **тундар** дар истеъмол нодурусту шакли дурусти ин калима бояд **тандур** бошад. Он ҳам ба се сабаб:

1. Шояд ҳангоми сабти калима дар луғатҳои тафсири дар зикри ҳаракатҳои саҳви қалам рафта бошад. Аз тарафи дигар, аксари ин луғатҳои дар кишварҳои мураттаб шудаанд, ки забони тоҷикӣ забони модарии мардумони он кишвар набуда.

2. Азбаски осори хаттии мо дар гузашта бо ҳуруфи арабиасос навишта шудааст, калимаи мазкурро дар се шакл: **тандур, тундур, тундар** хондан имконпазир аст.

3. Агар мо ба сабти калимаҳои дар осори хаттӣ ва забони имрӯза диққат диҳем, мебинем, ки калимаҳои аз асри X то ҳанӯз қариб тағйир наёфтаанд. Пас шакли дурусти калима бояд **тандур** бошад, чунон ки дар забони имрӯза бо ҳамон маъно маъмул аст. Ҳамчунин дар гуфтугӯ калимаи **тандур** бо калимаи **чароғак (барк)** дар як таркиб (**тандуру чароғак**) низ истеъмол мешавад.

аз «Илм ва ҳаёт»

Супоришхоро иҷро кунед:

1. Муродифҳои **калима** - ро ёбед.
2. Ифодаи **Фарҳангҳои тафсири** - ро шарҳ диҳед.
3. Дар хусуси аҳамияти дуруст навиштани калимаҳои нақле нависед.

24. БО НИМТИРЕ НАВИШТАНИ БАЪЗЕ ИСМҲО

Дар хотир доред: Исмҳои зерин бо нимтире навишта мешаванд:

– исмҳои, ки қушӣ шумораи онҳо бо рақам омадааст: 100-солагии зодрузи Абуалӣ ибни Сино, 20-солагии Истиклолияти давлатӣ ва ғ.;

– номи ҳизбҳои сиёсӣ: ҳизби сотсиал-демократ ва ғ.

– исмҳои иқтибосии навъи: штаб-квартира, гран-при, экс-чемпион ва ғ.

– исмҳои мураккаб аз қабилӣ: вагон-ресторан, механик-ронанда ва ғ.

– дар номҳои осори классикӣ артикли **ал** бо нимтире навишта мешавад «ал-Қонун»-и Сино, «ат-Тафҳим»-и Берунӣ, «Мантиқ-ут-тайр»-и Аттор ва ғ.

Исмҳои иқтибосии навъи Волга-Дон, Коста-Рика, Нью-Йорк ва ғ.

87. Матро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ба навишти исмҳои хос диққат диҳед ва шакли дурусти онҳоро дар хотир нигоҳ доред.

Ноҳияест (Мовароуннаҳр), ки ҳудуди машриқи вай ҳудуди Таббат аст ва ҷануби вай Хуросон аст ва ҳудуди Хуросон ва мағриби вай Ғуз аст ва ҳудуди Халлух ва шимолаш ҳам ҳудуди Халлух аст. Ва ин ноҳияест азим ва ободон ва бисёрнеъмат ва дари Туркистон ва ҷойи бозаргонон. Ва мардумонеанд ҷангӣ ва ғозипеша ва тирандоз ва покдин. Ва ин ноҳияти бододу адл аст. Ва андар кӯҳҳои вай маъдани сим аст ва зар, саҳт бисёр бо ҳама ҷавҳарҳои гузоранда, ки аз кӯҳ хезад бо ҳама доруҳо, ки аз кӯҳ хезад чун зок ва зарних ва гӯгирд ва навшодир.

Бухоро шаҳри бузург аст ва ободонтарин шаҳрест андар Мовароуннаҳр ва мустақари малики машриқ аст ва ҷойи намнок аст ва бисёр меваҳо ва бо обҳои равон. Ва мардумони вай тирандозанд ва ғозипеша. Ва аз ӯ бисот ва фарш ва мусаллии намоз хезад неку ва пашмин ва шӯра хезад, ки ба ҷойҳо бибаранд. Ва ҳудуди Бухоро дувоздаҳ фарсанг андар дувоздаҳ фарсанг аст. Ва деворе ба гирди ин ҳама даркашида боз якбора ва ҳамаи работҳо ва деҳҳои он андаруни ин девор аст.

аз «Ҳудуд –ул – олам»

Луғат

худуд – ҷамъи ҳад(д)

мусалло – намозгузор, намозхон

ғозипеша – чиҳодкунанда

фарш – палос

муस्ताқар – марказ, пойтахти мамлакат

работ – корвонсарой, мусофирхона

бисот – асбобу анҷом, чизу чора

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. **Мовароуннаҳр** - ро шарҳ дода, имлои онро дар хотир нигоҳ доред.

2. Ин матн ба кадом услуби забон тааллуқ дорад?

3. Навишти кадом ифодаҳои матн бароятон ба душворӣ даст дод ва чаро?

4. **Ҷавҳар ё гавҳар?** Таҳлили луғавӣ (лексикӣ) кунед.

25. ИМЛОИ СИФАТҲОИ МУРАККАБ

90. Имлои сифатҳои мураккаби дар нақша овардашударо ба хотир гиред ва ҷи гуна сохта шудани онҳоро шарҳ диҳед.

тобистоннишинӣ	гӯштимурғнок
наздимақтабӣ	ғайрирасмӣ
пешазинтихоботӣ	ғайриқаноатбахш
дугарафа	зеризаминӣ
панҷсола	хиштипухтагӣ
	умумихалқӣ

91. Матнро хонед ва маънидод кунед. Ҷумлаҳоеро, ки дар онҳо сифатҳои Турсунзода баён шудаанд, нависед. Дар мавзӯи «Сухбати одамони начиб» иншое нависед.

Китоби умри инсон пур аз сафҳоҳои аҷибу фаромӯшнашаванда аст. Бо мурури замон он саҳифаҳоро варақ зада, ба хотир манзараю воқеаҳоро меоваред, ки як олам эҳсос, як ҷаҳон шавку шодӣ эҷод мекунад. Дар рӯзгори ҳар шахс рӯзу соат ва дақиқаҳои ҳастанд, ки танҳо ба ёд овардани онҳо кофист, ки дил ҳузуру ҳаловат барад, руҳ суруру фароғат ёбад, тан нерӯю мадори нав гирад. Чехраи ҳамеша кушод, нигоҳи гарми пурмеҳр, суҳанронии нарму

оҳиста, вале бағоят пурмазмуну оташин, гуфтору рафтори муносиб, хоксории ҳайратангези устои арчманд, арбоби барҷастаи давлатӣ ва ҷамъиятӣ, суханвари сулҳу дӯстӣ ва бародарии халқҳо Мирзо Турсунзода, ки дар ёди ман ҳамин тавр нақш бастаанд, аз қабилӣ ҳамон соату дақиқаҳои пурсаодат, ҷонбахшу пурэҷоз мебошанд. Он лаҳзаҳои гуворо саҳифаҳои рангини умри мананд, ҳар гоҳ ки вохӯрию суҳбатҳоямонро бо ин марди дарёдил пеши назар меорам, ҳис мекунам, ки болу пари парвоз пайдо кардаам.

аз «Садои Шарқ»

92. Матро хонед ва ҷумлаеро, ки дар он сифатҳои асп зикр шудаанд, нависед. Гӯед, ки онҳо чӣ навъ сохта шудаанд? Тарзи дурусти навишти ин навъ сифатҳоро дар ёд нигоҳ доред. Дар бораи чизе, ҳодисае нақл нависед ва сифатҳои онро пурра баён кунед.

... Ва шоҳзода бар шикор ниҳоят хоҳон буд ва бар сайд кардан бағоят ҳарис. Чун манзиле чанд аз он биёбон тай карданд ва марҳалае чанд бибуриданд, шоҳзода аз кард, ки рӯзе ба шикор равад ва дар биёбон тамошо кунад. Пас аспе дар зери рон овард - ағарри чирани моҳҷабҳате, муштариталъате, саҳрагузоре, саҳронаварде, кӯхпайкаре, сойқаҳайбате, гӯрсурина, ғазолчашме, оҳансум, фӯлодранг, сойқаангез, бодсуръат, ифритдил, кӯхмахмил; бод инон аз мусобикати ӯ бартофтӣ ва барқи хонасӯз ба суръат ғубори ӯро дарнаёфтӣ.

аз «Ҳаким Синбод»

Луғат

ҳарис – тамаъкор, гурусначашм

сойқаҳайбат – барқҳайбат

ағар – аспӣ қашқа

гӯрсурин – гӯрхарсон (рон)

93. Чистонро хонед ва нависед. Сифатҳои онро ёбед ва шарҳ диҳед. Гӯед, ки сифат дар чистон чӣ нақш дорад?

Бишнава аз ман як ҳикоят, эй рафиқи пурхунар!
Дӣ ба саҳрои қиёмат дидамаш як чонвар:
Саъбачашму мордум, каргаспару каждумшикам,
Ноқапою шерсина, филгардан, аспсар?

Луғат

дӣ – дирӯз

ноқапо – шутурпо

саъбачашм – бумчашм

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

I. Ҷавоби ин чистонро аз рӯи чӣ муайян кардан мумкин?

1. Чистонҳои медонистагиатонро гуфта, ҷавоби онҳоро ёбед.

2. **Мордум** - ро шарҳ диҳед.

3. Имлои сифатҳои мураккабро шарҳ диҳед.

94. Матро нависед ва сифатҳои онро ёбед ва шарҳ диҳед. Сифатҳо чӣ вазифаро иҷро кардаанд? Сифатҳои ягон шахси бароятон наздикро ба хотир оварда иншоё нависед.

Гулшанӣ аз фозилони он замон буд. Дар вақте ки ман дар хизмати Шарифҷонмахдум будам, тахминан 30-сола менамуд. Як одами сафедҷеҳраи чашму абрусиёхи кулутариши хушқадубаст буд, ки бо зебоии ҳайкали ӯ одам кам дида мешуд. Ӯ либосҳои на қиматбаҳо, валекин бисёр озода мепӯшид. Ҳикоягӯӣ, таърихдон ва ширинзабон буд.

Садриддин Айни

95. Матро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Лавҳаё нависед, ки дар он маҳалли бароятон ошно тасвир шуда бошад.

Чун Мансур он абёт бишунид, ба даруни хона назар кард, боғе дид хуррам, ки дар миёни боғ пардае аз дебои мукалал ба гавҳарҳои қимат овехта ва дар он сӯйи парда ҷаҳор тан духтаракон ҳастанд ва дар миёни эшон духтаре

хаст хурдсол ва зебочамол, абрувоне дорад пайваста ва зулфакони баршикаста, даҳонаш чун ҳалқаи ангуштарӣ ва оразу чабинаш рашки моҳ ва Муштарӣ аст.

аз «Ҳазору як шаб»

Луғат

абёт – чамъи байт, байтҳо

Муштарӣ – номи бузургтарин сайёра

мукаллал – орошашуда, тоҷ бар сар ниҳодашуда

Ба савол ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Ифодаҳои ҳамқофияро ёбед ва дар ёд нигоҳ доред.
2. **Зебочамол** чӣ тавр сохта шудааст?
3. Имлои сифатҳои дар лавҳа истифодашударо шарҳ диҳед.

96. Матнро хонед ва хулосаатонро нависед. Нобино дар ин матн исм аст ё сифат?

Нобиное дар шаби торик чароғе дар даст ва сабуе бар дӯш дар роҳе мерафт. Фузуле ба ӯ расиду гуфт:

– Эй нодон, рӯзу шаб пеши ту яксон аст ва равшанию торикӣ дар чашии ту баробар. Ин чароғро фоида чист?

Нобино бихандид, ки:

– Ин чароғ на аз баҳри худ аст, аз барои чун ту кӯрдилони беҳирад аст, то ба ман паҳлу назананду сабуи маро нашикананд.

Ҳоли нодонро зи нодон беҳ намедонад касе,
Гарчи дар дониш фузун аз Буалӣ Сино бувад.
Таъни нобино мазан, эй дам зи бинойи зада,
3-он ки нобино ба кори хештан бино бувад

Абдурахмони Ҷомӣ

Луғат

сабу – кӯзаи сафолӣ, ки дар он об ё шароб гиранд

кӯрдил – киноя аз нодону ҷоҳил

фузул – он ки кори бечо кунад; касе, ки дар кори дигарон мудохила мекунад

Супоришхоро ичро кунед:

1. Чуфтҳои калимаҳои зидмаъноро ёбед ва шарҳ диҳед.
2. Сифати **торик** - ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.
3. Муродифҳои **яксон** - ро пайдо кунед ва бо истифода аз он ҷумлаҳо тартиб диҳед.

97. Матро возеҳ хонед ва баъд нависед. Шумо ҳам як субҳи баҳорро ба хотир оварда, бо истифода аз сифатҳо дар нақли мухтасар тасвир кунед.

Офтоб хеле баланд шуда, ба заминро замон гармӣ мебахшид. Осмон мусаффо, нилобӣ ва дастнорас буд. Аз сабзаи навхези баҳорон гирду атроф каб-кабуд метофт. Дар пеш кӯҳи Хафтсар бо ғурур қад афрохта, барфи қуллаҳояш дар партави офтоби чоштгоҳӣ хуш ҷило меод. Олам дар оғӯши сукунат буд. Ва ин сукунатро танҳо садои на чандон баланди суми аспҳо халалдор мекард.

Саттор Турсун

98. Шеърро хонед. Гӯед, ки дар он дар бораи чӣ суҳан меравад? Шумо ҳам дар бораи яке аз моҳҳои фасли сол, ки барояшон хушоянд аст, иншо нависед ва сифатҳои онро пурра тасвир кунед.

Фақат аз боғ меомад насиме,
Насими атрбӯ, дилкаш, ҳалиме.
Шунидам ман фақат дарро кушода
Нафасгирии аҳли хонавода.
Ба сахни боғ ҷастам чун шарора,
Нигаҳ кардам ба нурафшон ситора.
Ҳавои шаб ҳузури рӯҳу чон буд,
Замин сабзу мусаффо осмон буд.
Маҳи апрел дар иди баҳорӣ
Ба гул луълӯи тар бахшид, оре.
Гули гелос дар ҷанги ҳаво буд,
Барои ҳамл олу ғунҷаво буд.

Бунафша дар лаби чӯ ноз мекард,
Гули себарга чашмаш боз мекард.
Чакидан дошт чак-чак шираи ток,
Тапидан дошт аз гармӣ дили хок.
Дарахтон дар умеди бор буданд,
Ҳама дар ними шаб пуркор буданд.

Мирзо Турсунзода

Ба саволҳо посух диҳед:

1. **Баҳорӣ** кадом навъи сифат аст?
2. **Ноз кардан** чӣ маъно дорад?
3. **Себарга** чӣ тавр сохта шудааст?

26. МАТНИ ИМЛОИ (ДИКТАНТИ) САНЧИШ

ЭҲТИРОМИ НОН

Писарак пораи нонеро газиду боқимондаашро ба об ҳаво дод ва боз машғули бозӣ шуд. Намедонистем, ки нон чист ва чӣ тавр тайёр мешавад. Охир, ӯ хеле хурд аст. Ибодат, ки дар синфи чорум мехонад, нонро аз об гирифта, ба нонқуттӣ андохта ва бо қоҳиш ба писарак аз меҳнати барои ин нон сафшуда хотиррасон кард. Эҳтимоли рӯй додани ин ҳодиса ҳар рӯз вучуд дорад.

Дирӯз чамъомади умумии хонандагон ва омӯзгорон таҳти шиори «Нон – асоси зиндагӣ» шуда гузашт. Рӯзномаи девории синфҳо ва мактаб низ ба нон ва сарфай он бахшида шуда буд. Расму шиор ва лавҳаҳо ба эҳтироми нон даъват менамуданд. Дар чамъомад ба хотири Талбак Лолаев шеърҳо хонда шуд. Баъд Турсунбобо Эшонов ба наврасон аз хусуси қаҳтиву гуруснагии замонҳои гузаштаи халқамон ҳикоя кард. Нақли ӯ хеле аҷоибу мутаассир буд. Собиқ коргари одӣ, деҳқони асил Турсунбобо нонпора ва нонрезаҳои куттии тозаву озодаи мактабро ба хонааш мебарад. Ҳар гоҳе ки аз куттӣ нонҳоро ба рӯймолаш ҳолӣ мекунад, аввало пораҳои нонро бӯсида, ба дидаҳояш мемоладу азобу машаққатҳои солҳои қаҳтӣ ва Ҷанги Бузурги Ватанӣ ба ёдаш

расида, чашмони лиққи обашро бо нӯги остини чомааш пок менамояд.

Акнун бо таъсири ҳикояи ӯ дар таги парта, саҳни мактаб, лаби чӯйҳо пораҳои нон дида намешаванд. Бачаҳо ба хотири эҳтиром нонрезаҳоро чида, ба нонқутгӣ меандозанд. (207 калима), аз «Машғал»

27. КОР БО МАТНИ ВАКОЛАТНОМА

99. Шарҳи ба ваколатнома додаи чанде аз фарҳангхоро хонед ва муҳокима кунед. Гӯед, ки кадоме аз ин шарҳҳо дуруст ва пурратар аст?

• **Ваколатнома** навиштае, ки бар асоси он касе дигареро ба унвони вакили худ пазируфта бошад (Фарҳанги форсии имрӯз, Техрон, 1375, саҳ.1167).

• **Ваколатнома** номае мабнӣ бар вогузории коре бар дигаре ва ваколоти касе аз ҷониби имзокунанда (Муин. Фарҳанги форсӣ, Техрон, 1375, ҷ.4, саҳ.5056).

• **Ваколатнома** навиштае, ки ба мучиби он касеро аз тарафи худ вакил кунанд ва кореро ба ӯ вогузоранд. (Амид. Фарҳанги форсӣ, Техрон, 2535, саҳ.1074)

• **Ваколатнома** шаҳодатномаи вакилӣ дар бораи ҳуқуқ доштан ба коре; хатти боварӣ, эътимоднома (Фарҳанги забони тоҷикӣ, М. 1969, ҷ.1, саҳ.223).

• **Ваколатнома** шаҳодатномаи вакилӣ дар бораи ҳуқуқ доштан ба коре; эътимоднома; эътиборнома (Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ, Душанбе, 2010, ҷ.1., саҳ.269).

100. Матро бодикқат хонед. Тартиби навишта шудани онро муҳокима кунед, то ки он дар зехнатон шинад. Агар тартиби таълифро ёд гиред, хатман ба пайдарпайи мазмун риоя мекунед.

Ваколатнома вожаи мураккаб буда, аз калимаи арабии «ваколат» (намояндагӣ, вакилӣ, гумоштагӣ ва бархӯрдор будан аз ҳуқуку вазифаи вакилӣ) ва «нома»-и тоҷикӣ

таркиб ёфтааст. Ваколатнома, яъне шаҳодатномаи вакилӣ, дар бораи ҳуқуқ доштан ба коре; эътимод доштан аст.

Ваколатнома ҳуҷҷатест, ки бо ёрии як шахси муайян барои иҷрои коре ваколату ҳуқуқҳои худро медиҳад, то ки ба ҷойи ӯ фаъолиятро анҷом диҳад (аксаран барои чизеро гирифтани).

Шуморо лозим меояд, ки баъзе ашёро аз китобхона, мудирӣ хоҷагӣ ё муаллимон гиред. Шояд зарурате пеш меояд, ки ба ҷойи падару модар, ҳамсоия барҷоманда кореро (нафақаеро гиред) анҷом диҳед.

Ваколатнома ҳуҷҷатест, ки муассиса ё шахс тавассути он ба касе ҳуқуқ медиҳад, ки кореро иҷро намояд. Аз ин рӯ, ваколатнома ба ду навъ ҷудо мешавад: расмӣ (агар муассиса ваколат диҳад) ва хусусӣ (агар шахс дода бошад).

Ваколатнома метавонад дарозмуддат ва кӯтоҳмуддат бошад. Агар муддати эътибор дар ваколатнома зикр нашуда бошад, он кӯтоҳмуддат буда, баъди як сол эътиборашро гум мекунад.

Ваколатномаро метавон дар шакли дастнавис ё ҷопӣ таҳия кард. Ваколатномаи шахсӣ (хусусӣ) аз ҷузъҳои зерин таркиб меёбад:

1. Номи санад ва он дар байни сатр меояд;
2. Ному насаби шахси ваколатдиҳанда;
3. Ному насаби шахсе, ки ваколат мегирад;
4. Мазмуни ваколатнома;
5. Матн аз сархати нав оғоз мегардад;
6. Таърихи додани ваколатнома: таърих дар тарафи чап, имзо аз тарафи рост меояд.
7. Баъди таъриху имзо барои тасдиқ, ҷой монда мешавад;
8. Ному насаби тасдиқкунанда, имзо, таърих ва муҳри муассиса.

101. Намунаҳои ваколатномаҳоро аввал хонед, муҳокима кунед ва сипас нависед.

102. Матн «Ваколатномаи расмӣ»-ро хонед ва гӯед, ки дар муқоиса бо намунаҳои боло чӣ фарқҳо дорад ва онҳоро шарҳ диҳед.

Ваколатномаи расмӣ аз чӯзҳои зерин иборат аст:

1. Номи пурраи муассисаи ваколатдиҳанда ва нишони он;
2. Шумораи ваколатнома, таърихи додани он;
3. Муддати эътибори ваколатнома;
4. Номи ҳуҷҷат;
5. Вазифа ва ному насаби ваколатгиранда;
6. Мушаххасоти шиноснома;
7. Матн;
8. Намунаи имзои ваколатгиранда;
9. Имзои роҳбари муассиса ва сармуҳосиб, муҳри муассиса

Ваколатномаи расмӣ як нусха таҳия мешавад ва бо пешниҳоди забонхат ба ваколатгиранда дода мешавад.

Намуна

Бонки саҳҳомӣю тижоратии саноату сохтмони Тоҷикистон

«Ориёнбанк»; нишонӣ: ш. Душанбе хиёбони Рӯдакӣ 95/1;
телефон: 221-07-84, №16, 6 марти соли 1995

Санад то 22 ноябри соли 1995 эътибор дорад.

Ваколатнома

Ба муҳтарам _____, ки дар вазифаи _____ кор мекунад ва дорои шиносномаи таҳти силсила ва шумораи _____ мебошад, ваколат дода мешавад, ки аз манфиатҳои шуъба дар мақомоти давлатӣ ва идорӣ, ҳамчунин ниғаҳбони ҳуқуқ намояндагӣ кунад, қарордод бандад ва расмиятҳои ҳуқуқиро бо супориши «Ориёнбанк» анҷом диҳад.

Имзои ваколатгиранда _____ ному насаби
ваколатгиранда _____

«Тасдиқ мекунам:

Раиси «Ориёнбонк»
Акрами Саидмумин

имзо
муҳр

Савол ва супориш:

1. Исмҳои хос дар ваколатнома чӣ гуна навишта мешаванд?
2. Дар матни **ваколатнома** вергул чӣ нақш дорад?
3. Мустақилона чанд ваколатнома нависед.

28. КОР БО МАТНИ КАФОЛАТНОМА

103. Порчаҳоро, хонед ва дар охир хулосаатонро гӯед. Кафолат чӣ маъно доштааст?

• Кафолат. 1. зоминшавӣ барои коре, дар уҳдагири кореро. 2. ёфта додани касеро ба уҳда гирифтани (бо талаби маҳкама) (С. Айнӣ, ҷ.12. Душ., 1976, саҳ. 153).

• Кафолат – зомин шудан ва муттаҳид шудан («Ғиёс-ул-луғот», Душанбе, 1998, ҷ.2. саҳ.171).

• Кафолат-зомин шудан (Мунтахаб-ул-луғот», Душанбе 2003, саҳ.447).

• Кафолат-1. зомини касе шудан, 2)-уҳдадории иҷрои амре бар ивази касе гардидан, 3)-замонат (Фарҳанги форсӣ)-и Муҳаммад Муин, Техрон, 1375, ҷ.3, саҳ.3000)

• Кафолат-1. Амал ё фароянди бар уҳда гирифтани коре ба ҷойи дигаре; а) бар уҳда гирифтани ҳозир сохтани шахсе дар вақту дар ҷойи муайян; б) бар уҳда гирифтани масъулиятҳои як мақоми идорӣ дар набудани ӯ; 2. Сарпарастӣ («Фарҳанги форсии имрӯз», Техрон, 1735, саҳ. 906).

• Кафолат- зомини касе шудан, уҳдадории амре гардидан, ба уҳда гирифтани чизе ивази касе, замон, пояндагӣ («Фарҳанги форсӣ)-и Амид, Техрон, 2535, саҳ.833).

• Кафолатнома ҳуҷҷатест, ки ба воситаи он мақоми расмӣ созмон ё муассиса аз мақоми расмӣ созмон ё муассисаи дигар иҷрои кореро дархост намуда, пардохти онро ба зиммаи худ мегирад, яъне кафолат медиҳад. Ин

хуччат вазифаи ҳуқуқии баланд дорад. Аз ин рӯ матн аниқ ва фаҳмо бошад.

Чунончи:

Аз Шумо эҳтиромона хошиш карда мешавад, ки дар насб ва ба кор андохтани мошинҳои маркази ҳисоббарорию донишкада кумак расонед.

Пардохт аз суратҳисоби №_____ дар_____ шуъбаи Бонки давлатӣ кафолат дода мешавад.

Кафолатнома аз чузъҳои зерин таркиб ёфтааст:

1. Муҳри чоргуша ё унвони расмӣ созмон ё муассисае, ки дархост мекунад;
2. Ному насаби роҳбари созмон ё муассисае, ки аз он дархост намудааст;
3. Номи санад;
4. Матн;
5. Ному насаби роҳбари муассисаи дархосткунанда ва имзои вай;
6. Ному насаби сармуҳосиби муассиса ва имзои вай;
7. Муҳр.

Намунаи 1

Қойи штамп
(муҳри чоргуша)
ё унвони расмӣ
муассисаи кафолатдиҳанда

Ба китобхонаи ба
номи А. Лоҳутӣ

Кафолатнома

Маъмурияти мактаби № 00 ш. Душанбе барои муҳофизати китобхонае, ки муаллими забон ва адабиёти тоҷик Салимов Хуршед аз китобхонаи ба номи Лоҳутии ш. Душанбе гирифтааст, кафолат медиҳад ва уҳдадор аст, ки то Салимов Хуршед китобхоро супорида тасдиқнома наорад, бо ӯ ҳисобу китоб намекунад.

Дар ҳолати аз тарафи Х. Салимов гӯм кардан ё

корношоям гаштани китобҳои гирифтааш маъмурияти мактаби № 00 уҳдадор мегардад, ки ҷубронпулии китобҳои гумшуда ва корношоямгаштаро ба китобхона супорад.

Директори мактаб имзо (ному насаб)
Сармуҳосиб имзо (ному насаб)

Намунаи 2

Мухри чоргуша
ё унвони расмии
муассисаи дархосткунанда

Раиси (роҳбари, сардори) мухтарам _____
(ном) _____ (муассиса ё созмон, ки аз он дархосткарда мешавад)

Кафолатнома

Эҳтиромона хоҳиш менамоем, ки _____
(мавзӯи дархост)

Кафолат медиҳем, ки маблағро аз суратҳисоби № _____
Шӯбаи бонки _____
_____ мепардозем.

Бо камоли эҳтиром,
Раиси _____
(номи муассиса)

(дархосткунанда)

(ному насаби роҳбар)

ИМЗО

Сармуҳосиб _____
(ному насаб)

Мухри гирд

Қойи муҳри чорғӯша
(штамп)

Ба театри ба номи А. Лоҳутӣ

Кафолатнома

Маркази ҷавонони ш. Душанбе аз Шумо эҳтиромона хоҳиш менамояд, ки барои намоиши песаи «Гунаҳкорони бегуноҳ» 10 костюми мардона диҳед.

Мо уҳдадор мешавем, ки костюмҳои гирифтаро то 15 апрели соли 2018 ба Шумо супорем.

Директори марказ
Сармуҳосиб

имзо
имзо

А. Аъзамов
А. Ҷамолов

104. Чанд намунаи кафолатнома таҳия кунед. Ҳангоми таҳияи кафолатнома таркиби онро ба ҳисоб бигиред ва аломатҳои китобатро дурусту бамавқеъ истифода баред.

VII. ФЕЪЛ, СИФАТИ ФЕЪЛИЮ ФЕЪЛИ ҲОЛ ВА ИМЛОИ ОНҲО

29. БАНДАКҲОИ ФЕЪЛИЮ ХАБАРӢ ВА ИМЛОИ ОНҲО

Дар хотир доред: Бандак он ҳиссаи калима мебошад, ки пас аз асос омада, алоқа ва муносибати як калимаро ба калимаи дигар мефаҳмонад. Тасрифи феълҳо бо ёрии бандакҳои феълӣ ва хабарӣ воқеъ мегардад.

Феълҳое, ки аз асоси замонаи ҳозира сохта мешаванд, бо бандакҳои феълӣ зерин тасриф мегарданд.

шахсҳо	танҳо	чамъ
Шахси якум	-ам (ям)	- ем
Шахси дуҷум	- ӣ	- ед (-етон)
Шахси сеюм	- ад (-яд)	- анд (-янд)

Феълҳое, ки аз асоси замони гузашта сохта мешаванд, бо бандакҳои феълӣ зерин тасриф меёбанд.

шахсҳо	танҳо	чамъ
Шахси якум	- ам	- ем
Шахси дуҷум	- ӣ	- ед (етон)
Шахси сеюм	-	- анд

Шахси сеюми танҳо бо асоси замони гузашта як аст.

Бандакҳои хабарӣ ғайр аз шахси сеюми танҳо бо бандакҳои шахсии феъл баробаранд. Бандаки хабарии шахси сеюми танҳо **аст** мебошад. Бандакҳои хабарӣ инҳоанд:

шахс	танҳо	чамъ
Шахси якум	- ам (-ям)	- ем
Шахси дуҷум	- ӣ	- ед
Шахси сеюм	- аст	- анд (-янд)

Бандакҳои шахсии феъл фақат бо феълҳо меоянд. Бандакҳои хабарӣ танҳо бо феъл маҳдуд нашуда, онҳо ҳам бо феълҳо ва ҳам бо ҳиссаҳои номи нутқ омада, хабарҳои номиро ташкил медиҳанд. Дар ҳарду ҳолат ҳам шахсу шумораро ифода мекунанд. Бандаки хабарии **аст** бо феълҳо якҷоя ва аз ҳиссаҳои номии нутқ чудо навишта мешавад. Дар сурати ихтисор шудани он бандаки хабарӣ бо ҳиссаҳои номии нутқ якҷоя навишта мешавад. (Мо аст-мост; ӯ аст-ӯст, кӣ аст-кист, Душанбе аст)

Феъли **ҳаст** ва **будан** дар як ҳолат мустақил ва дар ҳолати дигар бандакҳои хабариро иваз мекунанд.

1. Ман ҳастам	Мо ҳастем
2. Ту ҳастӣ	Шумо (шумоён) ҳастед
3. Вай (ӯ) ҳаст	Онҳо ҳастанд

105. Порчаи манзумро бо риояи оҳанг хонед. Мазмуни онро нақл кунед. Ҳар кадом байти ин порча кадом зарбулмасалҳоро ба хотир меоранд?

... Агар бад кунӣ, чашми некӣ мадор,
 Ки ҳаргиз наёрад газангур бор.
 Напиндорам, зӣ дар хазон кишта чав,
 Ки гандум ситонӣ ба вақти дарав.
 Дарахти зақум ар ба чон парварӣ,
 Мапиндор ҳаргиз, к-аз ӯ бар хӯрӣ.
 Рутаб н-оварад чӯби харзаҳра бор,
 Чу тухм афканӣ, бар ҳамон чашм дор...

Саъдии Шерозӣ

Луғат

- газангур** – ангури худрӯй
рутаб – хурмо
хазон – тирамоҳ
харзаҳра – дарахти баргпахн, ки баргаш ба барги бед монанд аст
зақум – як навъ дарахти заҳршира, дарахти талхмева

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно ичро кунед:

1. Дар кадом калимаҳои порчаи боло **-ӣ** бандаки феълӣ мебошад?
2. **Бар ҳамон ҷашм дор** - ро шарҳ диҳед.
3. Феълҳо дар ин порча чӣ нақш доранд?

106. Матнро хонед ва гӯед, ки феълҳо дар он чӣ нақш доранд? Пас феълҳоро навишта, имлои онҳоро маънидод кунед.

Ҳасани бозаргон гуфт:

– Ҳамехоҳам, ки ҳар яке ба сӯйи иқлиме сафар кунед ва бо олимону адибону донишмандон ва касоне, ки ҳикояти пешиниён донанд, биншинед ва аз қиссаи Сайфулмулк ҷустуҷӯ кунед. Агар дар назди касе афтед, ўро ба зару сим тарғиб карда, ҳар чӣ хоҳед, бидиҳед, агар шуморо зар кифоят накунад, боқиро ваъда кунед, ки ҳар кас аз шумо ин қиссаро биёварад ва ман ўро хилъате ва хостаи бешумор диҳам.

Хуллас, Ҳасан яке аз эшонро ба билоди Ҳинд ва Синд ва якеро ба билоди Аҷам ва Чин ва дигареро ба навоҳии Хуросон ва чаҳорумин ба мағрибзамин ва панҷуминро ба сӯйи Шому Миср бифармуд ва аз барои эшон соати саъд таъин намуда равона кард ва ба эшон гуфт:

– Бояд кӯшиш фуру нагузored ва сустӣ накунед ва агар ҷон бояд дод, музоиқат нанамоед.

аз «Ҳазору як шаб»

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Дар ин матн асосан кадом сифаи феъл бештар истифода шудааст?
2. Дар феълҳои **бинишинед, бидиҳед би-** чӣ вазифаро адо кардааст?
3. **Кӯшиш фуру нагузored** - ро боз чӣ тавр ифода кардан мумкин аст?
4. Ҷонишини **эшон** асосан хоси калом услуби забон мебошад?

107. Матнро аввал бихонед ва баъдан бинависед. Ба зери феълҳои матн хат кашед. Феъли эрод кардан гирифт - ро шарҳ диҳед ва имлои онро дар хотир нигоҳ доред.

Мард аз хона берун рафт, зан хотир ба ҷо овард ва таҳқиқу тафтиш аз ин ҳол намудан гирифт, то ин ниҳонӣ кӣ ошкоро кардааст ва ин сир кӣ фош гардонид? Гумон бар хидматгоре бурд, ки бар роздориву вафои ӯ эътимоду ихлос дошт ва ба забони сарзаниш ин шикоят эрод кардан гирифт. Хидматгор ба қасамҳои зиёд ва савгандони беҳисоб узри бешумор пеш овард...

аз «Ҳаким Синдбод»

Ба савол ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Ифодаи эътимоду ихлос - ро истифода бурда ҷумлае тартиб диҳед.

2. Чаро кӣ бо и - и дароз навишта шудааст?

108. Матнро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Шарҳ диҳед, ки асли матлаб чист?

Ҳудхуд гуфт:

– Овардаанд, ки занбӯре дар сахро мӯрчае дид, ки бар ҳазор ҳила донае сӯйи хона мебурд, гуфт:

– Эй бародар, ин ҷӣ машаққат аст, ки ту ихтиёр кардаӣ ва ин ҷӣ азоб аст, ки ту баргузидаӣ. Биё, то ҷойи хӯроку пӯшоки ман бинӣ, ки то аз ман бознамонад, ба подшоҳон нарасад.

Худ паридан сохт ва мӯр аз пайи ӯ давидан гирифт. Чун ба дӯкони қассобе расид, бар гӯшт нишаст. Қассоб корде бизад ва занбӯрро ба ду нима кард ва бар замин андохт. Мӯр чун он ҳол бидид, дардавид ва пойи занбӯр гирифт ва мекашиду мегуфт: «(Мол) ҳар ҷо чарад, он ҷо сар мениҳад».

аз «Тӯтинома»

Супоришхоро иҷро кунед:

1. Вожаи занбӯр - ро бори дигар талаффуз кунед ва онро шарҳ диҳед.

2. Феълҳои **паридан сохт** ва **давидан гирифт** - ро аз ҷиҳати тобиши маъно ва имло маъннидод кунед.

3. Агар ба мазмуни матн монанд ҳодисаеро мушоҳида карда бошед, нақле нависед.

109. Порчай манзумро равшану возеҳ хонед ва ба феълҳо диққат диҳед. Гӯед, ки дар ин матн оҳанги савол ба воситаи чихо ифода ёфтааст. Ба феъли бигуфт о васл шуда чӣ тобише додааст?

Нахустин бор гуфташ, к-аз кучой?

Бигуфт: – Аз дори мулки ошноӣ.

Бигуфт: – Он ҷо ба санъат дар чӣ кӯшанд?

Бигуфт: – Андуҳ харанду ҷон фурӯшанд.

Бигуфто: – Ҷонфурӯшӣ дар адаб нест,

Бигуфт: – Аз ишқбозон ин аҷаб нест.

Бигуфт: – Аз дил шудӣ ошиқ бад-ин сон?

Бигуфт: – Аз дил ту мегӯӣ, ман аз ҷон.

Бигуфто: – Ишқи Ширин бар ту чун аст?

Бигуфт: – Аз ҷони ширинам фузун аст.

Бигуфто: – Ҳар шабаш бинӣ чу махтоб?

Бигуфт: – Оре. чу хоб ояд, кучо хоб?!

Бигуфто: – Дил зи меҳраш кай кунӣ пок?

Бигуфт: – Он гаҳ, ки бошам хуфта дар хок.

Низомии Ганҷавӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Ин порчай манзум аз кадом дoston аст?

2. Дори мулки ошноӣ чӣ маъно дорад?

3. Дар байти панҷум **чун** кадом ҳиссаи нутқ аст?
Муродифҳои онро номбар кунед.

4. Порчаҳои насрӣ ва назмиро, ки аз ёд медонеду дар охири феълҳо - о истифода шудааст, ба ёд оварда нависед.

30. ФЕЪЛҲОИ СОХТА ВА ИМЛОИ ОНҲО

Дар хотир доред:

Пешвандҳои феълии **дар-, бар-, фар- (фур-), во-, боз-**: даромадан, баромадан, бархостан, баргаштан, фаромадан, вохӯрдан, бозгаштан бо феълҳо якҷоя навишта мешаванд.

Эзоҳ: Пешвандҳои **во** ва **боз** ҳамчун калимаи мустақил аз феъл чудо навишта мешаванд: **во кардан, во гузоштан, боз хондан, боз истодан.**

Пешвандҳои шаклсози **ме-(хаме-), би- (бу-), на- (ма-)** бо феълҳо якҷоя навишта мешаванд: меояд, меравад, хамегӯяд, нахостан, марав.

Агар пешванди **на** ихтисор шавад, бо нимтире навишта мешавад: н-омӯзад, н-омад ва ғ.

Ҷумлаҳоро хонед, феълҳои сохтаро муайян карда, имлояшонро шарҳ диҳед.

1. Ман соли гузашта бо Оҳистамоҳ вохӯрдам.
2. Анварӣ дарро во кард.
3. Абдулҳамид аз сафари Ҳиндустон баргашт.
4. Мо ба хонаи Саидкул боз рафтем.
5. Шохвалӣ ин навбат суҳбати моро тарк карду дигар барнагашт.
6. Ҳабиб Юсуфӣ то охири ни лаҳзаи ҳаёт бар зидди душманон мубориза бурд.

110. Ҷумлаҳои зеринро нависед ва феълҳои сохтаро муайян кунед ва имлояшонро шарҳ диҳед.

1. Кампир баромада рафту пас аз чанд дақиқае Насимҷон ба хона даромад. (Ҳ.Карим)
2. Ҳарсе аз ҷой бархеста, берун баромаданд. (Ҳ.К.)
3. Дар роҳ гоҳо аспакие ё аробае вомехӯрду бас. (Ҷ.И.)
4. Қодирову соҳибхона пасу пеш фууромада, ба ҳавлӣ даромаданд. (Р.Ҷ.)
5. Ҳайдар пеш-пеш, Акмал, Афзал ва Зебӣ аз қафои меҳмон ба пеши дарвоза фаромаданд. (А. С.)

111. Ҳикояро бихонед ва мазмуни онро нақл кунед. Аз хикоя чӣ хулоса баровардед? Феълҳоеро, ки бо пешванди ҳаме-- омадаанд, шарҳ диҳед ва гӯед, ки ҳоло чойи онро чӣ иваз кардааст.

Шунидам, ки вақте ду сӯфӣ ба ҳам ҳамерафтанд. Яке мучаррад буд ва бо яке панҷ динор. Мучаррад далер ҳамерафт ва бок надошт ва ҳар кучо расидӣ, эмин будӣ ва чойгоҳи махуф мехуфтӣ ва мегалтидӣ ба муроди дил ва биёсудиву аз кас наандешидӣ. Ва худованди панҷ динор бо вай мувофақат ҳамекард, валекин доим дар бим ҳамебуд, то вақте ба сари чоҳе расиданд. Чое махуф буд ва маъдани дуздону суълукон буд. Он марди мучаррад аз он чоҳ обе бихӯрду сар биниҳод ва ба хоб рафт. Ва худованди панҷ динор хоб намеёрист рафтан ва оҳиста бо худ ҳамегуфт «Чӣ кунам?, Чӣ кунам?». То аз қазо овози ӯ ба гӯши он мучаррад расид, бедор шуд, вайро гуфт:

– Эй фалон: чӣ афтод туро? Чандин «Чӣ кунам?» чист? Мард гуфт:

– Ин панҷ динор ба ман деҳ, то ман чораи ту бикунам.

Он мард зар бад-ӯ дод. Зар бисутуду андар он чоҳ афканд ва гуфт:

– Ростӣ аз «Чӣ кунам?», «Чӣ кунам?» эмин бинишину эмин бихусб ва эмин бирав, ки муфлисӣ қалъаи рӯин аст

Унсурулмаолии Кайковус

Луғат

сӯфӣ – касе, ки пайрави тариқаи тасаввуф бошад

маъдан – марказ

мучаррад - озод, фориғ, танҳо, маблағ бо худ надорад

қалъаи рӯин - қалъае, ки аз рӯин (филиз) сохта шудааст

худованд – соҳиб, молик

мувофақат кардан – ҳамроҳӣ кардан

саълукон – фақирон, дарвешон, камбағалон

муфлисӣ – нодорӣ, тихидастӣ

махуф – хавфнок, бимангез

Худованд – соҳиб, молик

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Дар забони имрӯза **ҳаме-** дар кадом шакл истифода мешавад? Бо овардани мисолҳо шарҳ диҳед.

2. Чаро худованди динорро хоб намебурд?

3. Мақсади муаллиф дар кадом ҷумла ифода ёфтааст?

4. Мисоле оред, ки дар он **бад - ӯ** истифода шуда бошад ва имлояшро дар хотир ниғаҳ доред.

112. Матнро бодикқат хонед ва хулосаи аз он баровардаатонро нависед. Ҳангоми навиштан кӯшиш кунед, ки аз ифодаҳои ҷолиби матн истифода баред. Феълҳои ишорашударо шарҳ диҳед ва бо истифода аз онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Агар сифати подшоҳ он будӣ, ки аз фарзанду пайванд ва наздикону ақраба ба гуноҳҳои қабеху кирдорҳои зишт афву **бахшиш фармудӣ** «ал малику ақиман» (подшоҳ безурриёт аст) **дар шаъни ӯ наёмадӣ** ва «ло архома байн-ул-мулки» (байни подшоҳон бо ҳеч кас хешу таборӣ нест) гапи беҳуда будӣ. Ва хулосаи ин суханону мазмуни ин ишорат он аст, ки салтанат вайронкориро намебардорад ва риёсат марҳамату шафқат барнагирад ва қаробату хешӣ монеи сиёсат нагардад ва боздорандаи адлу пешгири инсоф нашавад. Ва агар подшоҳ дар ҳар як аз амалдорони давлату мамлакат ба чашми меҳру шафқат нигарад ва беҳбудии мулку давлат муҳмал гузорад, мамлакат вайрониву парокандагӣ пазирад ва ҳосидону бадхоҳон аз атрофи ҷаҳон сар бароранд ва дастаҳои татовулу тааддӣ ва зулм дароз кунанд ва он ғафлат боиси сустӣ гардад ва сустӣ сабаби заволу аз даст рафтани мулку давлат шавад.

аз «Ҳақими Синдбод»

Луғат

қабех – зишт, нозеб, бад
татовул – чабр, тачовуз
риёсат – риёсат, садорат
тааддӣ – зулм
муҳмал – безътибор, беаҳамият

113. Порчан манзумро возех хонед ва ҳар як байти онро маънидод кунед. Имлои феълҳои ишорашударо шарҳ дода, замони онҳоро муайян созед.

.. Сари хавзи шоҳию сарви сихӣ,
Дарахте гулафшону беду бихӣ.
Барафшонд бар тахт хоки сиёх,
Ба кайвон баромад фиғони сипоҳ.
Ҳамекард хӯю **хамеканд** мӯй,
Ҳамерехт ашқу **хамехаст** рӯй.
Миёнро ба зуннори хунин бибаст,
Фиканд оташ андар саройи нишаст.
Гулистон-ш **барканду** сарвон бисӯхт,
Ба якборагӣ чашми шодӣ бидӯхт....

Абулқосими Фирдавӣ

Луғат

сарви сихӣ – сарви рост
сипоҳ – лашкар
кайвон – осмони ҳафтум
зуннор – риштае, ки дарвешон, зардуштиён ба миён мебастанд

114. Порчаҳоро хонед. Мазмуни онҳоро нақл кунед. Дар феълҳои ишорашуда чиро мушоҳида кардед?

Ту гуфтӣ, ки майдон **бичӯшад** ҳаме,
Замин б-осмон **бархурӯшад** ҳаме.
Хиромон шудам пеши он арчманд,
Яке тахти пирӯза дидам баланд...

* * *

... Манам кадхудои чаҳон сар ба сар,
Набояд нишастан ба як чой-бар.
В-агарна ман эдар ҳамебудаме,
Басе ба шумо рӯз паймудаме...

Абулқосим Фирдавӣ

Луғат

кадхудо – соҳиби хонаву чой, калони хонавода
эдар – ин чо, дар ин чо

115. Порчаро хонед ва маънидод кунед. Калимаҳои ишорашударо аз лиҳози имло ва сохт шарҳ диҳед.

Зи асп **андаромад** нагунсор сар,
Шуд он шердили пир солори сар.
Ҳамон гаҳ бад-ӯ **андаровард** пой,
Ба кирдори бад андаромад зи чой.

Абулқосими Фирдавӣ

116. Матнро хонед. Ба мазмуни он тақлид карда нақле нависед, ки дар хусуси машғулияте ва ё интиҳоби касбе бошад.

Ҳайрат ҳам дар он мулоқоти аввалин якчанд ғазали худро аз ёд хонда ба ман шунавонид ва ба муносибатҳое, ки дар рафти суҳбат мебаромад, қасидаҳои чилбайтӣ ва панҷохбайтии устодони гузаштаро бе ҳеҷ даккаҳӯрӣ ва мулоҳиза аз ёд хонда медод. Аз ин хислаташ маълум мешуд, ки ӯ қувваи ҳофизаи фавқулодае дорад.

Ӯ дар он суҳбат аз қоидаҳои арӯз, аз сифатҳои шеърӣ ва дигар нозуқиҳои адабиёт батафсил ва осонфаҳм гап мезад ва аз шеърҳои устодони гузашта ба ҳар қавли худ ба тарзи мисол шоҳид ва намуна меовард.

Ман дар ҳамон мулоқоти аввалин ба қобилият ва

маълумоти фавқулодаи ӯ пай бурдам ва назар ба ақидаи худам, он касе, ки ман барои роҳбарии худ дар шеър аз байни шоирон ва шеърнависони калонсоли он замон мечустам, ҳамин хурдсоли хурдчусса буд. Ӯ бо ман ҳамсоя ва ҳамдарс буд. Бо ҳамаи ин ман ӯро, аз ҳамон рӯз сар карда, устои худ қарор додам ва дар дили худ гуфтам:

Ёр дар хонаву мо гирди чаҳон мегардем.
Об дар кӯзаву мо ташаналабон мегардем.

Садриддин Айни

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Калимаи **шунавонид** - ро шарҳ диҳед.
2. Чилбайтӣ ва панҷоҳбайтӣ кадом ҳиссаи нутқ аст?
3. Байтро маънидод карда, онро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.

31. ФЕЪЛҲОИ ТАРКИБӢ ВА ИМЛОИ ОНҲО

Дар хотир доред:

- чузъҳои феъли таркибӣ: даъват кардан, андеша кардан, сурх шудан;
- чузъҳои феълҳои таркибии номии пашоянддор: аз бар кардан, аз ёд кардан, ба ҷо овардан, умр ба сар бурдан, ба воя расидан ва ғ.;
- шаклҳои таркибии феълӣ: хонда буд, хондан гирифт, рафта истода буд, ташкил карда мешавад ва ғ.;
- бандаки хабарии **аст** аз ҳиссаҳои номии нутқ: коргар аст, доно аст, пешқадам аст, довталаб аст ва ғ. ҷудо навишта мешаванд.

117. Ҷумлаҳоро нависед ва феълҳои таркибии онҳоро аниқ созед ва шарҳ диҳед.

1. Дар баъзе ҷойҳо ханӯз дуд фаввора мезад. (Ҷ.И.)

2. Маъмурияти корхона эhtiроми коргарони собиқи худро ба чо овард. (X.K.)

3. Деворҳои хона бо нақшҳои кандакорӣ ва гулҳои гуногун зебу зиннат дода шуда буд. (C.A.)

4. Пайдо шудани одами ношиносро ба хотир оварда, аъзои баданаш вичиррос зада рафт. (Ф.Н.)

Феълҳои таркибии феълӣ ва номӣ басо гуногунтаркиб мебошанд. Азбаски онҳо аз ду-се ва баъзан зиёда калимаҳои таркиб ёфтаанд, табиист, ки ҷудо навишта мешаванд. Феълҳои таркибӣ ҳатман тибқи қоидаи имло навишта мешаванд.

118. Ҳикояро хонед ва фаҳмидаатонро нақл кунед. Хулосаи баровардаатонро мухтасар нависед. Имлои феълҳои ишорашударо дар хотир нигоҳ доред ва бо онҳо ҷумлаҳои тартиб диҳед.

Подшоҳ писареро ба адибе доду гуфт:

–Ин фарзанди туст, **тарбияташ** хамчунон **кун**, ки яке аз фарзандони хеш. Адиб **хидмат кард** ва **мутақаббил шуд** ва соле чанд бар **ӯ саъй карду** ба ҷое нарасид ва писарони адиб дар фазлу балоғат мунтаҳӣ шуданд. Молик донишмандро **муоҳазат карду** муотабат, ки ваъда **хилоф кардӣ** ва **вафо наёвардӣ**.

Гуфт:

–Бар раъйи Худованди рӯйи замин **пӯшида намонад**, ки тарбият яксон асту табоеъ муҳолиф.

Гарчи симу зар зи санг ояд ҳаме,

Дар ҳама санге набошад зарру сим.

Бар ҳама олам ҳаметобад Суҳайл,

Ҷоё анбон мекунад, ҷоё адим.

Саъдии Шерозӣ

Луғат

адиб – мураббӣ

мутақаббил - вазифадор, уҳдадор

мунтахӣ шудан – комилу баркамол шудан

муоҳазат – сарзаниш, итобкорӣ

мутоабат – коҳиш

раъй – фикр, андеша

табоеъ – чамъи табиат, сиришт, одат, хӯ

муҳолиф – гуногун

Сухайл – номи ситораи дурахшон дар қисми чануби Осмон (Сухайли Яманӣ)

адим – чарм, пӯсти ошдодашуда

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. **Яксон** - ро талаффуз кунед ва шакли дурусти онро дар ёд ниगाҳ доред.

2. Феъли мисраи аввалро муайян кунед ва шарҳ диҳед.

3. **Ҳамеҷобад** чаро якҷоя навишта шудааст?

4. Дар **ваъда хилоф кардӣ** ӣ ба чӣ вазифа омадааст?

119. Матнро хонед. Гӯед, ки эҳсосотро чӣ тавр инсон дарк мекунад? Агар ягон эҳсосоти гуворои дар зиндагӣ руҳдодаро ёд дошта бошед, нависед.

... Дар дили инсон на фақат асбоби муҳаррики хун, балки узви захиркунандан ҳолати эҳсоси вай, шодию ғами ўст. Одамон бошууруна ҳиссиётро ба дил алоқаманд мекунанд. «Аз таҳти дил дӯст медорам», «Дил дар шиканҷаи ранҷ» мегӯянд.

Эҳсосот аксаран бо тағйири назми ҳаракати дил вобаста аст. Аз ғусса суғст гаштани тапиши дил, фишор хӯрдан, ларзидан, сих задани он ва ғайра. Ё баръакс, аз шиддати шодмонӣ ҳам назми дил метавонад аз эътидол барояд ва ба оқибати номатлуб оварад. Дар таърих баъзе мисолҳо ҳастанд, ки ашхоси гуногун аз зӯрии эҳсосоти гуворо ҳалок шудаанд, ба ибораи дигар шодимарг гаштаанд.

Драманависи номии Юнон Софокл дар зери садои пурхурӯши кафкӯбии ҳаводоронаш, ки истеъдоди ўро эътироф ва тақдир мекарданд, дилкаф шуда буд. Шоҳи

Эрон Кайхусрави Сиёвуш ҳангоми хандаи саҳт ҳалок гардид. Диагори юнонӣ чун фаҳмид, ки ҳар се писараш дар мусобиқаи олимпӣ зафар ёфтаанд, шодимарг шуд.

Фазлиддин Муҳаммадиев

Ба савол ҷавоб дода, су поришҳоро иҷро кунед:

1. Магар эҳсосот метавонад назми ҳаракати дилро тағйир диҳад?

2. Шодимарг - ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед ва тарзи навишти онро дар хотир доред.

3. Муродифҳои ҳалок шудаанд – ро ёбед ва ба ҳар кадоми он мисолҳо гӯед.

120. Порчаи шеърро равшан хонед ва мазмунашро нақл кунед. Шарҳ диҳед, ки калимаҳои ишорашуда ба кадом ҳиссаи нутқ тааллуқ доранд?

Фарзона сухансарои Бағдод
Аз сирри сухан чунин хабар дод,
К-он шефтаи расанбурида,
Девонаи моҳи нав надида,
Мачнуни чигаркабобгашта,
Дехқони деҳи харобгашта.
Мегашт ба ҳар басиҷ гоҳе,
Мунис на ба чуз дареғу оҳе.

Низомии Ганҷавӣ

Луғат

фарзона – ҳаким, донишманд

расанбурида – риштаи ҳаётбурида

басиҷ – қасду ирода, омодагӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Гӯед, ки ин порча аз кадом достони Низомист.

2. **Сирр** – ро аз назари калимаи кадом забон буданаш шарҳ диҳед.

3. Дар кадом ҳолат **харобгашта** барин калимаҳо истифода мешаванд?

121. Матро нависед, феълҳои онро ёбед ва чӣ нақш доштани онҳоро шарҳ диҳед. Имлои феълҳоро маънидод кунед.

Бошандагони Даран Ниҳон ҳамагӣ ба қору қочоли худ сокул буданд: ҷавонон рамаҳои худро ронда, то тегаҳои кӯҳ ба ҷаро бурда буданд; мардони миёнсол ҷуфт баста, ҷоҳои ҳамвори дараро, ки дар он ҷоҳо ба мурури замон дар бориши барфу борон бо гузаштани селоб ба қадри ним газ хок ба ҳам расида буд, меронданд ва барои кишти тирамоҳӣ тайёри мекунанд, занон ва духтарон шир мепухтанд, ҷуғрот мехобонданд, гурӯҳи мезаданд, маска месохтанд ва равшан мекашиданд; мардонн куҳансол ду-ду, чор-чор ба сангҳо тақия карда нишаста саргузашт мегуфтанд ва мешуниданд.

Садриддин Айни

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Ҷаро пеш аз калимаи **ҷавонон** аломати баён гузошта шудааст?

2. **Ҷуғрот** чӣ навъ талаффуз мешавад ва шакли дурусташ кадом аст?

3. Феълҳои чидашуда ба матн чӣ тобише бахшидаанд?

4. **Меронданд** боз ба кадом маъно меояд? Мисол оред.

32. СИФАТИ ФЕЪЛИВУ ФЕЪЛИ ҲОЛ ВА ИМЛОИ ОНҲО

Дар хотир доред:

1. а) сифатҳои феълии замони ҳозира бо пасванди – **анда:** хатмкунанда, ҷавобдиҳанда, нишондиҳанда, пешбаранда ва ғ.;

б) сифатҳои феълии замони гузашта бо пасванди – **а:** иҷрокунанда, қафомонда, анҷомёфта ва ғ.;

в) сифатҳои феълие, ки аз феъли таркибии номӣ ва ибораҳои пешояндӣ сохта шудаанд: кори баанҷомрасида, ҷавони азхудрафта, пири барҷомонда, умеди барбодрафта ва ғ.;

г) сифатҳои феълии замони оянда бо пасванди –**ӣ:** фаромӯшнашуданӣ, иҷрошуданӣ ва ғ. якҷоя навишта мешаванд.

2. а) ҷузъҳои феъли ҳол бо пасванди –**он (-ён):** бозикунон, навозишкунон, рақсқунон, сурудгӯён ва ғ. якҷоя навишта мешаванд;

б) феъли ҳоли такрор: ларзон-ларзон, хандон-хандон, хандида- хандида, давон-давон... ва феъли ҳол бо ҷузъи номии такрор: пичир-пичирқунон, хай-хайгӯён, чаҳ-чаҳзанон ва ғ. бо нимтире навишта мешаванд;

в) феъли ҳоли таркибии замони гузашта:

аз хуш рафта (афтид), аз по афтода (мачрӯҳ шуд) ва ғ. ҷудо навишта мешавад.

122. Матнро хонед ва мазмунашро мухтасар нақл кунед. Ҷумлаҳои сифати феълидоштаро нависед ва имлою ҷӣ тавр сохта шудани сифатҳои феълиро шарҳ диҳед.

Восеъ дар адир ба як қитъа замин, ки дошт, гандуми баҳорӣ кошта буд. Ҳасан ва Давлат баъди чидани алафҳои хӯрданӣ ба адир баромада, аз гандуми **думбулшудаи** худашон **якҷанд** хӯша сарак канда бурданӣ шуданд. Апашон Гулизор дар хона ин саракхоро ба додарақонаш

дар хокистари гарм пухта медихад. Гандуми думбули дар хокистар пухта хело бомаза мешавад, бачаҳо онро як каф-як каф хӯрда барвақт хоб мекунанд, то ки ба воситаи хоби кашол ранчи гуруснагиرو камтар кашанд.

Онҳо сарак меканданд, беҳабар аз он ки Ҷобири доруға -дидбони киштҳои ғалла дар он ҷо ҳозир нозир аст. Вай ба амри сардораш ва хоҷааш - амлокдори Ховалинг кишти ғаллаи деҳқонро дидбонӣ карда мегардад, то ки деҳқонон ҳосили ғаллашонро пеш аз додани хироч сарф карда намонанд ё пинҳон накунанд. Доруға пайдо шуда аввал якчанд дашноми ногуфтани ба номи очаву ҳамшираи бачаҳо дод ва баъд омада аз гӯшхошон гирифта, ҳар дуру аз гандумзор берун кашида, ду-се тарсакии дардноке ҳам ба рӯяшон фурувард. Саракҳои кандагиашонро аз дасташон рабуда бар замин афканда, бо қаҳр лагадкӯб кард.

Сотим Улугзода

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Калимаҳои ишорашударо бори дигар талаффуз кунед. Чӣ ҳодисаро пай бурдед?

1. Гандуми думбули дар хокистари гарм пухтаро кӣ медонад ва дидааст?

2. Чӣ гуна амалро саракчинӣ мегӯянд?

3. Киро доруға мегуфтаанд?

2. Агар дар бораи гандум, гандуми думбул ва дарав маълумоти хуб дошта бошед, нақле нависед.

123. Ҳикояро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Ҳикмати ин ҳикоя дар чист? Бо таъя ба хулосаи ин ҳикоя дар мавзӯи «Ҷавонмардӣ» нақле нависед.

Шабе дар масҷиди ҷомеи Миср оташ афтод, бисӯхт. Муслмонро таваҳҳум он шуд, ки онро насоро карданд. Ба мукофоти он оташ дар хонаҳои эшон андохтанд ва бисӯхтанд. Султони Миср ҷамоатеро, ки оташ дар хонаи эшон андохта буданд, бигрифт ва дар як ҷой ҷамъ кард ва

бифармуд, то ба адади эшон рукъаҳо навиштанд: дар баъзе куштан, дар баъзе даст буридан ва дар баъзе тозиёна задан. Ва он рукъаҳо бар эшон афшоданд, бар ҳар кас, ки рукъа афтод, бо вай ба мазмуни он муомала карданд. Як рукъа, ки мазмуни он куштан буд, бар касе афтод: Гуфт:

– Аз куштан боке надорам, аммо модаре дорам, ки чуз ман касе надорад.

Ва дар паҳлуи вай дигаре буд, ки рукъаи вай тозиёна задан буд. Вай рукъаи худро бад-он кас дод ва рукъаи вайро гирифт ва гуфт:

– Ман модаре надорам.

Инро ба ҷойи \bar{u} бикиштанд ва онро ба ҷойи ин тозиёна заданд.

МАСНАВӢ:

Ба симу зар чавонмардӣ тавон кард,
Хуш он кас, к- \bar{u} чавонмардӣ ба ҷон кард.
Ба ҷон чун эҳтиёҷи ёр бишнохт,
Ҳаёти худ фидои ҷони \bar{u} сохт.

Абдурахмони Ҷомӣ

Луғат

таваҳхум – гумон

насоро – пайравони дини Исо, насронихо

рукъа – навишта, санад

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

- 1. Оташ андохта буданд** чӣ тобишero дорост?
- 2. Чавонмардии ҳақиқӣ** бо чӣ кор собит мешавад?
- 3. Чавҳари чавонмардӣ** дар кадом мисраъ ифода шудааст?
- 4. Бигрифт** магар аз лиҳози имло дуруст аст? Сохти онро шарҳ диҳед.

124. Матнро хонед ва гӯед, ки аз он чӣ натиҷа бардоштед? Шумо ҳам таклидан ба матн нақле нависед, дар он мувофиқи

фаҳмиши худ инсони ҳақиқиро тасвир кунед.

Инсон, охир, ҳамон аст, ки на фақат гами хеш, балки гами дигаронро низ хӯрад. Гамаи фардору. Фардои худ, фарзандони худ, аммо дар баробари ин гамаи фардои ҳамаи ҳамватанон, ҳаммасалакони. Агар дар вучуди навъи башар ҳамин чизи муқаддас, ҳамин нури пок намешуд, таҳаввулот намебуд, дар бадали ин даҳ ҳазор соли охир вай аз табари сангӣ то ба киштии атомӣ ё ракетаҳои кайхоннвард намерасид, бешак.

Пахтакор, ки дар саҳрои гарми офтобӣ ба обу арақ ғӯтида кор мекунад, гарчи бо фалсафа машғул нест, фақат барои сер кардани шикаму пӯшонидани аҳли хонаводааш заҳмат намекашад.

Духтарчае, ки ғайр аз таги дари манзили худ боз чанд зинаи дигар, таги дари ҳамсоияи куҳансол, майб, атрофи даромадгоҳи ҳавлии васеи сиву шашхонадорро мерӯбад, низ инсони хурдсол аст ва инсони баркамол хоҳад шуд.

Касе пойафзоли дарбехдори ҳамгузарашро дида нахандад, балки дилаш фишор хӯрад, инсон аст. Равнақи кори ҳамсоия, ҳамқасаба, ҳаммаслаконашро дида, аз сидқи дил шод шавад, инсон аст. Мисли он олими фидокор, ки дар шароити саҳти биёбони регзори Туркманистон солҳо таққиқот мебурд, ки тадбире андешад, роҳе пайдо кунад, то ки кӯчи рег қатъ гардад ва дар болои регзор қабати замини қорам ба вучуд ояд. Дар Қароқуму Қизилқумҳо миллион-миллион гектар регистон ба боғу бўстон мубаддал шавад.

Фазлиддин Муҳаммадиев

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Феъли чумлаи аввалро аниқ созед ва шарҳ диҳед.
2. Калимаҳои **ҳамсоия**, **ҳамқасаба** ва **ҳаммаслак** - ро ҳамреша ҳисоб кардан мумкин аст ё не? Чаро?
3. Муродифҳои **таҳаввулот** - ро ёбед ва бо онҳо чумлаҳо тартиб диҳед.

125. Порчай манзумро возеҳ хонед. Байт-байт маънидод кунед. Имлои феълҳои ишорашударо шарҳ диҳед.

Ҳамерафт ӯ шитобон дар биёбон,
Ҳамекард ӯ яке манзил ду манзил.
Биёбоне чунон сарду чунон сахт,
Ки аз хориҷ набошад ҳеҷ дохил.
Зи бодаш хун **ҳамебифсурд** дар тан,
Ки бодаш дошт табъи заҳри қотил.
Зи ях гашта шамарҳо ҳамчу симин,
Табакҳо бар сари заррин марочил.
Ба кирдори сирешимҳои моҳӣ
Ҳаме бархост аз шахсори ӯ гил.

Муиззӣ

Луғат

шамар – ҳавз

сирешими моҳӣ – навъе аз сиреш, ки аз моҳӣ чудо мекунамд

шахсор - замини саҳти домани кӯҳ

марочил – ҷамъи мирчал, дег

33. КОР БО МАТНИ ҚАРОРДОД

126. Порчаро бодикқат хонед ва байни ҳам муҳокима кунед. Хулосаатонро бо се-чор ҷумла нависед.

Қарордод ҳуҷҷатест, ки дар байни ду тараф барои барқарор кардани муносибатҳо, яъне иҷрои коре баста мешавад. Дар он шароити кор, мушаххасоти муносибати байниҳамдигарии ҷонибҳо, ки яке «Корфармо», дигарӣ «Иҷрокунанда» ном мегиранд, зикр мегардад.

Дар забони тоҷикӣ баъзан ба ҷойи «қарордод» вожаҳои шартнома, созишнома, муоҳида ва ғайраҳо истифода мешаванд. Ба андешаи мо, истифодаи калимаи «қарордод» беҳтар ва фаҳмотар аст. Дар мавридҳои гуногун қарордод байни корхонаҳо ва одамон баста мешавад: барои кореро

анҷом додан, дар литсею гимназияҳо, муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ба таҳсил фаро гирифтани, бо нашриётҳо барои ба таъби расонидани китобҳои бадеию илмӣ ва ғайраҳо.

Бештар дар қорҳои сохтмонӣ, таъмири хонаҳо, таҳияи ягон масолеҳе, тоза кардани ягон ҷойи шабакаҳои обгузаронӣ ва қорҳои дигари коммуналӣ. Қормандон дар асоси қарордод қореро анҷом медиҳанд. Одатан қарордод дар ду нусха таҳия карда мешавад. Як нусха дар дасти Қорфармо, нусхаи дигараш дар дасти Иҷроқунанда нигоҳ дошта мешавад. Аксар вақт одамонро бидуни қарордод қор мефармоянд, ки чандон дуруст нест, зеро дар ниҳоят иҷроқунандагонро фиреб медиҳанд. Аз ин рӯ, пеш аз оғози ҳар гуна қор бо Қорфармо қарордод бастан шарт аст. Дар сурати аз пардохт саркашӣ қардан бар асоси аснод қорманд метавонад ба мақомоти дахлдор муроҷиат намояд.

Матни қарордод тахминан аз ҷузъҳои зерин таркиб ёфтааст:

1. Номи ҳуҷҷат;
2. Таърих ва маҳалли тартиб дода шудан (дар тарафи чапи варақ);
3. Номи муассиса ё шахси алоҳида, ки қарордод мебандад бо зикри вазифа ва ҷойи зист;
4. Мазмуни қарордод, хусусият ва ҳаҷми умумии қор;
5. Шароити қору хидматҳо, ки аз тарафҳо иҷроияшро ба уҳда мегиранд;
6. Мухлати иҷро;
7. Шартҳои пардохти музди меҳнат ва кафолатҳои иҷтимоӣ сабт мешаванд;
8. Нишондоди натиҷаҳои, ки боиси иҷро нашудани қарордоди мазкур мегардад;
9. Тартиби ҳалли баҳсҳо ё ихтилофоте, ки ҳангоми иҷрои қор ба вучуд меояд;
10. Нишони ҳуқуқи тарафҳои қарордодбаста;
11. Имзо қардани ҳар ду тараф;
12. Мухри гузоштаи ҳар ду тараф.

Одатан қарордод баъди дар идораи сабти шахрвандӣ (муассисаи давлатии нотариус) ба қайд гирифтагн қувваи қонунӣ мегирад. Қарордоди байни муассисаҳо ва шахсҳои алоҳидаро созишнома мегӯянд.

127. Намунаи қарордодро хонед ва ба тартиби умумии он шинос шавед. Матни қарордодро байни ҳам муҳокима кунед. Дар кадом мавзӯ қарордодро хондан меҳостед? Матни онро бо истифода аз ҳазинаи матҳо таҳия кунед.

Қарордод

аз «14» апрели соли 2016

ш. Душанбе

Муассисаи таҳсилоти умумии № 00 ш. Душанбе, ки дар оянда «Корфармо», дар шахси қонишини директор оид ба тарбия Қаҳҳоров Ҳомид аз 10 апрели соли 1961, аз як тараф, ва муассисаи сохтмонӣ- таъмирии №1 ш. Душанбе, дар оянда «Иҷроқунанда» ном мегирад, дар шахси сардори муассисаи мазкур Саидов Мансур, аз тарафи дигар, қарордоди зеринро ба имзо расонидем, дар ин хусус, ки:

1.«Корфармо» месупорад ва «Иҷроқунанда» барои иҷрои қорҳои сохтмони нишонии кӯчаи Айнӣ, 45 тибқи ҳуҷҷатҳои имзоқардаи ҳар ду тараф қабул мекунад.

2. Арзиши ҳамаи қорҳо мутобиқи рӯйхати нархномаи пешниҳодшуда муайян қарда мешавад, ки дар маҷмӯъ 400 (қорсад) ҳазор сомони ро ташкил медиҳад.

3. «Иҷроқунанда» вазиқадор аст, ки қорро аз 16 майи соли 2016 оғоз ва то 1 августи соли 2016 ба охир расонад.

4. Қорҳои сохтмони анқомёфта аз тарфи комиссияи таъйиншуда қабул қарда мешавад. Аз рӯзи қабул қардани комиссия қор хотимаёфта ҳисоб мегардад.

5. «Корфармо» вазиқадор аст, ки дар муҳлати се рӯз баъд аз имзои қарордод ба андозаи 15% аз мабалғи умумии дар қарордод зикршударо ба «Иҷроқунанда» пешпардохт намояд.

6. Пардохти иҷрои қорҳои анқомёфтаи ҳармоҳа дар

худуди 90% сметаи муқарраршуда пардохт карда мешавад. Ҳисобу китоби ниҳой пас аз супоридану имзо кардани санади қабул гузаронида мешавад.

Нишони хукукии ҳарду тараф:

«Корфармо»: ш. Душанбе, кӯчаи Рӯдакӣ, 90, суратҳисоби №00000 дар «Содиротбанк»-и ш. Душанбе; «Иҷроқунанда»: ш. Душанбе, кӯчаи Айни 45, суратҳисоби №00000 дар «Агроинвестбанк»-и ш. Душанбе.

Замимаи 1. Номгӯи корҳои анҷомшуда дар сохтмон
2. Рӯйхати нархномаи корҳо дар ҳаҷми 400.000 сомонӣ
Муҳри мактаб

ва муассисаи сохтмонӣ-таъмирӣ

«Корфармо»	имзо	ному насаб
«Иҷроқунанда»	имзо	ному насаб

128. Матни қарордодро хондед, бо чузъҳои таркиби он ошно гаштед. Ва фаҳмидед, ки қарордод дар мавзӯи ва масъалаҳои гуногун таҳия карда мешавад.

Дар кишварамон ҳамасола Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ваҳдати миллӣ ва ғайраҳо ботантана ҷашн гирифта мешаванд. Дар робита ба ин ҷашнҳо ҷорабиниҳои гуногун: озмуни шохномаҳои, Рӯзи Рӯдакӣ, Рӯзи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мактабҳо ба роҳ монда мешаванд. Қарордоди зеринро такмил диҳед.

Мусобиқае, ки байни синфҳои 10 ва 10 Б бахшида ба 21-солагии Ваҳдати миллӣ ба нақша гирифта шудааст, ки оғозаш чунин аст:

Қарордод

Оид ба мусобиқаи хонандагони синфҳои 10 «а» ва 10 «б» литсейи № 00 ш. Душанбе оид ба сазовор пешвоз гирифтани Ваҳдати миллӣ аз «10» январи соли 2017

Хонандагони синфҳои 10 «а» ва 10 «б» ш. Душанбе ба

муносибати сазовор пешвоз гирифтани 20-солагии Ваҳдати миллӣ, 27 июни соли қорӣ доир шуд, уҳдадорихоӣ зеринро кабул карданд:

1. Ба он муваффақ шуданд, ки...

34. ҚОР БО МАТНИ ҚАРОРДОД

129. Матнҳои қарордодро хонед ва махсусиятҳои онҳоро мушаххас кунед. Онҳо аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд?

Қарордод

аз «5» июни соли 2016, ш. Қўрғонтеппа

Муассисаи таҳсилоти умумии №12 ш. Қўрғонтеппа, ки дар шахси директори мактаб Тоҷиев Комил, аз як тараф, ва хоҷагии деҳқонии ба номи Комилов С. дар шахси сарвари хоҷагӣ Назаров И., аз тарафи дигар, қарордоди зеринро баътема:

1. Муассисаи таҳсилоти умумӣ вазифадор гардидааст, ки дар хоҷагии деҳқонии зикршуда корҳои зеринро анҷом диҳад: нармқунии заминҳои хоҷагии деҳқонӣ, хишова кардани заминҳои кишт ва пору андохтан ба онҳо.

2. Корҳои дар банди 1 зикршударо муассисаи таҳсилоти умумии № 00 уҳдадор шудааст, ки то 15.08.2016 анҷом диҳад.

3. Барои иҷрои корҳои зикршуда сарвари хоҷагии деҳқонӣ уҳдадор шудааст, ки то 15.08.2016 ба мактаб 9 000 ҳазор сомонӣ пардохт намояд.

Нишони ҳуқуқи ҳарду тараф

Директори МТМУ

имзо

К. Тоҷиев

Сарвари хоҷагии деҳқонӣ

имзо

И. Назаров

Савол ва супориш

1. Ин матнҳо ба кадом услуби забон таллуқ доранд?

2. Хусусиятҳои ин услубро дар асоси матни боло шарҳ диҳед.

3.Феълҳои таркибии матни қарордодро аниқ кунед, нависед ва шарҳ диҳед.

4. Аломатҳои китобати ҳар як ҷумларо шарҳ диҳед.

130. Матни қарордодро бодикқат хонед ва мавзӯи қарордодро муайян кунед ва шарҳ диҳед. Мустақилона чунин як қарордод таҳия кунед.

Қарордод

аз «15» апрели соли 2017

ш. Душанбе

Мо, имзокунандагони зерин, аз як тараф, маъмурияти муассисаи таъмиргари компютерҳо, ки дар кӯчаи Лоҳутӣ, ҳавлии №16 ҷойгир шудааст, дар шахси Робия Каримова, ки дар асоси ваколатномаи №47 аз 2 январи соли 2016 фаъолият мекунад ва минбаъд супорандаи кор номида мешавад ва, аз тарафи дигар, усто-механик Матлуба Абдухолиқова, истиқоматкунандаи кӯчаи А. Адҳамов № 58, шиносномааш №....., ки минбаъд «Иҷрокунанда» номида мешавад, мувофиқи Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамин қарордоди меҳнатиро дар ин хусус баъсем:

1. Фармоишгар ба Иҷрокунанда таъмири 25 поя компютерро месупорад. Музди ҳамаи кори зикршуда 4000 (чор ҳазор) сомониро ташкил мекунад;

2. Фармоишгар муовиқи банди 1-уми ҳамин қарордоди меҳнатӣ уҳдадор мешавад, ки пас аз қабул кардани кор ба Иҷрокунанда 400 (чор ҳазор) сомонӣ пардохт намояд:

3. Иҷрокунанда уҳдадор мешавад, ки 25 бастаи компютерро то 15 июни соли 2017 таъмир карда супорад.

4. Ҳама баҳсҳои доир ба ҳамин қарордоди меҳнатӣ аз тарафи органҳои дахлдор ҳал карда мешавад.

5. Ҳамин қарордоди меҳнатӣ дар ду нусха таҳия карда шуд, ки нусхаи аслии он дар дасти Фармоишгари кор ва нусхаи дуюми он дар дасти Иҷрокунанда қарор дорад.

Фармоишгари кор

имзо

ному насаб

Иҷрокунанда

имзо

ному насаб

Ҷойи муҳр.

131. Матни қарордодро хонед ва ба сохтори он диққат диҳед.

Қарордод

«___» _____ соли 2016

ш. Душанбе

(Номи муассиса)

ки, дар асоси _____
фаъолият менамояд ва намояндагии _____

(Ному насаб)

ки дар ин қарордод «Фармоишгар» номида мешавад
ва _____

(Ному насаби мушаххасоти шиноснома),

ки дар ин қарордод «Иҷроқунанда» номида мешавад,
таҳти шароити зерин қарордод ба имзо мерасонанд:

1. Мавзӯи қарордод;

1.1. Фармоишгар фармоиш медиҳад ва Иҷроқунанда
корҳои зеринро ба уҳда мегирад:

1.2. Кори анҷомдода бояд ҷавобгӯи талаботи зер бошад:

1.3. Фармоишгар бо он чи ки барои анҷом додани кор
лозим аст, Иҷроқунандаро таъмин хоҳад кард.

1.4. Фармоишгар вазифадор аст, ки кори иҷрогардидаро
сари вақт қабул кунад ва ҳаққи иҷроқунандаро пардохт
намояд.

2. Миқдор ва тартиби пардохт.

2.1. Барои кори ба анҷомрасидааш Фармоишгар ба
Иҷроқунанда _____ сомонӣ пардохт менамояд.

2.2. Ҳаққи кор пас аз қабули кори иҷрогардида дар
муддати _____ рӯз пардохт мешавад.

3. Масъулиятҳои тарафайн

Тарафайн тибқи қонунгузорӣ барои анҷом надодани ухдадорияшон масъулияти моддӣ хоҳанд дошт.

4. Агар тарафе ухдадории гирифтаашро анҷом надиҳад, тарафи дигар метавонад, ки қарордодро бекор намояд.

5. Шароити дигар

5.1. Даъвоҳое, ки марбут ба ин қарордоданд, додгоҳ (суд) мавриди баррасӣ қарор медиҳад.

5.2. _____

Нишони тарафайн:

«Фармоишгар» _____

«Иҷрокунанда» _____

Имзоҳо

Фармоишгар

Иҷрокунанда

VIII. ШУМОРАВУ ЧОНИШИН ВА ИМЛОИ ОНҲО

35. ИМЛОИ ШУМОРАҲОИ ТАРТИБӢ ВА КАСРӢ

Дар хотир доред:

1. а) пасвандҳои шумораи тартибӣ: - ум (-юм), - умин (-юмин):

сеюм, сеюмин, панҷум, панҷумин, даҳумин ва ғ. якҷоя навишта мешаванд.

б) пасвандҳои шумораи тартибии –ум (-юм), -умин (-юмин)

аз рақам: 5-ум, 12-ум, 2-ум бо дефис навишта мешаванд:

а) шумораҳои касрӣ: сеяк, чоряк, шашяк, даҳяк ва ғ. якҷоя навишта мешаванд:

б) шумораи касрӣ аз шумораи аслиӣ: яку ним, дуву (ю) ним ва ғ. чудо навишта мешавад;

в) шумораҳои касрӣ бо пешоянди аз чудо навишта мешаванд: аз се як, аз шаш чор, аз панҷ се ва ғ.

132. Порчаи манзумро ифоданок хонед ва мазмунашро нақл кунед. Шумораҳои онро ёфта, имлояшонро шарҳ диҳед. Гӯед, ки ин порча аз кист ва аз кадом асар?

Дар ақсои олам бигаштам басе,
Бар сар бурдам айём бо ҳар касе.
Таматгӯ ба ҳар гӯшае ёфтам,
Зи ҳар хирмане хӯшае ёфтам.
Чу покони Шероз хокиниҳод,
Надидам, ки раҳмат бар ин хок бод!
Таваллои мардони ин покбум
Барангехтам хотир аз Шому Рум.
Дареғ омадам з-он ҳама бӯстон,
Тихидаст рафтан сӯйи дӯстон.
Ба дил гуфтам: Аз Миср қанд оварам,
Бари дӯстон армуғонӣ барам.

Маро гар тихй буд аз он қанд даст,
 Суханҳои ширинтар аз қанд ҳаст.
 На қанде, ки мардум ба сурат хӯранд,
 Ки арбоби маънӣ ба қоғаз баранд.
 Чу ин кохи давлат бипардохтам,
 Бар ӯ даҳ дар аз тарбият сохтам:
 Яке боби адл асту тадбири рой,
 Ниғаҳбонии халқу тарси Худой.
 Дувум боби эҳсон ниҳодам асос,
 Ки мунъим кунанд фазли ҳақро сипос.
 Севум боби ишқ асту мастию шӯр,
 На ишқе, ки банданд бар худ ба зӯр.
 Чаҳорум тавозӯъ, ризо панҷумин,
 Шашум зикри марди қаноатгузин.
 Ба ҳафтум дар аз олами тарбият,
 Ба ҳаштум дар аз шукр бар офият.
 Нуҳум боби тавба асту роҳи савоб,
 Даҳум дар муноҷоту хатми китоб.

Луғат

аксо – гӯшаю канор. чойҳои дурдасти олам

рой – андеша, чора

мунъим – неъматдиханда, он ки ризқу неъмат медиҳад

тамагтӯъ – манфиат, фоида, лаззат

тавозӯъ - хоксорӣ

тиҳидаст - дастҳолӣ

арбоби маънӣ - одамони сухансанҷ, нуктафаҳм

дарег омадан - раҳму дилсӯзӣ қардан

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Аз Миср қанд овардан - ро шарҳ дода гӯед, ки он чӣ гуна қанд аст?
2. Даҳ дар аз тарбият сохтам чӣ маъно дорад?
3. Дар матн кадом навъ шумора истеъмол шудааст?

133. Матро хонед ва фаҳмидаатонро нақл кунед. Аз мутолиаи матн ба чӣ хулоса омадед? Таълими пешинро бо таълими имрӯза муқоиса карда, фикратонро мухтасар нависед. Гӯед, ки кадомӣ беҳтар?

Дарсҳои мадрасаҳои Бухоро, ки талабаҳо дар 18-19 сол хонда тамом мекунанд, ман дар шаш сол хондам, назар ба талабаҳои дигар зиёдтар чизҳо омӯхтам ва баъд аз он дар мутолиаи хонагӣ нишастам. Дар мутолиаи хонагии ман ҳам ҳамеша як муллои хушсаводи арабидон бо хонда шунавондани китобҳои арабӣ ва тоҷикӣ ёрӣ меод. Бо ин кор ҳам чор сол сарф кардам. Дуруст аст, ки ман монанди Зарир шоир нашудам, лекин шеърро хоҳ тоҷикӣ бошад, хоҳ арабӣ хуб мефаҳмидагӣ шудам. Ман бештар ба мантиқ, ҳикмат ва фалсафа дода шудам. Дар ин илмҳо манбаи асосии ман таълифоти Абуалӣ Сино шуд, ки онҳоро аз худ кардам ва бештарин ҷойи онҳо чун Қуръон ба ман ёд шуда монд. Зотан, ман бо як бор ё ду бор шунидан ҳар чизи илмиро, ҳарчанд дароз бошад ҳам, аз бар карда метавонистам. Ман, ки дар хурдсолиам Қуръон барин як китоби калонро, бо вучуди маъниашро нафаҳмиданам, дар ду сол ёд карда будам, баъди бо чизёдкунӣ варзиш ёфта ба воя расидани қувваи ҳофизаам, ёд кардани чизҳои, ки маъниҳояшонро мефаҳмидам, душворӣ намекард.

Садриддин Айни

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Аз ёд кардан чӣ манфиат доштааст?
2. Варзиш ёфтани қувваи ҳофиза - ро чӣ тавр мефаҳмед?
3. Кадом илмҳои тоза бароятон маъқул ва ҷаро?
4. Шумораи тахминӣ чӣ тавр навишта мешавад?

134. Чистонро бодиккат хонед. Ҷавобашро аз рӯйи аломатҳо ёфта, калимаҳои ишорашударо аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед.

Чист он лӯъбат, ки дорад **чор** шох андар сараш,
Бар сари ҳар шохи **ӯ сӣ** духтари афсунгараш.
Бар сари ҳар духтаре вобаста дидам **сӣ** писар,
Бар сари ҳар **як** писар **сӣ** духтари симинбараш?

36. ШУМОРАҲОИ ТАРКИБӢ ВА ИМЛОИ ОНҲО

Дар хотир доред: Шумораҳои таркибие, ки бо пайвандаки –у (**-ю,-ву**) сохта шудаанд: дусаду панҷоҳу ду, сесаду бисту як, як ҳазору дусаду бист ва ғ. чудо навишта мешаванд.

135. Матро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Шумораҳоро аз назари имло шарҳ диҳед.

Серодамии Марви онрӯза ва дигар шахрҳои Хурсонро аз ҳамин воқеа ҳам қиёс кардан мумкин аст, ки чингизиён дар ҳуҷуми аввалинашон ба Марв аз як миллион зиёдатар одамро куштанд,

Баъди аз Марв рафтани муғулон зиндамондагон аз гӯшаву канорҳо баромада, боз дар он ҷо гирд омада буданд. Чингизиён, ки роҳгузар шуда аз он ҷо мегузаштанд, дубора ба Марв ҳуҷум карда, боз касони бисёро куштанд.

Чингизиён инчунин дар Нишопур як миллиону 47 ҳазор нафарро ва дар Ҷирот дар навбати аввал як миллиону шаст ҳазор нафарро ва дар навбати дуюм сад ҳазор нафарро куштанд.

Назар ба ривояти «Равзат-ус-сафо» дар Балх то ҳуҷуми Чингиз 1200 ҷомеъ (масҷиди калон) ва 1200 ҳаммом буд. Дар ҳуҷуми Чингиз танҳо аз арбоби илм ва адабиёт, ки номашон маълум буд, 50 ҳазор кас кушта шуд. Боқӣ кушташудагонро, ки оммаи аҳоли буданд, аз ҳамин бояд қиёс кард. Аз ин ҳуҷуми таъриҳӣ ободӣ ва серодамии Балхи онрӯза ба ҳубӣ равшан мешавад.

Садриддин Айни

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Калимаҳои **онрӯза** ва **дубора** - ро аз ҷиҳати сохт ва имло шарҳ диҳед.

2. **Арбоб** ба чӣ маъно омадааст? Бо он чумла тартиб диҳед.

3. Маълумоти доштаатонро илова карда, дар мавзӯи «**Аъмоли зишти Чингиз**» нақле нависед.

136. Матнро хонед. Гӯед, ки аз он чӣ натиҷа бардоштед. Онро нависед ва шумораҳои матнро беғалат истифода намоед.

Ҳамсухбати ман хомӯш монда, боз ба чойнушӣ сар кард. Ман аз ӯ ҳоло ба чӣ қор машғул буданашро пурсидам. Ӯ гуфт:

– Қозӣ Дониёлхоҷа, ки аз тарафи модар ба ман хешигарӣ дорад ва худаш одами хуби донишдӯст аст, аҳволи маро ба қозикалон фаҳмонда, дар як мадрасаи бедарсхона маро мударрис кунонид, ки аз он мадраса соли ҳазор танга даромад дорам. Азбаски ҳавлии падариам дар Ҷӯбор ва аз маркази шаҳр дур буд, вайро фурӯхта аз ҳамсоягии Дониёлхоҷа аз гузари Собунгарон як ҳавлича харидам, ки дар он ҷо рӯзе чор-панҷ соат дарсгӯӣ мекунам ва аз талабаҳо ҳам соли қариб ҳазор танга даромад мешавад, бо ҳамин рӯзам ба хубӣ мегузарад.

Бинобарин, баъдазмударрисшуданам, қуръонфурӯширо, ки бисёр бад медидам, тарк кардам.

Садриддин Айни

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Боз кадом калимаҳоро медонед, ки бо пасванди **гарӣ** сохта шудааст?

2. **Собунгарон** - ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.

3. **Гузар** дар ин матн чун феъл омадааст ё на?

137. Матнро хонед ва хулосаатонро бо ду - се ҷумла баён кунед. Ба тарзи навишти шумораҳо эътибори ҷиддӣ диҳед.

Мовароуннаҳр дар замони Абуалӣ Сино то охири асри Х мулки Сомониён ва ҷузъи муҳимтарини давлати онҳо буд, ҷузъи дигари давлаташонро Хуросон бо ҳамроҳии вилоятҳои шарқии Эрон ташкил мекард.

Ҳокимияти хонадони Сомонӣ аз соли 820-и мелодӣ оғоз меёбад, ки дар он сол чаҳор бародар - писарони Сомонхудо Асад дар се вилояти Мовароуннаҳр ва як вилояти Хуросон ба аморат расиданд: Нуҳ дар Самарқанд, Аҳмад дар Фарғона, Яҳё дар Чоч ва Устурушон, Илёс дар Ҳирот. Ҳирот пас аз вафоти Илёс аз дасти хонадони Сомонӣ рафт, дар се вилояти боқӣ ҳар яке аз ҳокимони Сомонӣ бештар аз 72 сол насл ба насл феълан ба сари худ буд. Мовароуннаҳр дар як давлати мутамарказ муттаҳид нашуда буд, то он ки дар соли 829 Наср бинни Аҳмад бинни Асад, ки расман сари хонадон ҳисоб меёфт пойтахташ Самарқанд буд, мурд ва ҷояшро бародари хурдии ӯ - ҳокими Бухоро Абуиброҳим Исмоил гирифт. Ташкили давлати мутамаркази Сомониён аз ҳамин сол (829-893) шурӯъ мешавад, ки таъсиқунандаи он Исмоили Сомонӣ буд.

Сотим Улғзода

37-38. ҶОНИШИН ВА ИМЛОИ ОН

Дар хотир доред:

1. а) ҷонишинҳои сохта: ҳамин, ҳамон, ҳамчунон ва ғ.;
б) ҷонишинҳои мураккаб: инчунин, ончунон, инҷониб, онҷониб ва ғ.;

в) бандакҷонишинҳо -ам,-ат,-аш, -амон, -атон, -ашон бо калимаҳои дигар: китобам, китобат, китобаш, китобашон, китобатон, китобамон ва ғ. якҷоя навишта мешаванд.

Эзоҳ: Бандакҷонишинҳо ҳангоми ихтисор дар назм аз калима бо нимтире ҷудо навишта мешавад: писар-м, писар-т, писар-ш ва ғ.

2. а) ҷонишинҳои таркибӣ: ин гуна, он гуна, ин қадар, ҳар як, ҳеч як, чӣ гуна?, чӣ навъ? ва ғ.

б) ҷонишинҳои саволи кӣ?, чӣ? ва ғ. дар таркибҳо: чӣ хел?, чӣ гуна?, чӣ қадар ва ғ. ҷудо навишта мешаванд;

3. Ҷонишинҳои номуайяни: ким-кӣ, ким-чӣ, ким-киҳо, ким-чиҳо, ким-кадом ва ғ. бо нимтире навишта мешаванд.

138. Матнро хонед ва мақсади асосии муаллифро муайян созед. Ҷонишинҳои матнро ёбед ва имлои онҳоро шарҳ диҳед. Шумо чойи кадом ҷонишинро иваз кардааст?

Ҳоло муаллим пиёлаи чой дар даст сари худро қадаре яктарафа дошта, ба суҳбати ду мӯйсафед, ки дар кати ҳамсоя нишастаанд, ғайриихтиёр гӯш медиҳад, банохост рӯй бар ман оварда савол медиҳанд:

– **Соч** ном паранда ҳаст. Аслан бояд **сор** бошад. Дар баъзе маҳалҳо **суттӣ** мегӯянд. Оё **шумо** ҳам ягон номи дигари онро шундаед?

– Не муаллим. Ман дар шаҳр таваллуд ва тарбия ёфтаам. Аз парандаҳо дар шаҳр чӣ ҳаст? Кабӯтар, мусича, гунчишк. Тирамоху зимистон аккаи думдароз ва зоғи сиёҳ пайдо мешаванд.

Ҷойи таваллуд ва тарбия дар ташаккули ҷаҳонбинӣ, албатта, аҳамият дорад, аммо фикр мекунам, ки набояд омили асосӣ ва ҳалкунанда бошад. Жюл Верн мисоли равшан.

Маро ба ҷуз розӣ шудан бо ин гапи ҳақ дигар чорае набуд.

Фазлиддин Муҳаммадиев

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Оё шумо номи ҳамаи парандаҳоро медонед?
2. Номи парандаеро таҳлили этимологӣ кунед.
3. Нақле нависед, ки дар он парандаҳо ном бурда шаванду оид ба яке аз онҳо маълумоти муфассал баён гардад.

4. Соч - ро дар чойи шумо чӣ мегӯянд?

139. Порчаи манзумро ифоданок хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ҷонишинҳои онро муайян карда, аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед. Шеърро аз ёд кунед.

Ниғаҳ кун бад-ин лашкари номдор,
Ҷавонони шоистаи корзор.
Зи баҳри бару буму фарзанди хеш,
Зану кӯдаки хурду пайванди хеш.
Ҳама сар ба сар тан ба куштан диҳем.
Аз он беҳ, ки кишвар ба душман диҳем.

Абулқосими Фирдавӣ

140. Матро хонед ва ҳадафи онро муайян кунед. Ғӯед, ки чаро ҷонишини ман дар аввали ҳар ҷумла истифода шудааст?

Имрӯз мақсади асосии ман ёфтани кӯча, гузар ва ҳавлии Қоришкамба буда, ҳамаи фикру хавосам ба ин мақсад банд буд, бинобар ин, барои ба сухан даровардани Раҳими Қанд ва ҳикоя ғӯндани вай кӯшише накарда, дар фикр фуру рафта будам...

Ман ҳанӯз обидандони дар даҳонам гирифтаамро макида тамом накарда будам, ки Қоришкамба аз тарафи шарқи раста -- аз тарафи мадрасаи Кӯкалтош намоён гардид. Ман барои пурра ва пухта дидани рӯйи ӯ чашмамро ба ӯ дӯхтам. Чун ӯ наздиктар расида назараш ба ман афтод, чашмонашро аз **ман** нақанда омадан гирифт. **Ман** аз нигоҳҳои тези маънидори ӯ дар ҳаққи худам «ин дурӯғгӯйи дирӯза» гуфтани ӯро пай бурдам, бинобар ин, шарм дошта чашмамро аз вай қанда худро ба нодонӣ задам, лекин бо ғӯшаи чашм ҳаракатҳои ӯро таъкиб мекардам.

Садриддин Айни

Ба саволҳо посух дода, супоришро иҷро кунед:

- 1. Обидандон** чист?
- Ифодаи **чашмамро ба ӯ дӯхтам** - ро маънидод кунед.
- Нигоҳи маънидор** чӣ тавр мешавад?
- Омадан гирифт** кадом замонро ифода мекунад?

141. Матро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Гӯед, ки дар матн роҷеъ ба чӣ сухан меравад? Муродифҳои ҷонишини ман - ро ёфта шарҳ диҳед.

Чун он қасида ба итмом расид, ҳазрати салтанатмаобӣ фармуданд, ки маҳодим дар шони ин қасида чӣ мегӯянд ва чӣ мефармоянд. Иzza ҳам мутаваҷҷеҳи ин **камина** шуданд ва гуфтугӯро ба ин **фақир** ҳавола намуданд. Фақир бар арз расонид, ки шайх Абдулқодири Ҷурҷонӣ, ки дар илми маонӣ ва баён китобе тасниф карда ва онро далоили илоъҷоз ном карда, ки мисли он китобе дар ин илм касе нанавишта. Дар он ҷо мазкур аст, ки каломе, ки аз фасоҳат ва балоғат холӣ бошад ва ба зевари саноеъ ва бадоеъ ва мазоё мутаҳаллӣ бошад, ҳукми он дорад, ки қалодаи заррини мурассаъ ва мукамал ба ҷавохирро касе дар гардани ҳук овезад. Чун ин сухан гуфтам ва дурри маонӣ суфтам, Султон Ҷалолиддин барошuft ва гуфт: «Азизон, магар он қасидаи **ман** маънӣ надорад». Гуфтам: «Каломе, ки дар ӯ фасоҳат ва балоғат набошад, лозим нест, ки бемаънӣ бошад». Инак, Мавлоно Ховарӣ аз рӯи ҳазл ва зарофат қасидае гуфта...

Зайниддин Восифӣ

Луғат

маҳодим – ҷамъи маҳдум

изза – одамони соҳибэҳтиром

маонӣ – ҷамъи маънӣ

фасоҳат – равшанбаёнӣ, ба салосат ва равонӣ сухан гуфтан

зевари саноеъ – зебу зиннатӣ чизе, ки ба он чизи дигарро биороянд

мазоё – фазилат, афзунӣ

қилода – гулӯбанд, гарданбанди ҳайвонот

мурассаъ – оросташуда

Ба саволҳои ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Маънии асосии **фақир** - ро шарҳ диҳед ва гӯед, ки дар

ин матн ба чӣ маъно омадааст.

2. Ифодаи **ба арз расонед** - ро истифода бурда чумла тартиб диҳед.

3. Муродифи калимаи **сухан** - ро ном баред.

4. Нутқи айнан нақлшударо, ки дар охир омадааст, маънидод кунед.

142. Матро хонед ва мазмунашро мухтасар нависед. Ҳини навиштан кӯшед, ки муродифҳои ман истифода шаванд Гӯед, ки онҳо чӣ вазифаро иҷро кардаанд.

Чихил рӯз фақирро дар Фараҳ нигоҳ доштанд (ва хидматҳо) ва такаллуфот ва меҳмониҳо карданд, ки дар силсилаи подшоҳон амсоли он мутасаввир набошад. Баъд аз чихил рӯз, дар вақте ки моро иҷозат медоданд, аспе бо зину лаҷом ба ин камина таъйин фармуданд, (ки) то ашхаби рӯз бо адҳами шаб дар чарогоҳи сипеҳр мечарид ва аз барои бародару шогирди фақир ҳар кадом аспе бо зину лаҷоми муносиб муқаррар фармуданд ва сару пойи лоиқ низ қарам намуданд ва то қорвонгоҳ, (ки) аз Фараҳ то он ҷо ним фарсах аст, ҳамроҳӣ карданд. Он ҷо фуруд омада, таъоме кашиданд ва фақирро видоъ карданд ва баргаштанд. Бародари қалон чанд қадаме, ки қорвон, баргашт. Гуфт: «Мо дастуре дорем, ки қасеро, ки қусел мекунем, мусофаҳа мекунем».

Даст дар бағал даровард ва қоғазе дар ҳам печидае дар қавфи дасти ман ниҳод ва бародари миёна ва хурд низ бар ҳамин услуб бародар ва шогирдро мусофаҳа карданд. Чун фуруд омадем ва зарҳоро ҳисоб қардем, ҳафтсад танга буд. Ин навъ саҳоват ва қарам мағар аз Ҳотами Той манқул бошад.

Зайниддин Восифӣ

Луғат

такаллуфот – муқооти барзиёд

адҳами шаб – қиноя аз тоқиқи шаб

мутасаввир – тасаввурнашаванда, қобили дарқ

чарогоҳи сипехр – Осмон
ашхаби рӯз – киноя аз Офтоб
мусофаҳа – дасти ҳамдигар гирифта ба вақти мулоқот

143. Матиро хонед ва мазмунашро накл кунед. Гӯед, ки мазмуни мати бароятон писанд омад ё не? Ба дурустии гуфтаи адиб боварӣ доред? Аз ҳаёти худ ба наздиконатон воқеоти ба ин монандро ба ёд оварда накле нависед.

Ваҳм ҳастии одамро хароб мекунад, алалхусус, агар тарсу бим оммаро фаро гирифта бошад. Вале дониши одамай бар зидди ваҳм аслиҳаи тавоноест. Узви дастаи сӯхторкуш худро ба коми оташ беибо мезанад. Аспбози соҳибтаҷриба бебокона рафта, аспи саркаши чароғпояшударо даст мегирад ва лачом мезанад. Шикорӣ ба пешвози шеру бабру филу хирс далерона меравад. Марде, ки усули самборо аз бар кардааст, метавонад ба танҳой бар чанд нафар бозориёни мусаллаҳ зафар ёбад.

Ин гуна одамро одатан нотрас мегӯянд, ҳарчанд ки хисси тарс барои эшон бегона нест. Лекин онҳо бо қувваи дониш, ба таҷриба ва малака тақия карда, тарсро мағлуб месозанд. Табиатан касе нест, ки натарсад. Парашутчиён қабл аз ҷаҳишҳои аввалин, дорбозон бори нахустин ваҳм мекашанд. Касе, ки бори яқум ба кони торике медарояд, хатман метарсад.

Духтури франсавӣ Ален Бомбар ба заврақчаи хурдакаи резинӣ савор шуда, бе обу озуқа, яққаву танҳо уқёнуси Атлантикро тай намуд. Бар қасди буздилон заврақи худро» Шаккок» ном дода буд. Гуруснагиро ба гӯшти моҳӣ, ташнагиро бо оби борон рафъ менамуд. Дергоҳе борон наборад, обери менӯшид, ки аз бадани моҳиёни сайдкардааш фишурда мебаровард. Дар бадали шасту панҷ рӯз ба ҳамин минвол ба Америка бирасид ва исбот кард, ки банӣ инсон ҳақ надорад, ки ҳатто ба чунин қувваи муаззами табиат, монанди уқёнус, сари таслим фуруд орад.

Фазиддин Муҳаммадиев

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед :

1. Ҷуфти муродифиро аз ҷумлаи аввал пайдо кунед.
2. **Буздил** ба кадом маъно омадааст? Аз ҷиҳати сохт муайян созед.
3. Ҷонишинҳои ҷумлаи охириро ёбед ва шарҳ диҳед.
4. Калимаи **моҳӣ** сохта аст ё сода?

144. Матнро хонед ва ҳикмати онро дарёбед. Ба мазмуни матн монанд зарбулмасалу мақолҳоро пайдо карда нависед. Масалан: «Тарсу марг ёр аст».

Тарс ё ваҳм аз тавонотарин ҳиссиёт аст. Ривоят мекунам, ки дар замони қадим ба кишваре вабо омадааст. Подшоҳи мамлакат шахси одил, раиятнавоз будааст. Хашмгин ба ҷустуҷӯӣ вабо баромадааст ва дар биёбоне ба ӯ дучор омада, аз меҳмони ноҳонда пурсидааст:

– Ин дафъа чӣ қадар табааи маро бо худ хоҳӣ бурд?

– Ҳазор кас! - ҷавоб додааст вабо ва кори мусибатосори худро анҷом дода, аз он кишвар рафтааст.

Аз қазо баъди муддате он подшоҳ бо вабо дубора вохӯрда, маломаташ кардааст, ки ба ваъда вафо накардааст, ба ҷойи як ҳазор панҷ ҳазор касро аз раияти ӯ нобуд сохтааст.

– На, – гуфтааст вабо. – Ин кори ман нест. Чаҳор ҳазор касе, ки ту мегӯӣ, худ аз тарс мурдаанд.

Фазлиддин Муҳаммадиев

145. Матнро хонед ва мазмуну моҳияти онро мухтасар баён кунед. Дар мавзӯи «Гиёҳҳои шифобахш» иншоё нависед. Муайян кунед, ки дар матн кадом ҷонишин бештар истифода шудааст.

Каримҷон роҳравон гиёҳҳои тару тозаро, ки аз сари роҳи мо мебаромад, канда ба мо нишон медиҳад:

– Ана ин ситамкаш ном дорад. Баргашро таф дода ба рӯйи пучак, ҳафтпӯст ва варам мебанданд... Инро сӯзанак меноманд, ки мардуми мо барои табобати диққи нафас

истеъмол мекунанд... Ин мӯрчакамолак ном дорад, ки ширааш чихати табобати хала ва сулфа мавриди истифода қарор мегирад. Тарзи истифода ва истеъмолаш бо шир аст... Хайрият, ки ҳоло ҳам торон хушк нашудааст. Мардум торонро чихати тоза намудани рӯдаҳо, барои табобати гармбода (қабзият) ба кор мебаранд. Ин буттаро, албатта, медонистагистед? Қот аст ва нав аз гул фаромадааст. Мевааш тирамоҳ, аз охири сентябр сар карда мепазад, табибҳои мо қотро барои табобати меъда ва муътадил гардондани фишори хун ба кор мебаранд. Вақте ки мевааш пухт ва қиём шуд, парандаҳо ҳам мехӯранд.

Қамариддин як навдаи дарахти пурчилои баргаш хурди дилкашро шикаста, аз Каримчон пурсид ки:

– Муаллим, ин дарахт чӣ ном дорад, ки гулаш ин қадар зебо будааст?

– Магар зелолро надидаед? Мардум аз решаи он қиёми зирк таҳия мекунанд. Табибон решаи зелолро барои шикастбандӣ низ ба кор мебаранд.

аз «Садои Шарқ»

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед :

1. **Ҳафтпӯст** - ро талаффуз кунед. Чӣ ҳодисаро пай бурдед?

2. Калимаи **торон** ва **одамон** магар дар як қолаб сохта шудаанд?

3. Вазифаи **ак** - ро дар калимаи **сӯзанак** муайян кунед.

39. Ҷонишини шумо ва мавқеи истифодаи он

Дар хотир доред: Ҷонишини шахси дуҷуми чамъ (шумоҳо, шумоён) касони зиёдеро мефаҳмонад: Шумоён дар ин чо маълумоти нағз мегиред. (С.У.). Ҳо, шумо муаллимонед. (С. У.)

Шумо гуфтан беҳтар аст ё ту?

Чонишини шумо барои ҳурмат ба як кас ба чои ту низ истифода мешавад: Акамаҳдум, Шумо ба ман меҳрубонии бародарона кардед.(С. А.) Шумо бо падари ман дар кучо чӣ гуна шинос шуда будед.(С.У.) Дар сурати ба маъноӣ эҳтиром омадан калимаи Шумо бо ҳарфи калон навишта мешавад. Масалан, дар аризаҳои мурочиати ҳамеша Шумо ба як нафар нигаронида шудааст, вале аз рӯи эҳтиром он бо ҳарфи калон навишта мешавад.

Дар қисми шимоли кишварамон расм аст, ки калонсолон бо ҳурдон ҳамеша Шумо гӯён мурочиат мекунанд. Дар баъзе китобҳои грамматикаи забони тоҷикӣ, дастурҳои таълим ва китобҳои дарси ин нуқта ишора шуда бошад ҳам, олимони забоншинос ва равшанфикрон то имрӯз ба як хулосаи воҳид наомадаанд. Ҳанӯз гуногунандешӣ идома дорад.

Ҳоло андешаи чанд забоншинос ва мутахассисони соҳаҳои гуногунро пешкаши шумоён мегардонем. Шумо дар ин маврид баҳс мекунед ва хулосаи худро дар эссе таҳти унвони “Шумо гуфтан беҳтар аст ё ту?” менависед.

Додихудо Саймидинов, доктори илми филология, собиқ раиси Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар ин маврид чунин гуфтааст: «Дар таърихи қорбурди чонишинҳо ту чойи худро дорад. Бо истифодаи чонишини шумо тарзи қорбурди онҳо қоҳиш меёбад. Дар забонҳои тоҷикӣ ва русӣ ҳангоми мурочиат ба волидайн чонишини ту истифода мегардад. Заро он самимият, садоқат, муҳаббат ва наздикиро ифода менамояд. Аз нигоҳи меъри сарфу наҳв истифодаи чонишин шумо галат аст. Дар гузашта ниёкони мо вақти ниёиш ба Худо (ҳамзамон аз Ё бузургтару наздиктар ба инсон касе нест) чонишини туро истифода мекарданд. Дар адабиёти классикии тоҷику форс низ чонишини ту истифода шудааст. Аммо дар ҳузури ашхоси бегона волидон ба фарзандон дастур меоданд, ки ба онҳо шумо гуфта мурочиат намоянд.

Корбурди чонишини шумо дар муоширати дарбор пайдо шуда, кор ба чойе расид, ки дар забони англисӣ чонишини ту умуман аз байн рафт».

Давлатбек Хочаев, доктори илми филология, профессори ДМТ бар ин назар аст: «Чонишини ту аз нигоҳи дастури забон шахси дуюмро ифода мекунад, ки мухотаб аст. Тибқи ин дастур хангоми мурочиат ба мухотаб бояд чонишини ту истифода гардад, хоҳ шахс бузург бошад хоҳ хурд. Аммо дар одоби муошират категорияи эҳтиромият аст. Вобаста ба ин, хангоми муошират истифодаи чонишини ту андак дурушт ба назар мерасад, бинобар ин ба шахси дуюми танҳо **шумо** гуфтан беҳтар аст. Агар падару модар, калонсолон, устодонро шумо гӯем, хубтар аст. Вақте мутакаллим ба мухотаб шумо гуфта мурочиат менамояд, одоби муоширатро ба ҷо меорад. Дар ҳуҷҷатгузори расмӣ, равобити байналмилалӣ, яъне фиристодани табрикномаҳо ва барқияҳо ҳарчанд шахси мухотаб танҳо бошад ҳам, шумо гуфтан беҳтар аст».

Рустами Раҷаб, сокини шаҳри Душанбе, ки зодаи шаҳри Самарқанди бостонӣ аст, мегӯяд: «Дар хонаводаи мо, ҳатто ба тифли гаҳвора шумо гуфта, мурочиат менамоянд. Шунидани ту бароям хеле гӯшхарош аст. Онро ҳатто таҳқир мепиндорам. Бояд шумо гуфтанро омӯзанд».

Бар хилофи гуфтаҳои **ӯ Точиддин Сафар, омӯзгор**, чунин ибрази назар мекунад: «Вақте ба шахси наздикам ту мегӯям, ин нишони муҳаббат ва эътимод аст. Ҳатто тасаввур намекунам, ки ҳамсарам ба тифлаки гаҳвора шумо гуфта мурочиат намояд. Дар ин ҳолат як навъ расмиятчигӣ ба назар мерасад, садоқату наздикӣ аз байн меравад. Шунидани ибораи «биёед, ман шуморо маконам» аз ҷониби модар ба кӯдак бароям хандаовар ва ҳамзамон гӯшхарош аст. Дар ин маврид модар барои ифодаи муҳаббати худ ба фарзанд ҳатто ҳиссачаҳои «-ак» ва «-як»-ро истифода менамояд. Масалан, «Ширинаки ман, асалаки ман».

Ба қавли баъзе забоншиносон бояд дар забон мавриди истифодаи чонишинҳоро донист. Дар гуфтушунид ва мулоқтҳои расмӣ аз чонишини шумо истифода намоему ҳангоми муносибат ба фарзандон аз чонишини ту кор гирем, зеро забон воситаи ифодаи андеша, эҳсосот ва ҳолатҳои равонии шахс аст. Фарзандон бояд ба падару модарро шумо гуфта мурочиат намоянду волидон ба онҳо ту гуфта, хитоб кунанд.

Қироншоҳи Шарифзода, устоди факултаи журналистикаи ДМТ, назари хешро дар ин маврид чунин баён кард: «Банда дар деҳа таваллуд шудаву дар шаҳр ба камол расидаам. Дар Душанбеи имрӯза ҳангоми мурочиат ба касе, агар «шумо» бигӯед, ба ҳайрат меояд. Ман мефаҳмам, ки вазъи муошират дар манотиқи Тоҷикистон, ҳатто дар Осиёи Миёна ба тарзи мухталиф аст. Вале модоме мо, тоҷикон, ифтихори таъриху фарҳангдории ҳазорсолаҳо дорем, боистӣ, пайрави ҳамон фарҳанги воло бошем. Бо тақозои касб, дар шаҳрҳои қадим, ба мисли Бухорову Самарқанд, Хучанду Истаравшан, водии Ҳисор, баъзе деҳаҳои Дарвозу Ховалинг дида ва шунидаам, ки дар муносибат ва муошират бо калонсолон, бо ҳамдигар ва хоса бо падару модар, то чи андоза боназокатанд. Вале дар ҷое, ки ба падару модар «ту»-гуфта мурочиат мекунам, ба ҷойи он писар ё духтар ман хиҷолат мекашам. зеро бароям падарро «ту» гуфтан нописандӣ нисбати ӯст.

Баъзан мегӯянд, ки шахси наздиктаринро «ту» мегӯянд. Бале, дар адабиёти бадеӣ ва ё дар кинофилмҳо ин ҷоиз аст, вале фикр мекунам, ин тарзи муносибат аз чаҳорҷӯбаи қоидаи шеър тақозои равиши сенарияи филм бармеояд. Ба ҳар ҳол, барои онҳое, ки даъвои «озодазода» будан мекунам, риоя ё ақаллан таоруфи хӯю хислатҳои аҷдодӣ бояд мадди назар бошад».

Назар Воҳидзода варзишгар буда, ба корбурди вожаҳо ва истилоҳот таваҷҷуҳи хос дорад. Ӯ назари мазбурро қатъиян рад намуда мегӯяд: «Дуруст аст, ки мо бо ниёкон ифтихор мекунем, зеро таърихро надониста фардоро

наметавон сохт. Дар «Шоҳнома»-и Абулқосим Фирдавсӣ ва дигар маъхазҳои таърихӣ дар мавриди мурочиат ба Худо, падару модар ва шоҳ аз ҷонишини ту истифода шудааст. Намефаҳмам «озодазода» будан ба ҷонишини шумо чӣ иртибот дошта бошад? Чаро аз Фарҳанги ниёкон даст бикашему ба дигарон пайравӣ кунем? Озодагон бо ҳофизаи таърихӣ иртиботи қавӣ доранд, аз ин рӯ онҳоро «озода» мегӯянд.

аз «Бонувони Тоҷикистон», №2, 2012

146. Матро хонед ва аниқ созед, ки ҷонишини фақир ба кадом маъно омадааст. Қитъаро аз ёд кунед.

Ғиёсиддин Муҳаммад ба фақир гуфт, ки барҳез, ки худро зудтар ба мутолиаи он абёт расонем ва дидаи рамдидаи худро ба мушоҳидаи он хутут мунаввар гардонем. Фақир гуфтам, ки аз барон мутолиаи қитъае ин миқдор машъуф будам, яъне Ғиёсиддин Муҳаммад ба ин қитъа рутубаллисон гардид, ки:

Мефизояд нури чашми одамӣ аз ҳашт чиз,
Гар муяссар мешавад, дар вай назар кун ҳар замон:
Дар зару дар мусхафу шайхи кабиру шоҳи аср,
Рӯйи хубу хатти хубу сабзаю оби равон.

Зайниддин Восифӣ

Луғат

хутут – чамъи хат

шайхи кабир – марди бузург, эшон

машъуф – шефта, мафтун

мусхаф – Қуръон

рутубаллисон – суханорой, фасеҳбаён

147. Матро хонда, мақсади онро баён кунед. Ҳар як ҷонишинро муайян карда, вазифаи онро шарҳ диҳед.

Амир Султон Ҷалолоддин, ки ин ҳикоятро шунид, ҳолаш ба он ҷо анҷомид, ки (чун) аз ҷойи худ ҷунбид, пояш ба доман

дарпечид, ба замин ғалтид ва беҳуш гардид. Ду кас дар зери дӯши ӯ даромада (ӯро) ба масҷиди ҳарам расониданд. Камина аз қафо омадам ва гуфтам: «Э амири соҳибдавлат (азизалвучуд), шуморо ин насиби олий ва муносиби мутаолий, ки иборат аз нақобат (вилояти Фарғона) ва Шайхулисломи ва мансаби фатво бас нест (ва ин ном) ба ин тумтароқ (ки) шуморост, баробарӣ мекунад. Ба даҳсола касби фазилат чӣ лозим аст, ки дар амре дахл намоянд, ки муъчиби ихонат (ва истиҳонат) - и мулозимон гардад? Мир фармуданд, ки рост мефармоянд ва дасти ин фақирро гирифта фармуданд, ки шумо гувоҳ бошед, ки аз шеър гуфтан ба дасти шумо тавбаи насуҳ кардем.

Зайниддин Восифӣ

148. Матнро хонед ва гӯед, ки матлаби он аз чӣ иборат аст? Аз ҳаёти парандагон ва ҳайвонот чизе донед, ба хотир оварда иншое таълиф кунед. Кадом сифатҳои онҳо ба шумо писанд омаданд, шарҳ диҳед.

Ман дар бораи зоғи кӯҳӣ мақолае навиштам. Вай бо гург «чӯра» аст. *Онҳоро эҳтиёҷот бо ҳамдигар «дӯст» гардондааст.* Зоғ буз ё гӯсфанди аз рама мондаро дида, ба гург «хабар медиҳад», даранда сайдро ба дом меафтанад ва бо он зоғро ҳам «зиёфат мекунад». Ҳайвонҳо ниҳоят зирак, чолок, ҳассосанд, ҳатто ба кӯҳсор ба чӣ мақсад рафтани онро эҳсос менамоянд. Гург милтиқ доштан ё надоштан чӯпонро мефаҳмад.

Ба хотирам воқеае расид. Охири моҳи октябри соли 1984 дар Шербоздараи ноҳияи Ҷиргатол андаруни мағорае меҳобидам, ки садои даҳшатангезе бедорам кард. Ба садои гуш дода, тахмин намудам, ки бачаи силовсин аст. Хеле маҳзун буд он садо. Ҳамон рӯз тақрибан чил километр роҳ паймудам. (Баъзе рӯзҳо то шаст километр мегардам), дар баъзе гӯшаҳои кӯҳ садои ноороми ҳайвону парандаҳоро шунида, аз ин рафторашон ба ҳайрат меомадам, вале соати

дуи шаб пардаи ин асрор боз шуд: замин сахт ларзида, харобиҳо овард. Ҷонварон ин офати табииро якчанд соат пеш эҳсос карда буданд....

аз «Тоҷикистони советӣ»

Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

1. Чаро исмҳои **дӯст**, **ҷӯра** ва феълҳои **хабар** **медихад**, **зиёфат мекунад** дар нохунак гирифта шудаанд?

2. Боз кадом ҳайвонро **медонед** (ё шунидаед), ки ходисаҳои табиатро пешакӣ эҳсос мекунад.

149. Порчаро хонед ва ҷонишинҳои онро ёбед. Шарҳ диҳед, ки чаро дар ин матн ҷонишин кам истифода шудааст.

Тай фармуд, ки:

– Эй ҳакимон ва мунаҷҷимон, писари мо шир намехӯрад ва пистони дояхоро ба даҳони худ намегирад. Сабаби ин чӣ бошад?

Мунаҷҷимон қуръа андохта гуфтанд:

– Эй шоҳи олампаҳо, дар дунё Ҷотам аз бобати саховат бисёр шуҳрат хоҳад гирифт ва як донаву як лукмае бе ширкат дар даҳони худ нахоҳад андохт. Бояд ки ҳама писархою дояхоро ба хидмати Ҷотам ҳозир карда, дар пеши назари ӯ шир бидиҳанд, ӯ низ шир хоҳад хӯрд ва пистони дояхоро ба даҳон хоҳад гирифт.

Ҷамҷунон карданд. Ҷотам пистони дояхоро ба даҳон гирифта шир хӯрдан гирифт. Ва хислати дигари Ҷотам ин буд, ки ҳаргиз гирия накардӣ ва дар вақти танҳои шир нахӯрдӣ ва дар хоби ғафлат нарафтӣ.

Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

1. Дар матн дар бораи кадом Ҷотам сухан меравад? Аз чӣ пай бурдед?

2. Ба фикри дар матн баёншуда розиед? Андешаи шумо.

3. Магар чунин одамонро дар ин айём мебинед? Чаро?

150. Порчаро хонед ва маънидод кунед. Гӯед, ки шоир кихоро дар назар дорад? Шумораҳои матро ёфта нависед ва аз лиҳози сохту имло шарҳ диҳед.

Дар ин дунё ду-се марди бузурге пуштбони мост,
Дар ин дунё ду-се соҳибдиле ҳамдостони мост.
Ба зери осмони ниливу рӯйи замини сабз
Замину бомашон гӯйӣ замину осмони мост.

Дар ин дунё ду-се чашмони бино чашми дунёянд,
Ду-се тан покчоне покии дунёи зебоянд.
Ду-се озодфикре ҷумла олабро кунанд озод,
Ду-се равшанзамире равшани ҳастии моянд...

Лоиқ Шерали

40. МАТНИ ИМЛОИ (ДИКТАНТИ) САНЧИШ

ДАР ИСТИҚБОЛИ ПАДАР

Деҳкада ақиб мемонд ва кӯтали дароз гӯё ҳеҷ охир нашофт. Аз ду бари рӯям арақ мешорид меҳи тағи мӯзача ба кафи поям меҳалид. Овози гову гӯсола ва ҷакидани сағҳои деҳа тарсро аз вучудам берун меронд. Буттаҳои сиёҳхор ва шоҳаи дӯлонаҳои канори пайроҳа ҷомаамро меҳарошиданд ва ман лангида-лангида боло меҳазидам.

Шаб доман меафрохт, ситораҳо ягон-ягон ба истиқболам меоманд. Оқибат ба сари кӯҳ расидам, ба тегае, ки офтоб ҳар бегоҳ дар паси он фурӯ мерафт. Аз шаҳри ҷароғон асаре набуд. Ҳавзи шафақандуда ва курси офтоби нурафшонро ҳаёле шаби тираву торик ниҳон карда. Дар поён даште буд пур аз тепҳои ваҳмангез ва ҷароғе аз дур хира-хира месӯхт.

Даҳшате вучуди маро фаро мегирифт. Пиндоштам, ки ҷисмам дар коми торикӣ ғарқ гашт ва дар ихотаи дӯлонахору буттаҳои зеллол ҳайрон мондам. Садои гоме ба гӯшам расид, махлуке фихиррос зада, бо шитоб сӯям меомад. Хостам фарёд кашам, вале садои суми аспро шинохтам. Асп аз дур

шиҳа кашид ва ман мадор гирифта, ба истиқболи падар
шитофтам. Бӯи ошнои шаҳр дар болои зин ба машомам
расид, ки олуда ба арақи тани асп саропои вучудамро
навозиш мекард. (181 калима)

Бароти Абдурахмон

41-42. КОР БО МАТНИ ТАҚРИЗ

Фикру мулохизаҳоеро, ки хонандагони синфҳои гуногун
пас аз хондани қиссаи М.Лутфуллоев «Дили бемор»
навиштаанд, хонед. Муайян кунед, ки кадоме аз онҳо тақриз
аст ва кадоме ба тақриз наздик мебошад.

Синфи 5

Ба наздикӣ қиссаи М.Лутфуллоев «Дили бемор»-ро
хондам. Ба ман он бисёр маъқул шуд. Сухан дар бораи як
точикписар, ки Шамс ном дорад, меравад. Бо амри тақдир
Шамси 12-сола воқеаҳоеро аз сар мегузаронад, ки агар
шаҳси калонсол мебуд, худро шояд дар ин мочарои рӯзгор
аз даст медод. Одобӣ ҳамида, дасту дили поки тоҷикона
ӯро аз нохушиҳои пешомада раҳонид. Ин буд, ки аз Маскав
ба Душанбе баргашту дигар ёди он шаҳри бузург накард.
Лекин он дар назари дӯстони москватиаш чун тоҷики асил,
бофаросат, доно, дилпоқ ва дар дӯстӣ содиқ боқӣ монд.
(Маҳваши Фаррух)

Синфи 6

Ман қиссаи М.Лутфуллоев «Дили бемор»-ро хондам. Дар
аввал дили ман барои хондани он чандон моил набуд. Вақте
ки чанд саҳифаашро хондам, шавқ маро водор сохт, ки аз
даст намонда, қиссаро ба пуррагӣ хонам. Ба ростӣ, мазмуни
қисса бисёр аҷиб аст. Дар қиссаи мазкур персонажҳои зиёде
фаъолият мекунанд, вале дар нақши асосӣ Шамс ва Максими
12-сола қарор доранд. Шамсро қисмати талх дар рӯ ба рӯяш

қарор гирифт. Лек муҳаббати ҳақиқии инсонияю модарӣ, ки ба тамоми инсонҳою модарони башардӯст новобаста ба мазҳабу миллат хос аст, бар аъмоли зишт, яъне бадӣ ғалаба кард. Дар қисса дар хусуси қисмати талхи Шамс ва Максими маризу шифоёфта суҳан меравад. (Борбади Манучехр)

Синфи 7

Ба наздикӣ ба дасти ман қиссаи «Дили бемор»-и М.Лутфуллоев афтод. Ман онро хондам ва бароям бисёр маъқул шуд.

Қаҳрамони асосии он Шамс ва Максим мебошанд. Қисмат онҳоро ба ҳам дӯст гардонид. Шамс барои кумак кардан ба модари худ хост, ки ба назди холааш. ки дар Маскав барои пешбурди зиндагӣ кор мекард, рафта, коре анҷом диҳад ва маблағи ба дастовардаашро ба модари худ ирсол намояд. Вале ӯро ҳолате пеш омад, ки на холааш ва на худи ӯ чашмдор буд. Ӯ тавассути холааш ба хонадони сармоядоре сари кор гирифт, ки писари ягонаи онҳоро мариэй ҳар лаҳза ба марг таҳдид мекард. Дар он оилаи сармоядор бо Максим, ки ҳамсоли ӯст, дустӣ пайдо мекунад. Муаллиф лаҳзаҳои бисёр ҳассоси дар рӯ ба рӯи Шамс пешомадаро чунон тасвир мекунад, ки касро ба ҳаҷон меоранд, нафраташро ба амалҳои ноҷавонмардона бештар мекунанд. Ва муҳаббате, ки дар дили модари Максим нисбат ба Шамс пайдо шуда буд, дар дилу тафаккураш шӯру ғалаё неро тавлид карду Шамс аз фаношавӣ раҳо гашт. Модари Максим дар байни бадию некӣ қарор дошт. Шафқати модарӣ ғалаба кард.

Муаллифи қиссаи «Дили бемор» Шамси бепушту паноҳ ва Максими имконияти зиёди иқтисоддорро муқобили ҳам қарор додааст. Аз баёну шарҳи рӯзгори талхи Шамс чунин бармеояд, ки шахсони пулдор барои манфиати худ аз зишттарин аъмол худдорӣ намекунанд. (Сулҳияи Аминуҳт)

Синфи 8

Қиссаи «Дили бемор»-ро бо шавқ хондам. Муаллифи ин қисса академики Академияи таҳсилоти Тоҷикистон М.Лутфуллоев будааст. Аз пешсухани муаллиф маълум мегардад, ки ҳодисаи дар қисса шарҳёфта воқеӣ будааст, на сохтаю бофта.

Муаллифи қиссаи «Дили бемор» ҳамин мазмунро аз филми ҳуҷчатие, ки телевизиони Москва намоиш медиҳад, тамошо кардааст. Ва сипас дар ҳафтаномаи «Миллат» мазмуни он ба таъб расидааст. Муаллиф аз он филмномаю мақолаи «Миллат» илҳом гирифта, аввалу охири қиссаро худ қаламдод кардааст.

Дар ин қисса муаллиф саргузашти як тоҷикписари 12-соларо, ки рӯзгори пурмашаққати оилавӣ ӯро водор сохтааст, то ки барои дарёфти ризку рӯзӣ ва кумаки молӣ расонидан ба модар муваққатӣ тарки кишвар намояд. Ин писарбача Шамс ном дорад ва ӯ барои кумак ба модар чихати қор қардан озими Москва мегардад. Ӯро дар Москва холааш Дилором (Диля) пешвоз мегирад.

Ӯро қисмат ба хонаи сарватманде мебарад, ки писари ягонаи онҳо Максим ба маризии дарди дил гирифтгор буд. Холааш дар хонаи онҳо ба сифати хидматгор қор мекардааст. Ӯ Шамсро бо худ ба хонаи Максим мебарад. Чун Шамс бо аҳли хонавода ошно мегардаду ба назди Максим меравад, ситораи ӯ ба дили аҳли хонавода писанд меафтад. Азбаски Шамс забони русиро басо хуб медонисту дили нарму гарм ва чеҳраи кушода дошт, ба дили Максим мешинад. Дар рӯзи дувум Максим аз падару модари худ хоҳиш менамояд, ки барои доимӣ дар хонашон иқомат қардани Шамс иҷозат диҳанд. Максим чунон бо Шамс унс мегирад, ки дигар дилаш зуд-зуд ӯро азоб намедодагӣ мешавад.

Рӯзе табиби хонаводаи Максим падару модари ӯро бо хиллаю найранг розӣ мекунонад, ки дили Шамсро гирифта ба ҷойи дили Максим гузоранд. Ин гапро Максим шунида ба Шамс хабар медиҳад. Шамс пагоҳӣ либосҳои зимистонаро

мепӯшад ва китобҳояшро гирифта аз хона фирор мекунад. Чанд рӯз дар ҷойи бозӣ мекардагиаш пинҳон мешавад ва Максим бошад, дар шифохона ранҷ мекашад. Анушаи ҳамсинфашон, ки аксаран бо Шамсу Максим бозӣ мекард, ҷойи пинҳон шудани Шамсро пай бурда, ба ҷойи бозӣ - ба чангал барои ҷустуҷӯ меравад. Ҷӯро пайдо карда, ба модари Максим хабар мерасонад. Модари Максим бо зорӣ онро ба шифохона мебарад ва худи Шамс розӣ мегардад, ки ба хотири дӯстӣ дилашро диҳад. Вале шаб модарон дар хоб бо якдигар гӯё муколама мекунанд. Охири гуфтори модари Шамс: «Ман ҳам писари худро дӯст медорам» ба модари Максим саҳт асар мекунад ва пагоҳии барвақт ба шифохона метозад ва пеши роҳи амалиётро мегирад. Дар ниҳоят дарсҳо ба итмом мерасанд. Шамс, Максим ва Дилором ба Душанбе меоянд. Максим бо ёрии табибони мо ва обу ҳаво ва меваҳои шахдбори Тоҷикистон комилан шифо меёбад.

Муаллифи қисса ин лаҳзаҳоро чунон тасвир кардааст, ки хонанда китобро бо шавқ меҳонад ва аз даст мондан намехоҳад. Дар ин қисса, аз як тараф, қисмати писарбачагони тоҷик, ва, аз тарафи дигар, боақлию бофаросатӣ, дили поку беғаш доштан ва дар дӯстию рафоқат бемислу монанд будани онҳо тасвир шудааст.

Муаллифи қисса ҳамзамон задухӯрди бадию некиро басо нозукона тасвир намудааст. Ва дар ниҳояти қор чунин шудааст, ки некию покӣ, дилсофӣ, дӯстии содиқона бар бадию зиштӣ ва амалҳои ғайриодамӣ ғалаба мекунад.

Ин қисса бори дигар ба оламиён хислатҳои накуи табиӣ доштани миллати тоҷикро дар мисоли Шамс бозгӯ кардааст. Оламиён аз он огоҳ мегарданд, ки ин миллати куҳантатарӣ оинҳои неке дорад, ки танҳо хоси ӯст.

Ҳадафи асосии муаллиф аз таълифи ин қисса мардумро ба адлу инсоф, инсоният, иттиҳоду иттифок, дӯстии воқеӣ ва амсоли инҳо даъват кардан аст.

Қисса ба забони басо ширину шево таълиф шудааст. Ба андешаи мо, ҳар касе, ки ин қиссаро хонад, беихтиёр аз

чашмонаш ашк мерезад, на танҳо аз дили бемор, балки аз дилҳои сихат ҳам.

Муаллифи қисса суҷаю устухонбандии онро чунон мохируна қаламдод кардааст, шавқу завқи ҳар хонандаро чун оҳанрабо ба худ ҷазб менамояд. Қаҳрамонҳои асосии қисса Шамс ва Максим ва персонажҳои дигари он Дилоромхола, падару модари Максим, табиби бемурувват ва ғайраҳо имрӯзҳо дар ҷамаҳои мухталиф арзи ҳастӣ мекунад. (Аҳдӣи Ҷамшед)

151. Аз рӯзномаи зери дастдошта ягон мақолаашро интиҳоб кунед ва бо таъя ба нақшаи пешниҳодшуда тақриз нависед.

Дар тақризи навиштаатон аз калимаю ибораҳои туфайлӣ истифода баред. Агар ҷумлаҳои калимаю ибораҳои туфайлидор бошанд, аломатҳои китобаташонро шарҳ диҳед.

152. Тақризи зеринро бодикқат хонед ва ба қисмҳо ҷудо кунед.

СУХАНИ САБЗЕ БАРОИ МАКТАБИЁН

Забон аз ибтидо дар такомил буда, бо воситаҳои гуногуни баён дар муассир гаштани нутқ таъсири комил мерасонад. Гумон меравад, ки ин нукта ба забони тоҷикӣ иртиботи бештаре дорад. Зеро мардуми мо дар гуфтор ба ҳар тариха «366 паҳлу»-и суҳанро хотиррасон мекунад ва аз ин ҷиҳат боигарии маънавии худро бо ифодаҳои рехтаву бехта рӯз то рӯз бой мегардонанд. Воқеан, ин маънӣ дар илми забоншиносӣ бо истилоҳи *фразеология* ва ё *таъбирҳо* зикр ёфта, вобаста ба он чандин китобҳо ҳам таълиф ёфтаанд. Фразеология ифодаҳоеанд, ки дар забони омию олим баробар истифода мешавад. (Шояд он бештар дар забони мардум истифода бурда шавад). Тавассути он

асарҳои адибону санъаткорон ҷаззобияте пайдо карда, миқдори хонанда ва ё алоқамандони онҳо меафзояд.

Хушбахтона, ин мавзӯ дар барномаи таълими забони тоҷикӣ роҳандозӣ шуда, таваҷҷуҳи бачаҳоро аз давраи мактабхонӣ ба худ мекашад. ҷудо карда шудааст. Зимни он дар бораи воҳидҳои фразеологӣ (таъбирҳо) ва фарқи онҳо аз таркибу ибораҳо (ибораҳои озод), аҳамияти истифодаи воҳидҳои фразеологӣ дар нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ, манбаҳои пайдоиши воҳидҳои фразеологӣ дар забони тоҷикӣ маълумот оварда шудааст. Дар ин бахш воҳидҳои фразеологиро мувофиқи маънои лексикашон истифода бурда, ҳамчунин мавқеъ ва вазифаи онҳоро донишҷӯ барои бачаҳо муқаррар шудааст. Агарчи дар муқоиса миқдори омӯзиш барои мавзӯи мазкур чандон нокифоя наменамояд, барои омӯзгорону хонандагон баъзе васоити иловагии таълим даркор мешавад.

Як нуқта боиси таваҷҷуҳ аст, ки тақрибан дар аксари чунин ифодаҳо амал асосан ба ягон узви инсон нисбат дода шудааст. Масалан: *Абрӯ ба ҳам кашидан; Ба дастӣ касе об рехтан; Ба лаб кулӯҳ молидан; Ба дил задан; Ба даҳон об гирифтан; Ба коми худ задан; Ба сари касе об рехтан; Гардан қач қардан; Дандон сафед қардан; Думи худро хода қардан; Ду пойро дар як мӯза ҷой қардан; Мӯй рост намудан; Нохун ба дил задан; Рӯй турш қардан; Ҷон бар каф гузоштан* ва ғайра.

Бо воситаи таълими чунин луғатҳо бачаҳоро метавон ба навҳои санъатҳои бадеӣ, аз қабилӣ рамз, киноя, маҷоз, ташбеҳ, истиора ва ҷанде дигар шинос намуд. Баъди омӯзиши луғат барои бачаҳо шинохтани ифодаҳои фразеологӣ дар дилхоҳ матн (наслӣ ё назмӣ) басе осон мегардад. Дар мавриди пеш омадани ягон мушкилот дар тарбия низ муаллим метавонад аз чунин луғат омӯзад ва бачаҳоро омӯзонад. Бо ин мақсад бори аввал дар забоншиносии тоҷик барои мактаббачагон аз тарафи узви вобастаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон Саидамир Аминов луғатномаи фразеологӣ тартиб дода шуд. Луғатномаи мазкур, чунонки

худи мураттиб дар ибтидо таъкид кардааст, таҷрибаи аввалин буда, миқдори зиёди калимаро фаро гирифтааст. Луғатҳо дар китоб бе мисол тафсир ёфта бошанд ҳам, онро тухфаи хубе барои мактабиён ҳисобидан мумкин аст. Зеро тафсилоти ифодаҳо бисе сода ва раван баён гардида, ҳар кадом дар тақмили дониши мактабиён таъсири хубе мерасонад. Дуруст аст, ки мардуми мо табиатан чунин ифодаҳоро дар худ ҳазм кардаанд. Вале ҳастанд мавридҳое, ки муаллим назди шогирд аз шарҳи одии баъзе ифодаҳо очизӣ мекашад. Ин луғатнома дар чунин мавридҳо воситаи беминнатест барои эшон.

Луғатнома бо тартиби алфавит таълиф ёфта, дар он аслан ифодаҳое интихоб шудаанд, ки ба синну соли мактаббачагон хосанд. Муаллимон аз истифодаи ин китоб дар таълими мавзӯ фаровон истифода бурда метавонанд. Масалан, омӯзгори кордон метавонад дар эҷоди ҳар иншо, тартиб додани ҷумла ин луғатномаро истифода барад ё ба бачаҳо онро тавсия диҳад. Ҳамчунин дар пайравӣ ба ин дар дарсҳои корҳои амалӣ мумкин аст бачаҳоро супориш диҳад, ки луғат тартиб диҳанд. Ҳамзамон дар дарсҳои забон ва адабиёт ва соатҳои тарбиявӣ низ бо истифода аз онҳо ҳар гуна саҳнаҳо тартиб додан манфиатбахш аст.

Хуллас, истифодаи «Луғати фразеологии мактабӣ» -и Саидамир Аминов болоравии ҷаҳонбинӣ ва рушди комили нутқи хонандаи имрӯзаро тавсеа бахшида метавонад. Ба шарте ки ҳадафро дар истеъмоли он муаллим интихоб карда тавонад.

Саида Набиева

153. Ба ягон китоби илмӣ-оммавӣ тақриз нависед.

IX. ЗАРФ ВА ИМЛОИ ОН

43. ИМЛОИ ЗАРФҶОИ СОХТА ВА МУРАККАБ

Дар хотир доред:

а) зарфҳое, ки бо пешвандҳои **ба -**, **бо-**, **бар-**, **бе-**, **дар-**, **но-** ва **то-** сохта шудаанд: баногоҳ, бакуллӣ, бодикқат, бомуваффақият, батафсил, барвақт, барқасд, бемаврид, дарҳол, дарвақт, пагоҳ, торафт ва ғ. ;

б) зарфҳои мураккаб: дузону, дучанд, якзайл, якпахлу, чорзону, кинояомез, пасфардо, порсол, перерӯз ва ғ. ;

в) зарфҳое, ки аз шумораву исм бо пасвандҳои – а ва –ӣ (-гӣ) сохта шудаанд: дудаста, дутой, садметрӣ, седонагӣ, панҷдонагӣ ва ғ. ;

г) зарфҳои мураккабе, ки ба воситаи миёнванди -о- (-ё-) сохта шудаанд: дуродур, лаболаб, пасопеш, паёпай ва ғ. якҷоя навишта мешаванд.

154. Ҷумлаҳоро нависед, зарфҳои онҳоро ёбед ва аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед.

1. Ҳаво бағоят фораҷ буд. (С.А.) 2. Баъд ӯ аз ман оҳиста ва боэҳтиёт пурсид. (П.Т.) 3. Боди сарду рутубатноки ноябрӣ торафт сахттар мевазид. (Ф.М.) 4. Ман бисёр ҷоҳои “Одина” - ро саҳифа-саҳифа ба дафтараҷ кӯчонда аз ёд мекардам. (С. У.) 5. Ман тарҷумаҳо ва таълифҳоро гашта-баргашта таҳрир кардам. (С.А.) 6. Ман хоҳуноҳо аз ҳавлӣ досу арғамчинро бароварда, бо ӯ равон шудам. (С.У.).

155. Матнро хонед ва гӯед, ки аз мазмуни он чиро пай бурдед? Дар он бештар аз чӣ суҳан меравад? Имлои зарфҳои ишорашударо шарҳ диҳед.

Таманно тарсидаву ларзида гоҳ тозад, гоҳи дигар аз ҳол рафта, тез-тез мекалавид. Аз гуруснагӣ, бемадорӣ ва асабоният дилаш беҳузур мешуд. Ӯ саропо ғарқи оби борон

буд. Тундар дам ба дам хурӯш карда, шахҳои атрофро гӯё ба такон меовард. Баъзан ба роҳи дара, ки онро тадриҷан торикӣ фаро мегирифт, лаҳзае нур меафканд. Садои руди Кофрун аз гулдурроси раъд гоҳо фурӯ менишаст. Борони ҳамал, чунон ки аз ҳазор сатил бошад, **базарба** мерехт...

Саттор Турсун

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Ҳамал кадом фасли сол аст?
2. Муродифи **ба такон овардан** - ро гӯед.
3. Доир ба ҳодисаи дидаатон нақле нависед ва аз зарфҳои истифода баред.

156. Матро хонед ва ба он ном гузоред. Зарфҳои матро шарҳ диҳед.

Яке аз рӯзҳои охири март буд. Дар кӯҳсор борони сел борид. Чоштгоҳ абрҳо пароканда шуданд. Оби наҳр охишта-охишта хира мегардид. Пешинӣ тамом қаҳваранг шуд. Дар айни аср мавҷҳо хез кардан гирифтанд. Рӯйи амвоҷ хасу хошок, кундаҳои урёнреша, ҳатто бутун-бутун дарахтони сарнагуншуда алвончхӯрон мерафтанд.

Коргарони истгоҳҳои барқ, ходимони нигоҳубинкунандаи ҳамаи иншоотҳои сари канал ва наҳр аз ҳамлаи сел қаблан огоҳ ва ҳама дар сари даҳана чамъ омада буданд. Анбуҳи одамони ҳодаю сешоҳаю панҷшоҳа ва чангақҳои дастадароз бардошта, манзараи балвои асримиёнагиро ба хотир мерасонид.

Дарвозаҳои оҳани даҳанаро калон кушоданд. Ба канал дигар оби ифлос намерафт. Истгоҳҳои барқ то аз нав тоза шудани наҳр танаффус хоҳанд кард.

Танаҳои дарахтон, кундаҳои бузурги фелон рӯйи мавҷҳои тираи кафколуд хез кашида, чаппаву роста шуда бо шаст омада, бо оҳантахтаҳои дарғот бармехӯрданд ва музаффарона гумбурросзанон гузашта мерафтанд.

Оби лой атоласон ғафсу нарм гашта буд, аз он сабаб

садояш ҳам ҳарвақта барин бурро не, хастаю кунд ба гӯш мерасид. Сели девонаавзо дар болотар зарфи бузурги нафти сиёҳ (мазут)-ро сарнагун кардааст ва кайҳо боз дар рӯи об доғҳои бунафшаранги равғани нафт шино мекарданд.

аз «Садои Шарқ»

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Дар ҷумлаи шашум **аср** ба кадом маъно омадааст?
2. **Алвонҷхӯрон** - ро аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед.
3. Хини талаффузи **чоштгоҳӣ** чӣ ҳодисаи фонетикиро пай бурдед? Имлои ин калимаро дар ёд нигаҳ доред.

157. Матнро хонед ва ҷумлаҳои зарфдорро нависед. Зарфхоро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.

Саворон дар пушти тале аз талҳои қади роҳ, аз роҳ як чорсад-панҷсад қадам канортар, пиёда шуда, аз оби зулоли чашмасор ташнагиашонро шикаста, каме дам гирифтанд.

Аммо одамон ва аспон ханӯз кӯфти роҳро набароварда буданд, ки дидбони дар баландӣ гузошташон - Ризо дар роҳ намудор шудани як даста саворонро хабар дод.

Абдуқодир тозон ба назди Ризо баромада нигоҳ кард. Саворони омадаистода, бешубҳа, дастаи Кулӯхмингбошӣ буданд. Онҳо бешитоб, оҳиста-оҳиста асп ронда меомаданд. Аён буд, ки аспҳояшон аз душманкобиҳои рӯзона монда шудаанд.

Бо фармони Абдуқодир одамони вай зуд ба аспҳо савор шуда, дар пушти тал истоданд.

Саттор Турсун

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Муродифҳои **кӯфти роҳ**-ро ёбед ва ҷумлаҳо тартиб диҳед.
2. **Бешитоб** аз **бе шитоб** фарқ дорад?
3. Ҷумлае гӯед, ки дар он калимаи **тез** ҳам сифат ва ҳам зарф шуда бошад.

4. Сохти зарфҳои **дартоз**, **торафт** ва **баногоҳ** - ро аниқ сохта, имлои онҳоро шарҳ диҳед.

158. Порчаи манзумро возеҳ хонед ва мазмунашро нақл кунед. Пас аз нақл кардан дар мавзӯи «Нон ва меҳнат» иншо нависед.

Будам аввал гандуми боғи биҳишт,
Руста аз обу гули анбарсиришт.
Ногаҳ афтодам ба анбори ҷаҳон,
Борҳо дар чоҳ гардидам ниҳон.
Баъд аз он дар хоки зорам коштанд,
Бе анису мунисам бигзоштанд.
Нола мекардам, ки зӣ Парвардигор,
Раҳмате бифрифт, аз хокам барор.
Ҳақ ба лутфам рӯзии дигар бидод
В-аз навам фирӯзии дигар бидод.
Саркашӣ оғоз кардам аз гурур,
Дилбарӣ мекардам аз наздику дур.
Боди қаҳре бар сари сабзам вазид,
Шуд ҷавонӣ, навбати пирӣ расид.
Сар чудо кард аз танам деҳқон ба дос,
Коҳ пошидам, бипӯшидам палос.
Поймоли гов гаштам ногаҳон,
То шудам алқисса дар бори харон.
Гаҳ муқайид дар буни анбон шудам,
Гоҳ дар ғирбол саргардон шудам.
Бар сарам гардид санги осиеб,
То баромад гардам аз ҷони хароб.
Муштҳо хӯрдам ба ҳангоми хамир,
То ниҳодам пой берун аз фатир.
Баъд аз он дар оташи сӯзон шудам,
Нон шудам, шоистаи ҳар хон шудам.

Луғат

анбарсиришт – муаттар, хушбӯй,

боди қаҳр – боди ғазабу хашм форам.

дилбарӣ – дилбарӣ кардан

анис – ҳамсухбат, дӯст

муқайид – вобаста, гирифтोर, побанд

мунис – ҳамдам, дӯсти наздик

ҳақ – яке аз номҳои Худо

бун – тағ, таҳ, бех

рахмат – афв, омурзиш аз тарафи Худо меҳрубонӣ кардан

анбон – халтаи чармини сафарӣ, халтаи озуқа

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Гандуми боғи биҳишт - ро чӣ тавр мефаҳмед?

2. Бо калимаи **ғирбол** ҷумлае тартиб диҳед ва имлои онро дар хотир ниғаҳ доред.

3. Сифати **бад** – ро ба зарф табдил диҳед ва имлои онро шарҳ диҳед.

44. ЗАРФҲОИ ТАРКИБӢ ВА ИМЛОИ ОНҲО

Дар хотир доред:

а) зарфҳои аз такрори калима ва пешоянд таркибёфта, таркибӣ буда ҷудо навишта мешаванд: дам ба дам, вачаб ба вачаб, сол ба сол, хона ба хона ва ғ. ;

б) зарфҳои, ки аз ибораи изофӣ сохта шудаанд: дасти холӣ (омадан), сари остин (салом кардан), сари по (нишастан), пойи луч давидан ҷудо навишта мешаванд.

159. Ҷумлаҳои зеринро нависед, тарзи сохта шудан ва имлои зарфҳои таркибиро шарҳ диҳед.

1. Сабзавот деҳқонро рӯз ба рӯз бадавлат мекунад.
2. Душанбе сол ба сол ободу зебо мегардад.
3. Акаам як миқдор хӯрокворӣ ва сӯзишворӣ тайёр кард.
4. Шодӣ бечуну чаро аз уҳдаи кор мебарояд.

5. Дар роҳ одамон ба ин сӯ он сӯ медавиданд.
 6. Писарак ба ман ин қадар гарм-гарм нигоҳ кард.

160. Зарфҳои дар нақша зикршударо хонед ва бо кадом воситаҳо сохта шудани онҳоро шарҳ диҳед.

сол аз сол	каму беш	як қадар
сол то сол	хоҳу ноҳоҳ	як миқдор
дам ба дам	бегапу ҳарф	ин сӯ
қадам ба қадам	бечуну чаро	ин тараф
як ҳафта		ин ҷо, ҳама ҷо

161. Матро нависед ва ба зери зарфҳо хат кашида, онҳоро шарҳ диҳед.

Зардуштиён аснои ибодат ва парастии ба сӯи равшанӣ рӯй меоварданд, рӯзона ба офтобу шабона ба моҳ тавачҷуҳ мекарданд. Оташ, ки намунаи он аҷроми нурунӣ, яъне Хуршеду Моҳ буд, барояшон муқаддас шуморида мешуд.

Барои оташ оташқадаҳо месохтанд. Аз оташқадаҳои машҳури шаҳрҳои бузург, махсусан, ҳафттоаш бисе муътабар буд. Дар он маҳалҳо оташи ҷовид месӯхт. Онро аз хомӯш шудан ниғаҳдорӣ мекарданд. Агар ногаҳон оташ мемурд, барои аз нав барафрӯхтани аз он шонздаҳ маҳал оташ меоварданд: аз оташдони оҳангар, аз танӯри нонпаз, аз кӯраи заргар, аз гулхани чӯпон, аз оташдони оилаи некиқболи бошарофат ва монанди ин.

Фазлиддин Муҳаммадиев

162. Матро бодикқат хонед ва мазмунашро нақл кунед. Дар бораи ягон шахси муътабар маълумоте дошта бошед, тақлидан ба матн нақли мухтасар нависед.

Зардуштӣ - зардухуштӣ - сифати нисбӣ. Мансуб ба Зардушт, пайрави Зардушт, зардухуштӣ ҳам гуфта шуда. Кеши зардуштӣ: мазҳабе, ки Зардушт - пайғамбари бостонӣ дар ҳудуди қарни ҳафтуми пеш аз милод овард ва дар аҳди

подшоҳони Сосонӣ мазҳаби расмии Эрон буд. Зардуштиён худои ягоноро парастииш мекарданд, офридагори олам ва маншои корҳои хубро Аҳурамаздо ва маншои бадӣҳо ва нохушиҳоро Аҳриман мегуфтанд. Обу хоку оташу бодро муҳтарам медоштанд ва чун оташро бисёр эҳтиром мекарданд, ба оташпарастӣ маъруф шудаанд. Китоби мазҳабии онон «Авесто» аст. Зардуштиён пас аз ғалабаи ислом дини ислом пазируфтанд ва бисёре ҳам дар мазҳаби худ боқӣ монданд, ки ҳанӯз ҳам аъқоби онон дар Эрон ва Ҳиндустон боқӣ ва бештар дар Язду Кирмон ва ба Мабнӣ сукунат доранд ва мардумони мутаммадин ва хайрхоҳу фарҳангдӯст ва аҳли хайроту мабаррот мебошанд ва ононро ғабру порсӣ ҳам мегӯянд.

аз «Фарҳанги Амид»

Луғат

аъқоб – пасмондагон, писарон ва ва авлод

хайрот - амалҳои нек

мабаррот - хайрҳо, хубӣҳо, бахшишҳо

163. Матро хонед ва гӯед, ки зарфҳо дар ифодаи фикр чӣ вазифаро иҷро кардаанд? Зарфҳои ишорашударо шарҳ диҳед.

Таманно гирду атрофашро бо ҳарос аз назар гузаронида, кафшашро худ аз пой кашид ва онро бо ҳарду дасташ гирифта, **оҳиста** ба рӯд даромад.

Об **ғулғула** бардоштаву печида, **бошаст** меомад: сангҳои маҷро лағжонак буданд. Таманно аз зону баландтар тар шуда, ҳамон зайл **оҳиста-оҳиста** то нисфи рӯд рафту ногаҳон саҳт лағжид ва бо вучуди чандала мувозинаташро гум карда, **якпахлу** афтид. Кафшҳо аз дасташ хато хӯрданд. Рӯймолашро, ки аз сараш низ канда шуда буд, базӯр қапида, вай фавран ба по хест ва ҳама либосаш тар, калавида-калавида, оқибат аз рӯд гузашт. Дар лаби он даме истода, куртаву камзӯл ва пойчомаашро аз ҳар ҷо - аз ҳар ҷояшон дошта, рост дар танаш чафид. Қарсашро ҳам чафида, ду-се

бор афшонд; оби гесувонашро низ фишурд.

«Ҳеч гап не, раҳораҳ хушк мешавам», — гуфт *ӯ* ба худ ва рӯймолро ба сар кашида, пас аз чанд дақиқа як ёнаи сералафро қафо партофту аз баландӣ нишеб шуда, дар ҳолате ки аз бими Халил ба чор тараф назар медавонд, боз муддате қадам зад.

Саттор Турсун

164. Ҳикояро хонед ва мақсади онро шарҳ диҳед. Дар мавзӯи «Адаб» иншое таълиф кунед ва аз зарфҳои бағоят, беадабона, бесаводона, хуб истифода баред.

Овардаанд, ки вақте Ҳорунаррашид хобе дида буд, ки дандонҳои *ӯ* рехта буд ва аз даҳон берун афтада. Аз муаббیره пурсид:

Гуфт: «Зиндагии амиралмуъминин дароз бод, ки ақрабони ту бимиранд». Ҳорун бағоят биранҷид ва бифармуд, ки *ӯ* ро сад *чӯб* бизаданд ва муаббیره дигар ҳозир овард ва аз вай пурсид: *ӯ* гуфт: «Далел кунад, ки амиралмуъмининро умр дароз хоҳад буд ва дар давлат ва хилофат беш аз ақрабо зиндагонӣ ёбад».

Ҳорунаррашид хушдил шуд, гуфт: «Ҳамон сухан аст, ки *ӯ* гуфт, валекин ин адаб нигоҳ дошт ва ба иборате хуб гуфт». Пас, фармуд, то *ӯ* ро сад динор бидоданд ва агарчи таъбири ҳар ду дар асл як буд, аммо чун яке сухан беадабона гуфт, хуб адаб хӯрд.

Муҳаммад Авфӣ

Луғат

Ҳорунаррашид – панҷумин халифаи аббосӣ

хилофат – ба ҷойи касе пас аз вай нишастан, ҷонишин, халифа

ақрабо – наздикон, хешовандон

муаббир - таъбиркунандаи хоб

амиралмуъминин – лақабе, ки ба халифаю подшоҳони Шарқи исломӣ дода шудааст.

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Дар калимаҳои **биранҷид** ва **бифармуд би-** чӣ вазифа дорад?
2. **Хушдил** - ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.
3. **Таъбир** дар ҷумлаи охир ба кадом маъно истифода шудааст?
4. **Адаб** чӣ аҳамият дорад?

45. КОР БО МАТНҲО ОИД БА ШИНОХТАНИ ЗАРФҲО ВА ШАРҲИ ИМЛОИ ОНҲО

165. Шеърро хонед, зарфҳои онро муқаррар кунед ва тарзи сохта шудану имлояшонро шарҳ диҳед.

... Дили худро фиребе додӣ аз ноз,
Ба нӯки ғамза гуфтӣ зулфро боз.
Ки «гар ғампурси ман мапурсидам кам,
Чӣ кам дорам зи хубӣ, то хӯрам ғам?!
Ҷанӯз аз шохи сабзам бар нарустаст,
Ҷанӯз ин сабзаро шабнам нашустаст.
Ҷанӯзам бар зумуррад муҳри конист,
Ҷанӯзам дар сазои посбонист.
Ҷанӯзам фитнаҳо дар мӯ нуҳуфтаст,
Ҷанӯзам лолаҳо дар рӯ шукуфтаст.
Ҷанӯзам турраҳо шӯридакоранд,
Ҷанӯзам ғамзаҳо ханҷаргузоранд.
Ҷанӯзам бӯйи марзангӯш тунд аст,
Ҷанӯз аз дидани ман дида кунд аст...

Хусрави Деҳлавӣ

Луғат

зумуррад – санги гаронбаҳои сабзранг
тунд – тез, тезбӯ, сӯзон
тура – мӯйи тобидаи пешонӣ, зулф

шӯридакор – парешон, ошуфтаҳол
марзангӯш – навъе аз райҳони хушбӯ
ханчаргузар – ханчарзан

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Калимаи **бар**-ро, ки дар байти сеюм омадааст, шарҳ диҳед. Бо он ҷумлае тартиб диҳед.

2. **Ҳанӯзам**-ро маънидод кунед.

3. **Ҳанӯз** аз дидани ман дида кунд аст – ро чӣ тавр мефаҳмед?

166. Матнро хонед. Аз матн чӣ таассурот гирифтаед? Таклидан ба матн иншое нависед, ки дар он субҳи деҳа ё ҷойи бароятон шинос тасвир шуда бошад.

Пагоҳии барвақт аз хоб чашм мекушоям. Дар ягон гӯшаи дунё одам ин қадар аз рахти хоб сабук намехезад, чунон ки дар Оби Гарм. Нурҳои офтоби сахаргоҳӣ ба болини абрҳои сафед, ки рӯйи он чодар паҳн кардааст, мерехт. Қатраҳои лоларанги офтоб дар ёлаи теппаҳои болои қасабаи Майдон оташе афрӯхта буд. Мо ба истиқболи ҳамин оташ меравем. Аз домони деворҳои дараи Майдон меравем. Қадаммонии мо торафт вазнин мешавад. Лаззати чашмаи Камол Ҳамсариев аз даҳон нарафтааст. Сахар як коса оби чашма мехӯрию дилат равшан мешавад ва он рӯзат ба тамои хуш мегузарад. Косаи сафолӣ дар лаби чашма истодааст. Теппаи пушти қасабаи Майдон ба ном теппа ва дар асл аз кӯҳҳои Тавқӣ ва паси Кӯл баланд аст. Аз болои он масоҳати баҳри оянда ва тамоми иншоотҳо чун оина дар кафи даст намоёнанд.

аз «Садои Шарқ»

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. **Нурҳои офтоб мерехт**-ро чӣ тавр мефаҳмед?

2. **Сафолӣ** ба кадом хели сифат мансуб аст?

3. Ҷумлае тартиб диҳед, ки **сабук** чун сифат истифода шавад.

167. Матиро хонед, мазмуни онро нақл кунед. Оё дар кӯдакӣ чунин ходисаро мушоҳида кардаед? Ба матн тақлид карда нақле нависед.

Дар бачагиам назди ҳавлии мо қадокгаре ништаста қор мекард. Ҳаво соф бошад, ба майдони сари кӯчаи қалон, таги тут рафта, ҷойи қор мекушод. Шамол бошад, дар паси иморати мо ҷафси девор менишаст. Барфу борон ояд, аз дарвозахонаи мо ҷой мегирифт.

Маҷрӯҳи якпояи хушфеъли камсухане буд. Бо таъиноти падарам зимистони хунукгоҳ ҷойи гармбароварда меодам, гоҳе як-ду хокандоз алави лаҳча. Аз субҳ то шом зарф қадок мекард. Аксаран зарфҳои чинӣ: қоса, табақ, ҷойник, пиёла. Якта-нимта лапарӣ чинии ҷароғҳои давра ё гулдони нақшин ҳам меоварданд. Зарфҳои шикаста ва баъзе чизҳои қадокшудаи соҳибонашон бо узре наомадаро ҳамроҳи курсичаи пастак ва дигар асбобу анҷомаш дар ҳавлии мо монда мерафт. Ман сабади пур аз шикастпораҳоро меодам, ки бо эҳтиёт рӯйи ҳам чида шудаанд. Бо қамоне ғир-ғир пармаи алмосиро мекашид. Бо болғачаи майдакӣ зарғарӣ аз сими мисин тик-тик часпақхо месохт. Чинипораҳое, ки гӯё дигар нимпула арзиш надоштанд, дар пеши назар ба зарфҳои баъзеи бутун мубаддал мешуданд.

Табибон ҳамон қадокгари ҳунарманди хоксорро ба хотирам меоранд.

Фазлиддин Муҳаммадиев

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Қумлаи охириро чӣ тавр мефаҳмед?
2. **Зарғарӣ** - ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.
3. Ҷаро дар қумла баъд аз ифодаи **аксари зарфҳои чинӣ** дунукта гузошта шудааст?

168. Порчаҳоро бодикқат хонед. Ба ҳақиқати гуфтаҳо бовар доред ё не? Мулоҳизаатонро нависед.

Корҳои олам табоҳ мегардад, агар касон афкору хирадро хору зор бикунанду ба фикри ҳамдигар гӯш фаро надиханд ва касе ба фармони касе сар фуруд наоварад. Корбандон аз кор бастанӣ нишондодӣ хирад саркашӣ бикунанд. Ва хоста назди касе бошад, ки аз он кас баҳравар шуда натавонад.

Агар дар ҷомеа доноёну хирдмандони кордон аз корҳо бар канор ва дур бошанд: ҷанговарону далерон гӯшагиру хонанишин бошанд ва нодонон бар корҳо гуморида шаванд: мардуми тарсу ва таносон дар ҷойи далерон нишинанд, тавонгарон низ аз бими ситамгарон хоставу дороии хеш пинҳон кунанд ва ба кор назананд, он ҷомеа фосид ва харҷу марҷ хоҳад шуд, зеро се рукни ҷомеа - ақл, неру, мол берун аз он мондааст.

аз «Илм ва ҳаёт»

46. КОР БО БАЪЗЕ НОМАҲОИ РАСМӢ

Хонед ва хулосаи баровардари нақл кунед. Боз чизе илова карданӣ ҳастед?

Номанависӣ кори сода нест. Агар бихоҳед, ки номаи Шумо хонданбоб гардаду гирандари руҳбаланду шод гардонад, пеш аз навиштан тааммул мебояд кард, тамоми андешаро ба хонандаи нома мутамарказ гардонед. Ҷумлаҳо кӯтоҳу равшан аз такаллуфоти барзиёд оро ва калимаҳо бамавқеъ ва навиштаҳо дурусту беғалат бошанд. Ғалатнависиҳои камтарин ҳатто ҳусни номаро халалдор мекунад. Одатан ба номанависӣ талаботҳои гузошта мешавад, ки асоситаринашон инҳоянд:

1. Содаю фаҳмо навишта шуда бошад.
2. Аз гилагузориҳо ва бадбиниҳо холи бошад.
3. Ҳамеша аз «ман» камтар ва аз «шумо» ва «ту» бештар истифода шавад .

4. Баодобона навишта шуда, аз калимаҳои дурушту таҳқиркунанда оӣ бошад.

5. Хоноӣ покиза ва хатназада бошад.

Агар дар имлои калимае шубҳа доред, ба фарҳангҳо (бахусус фарҳанги имло) муроҷиат кунед ва агар фарҳанг зери даст набошад, аз одамон пурсед.

Ҳоло чанд нома пешниҳод мешавад ва муайян мекунад, ки аз лиҳози мазмун ҷӣ гунаанд.

169. Матни мактуби муроҷиати яке аз сарварони ширкат ба кормандонаш, ки «Оид ба бардоштани ҷароҳат» ном дорад.

Дар панҷ моҳи охири соли равон даҳ ҳодисаи нохуш дар байни кормандон ба қайд гирифта шудааст. Ҳамааш ба некӣ анҷом ёфта бошад ҳам, ин анъана ташвиши бисёр ба бор овард. Мумкин буд, ки ҳолатҳои ҷароҳатбардорӣ пешгирӣ карда шавад. Панҷ ҳодисаи нохуш дар шуъбаи таъмир ва дар шуъбаи кор бо кӯдакон ҷой дошт. Ин ҳодисаҳо дар натиҷаи афтидани чизҳои вазнин ва нодуруст муносибат кардан ба таҷҳизоти тези буранда ва сӯрохкунанда рух додааст. Аз ин ҳодисаҳо эмин мондан мумкин буд. Зарур аст, ки корҳои ба мо вобаста бударо барои омӯзиш ва тайёр кардани кормандон анҷом додан лозим меояд, то ки ҳодисаҳои нави ҷароҳатбардорӣ пешгирӣ карда шавад. Барои ҳамкориатон ташаккур!

Намунаи дигари ҳамин мактуб

Дӯсти азиз! Ман ба худ муносиб медонам, ки як дақиқа вақти пурқимати Шуморо бигирам. Ин ҳам ба саломатии Шумо тааллуқ дорад.

Ҳеҷ кас ба ҷуз Шумо дар бораи саломатиатон муносибати ҷиддӣ карда наметавонад. Мумкин аст, ки ман Шуморо барои беҳтар кардани хӯрокхӯрӣ ташвиқ кунам. Вале Шумо метавонед, ки талаботи худро ба хӯрок назорат кунед. Танҳо худатон аниқ карда метавонед, ки истифодаи кадом даво бароятон беҳтару ғоидаовартар аст.

Ба низом даровардани тартиби хӯрокхӯрӣ ба Шумо имкон медиҳад, ки худро хуб ҳис кунед, ман боварии комил дорам, ки хӯрокхӯрӣ ба тартиб дарояд, Шумо худро бардаму боқувват ҳис мекунед.

Ба хоҳири ин ки дар беҳ гаштани саломатии Шумо ҳиссагузор бошам, номгӯи давоҳо ва тартиби истифодаи онҳоро омода кардем, ки мефиристам.

Марҳамат, ба ман дар бораи беҳтар гаштани саломатиатон нависед. Ман сидқан ба саломатии шумо таваҷҷуҳ дорам.

Бо беҳтарин таманноҳо:

Тоҳири Саидалӣ

Савол ва супориш

1. Мактубҳо аз лиҳози тарзи баён фарқ доранд ё не ?
2. Дар кадом нома талабот саҳт аст? Инро аз чӣ дарк кардед?
3. Кадоме аз мактубҳо бароятон писанд омад?
4. Мактубҳоро бори дигар хонед. Сипас байни ҳам муҳокима кунед. Хулосаи умумиро муҳтасар нависед.

170. Ин ду мактубчаро хонед ва баъд нависед. Онҳоро муқоиса карда, ҳамзамон байни худ муҳокима намоед. Хулосаатонро бо як-ду ҷумла аввал шифоҳӣ баён кунед ва сипас хатӣ нависед.

Муҳтарам Сафо!

Бисёр таъҷҷубовар аст, ки чопи китоб бароятон муяссар шудааст. Ин амали шумо кори бад нест.

Лутфан бадоҳатан дувоздаҳ нусха барои ман бифиристед. Бо эҳтиром, Сафои Шумо.

Мактуби ҷавобӣ

Дӯсти басо меҳрубон!

Ин хоҳиш қариб ба ҳақиқат рост намеояд. Вале шумо метавонед, ки ин дувоздаҳ нусхаро аз дӯкони китобфурӯшӣ ба даст оред (бихаред).

Аниқу равшан навиштан ҳам санъат аст. Барои ҷавоби нарм додану бо лутф (не нагуфта!) сухан гуфтан ҳам истъдод лозим аст.

171. Ин ду номаро бодикқат хонед. Муқоиса ва баҳс кунед. Ҳамин ки ба фикри ягона омадед, онро нависед.

Ба ман маълум шуд, ки шаби гузашта аз мизи корӣ ашӯи камёбро дуздидаанд. Албатта, касе ин корро кардааст, ки калид дорад ё ба ошӯнаи дуҷум дастрасӣ доштааст ва аниқ аст, ки яке аз кормандон ин корро кардааст.

Ман бори дигар ба ҳама хотиррасон мекунам, ки мизҳоро дар шаб қуфл кардан (маҳкам кардан) зарур аст. Чизҳои қиматбаҳоро дар ҷойи кор набояд нигоҳ дошт. Шаҳси дар дуздӣ дастдошта фавран аз кор озод карда мешавад.

Шақли (варианти дигари нома) ин тавр аст:

Пагоҳии имрӯз маълум шуд, ки аз мизи кории А. Аҳмадзода ашӯи қиматбаҳо гум шудааст. Ин асбобе буд, ки ҳеч кас аз даст додан намехост. Барои ҳамин ҳам ҷустуҷӯ идома дорад. Агар касе огоҳӣ дошта бошад, бо ман дар тамос шавад.

То ошкор гаштани ҳодиса мехоҳам таъкид намоям, ки дари утокҳои корӣ маҳкам (қуфл) карда шавад. Хоҳишмандам, ки тартиботи дохилии корхона риоя гардад. Бехатарии нигаҳдории таҷҳизотро дар муассиса таъмин бояд сохт.

Савол ва супориш

1. Дар кадом матн ба эҳсосот ва саросемагӣ роҳ дода шудааст? Аз чӣ фаҳмидед?
2. Муносибат бо кормандон чиддӣ аст ё рӯякӣ?
3. Мактубро навиштан замон бояд ирсол кард ё не? Чаро?
4. Баъд аз муҳокима хулосаатонро бо ду –се ҷумла нависед.

172. Матнҳое – номаҳое тартиб диҳед, ки дар онҳо одоби муомила риоя шуда бошад.

173. Номаи ҷавобии корманди яке аз банкҳоро хонед. Гӯед, ки аз он чӣ натиҷа бардоштед?

Мухтарам Хушбахт!

Тавре ки ба ман маълум шуд, Шумо мехоҳед, ки аз мо гирифтани қарзро аз нав оғоз кунед. Вақту замон дуруст будани пешниҳоди маро тасдиқ кард, вале аз ин ман ягон навъ ифтихор аз дониши худ намекунам.

Марҳамат, асноди пешниҳодшударо имзо кунед ва онро боз баргардонед.

Савол ва супориш

1. Ин мактуб чӣ гуна оҳанг дорад?
2. \bar{U} кумак кардан мехоҳад ё не?
3. Чӣ кор бояд кард, ки номаҳо аз лиҳози маъно беҳтар бошанд?

X. ПЕШОЯНДУ ПАСОЯНД ВА ИМЛОИ ОНҲО

47. ФАРҶИ ПЕШОЯНД АЗ ПАСОЯНД ИМЛОИ ПЕШОЯНДҲОИ ТАРКИБӢ

Пешояндҳо ва пасояндҳо ҳиссаҳои номустақили нутқанд. Онҳо ба савол ҷавоб намешаванд. Баъзе пешоянду пасояндҳо маънии луғавии худро аз даст додаанд. Гурӯҳи дигари пешоянду пасоянд аз маънои луғавӣ тамоман маҳрум нестанд.

Пешояндҳои аслий фақат дар аввали калимаву ибора ва таркибҳо омада, ба калимаҳои минбаъд бе ягон нишонаи морфологӣ муносибат пайдо мекунанд. Вазифаи грамматикӣ пешояндҳо бо вазифаи грамматикӣ пасояндҳо монанд аст. Пасояндҳо нисбат ба пешояндҳо микдоран каманд. Дар забони имрӯза пасоянди аслий, ки маънои луғавӣ надоранд, фақат дутоанд: **-ро** ва **барин**.

Пасояндҳо ҳамеша пас аз калимаи алоқаманд меоянд. Пасояндҳо чун пешояндҳо бо исм, ҷонишин ва дигар ҳиссаҳои исмшудаи нутқ, омада, муносибати нахвӣ (синтаксии) онҳоро бо дигар калимаҳо ифода мекунанд.

а) пешояндҳои таркибии номӣ: пеш аз, пас аз, доир ба, роҷеъ ба ва ғ.;

б) таркибҳои пешояндии қолаби зерин: дар ба дар, рӯ ба рӯ, тан ба тан, пай дар пай ва ғ. ҷудо навишта мешаванд.

174. Матро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ҳикояро навишта, пешояндҳоро аниқ карда, вазифа ва имлои онҳоро шарҳ диҳед.

Султон Маҳмуд пире заифро дид, ки пуштвораи хор мекашид. Бар ӯ раҳмаш омад. Гуфт:

– Эй пир, ду-се динор зар мехохӣ, ё дарозгӯше, ё ду-се гӯсфанде, ё боғе, ки ба ту бидҳам, то (ки) аз ин заҳмат халосӣ ёбӣ?

Пир гуфт:

– Зар бидех, то (ки) дар миён бандам ва дар дарозгӯше биншинам ва гӯсфандон дар пеш гирам ва ба боғ биравам ва ба давлати ту дар боқии умр он ҷо биёсям.

Султонро хуш омад ва фармуд чунон карданд.

Убайди Зоконӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Бар - ро ҳоло кадом пешоянд иваз мекунад?
2. Калимаи дарозгӯш - ро шарҳ диҳед..
3. Султонро хуш омад - ро боз чӣ тавр ифода кардан мумкин?

175. Порчаро хонед ва ҳар байтро маънидод кунед. Пешояндҳоро аз ҷихати вазифа ва имло шарҳ диҳед. Гӯед, ки кадоме аз ин бар - ҳо пешоянданд ва чаро?

Сипоҳе, ки хушдил набошад зи шох,
 Надорад ҳудуди вилоят нигоҳ.
 Чу душман хари рустой барад,
 Малик бочу даҳяк чаро мех(в)арад?
 Муҳолиф хараш бурду султон хироч,
 Чӣ иқбол монад дар он тахту тоҷ?
 Раият дарахт аст, агар парварӣ,
 Ба коми дили дӯстон барх(в) арӣ.
 Ба бераҳмӣ аз беҳу бораш макан,
 Ки нодон кунад ҳайф бар хештан...
 Касон бар хӯранд аз чавонию бахт,
 Ки бар зердастон нагиранд сахт.
 Агар зердасте дарояд зи пой,
 Ҳазар кун зи нолиданаш бар Худой.

Саъдии Шерозӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. **Сипоҳ** - ро ба кадом калимаҳо иваз кардан мумкин?
2. **Рустой** исм аст ё сифат?
3. **Раият дарахт аст** - ро чӣ тавр мефаҳмед? Маънидод кунед ва хаттӣ нависед.

176. Порчаи шеърро бодикқат хонед. Мазмуни онро нақл кунед. Аз мақсади шоир пурра огоҳӣ ёфтед? Агар огоҳӣ ёфта бошед, мушоҳидаатонро ба ёд оварда, дар мавзӯи «Фарзанди хуб - боғи падар» иншоие нависед.

Бувад фарзанд нахли боғи давлат
В-аз он равшан шавад базми саодат.
 Вучудаш он замон гардад гиромӣ,
 Ки афрӯзад чароғи неқномӣ.
 Хуш он фарзанд, **к-он** шоиста бошад,
 Ба фармони падар пайваста бошад.
 Бувад фарзанд агар хуршеди тобон,
 Чу афтад нохалаф, рӯ **з-он** бигардон.
 Набояд, **к-аз** тариқи одамият,
 Набошад қобили меҳру муҳаббат.

Дихад бунёди ному нанги ачдод,
Хатокирдории фарзанд барбод.
Хушо ахволи ӯ фархундакирдор,
Ки фарзандаш бувад аҳлу накукор.
Бувад бегона з-он фарзанд беҳтар,
К-аз он таъби падар гардад мукаддар.

Фароҳӣ

Луғат

наҳл - дарахт

накукор – касе, ки кори хуб мекунад

фархундакирдор – накукор

мукаддар – хафа, ғамгин

аҳл – сазовар, лоиқ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Аз таркибҳои ишорашуда пешояндҳоро ёбед ва имлои онҳоро шарҳ диҳед.
2. Дар байти охир чӣ матлаб ифода шудааст?
3. **Гиромӣ** дуруст аст ё **киромӣ**?
4. Хатоии фарзанд чиро барбод медиҳад?

177. Ҳикояро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Пешояндҳои матнро ёбед ва маънидод кунед. Андар ба чойи кадом пешоянди имрӯза омадааст? Ҳикояро аз ёд кунед.

Мардумозореро ҳикоят кунанд, ки санге бар сари солеҳе зад. Дарвешро маҷоли интиқом набуд. Сангро нигоҳ ҳамедошт, то замоне ки маликро бар он лашкарӣ ҳашм омад ва дар чоҳаш кард. Дарвеш андар омад ва санг дар сараш кӯфт.

Гуфто:

– Ту кистӣ ва маро ин санг чаро задӣ? – Гуфт:

– Ман фалонам ва ин санг ҳамон аст, ки дар фалон таърих бар ман задӣ.

Гуфт:

– Чандин рӯзгор кучо будӣ? Гуфт:

– Аз чоҳат меандешидам, акнун, ки дар чоҳат дидам,
фурсат ғанимат дониستم.

Носазоеро, ки бинӣ бахтиёр,
Оқилон таслим карданд ихтиёр.
Чун надорӣ нохуни дарранда тез,
Бо бадон он беҳ, ки кам гирӣ ситез.
Ҳар ки бо пулодбозу панча кард,
Сойиди симини худро ранча кард.
Бош, то дасташ бубандад рӯзгор
Пас ба коми дӯстон мағзаш барор.

Саъдии Шерозӣ

Луғат

солеҳ – одами накукор, росткор

носазо – бадкирдор, бадахлок

малик – подшоҳ

ситез – чангу хусумат кардан

лашкарӣ – сипоҳӣ, марди ҳарбӣ, сарбоз

сойид – бозу

симин – нуқрагин; маҷозан сафеду нозук

чоҳ – бузургӣ, мартабаи ҳукмронӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Дар муколама кадом аломатҳои китобат истифода шудаанд?

2. **Фалон** кадом ҳиссаи нутқ аст, бо он чумлае гӯед.

3. **Чоҳ** аз **чоҳ** чӣ фарқ дорад?

4. Муродифи **оқилон** – ро ёбед.

178. Матро хонед ва хулосатонро гӯед. Пешояндҳои чумлаҳоро дар вақти хондан муайян кунед. Ба матн ном гузored ва тақлидан ба он иншое навишта, дар хусуси ҷашни наврӯзии деҳатон маълумот диҳед.

Ин анъанаи бостонии ниёгон то имрӯз давом дорад ва акнун ин корро хурдтаракон ба уҳда гирифтаанд. Бачаҳо аз талу тепаҳо гулҳои баҳман, сиёҳгӯш чида, хона ба хона

мегарданд, ба мардум аз омадани баҳору Наврӯз, оғози киштукор мужда мерасонанд. Кадбону гулхоро гирифта, се бор ба чашму абру молида, орзу мекунад, ки боз ба баҳору Наврӯзҳои бисёр бирасад, сол осуда ва рӯзгораш фаровон шавад.

Расми гулгардонӣ бо истилоҳҳои гуногун дар байни мардуми тоҷикзабони Осиёи Миёна ва Хуросон ба назар мерасад. Масалан, агар бачаҳои вилояти Кӯлоб, водии Қаротегин ва шаҳри Душанбе гули сиёҳгӯшро хона ба хона гардонанд, бачаҳои водии Зарафшон, Фарғона ва вилояти Сурхандарё гули баҳман (бойчечак) - ро гардиш дода, ин маросимро «бойчечакгӯӣ» меноманд. Мардуми водии Ҳисор ва тоҷикони вилояти Сурхандарё гули сияҳгӯшро мепарастанд ва ин маросим **дар** байни онҳо бо номи «гулгардонӣ» маъмул аст. Дар баъзе маҳалҳо ин расми қадима бо номҳои «Баҳори нав муборак бод!» ва «Гули наврӯзӣ» низ машҳур аст.

Гулҳои баҳман, сиёҳгӯш ва наврӯзӣ дар ҳар маҳал вобаста ба шароити табиӣ чуғрофӣ баробар намешукуфанд, аз ин рӯ, маросими гулгардонӣ дар ҳар ноҳия пасу пеш барпо мегардад. Дар аксари маҳалҳо ин маросимро аввали моҳи ҳут ё дар миёнаҳои он, яъне, охири моҳи феврал ва аввали моҳи март - ду ҳафта пеш аз иди Наврӯз мегузаронанд. Сокинони деҳаҳои болооби Зарафшон гули баҳманро «бойкандак» меноманд ва таронааш низ бо ин ном маъмул аст. Тарзи гузаронидани маросими гулгардонии «бойкандак» ба маросимҳои гулгардонии маҳалҳои дигар монанд аст, аммо вазни шеър, мазмуну мундариҷаи он аз таронаҳои «Бойчечак» ва «Сияҳгӯш» каме фарқ мекунад. Чунончи, сурудҳои гулгардонии ноҳияҳои ҷануб ва маркази Тоҷикистон бо оҳанги мутантан садо дода, пас аз ҳар се мисраъ нақароти «Баҳори нав муборак бод!» меояд.

аз рӯзномаи «Тоҷикистони советӣ»

Ба саволҳои ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. **Ниёгон** боз чӣ навъ талаффуз мешавад? Маънидод

кунед ва онро истифода бурда чумлае тартиб диҳед.

2. Муродифҳои **кадбону** - ро ёбед ва бо яке аз онҳо чумлае гӯед.

3. Дар бораи гули сияхгӯш кадом шеърро медонед?

4. Магар Наврӯзро танҳо дар кишвари мо ҷашн мегиранд?

5. **Наврӯз** - ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед ва бо ҷузъи **нав** калимаҳо созед.

179. Матро хонед ва мақсади муаллифро равшан созед. Дар матн бештар пешояндҳои сода истифода шудаанд ё таркибӣ?

... Солҳо мегузаштанд. Шухрати Ҳофиз оламгир шуд. Ҳатто баъзеҳо сурудҳои Ҳофизро ғалат-ғалат хонда, аз он ба тарзи худ «лаззат» мебурданд. Нақл мекунанд, ки рӯзе Ҳофиз аз роҳе мегузашт ва мардеро дид, ки хишт мерезад ва шеърҳои ӯро замзама мекунад. Аммо ягон мисраъро дуруст намехонад. Ҳофиз ҳам роҳро монда, аз болои хиштҳои ӯ гузашт ва ҳамаро вайрон кардан гирифт. Хиштрез аз ин огоҳ шуда, ба ғазаб гиребони Ҳофизро гирифта:

– Мардак, магар девона шудӣ, ки хиштҳои бо арақи чабин рехтаи маро вайрон мекуни? – гуфт:

Ҳофиз бо оҳистагӣ ҷавоб дод:

– Ту, аблаҳ, магар ақлатро хӯрдаӣ, ки шеърҳои бо хуни чигар навиштаи маро ғалат мехони, оё инсоф надорӣ? Баробари шунидани ин сухан дасти марди хиштрез суст шуд ва дар таачҷуб афтод, ки гӯяндаи он шеърҳо чунин одами хоксор ва одӣ будааст. Замоне ӯ худро хушбахтарин одам тасаввур кард ва воҳӯрии худро бо Ҳофиз фоли неки зиндагӣ донист.

Аълоҳон Афсаҳзод

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Чаро **лаззат** дар ноҳунак навишта шудааст?

2. **Хиштрез** - ро талаффуз кунед, чиро пай бурдед? Сохти онро муайян созед.

3. Ифодаи «**Бо хуни чигар навиштан**» - ро чӣ тавр мефаҳмед?

4. Магар бо шоире вохӯрдаед? Дар мавзӯи «Мулоқот бо шоир» нақл нависед.

48. ИСТИФОДАИ ПЕШОЯНДҲО ДАР НАЗМ ВА ИМЛОИ ОНҲО

Дар хотир доред:

Баъзе пешоянҳои асли микдоран каманд. Баъзе аз онҳо дар назм ба тағйироти фонетикӣ дучор мешаванд. Мувофиқи талаботи вазн ихтисор мегарданд. Масалан, пешоянди **аз** дар назм мувофиқи талаботи вазн садоноки аввали худро гум мекунад ва дар ду шакл: **з-и ва з-** истифода мешавад.

180. Порчаҳои шеърро возеҳ хонед ва маънидод кунед. Пешояндҳои ихтисоршударо ёбед ва шарҳ диҳед.

Зи дониш шавад кори гетӣ ба соз,
Зи бедонишӣ кор гардад дароз.

Сухан гар набудӣ, набудӣ қалам,
Ба лавҳи баён сар насудӣ қалам.
Қалам з-ӯст нолон ба чанги дабир,
Навои тараб з-он ба лаҳни сарир.
Забони муганнӣ бурун з-он наво,
Бувад чун тәне монда аз чон чудо.

Абдурахмони Ҷомӣ

181. Порчаро бодикқат ва возеҳ хонед. Ҳадафи шоир чист? Гуруҳи муҳокима кунед. Натиҷа ё хулосаро мухтасар нависед.

Кулаҳ аз адлу қабо пӯш зи дод,
Бар ту ин нукта фаромӯш мабод.

З-он ки ободии мулк аз адл аст
В-аз ғам озодии мулк аз адл аст.
То раият зи малик шод нашуд,
Мулк аз саъйи вай обод нашуд.

Абдурахмони Ҷомӣ

Савол ва супориш

1. Ба андешаи шоир розиед? Чаро?
2. Дар ин порча кадом пешояндҳо истифода шудаанд?
Муайян кунед ва шарҳ диҳед.
3. Нукта ё нукта?

182. Матн манзумро возеҳ хонед ва ҳар кадом байтро маънидод кунед. Ба шеър ном гузоред:

Чӣ хуш аҳдест фасли навбаҳорон,
К-аз он хуштар набошад рӯзгорон.
Ба ёд орад зи айёми чавонӣ,
Зи умри рафта андар комронӣ.
Насимаш бӯи мушк орад ба чонҳо,
Кунад з-он тозаю хуррам равонҳо.
Чу бар тарфи чаман созӣ ватанро,
Барӣ аз сина андуҳи меҳанро.
Чу чашмат бар гулистон во гардад.
Дилат мурғи навопардоз гардад,
Насими навбаҳор аз тарфи гулзор.
Фараҳфазост чун пайғоми дилдор,
Шукуфта гул ба таъйиди илоҳӣ.
Зи таъсири насими субҳгоҳӣ,
Сафири нолаи мурғон ба гулшан.
Барорад аз дили ушшоқ шеван...

Возеҳ

Савол ва супориш:

1. Пешояндҳоро муайян кунед ва имлояшонро шарҳ диҳед.
2. Сифатҳоро ёбед ва нависед.
3. Сифатҳо дар матн чӣ нақш доранд?

49. БА ЧОЙИ ЯКДИГАР ОМАДАНИ ПЕШОЯНДҲО

Дар хотир доред:

Дар забони тоҷикӣ ба ҷойи якдигар омадани пешояндҳо маъмул аст. Ҳам дар осори гузаштагон ва ҳам адибони муосир дида мешавад, ки баъзан пешояндҳо ба ҷойи ҳамдигар омадаанд.

Чунончи:

1. Аввалин газетаро **дар** забони модарии худам ман дар дорулмуаллимин хондам. (С.У.)

2. Одина аз ин ҳол пай бурд, ки ҳар чӣ ҳаст **ба** он тараф аст. (С.А.)

3. Арбобкамол **бо** шунидани ин мочаро мисли даранда ғуридан гирифт.

183. Матро хонед. Мазмунашро нақл карда, мақсади онро дар шакли хулоса нависед. Пешояндҳоро ёбед ва ҳар кадоми онро шарҳ диҳед.

Носири Бухорӣ шоире фозил ва дарвешмашраб буд ва умре дар саёҳат гузаронида ва ин байти машҳур аз ӯст:

Дарвешро, ки мулки қаноат мусаллам аст,
Дарвеш ном дораду султони олам аст.

Ва ин матлаи қасидаест, ки дар ӯ абёти неку дарҷ кардааст. Гӯянд, ки вақте ба сафари ҳаҷ мерафт, чун ба Бағдод расид, бар канори Даҷла Салмонро бо чамъе аз фузало ва шуаро нишаста дид. Пеши эшон рафт ва салом кард. Иттифоқан фасли баҳор буд ва оби Даҷла туғёне дошт. Салмон гуфт:

– Чӣ касӣ?

– Гуфт;

– Марде шоирам.

Гуфт:

– Бадеҳа тавонӣ гуфт?

Носир фармуд:

– Тавонад буд.

Салмон бар бадеҳа ин мисраъ гуфт:

Дачларо имсол рафторе ачаб мастона аст.

Носир алалфавр гуфт:

Пой дар занчиру каф бар лаб, магар девона аст?

Салмон ва соири ҳозирон дар тааччуб шуданд.

Салмон гуфт:

– Аз кучой?

Гуфт:

– Аз Бухоро.

Гуфт:

– Носир набошӣ?

Гуфт:

– Бале, Носирам.

Салмон бархост, ўро дар бар гирифт ва пахлуи худ биншонд. Пас ўро ба хона бурд ва то Носир дар Бағдод буд, Салмон ба хидмати ў қиём менамуд.

аз «Латиф-ут-тавоиф»

Луғат

дарвешмашраб – фурутан

мусаллам – муяссар ва ҳосилшуда

матлаъ – байти аввали ғазал; чойи тулӯъ, баромадгоҳ

абёт – чамъи байт, байтҳо

шуаро – чамъи шоир, шоирон

алалфавр – фавран, дарҳол

Дачла – номи дарёи маъруф дар Ироқ, номи қабляш

Арванд

бадеҳа – шеъри ҳозирчавобонаи ғайричашмдошт

соир – дигар

қиём қардан – рост истодан

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Муродифҳои **дарҷ қардан** - ро гӯед.

2. **Эшон** - ро шарҳ диҳед ва мавриди истифодаи онро ёд гиред.

3. Ҷаро калимаҳои таркиби **дар бар гирифт** чудо-чудо навишта шудааст?

4. **Бадеҳа** - ро чӣ тавр мефаҳмед? Оид ба он маълумот диҳед.

184. Матро хонед ва мазмуни онро накл кунед. Дар бораи яке аз ҳайвонҳои бароятон маълум иншо нависед ва сифатҳои онро баён созед.

Юзи кӯҳҳои Тиён-Шон дарандаи маккори пуркувват аст. Барои ба даст даровардани сайди худ вай соатҳои зиёд дар сари роҳи он санг барин шах шуда поида меистад. Фақат нуқи думи вай ба мисли мори афъӣ мечунбаду бас. Ҳамин ки сайд омад, мушакҳояшро таранг карда, тирвор аз чояш меҷаҳад. Ба чашми сайд панҷа мезанад ва бо ашкони тези худ аз гулӯи он мегирад. Вай ба шикор баъди афтодани торикӣ мебарояд. Тамоми шаб вай то гирифтани бӯи сайди худ дар кӯҳсор қадам мезанад, чашмони бум **барин** тези оташбори худро аз шибарҳо, чакалакҳо, чарогоҳҳо ва шохи дарахтон намеканад.

Ин юз дар кӯҳҳои чангали ҷонварони Ромит панҷшаш сол боз зиндагӣ мекард. Соли аввали пайдо шудани худ вай дар авҷи қувваю ғайрат буд. Харгӯшу суғур ва қашқолдоқҳоро ба осонӣ дошта мегирифт, ба галаи хуқҳои ёбӣ дармеафтод. Аз дасти вай хуқбачаҳои фарбеҳи гӯл раҳӣ намеёфтанд.

Се сол пеш, вақте ки як чуфт бабри тӯрониро аз бешаи палангони водии Вахш дошта оварда, ба ин ҷо сар доданд ва аввалин наъраи ин ҳокими ҷонварон ба кӯҳсор танинандоз гашт, юз ва гургҳо якбора пои худро аз ин атроф канданд. Ба дараву кӯҳҳои дигар фирор карданд.

Шодӣ Ҳаниф

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Муродифҳои пешоянди **ба мисли** - ро ёбед ва бо истифода аз онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

2. **Сайд аз сайёд** чӣ фарқ дорад?

3. Пасоянди ишорашдaro бо кадом пешоянд иваз кардан мумкин аст?

50. ПАСОЯНДҲОИ -РО, БОЗ, ҲАМОН, ЗАМОН...

Пасояндҳои –ро, барин, боз, ҳамон, замон, сар карда ...

Дар хотир доред:

Дар забони тоҷикӣ пасоянди –**ро, барин** пасояндҳои асли ба ҳисоб мераванд. Бо мурури замон аз ҳисоби ҳиссаҳои дигари нутқ теъдоди пасояндҳо зиёд шудаанд. Пасояндҳои номӣ ва зарфӣ инҳоянд: пеш, пас, қабл, муқаддам, баъд, қати, замон, ҳамон, эътиборан, боз ва ғ.

Ба пасояндҳои феълий инҳо дохил мешаванд: **дида, сар, карда**, ки онҳо бо пешояндҳои асли меоянд.

185. Ҷумлаҳоро хонед, пасояндҳои онҳоро ёбед ва вазифаашонро шарҳ диҳед.

1. Беморро ғизои мувофиқ кунад накӯ,
Бе тарбия заиф тавоно нашавад. (Сайидо)
2. Борону жола ҳамдигарро думболагир карданд. (Х. Карим)
3. Ман либосҳоямро пӯшида, зуд аз ҳучра фуromaда, ба рӯйи мадраса рафтам.
4. Ҳамроҳонаш шарм кардагӣ барин аз пушти Файзӣ ба хавлӣ даромаданд. (Р. Амонов)
5. Дилам зарра барин танг гардид.

186. Ҷумлаҳоро нависед, пасояндҳои номӣ ва зарфиашонро муайян кунед ва вазифаашонро шарҳ диҳед:

1. Якчанд сол муқаддам ба ман тамошои он муяссар шуд. (Ф.М.)
2. Омадан пас чӣ кор кардед? (Р. Ҷ.)
3. Додарам, ту ин гапҳо қати худатро тасалло дода истодай. (Р.Амонов)
4. Аз ҷуфтронӣ омадан замон ба сари хирман рав.
5. Дирӯз инчониб, ки ба дидори ту расидам, дар олам хушбахттар аз ман одаме нест. (Ф.М.)

187. Ҷумлаҳоро хонед, вазифаи пасояндҳоро маънидод кунед.

1. Панҷоҳ сол боз меҳнат мекунам. (Р.Ҷ.)
2. Аз Сайроб сар карда то чор ағбаи начандон баландро зер карда гузаштем. (Ҷ.И.)
3. Онҳо ба болои кӯҳ нигоҳ карда, асп давонданд. (Р.Ҷ.)
4. Аз болохона сар карда то ба таҳхона рӯбучин карда мебаромадам. (Ҷ.И.)

188. Матро хонед. Аз он чиро пай буред? Фаҳмидаатонро нақл кунед. Нақле нависед, ки дар он рӯди бароятон ошно тасвир шуда бошад. Пасоянди ишорашуда чӣ вазифаҳоро иҷро кардааст, шарҳ диҳед.

Рӯд бар ду зарб (навъ) аст, яке табиист ва дигаре саной. Аммо рӯди саной он аст, ки рӯдкадаҳои ӯ бикандаанд ва об биёвардаанд аз баҳри ободонии шаҳреро ё кишт ва барзи ноҳиятеро. Ва бештарини рӯди саной хурд бувад ва андар ӯ кишти натавонад гузаштан. Ва шаҳр бошад, ки ӯро даҳ рӯди саноист камтар ё бештар. Ва ин обҳо андар хӯрдан ва кишт ва барз ва гиёххӯрҳо ба кор шавад. Ва адади ин рӯдҳои саной на маҳдуд аст, ки андар он ба ҳар замоне зиёдат ва нуқсон афтад.

Ва аммо рӯди табиӣ он аст, ки обҳои бувад бузург, ки аз гудози барф ва чашмаҳои, ки аз кӯҳ ва рӯи замин бикшояд ва бишавад ва хештанро роҳ кунад. Ва рӯдкадаи вай ҷое фарох шавад ва ҷое танг ҳамеравад, то ба дарё расад ё ба батиха (замини фарох). Ва аз ин рӯдҳои табиӣ ҳаст, ки саҳт азим нест ва он ба ободонии шаҳре ё ноҳияте ба кор шавад, чун рӯди Балх ва рӯди Марв бувад, ки аз як рӯди табиӣ рӯдҳои бисёреро бардорад ва ба кор шавад. Ва он амуди (фарози) рӯд ҳамеравад, то ба дарёе расад ё ба батихае чун Фурот.

аз «Худуд-ул-олам»

Ба савол ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Исми киштӣ – ро ба феъл табдил диҳед ва бо истифода аз он ҷумлае тартиб диҳед.
2. Рӯд ва руд, хӯрд ва хурд магар як чизанд?

189. Ҳикояро хонед ва ҳикмати онро ёбед. Кӣ боҳимматтар будааст? Аз чӣ маълум шуд? Пасояндхоро ёфта, вазифаҳои онхоро шарҳ диҳед.

Ҳолами Тойро гуфтанд:

– Аз худ бузургҳимматтар дар ҷаҳон дидаӣ ё шундаӣ?

Гуфт:

– Бале. Рӯзе чихил шутур қурбонӣ карда будам умарои арабро.

Пас ба гӯшаи саҳрое ба ҳоҷате берун рафта будам. Хорканеро дидам, пушта фароҳам оварда.

Гуфтамаш:

– Ба меҳмононии Ҳотам ҷаро наравӣ, ки халқе бар симот (дастурхон)-и ӯ гирд омадаанд?

Гуфт:

– Ҳар ки нон аз амали хеш хӯрад,

– Миннат аз Ҳолами Тойӣ набарад.

Ман ӯро ба ҳиммат (иродаи баланд) - у ҷавонмардӣ аз худ бартар дидам.

Саъдии Шерозӣ

Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

1. Дар ҷумлаи дувум савол ба воситаи чӣ ифода шудааст?
2. **Чил ё чихил?** Кадоме аз онҳо дуруст аст?
3. **Ба** - ро, ки ишора шудааст, ба кадом пешоянд иваз кардан мумкин?

51-52. КОР БО МАТНИ ЭССЕ

190. Порчахоро бодикқат хонед ва хулосаатонро дар барои эссе бо як – ду чумла гӯед ва нависед.

1. ЭССЕ (фр. *essai*-айнан таҷриба) – очерк (илмӣ, таърихӣ, публицистӣ). (Словарь иностранных слов. - М. 1954, сах. 822)

2. Эссе – як намуди очерк. (Луғати русӣ – тоҷикӣ, - М. , 1985, сах. 1235)

3. Эссе (фр. *essai*) жанри танқид, публицистика – очерки насрӣ, ки мавзӯи озодро тавсиф мекунад. (Школьный словарь иностранных слов. - М. -2001, сах. 2008)

4. Эссе (лот. *эксайум*- баркашида; англ *эссай* «фр. *эссаи* – таҷриба, кӯшиш, очерк, мақола»)- жанри адабиёти фалсафӣ, эстетикӣ, адабӣ – танқидӣ, бадеӣ, публицистӣ, адабиётшиносӣ, ки дар он муаллиф ин ё он проблемаро ба таври озод маънидод мекунад. Дар эссе, одатан, фикрҳо парадоксанд, яъне аксар вақт зоҳиран хилофи фикрҳои дурусти омма мебошанд. Дар он нутқи гуфтугӯии халқ зиёд қор фармуда мешавад.

Асосгузори жанри эссе нависанда, гуманист ва файласуфи Франция М. Монтен (1533-1592) мебошад. Ӯ дар асараш «Эссайс» (1980) ақидаҳои худро баён кардааст...

(Отахонов Т. «Фарҳанги истилоҳоти адабиётшиносӣ»; Душанбе, 2002, сах., 444)

5. Эссе – фр.- навъи очерк («Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ», Душанбе, 2010, ҷ. 2, сах. 703)

Махсусиятҳои ЭССЕ

Эссе вожаи франсузӣ (*essai*) буда, таърихан аз калимаи латинии *taxium* гирифта шудааст. Вожаи франсузӣ «*essai*»-ро метавон айнан чунин тарҷума кард: таҷриба, санҷиш, кӯшиш, қайдҳои алоҳида, очерк.

Эссе иншои насриест, ки ҳаҷман чандон қалон набуда, композитсияи(сохтори) озод дорад. Муаллиф

дар он андешаю таассуроти шихсиашро доир ба мавзӯи пешниҳодшуда мухтасар бо далелҳои асоснок баён месозад. Дар эссе ҷаҳонбинию андешаҳои муаллиф доир ба ягон мавзӯи фарҳангию таърихӣ ва ҷамъиятӣ инъикос меёбад.

Мавҷудияти мавзӯӣ ё масъалаи аниқ яке аз махсусиятҳои эссе мебошад. Асарҳои калонҳаҷму дорои чандин мавзӯро дар ин жанр иҷро ва таҳлил кардан номумкин аст. Баёни таассурот ва андешаҳои шахсӣ оид ба муносибат ва масъала асоси эссеро ташкил медиҳад. Эссе метавонад шахсӣ (ё субъективӣ) ва объективӣ бошад. Дар эссеи (субъективӣ) хислату кирдор, орзуи хостаҳои муаллифи он баён мегардад. Дар эссеи объективӣ муаллиф дар бораи ягон ғоя ё сухани (гуфтори) адибону олимон, шахсиятҳои намоёни сиёсӣ ва ғайраҳо андешаҳоиашро баён менамояд. Муаллифи эссе дар бораи идея ё гуфторе фикрашро изҳор дошта, тарафдор ё муқобил будани худро бо далелҳо исбот менамояд. Мақсади навиштани эссе рушди малакаҳои тафаккури эҷодии мустақилона ва баёни ҳатти андешаҳои шахсӣ мебошад. Навиштани эссе ба муаллифи он имконият фароҳам меоварад, ки андешаро аниқ ва босаводона мураттаб намояд. Аҳборро ба низом дарорад. Мафҳумҳои асосиро истифода барад, робитаи сабабу натиҷаро муқаррар созад ва ҳулосаҳои худро бо далелҳо собит намояд.

Эссенавис ҳангоми шарҳу маънидод бояд аз сергапӣ, истифодаи калимаҳои нофаҳмою душвор, калимаҳои шевагӣ, ки ба меъёрҳои забони адабӣ ҷавобгӯ нестанд, худдорӣ намояд. Ҳамзамон истифодаи бемавқеи калимаҳои иқтибоси дар он маҷоз нест. Истифодаи воситаҳои муассири луғавӣ ва воситаҳои тасвир, фразеологизмҳо, ифодаҳои ҷолибу пурмухтаво эссеро ҷаззобу хонданбоб мегардонад.

Сохтори эссе аз рӯи мавзӯӣ ва талаботи гузошташуда чунин муайян карда мешавад: андешаҳои муаллиф оид ба масъала дар шакли тезиси мухтасар баён карда мешавад: андешаҳои муаллиф бояд бо далелҳо исбот карда шаванд. Аз ин рӯ, пас аз тезис далелҳо меоянд: далелҳо – ин

воқеаҳо, падидаҳои ҳаётӣ - ҷамъиятӣ, ҳодиса, вазъиятҳои ҳаётӣ ва таҷрибаҳои зиндагӣ, далелҳои илмӣ, мурочиат ба гуфтори олимон ва дигарон. Баъди ҳар тезис овардани ду далел кофист.

Ҳамин тариқ, эссе сохтори ҳалқавӣ ба худ мегирад (миқдори тезис ва далелҳо вобаста ба мавзӯъ, нақша ва мантиқи рушди фикр аст).

Муқаддима (сарсухан). – тезис, далелҳо; тезис – далелҳо; далелҳо – тезис, далелҳо; хулоса (хотима).

Дар вақти навиштани эссе ба масъалаҳои зерин диққат додан лозим аст. Ҷавоб додан ба онҳо имкон фароҳам меорад, ки чӣ навиштанро аниқ муайян кунед. Ба сифатҳои шахсӣ ё қобилияти худ дахл карда, аз худ пурсед:

Ман ба ин ё он сифати худ аз онҳое, ки медонанд, оё фарқ дорам? Ин фарқ дар чӣ зоҳир мешавад?

Оид ба фаъолияте, ки машғулед:

– Чӣ маро водор сохт, ки ба ин навъи кор машғул гардам? Чаро ман ин кори худро идома медиҳам?

Доир ба ҳар як воқеаи ҳаёти худ, ки шумо ишора кардаед.

– Чаро ман маҳз ин одамро номбар кардам? Магар кӯшиш мекунам, ки мисли ӯ бошам? Аз кадом сифатҳои ӯ ба шавқ меоям? Ва изҳор карда будед, ки як умр аз хотир намебарорам.

Оид ба ҳар як беҳтар ҳисобидани шумо ва чизҳои бароятон маъқулашуда:

– чаро ба ман ин кор маъқул аст ё маъқул нест.

– ин ҳолат магар то як андоза ба ҳаёти ман таъсир расонид?

Масъалагузорӣ (ё гузоштани савол) дар сарсухан: «Меҳоҳам доир ба ин масъала андешаамро баён кунам» (агар эссеи шахсӣ ё субъективӣ) бошад. «Моҳияти масъалаи гузошташуда аз чӣ иборат аст?» «Чаро ин мавзӯъ муҳим аст?», «Ман ба ин андеша розӣ шуда наметавонам», «Ман ба ин андеша розиям» ва ғайраҳо.

- Ҳар як тезис аз сатри нав оғоз меёбад. Дар ҳар тезис масъалаи гузошташуда батартиб таҳлил ва бо далелҳо асоснок карда мешавад. Фикру мулоҳизаҳо бояд мурағаб баён гарданд.

- Таъкид дар хулоса: «Аз таҳлили мавзӯ чунин хулоса бармеояд, ки ...», «Ман ба чунин хулоса омадам, ки ...»

- Аз нуқтаи назари мазмун эссе метавонад философи, адаби – танқиди, таърихи, бадеи, бадеию публитсисти ва ғайраҳо шавад.

Аз ҷиҳати ҳаҷм барои эссе ягон ҳудуди қатъӣ гузошта нашудааст. Метавон ҳаҷми онро барои хонандагон аз ду-се то 4 саҳифаи чопи компютери муқаррар сохт.

Мавзӯи эссе ҳамеша аниқ аст. Он дорои мавзӯ ё идеяи бисёр буда наметавонад, дар он танҳо як вариант ва як фикр инъикос меёбад. Эссе ҷавоб ба як савол аст. Дар эссе бисёрсуханӣ ҷоиз нест, он бояд муҳтасару пурмаъно ва беғалату тезисҳо бо далелҳо собит шуда бошанд.

С. Аминов

191. Матро бодикқат хонед ва мавзӯи онро муайян кунед. Мақсад муҳтасар баён шудааст? Сарҳати дуҷумро нависед ва шарҳ диҳед.

ЗАБОНИ ТОЧИКӢ

Забони тоҷикӣ яке аз забонҳои қадимаю ғанӣ, шевою ширин ва гӯшнавоз мебошад. Ин паҳлуҳои забони тоҷикиро на танҳо олимону адибони ватанӣ ва соҳибзабонон бисёр гуфтаанду васф кардаанд. Ҳамзамон намояндагони барҷастаи илму фарҳанги аксари мамалики ҷаҳон ва мусташироқон ин махсусиятҳои забони тоҷикии форсиро пай бурда, борҳо таъкид намудаанд.

Забон чун организми зинда ҳамеша дар таҳаввулу тағйирот мебошад, зеро падидаҳои дар ҷомеа руҳода ба забон бетаъсир наметавонанд. Дар замони кунунӣ баҳсҳо «Чӣ тавр забонро муҳофизат намоем?» хотима намеёбанд. Зуд – зуд ба гӯш мерасад, ки мегӯянд: «Забонро аз нестшавӣ бояд ниғаҳ дошт».

Шахсе тарзи гуфтугӯи мардумро дар хиёбону кӯчаҳо шунида, ба ғазаб меояд, дигарӣ қаҳ-қоҳзанон механдад ва гуруҳе ба андеша меравад: магар ин ҳама алфози дуруштуалфози қабех ба нутқи мардум таъсири бад намерасонад?

Бале, дуруст аст, ки забон ба муҳофизат ниёз дорад. Ин нукта бебаҳс аст. Баъзе ҳомиёни боғайрати тоза ниғахдории забон пешниҳод мекунанд, ки муносибат ба истифодаи вожаҳои забони тоҷикӣ басо ҷиддӣ гардад. Мисли қонунгузории исландиҳо қонуне ба тасвиб расонидан лозим аст, ки қатъан истифодаи калимаҳои иқтибосиро манъ намояд. Мафҳумҳои дар забон буда бо калимаҳои аслии тоҷикӣ ифода карда шаванд ва эҳтиёҷ ба калимаҳои хориҷӣ набошад. Чунин хоҳиш фаҳмост. Солҳои 20-ум ва 90-уми аср гузашта чунин ҳолат рух дода буд. Забони тоҷикӣ аз ҳисоби мафҳумҳои *революция, съезд, партия, маркет, эссе* ва ғайраҳо «ғанӣ» ғашт. Комилан дуруст аст. Вақте ки калимаи тоҷикии ифодакунандаи ҳамон мафҳум дар забон мавҷуд аст ва онро ҳама мефаҳмад, зарурат ба истифодаи вожаи иқтибосӣ намеронад. Агар дар забон мафҳуме вучуд надошта бошад, ки маънои ин ё он калимаи иқтибосиро дода натавонад, ин масъалаи дигар аст. Баъзеҳо ба ин кор шавку ҳавасдоранд, махсусан ба калимаҳои арабии нофаҳмо. Шояд бо ин қорашон ифтихор кунанд.

Аз тарафи дигар, забони тоҷикӣ борҳо ҳадафи ҳучуми аҷнабиён ва душманони миллати тоҷик қарор гирифтааст. Ду далелро аз таърих ишора кардан мехоҳам. Арабҳо баъди тасарруфи кишвари мо хостанд, ки забону фарҳанги миллати моро маҳв созанд. Барои амалӣ сохтани ин аҳдофи шуми худ тадбирҳои зиёдеро амалӣ сохтанд. Вале тирашон хок хӯрд ва ба ҳадаф нарасиданд. Баръакс, забони тоҷикӣ калимоти дарқории арабиро дар худ мунҳал сохта, захираи луғавии хешро ғанӣ сохт. Аз таҳҷуми муғул гузашта солҳои 30-юми қарни 20-ро ба хотир орем. Аз як тараф, калимоти русию туркии ўзбекӣ бо баҳонаи Инқилоби қабир, аз тарафи дигар, ҳучуми пайдарпайи пантуркистону панэронийн барои инқори миллати тоҷик ба пайкари ин забон то андозае

зарбаҳо зад. Ҳатто ҳаммилатамон – Фитрат дар Бухоро супориш дода, ки шахсони ба тоҷикӣ гапзанандагонро ҷарима кунанд.

Азбаски дар ин забон асрҳои оламшумул офарида шудаанду таърихан қадимӣ буда, пояҳои қавӣ ва қудрати тавоноии мунҳал қардани калимаҳои бегонаро дорад, ба пиндори мо, махв қардани он номумкин аст.

Як хатаре, ки ба вучуд омадаасту қариб ҳамаи забонҳои дунёро фаро мегирад, паст шудани сатҳи китобхонӣ мебошад, ба хусус дар байни ҷавонон. Ҳол он ки кишвари мо ба қатори кишварҳои мардумаш китобхон шомил мегардид. Ва шояд дар ин қор таъсири шабакаҳои интернет то андозае буда бошад. Табиист, ки ин падидаҳо ба маданияти нутқ беасар нахоҳад буд.

Ҳамин тариқ, месазад, ки бонги хатар зада, сару садо барорем, ки мо забони адабии тоҷикиро аз даст дода истодаем. Ба андешаи мо, барои овозаю дарвозаҳо сабабҳои ҷиддие вучуд надоранд, вале хушёр будан дарқор аст, то ки забон вайрон ва «ифлос» нагардад.

Биёед, тозагии забон ва меҳрубонӣ ба забонро фаромӯш накунем, то ки дар назди фарзандон ва насли оянда рӯйсурх бошем.

С. Аминов

192. Матни эссеи зеринро бодикқат хонед. Гӯед, ки муаллифи он доштани аслиҳаро тарафдорӣ кардааст ё не. Ба андешаҳои муаллиф розиед? Хулосаи андешаҳои муаллифро нависед.

Ман мехоҳам дар бораи аслиҳадорӣ ҳамаи аҳоли андешаҳоямро баён кунам. Ин масъала дар ҳар кишвар ҳар хел аст. Кишварҳое ҳастанд, ки иҷозати харидани аслиҳа ва ба даст овардан ба осонӣ ҳал мегардад. Масалан, дар Амрико қариб ҳамаи аҳоли аслиҳа дорад. Вале дар Англия гирифтани иҷозат барои хариди аслиҳа басо душвор мебошад. Ман мехоҳам, ки масъалаи иҷозат додан ба харид ё манъ қардани онро муҳокима намоям.

Одамон доштани аслиҳаро ба корҳои варзишӣ марбут медонанд. Ин гурӯҳ одамон далел меоранд, ки агар аслиҳа дошта бошанд, барои ин кор имкон доранд. Ин сабаби нишондодашон то андозае асос дорад ва қобили қабул ҳам ҳаст. Мутаассифона, ҳамаи аслиҳаҳои харидашудае, ки дар дасти одамон аст, барои шикор пешбинӣ нашудаанд. Аз ин гуфтаҳо маълум мегардад, ки фурӯхтани аслиҳаи варзишӣ дар баъзе кишварҳо иҷозат дода мешаваду дар кишварҳои дигар мамнуъ аст.

Дар кишварҳое, ки иҷозати харидани аслиҳа дода шудааст, қатли одамон тавассути силоҳ нисбатан камтар аст. Қисман ин бо сабабе аст, ки бояд исбот кунед, ки оё шумо метавонед, ки ба рафтори худ ҷавоб диҳед ва ё бо аслиҳа беҳавф муносибат намоед.

Баъзеҳо собит карданӣ мешаванд, ки агар барои ҳамаи аҳолии кишвар доштани силоҳ иҷозат дода шавад, яъне ҳама дорои аслиҳа бошад, кишвари дигар ба он ҳучум карда наметавонад. Ин нуктаро ба ду сабаб зикр мекунанд; аввалан, ҳамаи одамони кишвар силоҳ доранд, сониян, ҳар яки ин мардум бо аслиҳа чӣ гуна муносибат карданро медонанд.

Ба андешаи мо, ин навъ масъалагузорӣ чандон сахт нест, зеро ҷанг агар ба вуқӯъ ояд, он ба воситаи тайёраю атом сурат мегирад. Ин силоҳҳо танҳо дар ҷангҳои шаҳрвандӣ ба кор мераванд.

Дар Амрико мардум мегӯяд, ки силоҳ барои муҳофизати худ ба хоштири дифоъ аз ҳучуми дигарон лозим аст. Воқеан, ҳар касе, ки ба шумо ҳамла мекунад, донад, ки силоҳ доред, метарсад. Вале дар ҳаёт на ҳамеша чунин аст. Одатан, шахси ҳучумкунанда ҳам бо худ аслиҳа дорад. Барои ӯ на шумо, балки чизу чора ва пул даркор аст. Азбаски ҳарду силоҳ дорад, табиист, ки яке дигареро бояд захмӣ ва ё ҳалок созад. Асосан бештари парондашудагон дар Амрико дузд нестанд, ки ба одамон ҳучум карда бошанд. Инҳо узви оилаҳоеанд, ки силоҳ доранд. Ин одам вақте ки дигар узви оиларо

паронд ё маст, ё ба ҳолати чунунӣ гирифта буд. Одатан, шахси силоҳдор нияти парондани касеро надорад. Қариб ин ҳамеша ҳодисаи тасодуфӣ аст. Силоҳбадаст бештар мегӯяд, ки касеро тарсондан мехост. Вале шахси силоҳдори бадҷаҳл ва маст бисёр хавфнок аст. Ба назари мо, агар ин одамон дар даст силоҳ намедоштанд, чунин ҳодисаҳои нохуш рух намедод. Теъдоди парондашудагон далели боварибахшанд. Дар Жопон, ки аслиҳа зери назорати чиддӣ қарор дорад, соли 1994 танҳо 38 ҳодисаи парондан ба қайд гирифта шудааст. Дар соли 1993 дар Амрико 40.000 нафар ба сабаби бо тир парондан ҳалок гардидаанд.

Ҳамин тариқ, фаҳмоӣ, ки иҷозат додан барои харидани аслиҳа ақидаи бад аст. Вале дӯстдорони доштани аслиҳа мегӯянд, ки одамон одамонро мепаронанд, на аслиҳа. Дар асл ин дуруст аст, зеро назорати фурӯши аслиҳа нисбат ба назорати фаъолияти одамон осонтар мебошад. Табиист, ки мумкин аст, фурӯши озоди аслиҳа манъ карда шавад, агар ин ҳаёти ҳазорон одамонро бехатар гардонад.

С. Аминов

193. Дар мавзӯи «Сайёҳӣ барои давлат манфиатовар аст» эссе тартиб диҳед.

XI. ПАЙВАНДАКҲО ВА ИМЛОИ ОНҲО

53. ПАЙВАНДАКҲОИ МУРАККАБ, ТАРКИБӢ ВА ИМЛОИ ОНҲО

Дар хотир доред:

Пайвандакҳои мураккаб: балки, агарчи (гарчи), азбаски (баски), вагарна(варна), чунки ва ғайра якҷоя навишта мешаванд:

Ҷузъи пайвандакҳои таркибӣ: то ки, вақте ки, зеро ки, бо вучуди ин (он) ки, сарфи назар аз он (ин) ки, аз сабаби ин (он) ки, ба тавре ки, бе ин (он) ки ва ғайра чудо навишта мешаванд.

194. Матро хонда, мазмуни онро нақл кунед. Сифатҳои асосии камону тирро мухтасар нависед. Пайвандакҳоро ёфта, аз ҷиҳати имло шарҳ диҳед.

Камони чангӣ яроке буд, вайро ба шакли нимдоира, ки қисми миёнааш ба дарун ҳам хӯрда бошад, монанди ду абруи ба ҳам пайваста, аз рагу пайи ҳайвонот месохтанд ва чунон ки дар камонғулакҳои одӣ дида мешавад, ба вай зеҳ мекашиданд. Фақат фарқ дар ин ҷо буд, ки зеҳи камонғулакҳои одӣ аз рӯда буда, аз он камонаки чангӣ аз пӯсти гардани гов - аз хом тайёр мешавад. Қисми асосии тири ин камонро аз ҷӯби дук ё заранг ва ё аз ҷӯби хаданг месохтанд, ки тахминан ним оршин дарозӣ дошт ва дар нӯги ин ҷӯб ба дарозии чор ангушт пӯлоди сартезеро мегузaronиданд, ки вай пайкон номида мешуд. Дар дунболаи он ҷӯб се дона шоҳпари уқоб мешинонанд, ки ин парҳо дар вақти андохтани тир мувозинаи вайро дар ҳаво дошта, ба рост рафтани хизмат мекарданд. Устуворӣ ва саҳтии ҳар камон мувофиқи қувваи бозуи корфармоандаи вай буд, ки камони паҳлавони пурзӯрро касе, аз вай камқувваттар бошад, кашида наметавонист. Бинобар ин, пурзӯртарини паҳлавонони он замонҳо «камони маро ҳеҷ кас кашида наметавонад» гуфта фахр мекарданд. Темурмалик он гуна зӯрваре буд, ки камони ӯро касе аз ҳамзамононаш кашида наметавонист.

Садриддин Айни

Луғат

зеҳ – ресмони камон, чиллаи камон; торе, ки ба камон кашида мешавад.

оршин – воҳиди миқёси тӯл баробари 71 сантиметр

мувозина – баробарвазнӣ

пайкон – нӯги тези тир ва найза

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Ифодаи монанди ду абруи ба ҳам пайваста - ро шарҳ диҳед.

2.Боз кадом силоҳхоро медонед, номбар кунед ва хусусияти яке аз онхоро нависед.

3. **Чунон** - ро аз чихати сохт шарҳ дода гӯед, ки дар байни чунон ки вергул гузошта мешавад ё не. Чаро?

195. Матнро хонед ва гӯед, ки аз он натиҷа бардоштед? Ҷумлаҳои пайвандакдорро ёфта, вазифаҳои пайвандакро шарҳ диҳед. Чаро дар охири сарсатри аввал баъди вақте вергул омадааст?

Малика гуфт:

– Хато аз ман буд, акнун бахшиш аз ту бояд. Эй доя, ба Худо савганд, туро манзалат дар пеши ман баланд аст ва ту бар ман ҳаққи тарбият дорӣ, валекин медонӣ, ки чаҳор чиз, яъне **хулқ** ва **рӯзӣ** ва **зиндагонӣ** ва **марғ** дар инсон ба **хукми тақдир** аст. Одамӣ дар он чаҳор чиз беихтиёр аст. Ман он вақт, ки бар ту хашм гирифтаам, беихтиёр будам, акнун аз карда пушаймонам.

Чун малика узр бихост, хашми кампир фуру нишаст ва замин бӯса дод. Малика бо хилъати зебо ўро **бинавохт**. Дояро хушвақтии саҳт рӯй дод.

Он гоҳ малика гуфт:

– Эй доя, чунон медонаме, ки дарахтон ба бор омада ва хангоми тамошои боғ даррасида.

Доя гуфт:

– Эй малика, чуз имрӯз аз хона берун наёмада будам, вале меваи бисёр дар бозор дидам, имрӯз ба ҳақиқат донистам, баҳор расида, туро бохабар кунам.

аз «Ҳазору як шаб»

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1.Калимаи ҳаммаънои **манзалат**- ро ёбед ва бо истифодаи онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

2.Ифодаҳои ишорашударо чӣ тавр мефаҳмед?

3.Истифодаи калима **хато** беҳтар ё **ғалат**? Чаро?

196. Порчаи манзумро возеҳ хонед ва фаҳмидаатонро нақл кунед. Пайвандакҳоро аниқ созед ва вазифаю соҳти онҳоро шарҳ диҳед.

Баски чун анқо зи хотирҳо фаромӯшем мо,
Гар чаҳон аз мо напӯшад чашм, мепӯшем мо.
Чӯши шаккар дар най охир мекунад манъи садо,
Аз камоли шаҳди мазмун баски хомӯшем мо.
Аз замин то осмон гар муштарӣ чӯед, валек
Чуз қумоши маънии борик нафрӯшем мо...

Нақибхон Туграл

Луғат

анқо – мурғи афсонавӣ, Симурғ

қумош – рахт, асбоб, матои абрешимӣ

муштарӣ – харидор

197. Матро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Кадом хусусияти матн диққати шуморо чалб намуд? Агар ба матн ном мондан лозим бошад, кадом номро мувофиқ медонистед. Пайвакдакҳоро муайян карда, навъ ва имлои онҳоро шарҳ диҳед.

Агар шумо пеш нигоҳ карда рафтаи гиред, баногоҳ ин оби дурахшон монанди моҳи тобоне, ки дар паси абр мебарояд, ба зери санге даромада, аз назаратон пинҳон мешавад. Ба сабаби маҳрум монданатон аз ин тамошои муфти табиӣ, албатта, ғамгин мешавад, лекин дилтангӣ накунад! Ҳамин ки боз сад - дусад қадами дигар пештар рафта, аз як-ду хамгашти пойи кӯҳ гузаштед, ҳамон оби ба зери санг фурурафта аз таги санги дигаре чӯшида мебарояд, ҳамон дар ин роҳи зеризаминии худ чанд чашмаи дигарро ба худ ҳамроҳ кардааст, ки аз аввала пурзӯртар ва хушчавлонтар шуда мебарояд. Акнун шилдиррос зада садо мебарорад ва сангрезаҳоро ғелонда, ба чуқуриҳои гузаргоҳи худ хобонда, роҳи худро ҳамвор мекунад. Ба андозае ки шумо пеш меравед, чӯйча ҳам фарохтар ва обаш

хам фаровонтар мешавад. Акнун роҳи шумо ҳам он қадар танг ва бадвоҳима нест, акнун ба боло нигоҳ кунед, осмони паҳновари кушодаро мебинед; акнун аз канда афтодани харсангҳои девори дара, ки тагашонро обҳои барфу борон кофтаанд, наметарсед...

Садриддин Айни

Ба саволҳои посух дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Феъли ҷумлаи аввалро ёбед ва шарҳ диҳед.
2. Вергул ба пайвандакҳо вобаста аст ё не?
3. Чаро шумораи **сад – дусад** бо нимтире навишта мешавад?
4. Дар мавзӯи «**Чашмаи деҳи ман**» нақле нависед.

54-55. МАВҚЕИ ПАЙВАНДАКҲО ДАР НАЗМ ВА ИМЛОИ ОНҲО

198. Порчаи манзумро равшану возеҳ хонед ва ҳар як байташро маънидод карда, мазмунашро нависед. Онро аз ёд кунед.

...Нашояд ҳар замон ёре гирифтан,
Зи ёрон ҳар дам озоре гирифтан.
Гуле, к-ӯ ҳар замон бошад ба ҷоё,
Намеояд аз ӯ бӯйи вафое.
Ба мутриб муҳтасибро з-он бувад чанг,
Ки ҳар дам дар мақоме дорад оҳанг.
Яке, к-ӯ рӯзу шаб як ҷо муқим аст,
Зи ёрони вафодори қадим аст.
Касе, к-аз дӯстӣ берун ниҳад пай,
Дар оини вафо сағ беҳтар аз вай.

Бадриддини Ҳилолӣ

Луғат

муҳтасиб – боздоранда аз чизҳое, ки дар шарҳ мамнуъ аст
оин – расму қоидаи вафодорӣ
мутриб – навозандаи асбоби мусиқӣ, сароянда

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Байти дувумро чӣ тавр мефаҳмед?
2. Ҷаро пайвандаки **ки** бо **ӯ** ва **аз** дар шакли **к-аз**, **к-ӯ** омадааст?
3. **Рӯзу шаб** - ро магар бо як калима ифода кардан мумкин аст?
4. **Намеоҷд** - ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.

199. Матро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Гӯед, ки аз он чӣ хулоса баровардед? Агар ба ҳамин монанд воқеаеро шунида ва ё дида бошед, ба ёд оварда нақле нависед. Масалан: Гурбае бо муш дӯстӣ дошт...

Тӯтӣ арз кард қисса, ки дар шаҳри Комру болои як дарахти калон тӯтие ошёна дошт ва дар он ошёна нуздаҳ байза ниҳод ва чанд рӯз болои байза нишаст. Аз андаруни байзаҳо бачаҳое бароманд. Тӯтӣ ҳар рӯз бачаҳои худро обу дона ва хӯрок меод. Ва дар зери дарахти мазкур як рӯбоҳ низ бачаҳо дода (зоида) буда. **Вақте ки** бачаҳои тӯтӣ фуруд омаданд, бо бачагони рӯбоҳ бозӣ мекарданд. **Чун** тӯтӣ доно буд, бачаҳои худро насихат кард, ки, эй бачагон, моён аз чинси тоирем ва рӯбоҳ аз чинси чорпоён аст. Шумо бо бачагони рӯбоҳ бозӣ накунед, **ҷаро ки** бо ғайричинс ошноӣ доштан хуб нест, бисёр бад аст.

аз «Тӯтинома»

Луғат

Комру – номи шаҳре дар Ҳиндустон, ки дар наздикии Бангола ҷойгир шудааст.

байза – тухм

тоир – паранда

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. **Тӯтӣ** - ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.
2. **Фуруд омаданд** - ро боз чӣ навъ гуфтан мумкин?
3. Пайвандакҳои ишоршударо бо кадом пайвандакҳо метавон иваз кард?
4. Ба мазмуни матн кадом зарбулмасал мувофиқ меояд?

56. ПАЙВАНДАКҲО ВА АЛОМАТҲОИ КИТОБАТ

200. Матни манзумро возеҳ ва бо риояи оҳанг хонед. Пайвадакҳои дар он истифодашударо муайн созед ва нақши онҳоро дар матн шарҳ диҳед.

То нагирам хунбаҳои чумла қурбониёнро,
То набахшам умри озоде ҳама зиндониёнро,
То наёбам роҳи дилҳои тамоми зиндагонро,
То набардорам бар дӯшам дӯшбори ин замонро,
Ман намемирам,
Ман нахоҳам мурд!
То наорояд ҷавониям ҷаҳони пирро,
То набандам бо сурудам пеши роҳи тирро,
То нагирам бо қалам пеши дами шамшерро,
То набинвисам зи нав ман номаи тақдирро,
Ман намемирам,
Ман нахоҳам мурд!
То даме ки офтоб аз Шарқ бинмояд тулуъ,
То даме ки рӯдҳо аз кӯҳсор ояд фурӯ,
То даме ки зиндагӣ бошад барои орзу,
То даме ки шеърӣ Ҳофиз бошаду ҷоми сабу,
Ман намемирам,
Ман нахоҳам мурд!

Лоиқ

Савол ва супориш

1. То даме ки аз ҷиҳати сохт ҷӣ гуна пайвандак аст?
2. Дар чунин пайвандакҳо пеш аз ки вергул мегузоранд ё не? Ҷаро? Шарҳ диҳед.
3. Барои ҷӣ калимаҳои таркиби ин пайвандак ҷудо-ҷудо навишта шудаанд?

201. Матни манзумро бо риояи оҳанг хонед ва мазмуни онро мухтасар нақл кунед. Мазмуни он кадом мавзӯро фаро мегирад? Дар адабиёт чунин шеърҳоро ҷӣ меноманд?

Пайвандакҳои матро нависед ва шарҳ диҳед, ки онҳо чӣ вазифаро иҷро кардаанд. Ҳамзамон аломатҳои китобати матро шарҳ диҳед.

Тасаллои дил

Рафт Турсунзода, лекин ин сафар хомӯш рафт,
Ин сафар хобида рафт, аммо аҷаб гулпӯш рафт.
Фориғ аз андешаи нақши ҷаҳон мерафт, лек,
Як ҷаҳон бори ғами мардум ба рӯи дӯш рафт.
Ин сафар аз ду тараф ӯ дар паноҳи халқ рафт,
Мисли ашқу нури чашмон аз нигоҳи халқ рафт.
Тоҷикистон аз сияхпӯшон чу шомӣ тор шуд,
То ба зерӣ абр шоир мисли моҳи халқ рафт.
Ин сафар дур аст роҳаш, ин сафар роҳаш дароз!
Кош, дар ин роҳ бошад умри кӯтоҳаш дароз!
Ғар умеди бозгаштан бувад аз ин сафар,
Ман зи дунболош ба ашқи шашқатор афтадам.
Ғунҷасон аз дидаи бодӣ баҳор афтадам.
«Мекунамд имрӯз сабру ақли дил аз ман видо»,
Мисли шамъи бешарор аз эътибор афтадам.
Рафт Турсунзода аз дил неву аз даргоҳи ман,
Хонаи умеди ман, машғалфурӯзи роҳи ман.
Рафт, аммо ба тасаллои дили садҷоки хеш,
Ҳар нафас ғӯям, ки ояд шоири Сайёҳи ман.

Шералӣ Матсон

202. Матро хонед ва ба ҷумлабандиҳои матн диққат диҳед. Матро кадом ифодаҳо намакин гардонидаанд? Пайвандакҳоро ёбед ва аз ҷиҳати сохту вазифа муайян кунед.

Шабҳангом, пеш аз он ки сар ба хоб диҳам, ногоҳ овози тароқ ва садамати рехтани сангпораҳо масмӯи ман шуд. Ман дониستم, ки ҳайвоне ба тарафи мо меояд. Шаб махтоб буд. Дидам шере шарза мушобеҳи говмеши бузург мутаваҷҷеҳ бо самти мост ва чашмҳо ҳамчу машғал метобид ва назди ҳар қадамаш сангҳои бузург ғалтон мешуд. Туфанг ба даст

гирифтам ва оташ дар пилта ва рост кардам, то шер бубинад ва битарсад ва шояд ки баргардад. Ҷ хамчунон гуррон бе хавфу харос тӯфон карда, ба сӯйи мо бармеомад. Дидам, ки ин шер ба як тире ду тир сард намешавад ва (лобудд) маро маа асп нобуд мегардонад. Он гоҳ туфанг бихобонидам бо худ гуфтам: «Агар кор бар ман танг шавад, тамаллуку табодур пеш орам ва агар не, он гоҳ туфанг холӣ кунам».

...Ман худдорӣ карда, ба мулоямот саре мечунбонидам ва хушомаде мегуфтам, ки «Ман қасди ту надорам...»

Аҳмади Дониш

Луғатҳо

тарок – овозе, ки аз шикастан ё афтодани чизе ба гӯш мерасад

садамат – якбора ба ҳам бархӯрдани ду чиз

масмуъ – ба гӯш расидан

табодур – шитоб

лобудд – ночор, аз рӯйи зарурат

маа – бо, ҳамроҳи

туфанг – милтиқ

шарза – хашмгин ва зӯровар

тамаллук – чоплусӣ, хушомадгӯйӣ

203. Матро хонед ва гӯед, ки бо пайвандак оғоз ёфтани ҷумла магар мумкин аст?

Ва амири Хуросон, Нуҳ ибни Наср, ба Бухоро фармон ёфт ва Алпетгин ба Нишопур буд ва аз Бухоро умарои хавос ба Алптегин навиштанд, ки ҳол чунин афтод ва амири Хуросон даргузашт ва ўро бародари сисола мондасту писаре шонздаҳсола, киро фармойӣ ба подшоҳӣ, ки мадори ин мамлакат бар туст.

Ҷ зудтар қосиди хеш гусел кард ва бинавишт, ки ҳар ду тахту мулкро шоистаанд ва худовандзодагони моанд, аммо бародари малик марде пухта аст ва сарду гарми рӯзгор чашида ва ҳама касро нек шиносад ва қадру манзалати ҳар як

донад ва ҳурмати ҳар як ба ҷой орад. Ва писари малик кӯдак асту ҷаҳоннадида, тарсам, ки мардумонро надонад дошт ва дар маънӣ фармонҳо натавонад дод. Магар савобтар он бошад, ки бародарро бинишонанд. Ва номаи дигар дигар рӯз бифиристонд. Ба сари панҷ рӯз қосид даррасид, ки писари маликро ба подшоҳӣ нишондаанд. Аз ин ҳар ду нома, ки фиристода буд, ташвирзада шуд...

аз «Сиёсатнома»

Луғат

умаро – ҷамъи амир амирон
қосид – номабар, хабаррасон
ташвирзада – шармсор, шарманда
хавос – баландмартаба
манзалаат – мақому мартаба

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Ба мазмуни матн диққат диҳед. Ба чунин амал мувофиқед? Ҷаро? Андешаатонро баён кунед.
2. Дар ин матн бештар кадом пайвандак истифода шудааст?
3. **Марде пухта** - ро шарҳ диҳед.
4. Бо истифода аз **зудтар** ҷумлае тартиб диҳед.
5. **Савобтар** ба кадом маъно омадааст?

204. Ба ҷойи нуқтаҳо пайвандак гузошта, ҷумлаҳоро хонед, ки ба ҳамаи онҳо муштарақ бошад. Баъд он ҷумлаҳоро навишта, ҳар кадоми онро маънидод кунед. Ҷумлаҳое тартиб диҳед, ки чунин бошанд.

1. ... меваҳо тез пазанд, зимистон барвақт меояд.
2. ... дар фасли тирамоҳ баргҳои дарахтон якбора резанд, зимистон қаҳратун мешавад.
3. ... бодом маротибаи дуҷум гул кунад, зимистон саҳт мешавад.
4. ... моҳӣ барои нафаскашӣ тез-тез ба рӯйи об барояд, борон меборад.

5. ... дар фасли зимистон гунчишкон баробар ба хониш дароянд, ҳаво гарм мешавад.

аз маҷаллаи «Маишъл»

205. Порчаи манзумро хонед ва ҳар як байти онро маънидод кунед. Пайвандакхоро ёфта шарҳ диҳед.

Якero, ки дидӣ ту дар чанг пушт,
Бикуш, гар аду дар масофаш накушт.
Муханнас беҳ аз марди шамшерзан,
Ки рӯзи вағо сар битобад чу зан.
Чӣ хуш гуфт Гургин ба фарзанди хеш,
Чу фармони пайкор барбасту кеш:
«Агар чун занон ҷуст хоҳӣ гурез,
Марав, оби мардони чангӣ марез!»
Саворе, ки дар чанг бинмуд пушт,
На худро, ки номоваронро бикушт.

Саъдии Шерозӣ

Луғат

масоф – чанг, ҷойи саф задан

муханнас – ҳез; касе, ки ўро ба латкорӣ аз ручулият соқит карда бошанд.

Гургин – номи паҳлавони эронӣ

пайкор – чанг

кеш – тиркаш, тирдон

вағо – чанг, шӯру ғавғо

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Муродифҳои аду - ро ёбед ва бо онҳо ҷумлаҳо гӯед.
2. Хеш ба кадом маъно омадааст?
3. Дар мисраи охир ба ҷойи **ки** кадом пайвандак муносибтар аст? Чаро шоир пайвандаки дигариро истифода набурдааст?

57. ИМЛОИ (ДИКТАНТИ) САНЦИШӢ МАТНРО ТИБҚИ МЕЪЁР ИНТИХОБ НАМОЕД.

58-59. ҚОР БО МАТНИ ГУЗОРИШНОМА ВА ГУЗОРИШНОМАИ ХИДМАТӢ

206. Порчаро бодикқат хонед ва махсусияти гузоришномаро муайян кунед ва шарҳ диҳед. Ба чузъҳои таркиби он тавачҷуҳ намоед.

Гузоришнома ҳуҷҷатест, ки ба унвони роҳбари муассиса ё мақомоти боло фиристода мешавад. Дар гузоришнома ягон масъала муфассал баён карда мешавад. Дар гузоришнома бар иловаи ахбор дар бораи ҳодисаҳо, сабабҳои руҳ додани онҳо маълумот дода мешавад. Агар гузоришнома ба ҳуди корхона ё муассиса тааллуқ дошта бошад, онро дар шакли дастнавис ҳам пешниҳод кардан мумкин аст ва дар чунин гузоришнома шумора (шоҳис) гузошта намешавад. Агар гузоришнома ба унвони мақомоти боло навишта шавад, он гоҳ он чоп ва бо имзои роҳбари муассиса ирсол мегардад. Дар ин навъ гузоришномаҳо таърих, шумораи судур ва унвони матн шарт аст. Дар охири гузоришнома таҳиягар натиҷагирӣ ва пешниҳодоти мушаххас менамояд.

Гузоришнома аз чунин чузъҳо таркиб меёбад:

1. Номи муассисае, ки гузоришнома медиҳад;
2. Шумора ва таърихи таҳияи санад;
3. Ному насаби роҳбари мақоми боло;
4. Номи санад;
5. Унвони матн;
6. Матн;
7. Вазифа, ному насаби таҳиягари санад;
8. Имзои таҳиягари санад.

207. Гузоришномаҳои зеринро хонед ва ба тарзи таҳияи онҳо диққат диҳед. Таркиби онҳоро шарҳ диҳед.

Ба директори муассисаи
таҳсилоти умумии №00
ш.Душанбе (ному насаб) Аҳмадов И.С.
аз роҳбари синфи Х^А (ному насаб) Икромов З.

Гузоришнома

Ба иттилои Шумо мерасонам, ки хонандагони синфи IX «А» масъалаи таҷрибаи истехсолиро баррасӣ карда, ба чунин хулоса омаданд, ки мактабро бо қувваи худ таъмир намоянд. Барои корҳои тармим дар муддати ду ҳафта хонандагони синфи IX «А»-ро бо масолеҳи зарурӣ таъмин кардан лозим мешавад.

Пешниҳодоти зеринро ба мақсад мувофиқ медонем.

1. Тармим 28 майи соли равон бо назардошти синфҳои холи оғоз гардад.

2. Корманди рангуборкунандаро бояд нозир таъин кард.

3. Муовини директор оид ба хоҷагири лозим аст, ки миқдори ранг (краска) ва масолеҳи дигарро ҳисобу китоб намуда, то 25.05.2017. харид намояд.

06.04.2017.

Роҳбари синфи IX «А»

А. Салимова

Омӯзишгоҳи омӯзгории ш.Душанбе

6.04.2016, № 8

Ба мудирӣ маорифи

ш.Душанбе Тохир Зафарзода

Гузоришнома

Дар бораи иҷрои барномаи қабули донишҷӯён.

Ба огоҳии Шумо мерасонам, ки барномаи қабули донишҷӯён, ки маорифи шаҳр барои соли таълими 1990 – 91 тасдиқ намуда буд, иҷро гардид. Ба омӯзишгоҳ 250 нафар

донишчӯён қабул карда шуданд. Дар чараёни пазириш муаллимони омӯзишгоҳ Шодмони Бахтиёр ва Мадинаи Бозордухт саҳми фаъол гирифтанд. Хошишмандам, дар сурати мавҷуд будани имкон масъалаи мукофотонидани муаллимони номбурда баррасӣ гардад.

аз «Дастури санаднигорӣ»

КОР БО МАТНИ ГУЗОРИШНОМАИ ХИДМАТӢ

208. Порчаро хонед ва шарҳ диҳед. Махсусиятҳои гузоришномаи хидматиро аниқ созед. Гӯед, ки гузоришнома аз гузоришномаи хидматӣ чӣ фарқ дорад.

Гузоришномаи хидматӣ (маърузаи хидматӣ) маърузаи хаттиест, ки аз тарафи хизматчи - корманд ба роҳбари идора ё аз тарафи роҳбари идора ба роҳбари идораи боло пешниҳод карда мешавад. Дар он арз, ахбор ё илтимосе баён карда мешавад ё доир ба ягон масъалаи мушаххас фикру пешниҳодоте манзур мегардад. Агар коркунони идора маърузаи хаттиро ба сардори худ пешниҳод карданӣ бошанд, бояд онро чун ариза дар варақи тоза навишта манзур созанд. Агар роҳбари идора онро ба роҳбари идораи боло пешниҳод карданӣ бошад, бояд дар варақа (бланка) ду нусха чоп карда, нусхаи аввалро манзур месозад. Гузоришнома аз гузоришномаи хидматӣ бо муҳимияту мубрамаӣ ва ҳаҷм фарқ мекунад. Ҳам гузоришнома ва ҳам гузоришномаи хидматӣ (маърузаи хаттӣ) дар дохили сохтор истифода мешаванд.

209. Матро хонед ва шарҳ диҳед. Дар асоси намуна гузоришномае таҳия кунед.

Ба муовини директор оид ба
корҳои хоҷагӣ (ному насаб)
аз омӯзгори фанни «Технология» - и
муассисаи таҳсилоти умумии № 00 н.Рашт.

Гузоришномаи хидматӣ

Ба иттилои Шумо мерасонам, ки хонандагони мактаби № 00 бар асоси озмуни байни хонандагони синфи 10 эълоншуда миқдори зиёди оҳанпора чамъоварӣ карданд. Барои чамъбаст кардани натиҷаи озмуни байни синфҳо оҳанпораи ҳар як синфро бар кашидан лозим аст. Аз ин рӯ ба тарозуи калон зарурат аст. Лиҳозо, аз Шумо хоҳиш менамоем, ки то 20.04.2016 ба мактаб тарозу оварда шавад ва пас аз баркашидан оҳанпора ба анбори лозима интиқол гардад.

210. Матнҳои гузоришномаро хонед ва ба тартиби таҳияи онҳо диққат диҳед. Мавзӯҳои ҳарду гузоришномаро муайян созед. Сипас ду гузоришнома дар мавзӯҳои гуногун таҳия кунед.

Ба раиси хоҷагии деҳқонии ш. Ҳисор
ба номи Латиф Муродов
муҳтарам Солиев Б.
аз агрономи хоҷагӣ Хосиятов Э.

Гузоришнома

Ба иттилои Шумо мерасонам, ки кишти тирамоҳӣ дар хоҷагӣ аз 2 то 22 ноябри соли 2016 бомуваффақият анҷом дода шуд, бахусус:

1. Дар яксаду бист гектар замин гандум, дар 80 гектар чав, дар 20 гектар авёс кишт карда шуд.
2. Заминҳои дигар барои кишти баҳорӣ омода карда шуд.
3. Нақшаи кишти зироат дар ҳаҷми 92,8% иҷро шудааст. Ҳанӯз кишт идома дорад.

24. 11. 2016. Агрономи хоҷагӣ (имзо) Хосиятов Э.

Ба раиси хоҷагии деҳқонии ш. Ҳисор
ба номи Латиф Муродов
муҳтарам Солиев Б.
аз агрономи хоҷагӣ Э. Хосиятов

Гузоришнома

Аз Шумо эҳтиромона хоҳиш менамоем, ки барои ҳарчи зудтар интиқол додани сӯзишворӣ(ҳезум) аз хоҷагии ҷангал ба муассисаҳо таҳсилоти умумии дар территорияи хоҷагӣ буда ба ронандаҳо дастур медед. Тибқи мувофиқаи қаблӣ хоҷагии ҷангал сӯзишвориро тайёр кардааст. Агар дар муҳлати муайяншуда онро интиқол надихем, шояд дар ин сол имконияти дигар фароҳам наояд.

10. 09.2016 Агрономи хоҷагӣ (имзо) Э. Хосиятов

ҲИ. ИМЛОИ ҲИССАЧА ВА НИДО

60. ҲИССАЧАҶО ВА ИМЛОИ ОНҶО

Дар хотир доред:

1. Ҷузъҳои ҳиссаҷа ва калимаҳои модалии навъи зерин: **кошки, бигузур(бигзур) , мабодо, даркор ва ғ.** якҷоя навишта мешаванд.

2. Ҷудо навишта мешаванд:

а) ҳиссаҷаҳои **на, фақат, танҳо, гӯё, магар, ҳатто, оё, ҳам, низ** аз калимаҳои дигар: На омадед ва на пайғом фиристодед. Оё (магар) ин кор барои Шумо вазнин нест? Меҳмон ҳам(низ) бо мо меравад ва ғ.

б) ҳиссаҷа ва таркибҳои модалии **ҳа(ҳо), не(на), оре, бале, биё мон, гӯё ки, шояд ки, равад ки ва ғ.**

3. Ҳиссаҷаҳои **-чи, -ку, -а, -да(-дия)** пас аз калима меоянд ва бо нимтире навишта мешаванд: раве-чи, рафтед-ку, наовардед-а, гуфтем-да ва ғ.

211. Матнро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Гӯед, ки ҳиссаҷа ва нидоҳо дар матн чӣ вазифаҳоро иҷро кардаанд.

Чаро Дунё бо ҳарфи калон навишта шудааст?

Оварданд, ки Юсуфро хоҳаре буд Дунё ном, ки бо Юсуф аз як модар буданд. Дар он вақт Дунё дар бистар хобида буд ва дар хоб дид, ки гург Юсуфро аз канори падар даррабуд ва аз ваҳшат аз хоб бедор шуда гуфт:

– Ёрон, Юсуф дар кучост? Гуфтанд: - Бо бародарон ба саҳро рафт. Гуфт: - Падар ўро ичозат фармуд? Гуфтанд: - **Оре**, Гуфт:

– **Ох, ох**, рӯзгори пурчафо ва замонаи бевафо кори худро сохт! Пас Дунё ба таъчили тамом рӯй дар роҳ ниҳод, омад то ба дарахти шачаратулвидоъ расид, дид, ки падари меҳрубон бо Юсуф дар сухан аст. Омаду ба пойи Юсуф афтод ва ох баркашид, гуфт:

– Эй бародари бо чон баробарам, хаёл кун Дунё канизи туст, маро низ ҳамроҳи худ бибар, ба ҳар кучо нузул кунӣ, ман монанди канизон хоки заминро бо мижғони дида бирӯбам, эй чон бародар:

Ман аз мижгон бирӯбам хоки поят,
Бишӯям з-оби дида чойгоҳат.

Пас Дунё арз кард:

– Эй хуршеди хубӣ, в-эй гавҳари садафи Яъқуб ва эй бародари чон, агар маро ҳамроҳ набарӣ, зинҳор фасхи азимат (аз фикри сафар гардидан) кун ва аз ин падари пирро аз фироқи худ мубтало манамо. Юсуф аз суханони хоҳар ба гирия даромад.

Алқисса, бори дигар Яъқуб фарзандонро видоъ карда ва суфориши Юсуфро бо ҳар як менамуд. Пас бародарон Юсуфро ба дӯш гирифтанд ва равонаи саҳро шуданд ва Яъқуб дар қафои эшон менигаристу назар аз Юсуф барнамедошт.

аз «Саргузашти ҳазрати Юсуф»

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. **Мижгон** - ро бори дигар талаффуз кунед ва бо он мисоле тартиб диҳед.

2. Шакли дурусти **суфориш** дар забони имрӯза кадом калима аст?

3. **Юсуфро хоҳаре буд Дунё ном** - ро дигар навъ баён кунед.

212. Ҳикояро хонед ва мазмунн онро нақл кунед. Хулосаи баровардаатонро мухтасар нависед ва аз ҳиссаҷаҳо истифода баред.

Ва \bar{u} рӯзе ба шикор бо хавосси хеш мерафт. Бар канори деҳе пиреро дид навадсола, ки гирдакон дар замин мекард. Нушервонро аҷиб омад, аз баҳри он ки бист сол бояд, ки то гавзи кишта бор диҳад. Гуфт: – Эй пир, гавз мекорӣ? Гуфт – Оре, худованд. Гуфт: – Чандон бизий, ки бараш бихӯрӣ? Гуфт: – Киштанд, мо хӯрдем. Мо низ корем, то дигарон бихӯранд. Нушервонро хуш омад. Гуфт: – Зех! Дарвақт хазинадорро фармуд, то ҳазор динор пирро диҳад. Пир гуфт: - эй худойгон, ҳеч кас бари ин гавз зудтар аз банда нахӯрдӣ. Гуфт: – Чӣ гуна? – Гуфт: – Агар банда гавз накишти ва худойгон ин ҷо гузар накардӣ ва аз банда чунон ки пурсид, напурсидӣ ва банда он ҷавоб надодӣ, банда ин ҳазор дирам аз кучо ёфтӣ? Нушервон гуфт: – Зехозех! Хазинадор ду ҳазор динори дигар бидод, аз баҳри он ки ду бор зех бар забони \bar{u} бирафт.

аз «Сиёсатнома»

Луғат

гирдакон - чормағз

хавосс - хидматгорон

гавз – чормағз

худойгон – подшоҳи бузург

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Кадом пораи матн ба шумо писанд омад?
2. Дар ҷумлаи аввал **хеш** кадом ҳиссаи нутқ аст? **Хеш** - ро истифода бурда, ҷумлае тартиб диҳед.
3. **Бараш бихӯри** чӣ маъно дорад?
4. **Банда** ба чӣ маъно омадааст?
5. **Нушервонро хуш омад** - ро шарҳ диҳед.

61. АЛОМАТҲОИ КИТОБАТ ВА ҲИССАЧАҲО

213. Матро хонед ва ҳиссаҷаҳои онро ёфта шарҳ диҳед. Гӯед, ки ҳиссаҷаҳо бештар кай истифода мешаванд? Аломатҳои китобати ба ҳиссаҷаҳо марбутро муайян кунед. Дар мавзӯи «Сухбати ду дӯст» иншо нависед ва аз ҳиссаҷаҳо қор бигиред.

– Не, не, рафиқон! Ин хел шуданаш хуб нест! Аз саховатмандию меҳрубониатон гардам. Кам монд, ки сарашро сила кардаю офарину боракалло мегуфтед. Ростӣ гап, ин меҳрубониҳоятон бечо. Аз гуноҳ чашм пӯшидану рӯйпӯш кардан, бовар кунед, оқибати хуб надорад. Ба ҳар ҳол гуноҳ гуноҳ аст!

– Э – е, аз барои Худо, ба ту чӣ шуд, Далер?

Гуноҳи як борро ҳама мебахшанд, - даст афшонда гуфт Юсуф.

– Хайр, ба ту чӣ, Далер, бе ин ҳам дар ин дӯзах базӯр нишастаем. - аз паҳлу касе овоз баровард.

– Гапро дигар кашол надех. Ба гумонам, ману ту ҳам чандон моҳи беайб нестем, Далер? - Юсуф боз ба Далер гап мепарронд.

– Агар ба Акбар ҳамин хел некӣ мекардагӣ бошем, бехтараш накунем. Дар ҳаққи ман ҳар чӣ фикр мекунед, ихтиёр доред. Лекин бояд андозаи гуноҳашро фаҳмад. Ҳар қор сари вақт доштааст. Бале, сари вақт доштааст.

Ҳиёбони серодами шаҳр. Дар байни анбуҳи одамони роҳгузар назари мо ба Далер меафтад. Ӯ дар муқобили ҷараёни одами якто-яктою вазнин қадам монда ба ҷониби

мо меояд. Аз қафо чавони ба синну сол аз Далер хурдтаре ба одамон бархӯрда шитобон аз паҳлуи Далер меояд.

– Хайр, росташро гӯй. Далер, ин якравият чӣ маънӣ дошт? Ту бо ин киро хурсанд карданӣ шудӣ, киро? - Тез-тез нафас гирифта, бо хашм ба Далер менигарад.

– Киро, мегӯйӣ? – Далер ба рӯи чавон маънидорона нигоҳ мекунад, – киро? Ҳ-м...

Дар зимни чунин манзара ва анбуҳи одамони роҳгузар Навишта пайдо мешавад.

Меҳмон Бахтӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро нҷро кунед:

1. Саховатмандӣ - ро талаффуз кунед ва гӯед, ки чиро пай бурдед?

2. Бо истифодаи калимаи **анбуҳ** чумлае тартиб диҳед.

3. Муродифи **хайр** кадом калима аст? Чумлае гӯед бо истифода аз он.

214. Матро хонед ва гӯед, ки дар он сухан дар бораи кӣ меравад? Ҳиссаҷаҳо ба матн чӣ тобише бахшидаанд?

Чавон Восеъро аз кӯча гардонда овард.

–Хайр майлаш, – ин дафъа нармтар шуда гуфт Мирзои қорӣ. Ман туро ба галабонӣ мегирам. Аммо як–ду нафар одам даркор, ки туро шиносанду кафил шаванд, – боз шарт монд бой.

Амин дар ғояти нохушнудӣ ба меҳмони бадгумонаш назари сарзанишкорона афканд. Восеъ бошад, ришханде карду гуфт:

– Кафил надорам, тақсир.

– Оё дар ин ҷоҳо ягон шинос-пинос ҳам надорӣ?

– Не, надорам.

– Хайр, дар Янгибозор надошта бошӣ, дар Душанбе ё Ҳисор ҳам надорӣ?

– Дар Душанбе дорам,

– Кӣ вай, шиносат?

– Як машқоби ховалингӣ.

Бой истехзои Восеъро нафаҳмида гуфт:

– Як машкоби бесару сомон чӣ касест, ки ба каси дигар кафил шуда тавонад? Боз ба худи вай кафил ёфтани даркор!

– Таксир, модом ки шумо ба ман бовар накунад... дигар чӣ чойи гап!

Инро гуфта Восеъ боз ба тараддуи рафтан афтода буд, ки Амин ўро боздошта, ба меҳмонаш «кафил ман худам» гўён ин дафъа худааш аз чониби бой бо Восеъ ба гуфтугў даромад.

Сотим Улуғзода

62. ҚОЙ ВА МАВҚЕИ ҲИССАЧАҲО

215. Матро хонда, мазмуни онро нақл кунед. Қумлаҳоеро, ки ҳиссаҷа доранд, муайян кунед ва нависед. Ба имлои ҳиссаҷаҳо диққат диҳед. Муколамае тартиб диҳед ва дар он ҳиссаҷаҳоро истифода баред.

Ясавул... аз вай пурсид:

– Магар ту хоҳари ин чавон мебошӣ, ки ба вай ин қадар дилсўзӣ мекуни?

– Не, гуфт Гулнор.

– Хоҳарзодаи ин ё бародарзодааш ҳастӣ?

– Не!

– Пас маълум мешавад, ки занаш ҳастӣ! Гулнор бошад. хичолатмандона «ҳанўз не!» гуфт.

Ясавул сари худро чунбонида зери лаб:

– Сабаби ин дилсўзиҳо маълум шуд, – гуфт ва ба Гулнор нигоҳ карда, – хуб, бисёр ғам махўр! Дар ин наздикиҳо котаи худро дар Сари Қўй ё ки дар Ҳисор хоҳӣ дид, – гуфт ва хост, ки ба роҳ дарояд.

Гулнор, ки аз нармгуфториҳои аввалини ясавул ба ҳалосии махбубаш умедвор шуда буд, бо суханҳои охириаш якбора ба навмедӣ афтод, дунё ба назараш торик ва сиёҳ шуд, ҳеҷ чизро намедид ва аз чизе ҳам бок надошт: бо як далерии шерона монанди гурбае, ки ба саги ба бачааш қасдкарда ҳамла орад, девонавор худро ба тарафи ясавул ҳаво дод:

Эй золими хунхори дилозор, чунӣ, ки аз болои аспат гирифта ба рӯйи сангат занам? - гӯён хост, ки аз камари ясавул гирад.

Ясавул бе он ки пойи худро аз рикоб (узангу) барорад, бо пошнаи мӯзааш ба сари синаи Гулнори дилафгор чунон зад, ки мурдавор парида якчанд қадам поинтар ба чуқури афтод ва як чир зада хомӯш монд.

Садридди Айни

216. Ҳикояро хонед ва хулосаи баровардаатонро нависед. Хиссачаҳои матн магар дар навиштаи шумо истифода шуданд? Чаро? Дар эҷодиёти шоирони пешин бештар кадом хиссачаҳо во меҳӯранд? Ҷойи хиссачаҳо шарҳ диҳед?

Маъмун ғулومه дошт, ки тартиби оби таҳорат ба уҳдаи вай буд. Дар ҳар чанд рӯз офтоба ё сатиле гум мешуд. Як рӯз Маъмун ба вай гуфт:

– Кош, он офтобаву сатил, ки аз мо мебарӣ, ҳам ба мо фурушӣ.

Гуфт:

– Ҳамчунон кунам. Ин сатили ҳозирро бихар. Фармуд, ки ба чанд мефурушӣ?

Гуфт:

– Ба ду динар.

Фармуд, то ба вай ду динар доданд. Пас гуфт:

– Ин сатил аз ту дар амон шуд?

Гуфт:

– Оре.

Абдурахмони Ҷомӣ

Луғат

Маъмун – халифаи аббосӣ, писари Ҳорунаррашид

217. Шеърро равону возеҳ хонед ва гӯед, ки моҳияти он аз чӣ иборат аст? Эҳсоси ғарибӣ асосан дар кадом байт равшан ифода ёфтааст? Шоир хиссиёти ғарибиро ба воситаи кадом ниҳоҳо ба қалам додааст? Дар мавзӯи «Ғарибӣ» нақле нависед.

Дил муқими кӯйи чонон асту ман ин чо ғариб,
 Чун кунад бечораи мискинтани танҳо ғариб?
 Орзуманди диёри хешаму ёрони хеш.
 Дар ҷаҳон то чанд гардам бесару бепо ғариб?
 Чун ту дар ғурбат наҷфтодӣ, чӣ донӣ ҳоли ман?
 Меҳнати ғурбат надонад ҳеч кас, илло ғариб.
 Ҳаргиз аз рӯйи карам рӯзе напурсидӣ, ки чист
 Ҳоли зори мустамади монда дур аз мо ғариб.
 Чун дар ин даврон намеафтад касе бар ҳоли худ,
 Дар чунин шаҳре, ки мебинӣ, кӣ афтад бо ғариб?
 Дар ғарибӣ чон ба саҳтӣ медиҳад мискин Камол,
 Во ғарибӣ, во ғарибӣ, во ғарибӣ, во ғариб!

Камоли Хуҷандӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Ифодаи **меҳнати ғурбат** - ро шарҳ диҳед.
2. Муродифҳои **илло** кадомҳоанд? Яке аз онҳоро истифода бурда ҷумлае тартиб диҳед.
3. Ифодаи **аз рӯйи карам** ба кадом маъно омадааст?
4. Такрори ҳиссачаҳо чӣ оҳанге медиҳад?
5. Дар шеър ҳиссачаҳо ҷойи доимӣ доранд ё не?

63. НИДО ВА ИМЛОИ ОН

Дар хотир доред:

1. Нидоҳо ва калимаҳои модалии зерин: дарего, Илоҳо, Худоё, ҳайфо, раве, хезе ва ғ. якҷоя навишта мешаванд.
2. Нидоҳои таркибии зерин: сад дарег!, сад афсӯс!, бисёр афсӯс!, сад ҳайф!, во дарего! ва ғ. ҷудо навишта мешаванд.
3. Нидоҳои такрор: бай-бай, баҳ-баҳ, вай-вай, ҳай-ҳай ва ғ. бо нимтире навишта мешаванд.

218. Порчаи манзумро хонда, мазмуни онро шарҳ диҳед. Гӯед, ки ғаму андухи шоир дар кадом мисраъҳо равшану возеҳ инъикос ёфтааст? Ба кадом шакли шеърӣ суруда шудааст?

Дӯстон! Фочиаи сахт биёмад ба сарам,
Рафт аз ин фочиа рӯҳ аз тану нур аз басарам.
Хабаре омаду рафт аз дилу ҷон тоқату хуш,
Баъд аз ин кай шавад аз ҳушу дилу ҷон хабарам?!
Хабар ин аст, ки бо тег ситам кушта шудааст?
Додарам - қуввати рӯҳу дилу кути чигарам.
Аз ҳучуми аламам қуввати фарёд намонд,
То ҷунон дашнаи бедод фалак зад ба сарам.
Чигарам об шуду рехт зи ду чашми тарам,
Чигарам, во чигарам, во чигарам, во чигарам!

Садриддин Айнӣ

Луғат

фочиа – ходисаи пурмусибат

дашна – ханҷар

басар – чашм, дида

фалак – киноя аз амир

219. Матро хонед ва ҷумлаҳои нидодорро ҷудо карда нависед. Ба имлои нидоҳо диққат диҳед. Гӯед, ки онҳо дар ҷумла чӣ вазифаро адо кардаанд? Дар мавзӯе иншо нависед ва нидоҳои мувофиқро истифода баред.

– Ҷхху, ӯхху, ӯхху - сурфа карда касе аз дарвозаи кӯча даромад.

Бо шунидани ин овоз ҷуфтрон, ки нав аз кор омада, ба рӯйи суфачаи пеши саисхона хобида буд, сари худро як бардошта ба оянда нигоҳ кард ва боз ҷомаи кории худро ба сараш печонда ба хоб рафт.

– Собир! – Ӯй Собир! - гуён оянда фарёд кашид. Ҷуфтрон серосема сар аз хоб бардошта:

– Лаббай, - гуфт.

– Магар ба хонаи ман хоб бардошта омадӣ? Сари шаб ки ҷуфтро мебасти, магар таъин накарда будам, ки аз ҷуфтрони омадан замон ба сари хирман рав?! Бодгарон ҳама дузданд, ҳамин ки чашро хато карданд, гандумро ба хонаи худ

мекашонанд. Гарданканда! Ҳамин қадар таъину такшинони ман кучо рафт?

Собир чашмонашро молида-молида аз чой хеста:

– Хӯчаин! Магар нахобида кор карда мешавад?! - гуфт.

Хӯчаин шӯрида:

– Магар нони хӯчаинро муфт гумон кардӣ? Дар вақти хӯрок гов барин мехӯрӣ, кор фармоям, хари ланг... Хоб ки даркор будааст, чаро ятим истодӣ? Зимистон вақти бекорӣ дар хонаи худ चुнон хобӣ, ки то баҳор барнахезӣ...

Садриддин Айни

220. Матро хонед ва гӯед, ки он дар бораи кӣ маълумот медиҳад? Нидоҳо ва ҳиссаҷаҳои матро аниқ сохта, нақши онхоро маънидод кунед.

Ассалому алайкум, махдум, – Дониш аз ин салони ногаҳонӣ таачҷуби ҷавонро диду зуд илова кард:

– Шумо маро дар хотир надоред. Вақте ки ман дар сафари аввал бо падаратон шинос шуда, ба хонаи шумоён рафтуой доштам, шумо понздаҳсола будед. Ҳамоно аз хотир баровардаед.

– Ростӣ, ки дар хотир надорам.

– Падаратон маро Аҳмадмирзо мегуфтанд. Ман бухорӣ мешавам...

– Эҳа, Мирзо-ого, чӣ тавр шуморо нашинохтаам, охир ман ҳамеша «Мирзоого ба ман якто расм кашида диҳед» гуфта шуморо безор мекардам...

– Ҳа, бале, дар хотир доштаед... Даҳ рӯз шуд, ки ба Оренбург расидем ва қариб ҳар рӯз ба ҳамин дӯкон меоям ва ҳамеша баста аст. Гумон кардам, ки падаратон ба Қазон ё Уфа кӯчида рафтаанд...

– Не, Мирзоого, як моҳ шуд, ки падарам ба зиёрати Маккатуллоҳ баромаданд. Дирӯз аз Истамбул хат гирифтаам, ки савори киштӣ ба сӯйи Макка роҳ гирифтаанд. Рӯзҳои охир шуморо бисер ёд мекарданд.

– Афсӯс, афсӯс чӣ иштиёқи дидори он кас доштам!

– Панҷ-шаш соли охир он кас аз корҳои тичорат канора гирифта, ба таҳқиқи улум машғул шуданд. Чандин осори олимони русу фарангиро ба забони тоторӣ тарҷума карданд, аммо ба нашри онҳо дасташон нарасид. Қиблагоҳӣ хеле орзу доштанд, ки ин дастнависҳоро аз назари шумо гузаронанд. Кошкӣ, ба кулбаи банда қадам ранча мекардед, ки ман ин таълифотро ба шумо манзур кунам!

– Бо камоли майл! Худам ҳам дар ин рӯзҳо аз бешуғлию бекитобӣ ба чон расида будам. Имшаб ҳатман ба хонаатон меоям...

Расул Ҳодизода

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Магар ду ва ё зиёда нидою ҳиссаҷа паси ҳам омада метавонад?

2. Истамбул – ро бори дигар талаффуз кунед ва шарҳ диҳед.

3. Шумораҳои тахминӣ чӣ тавр навишта мешаванд?

221. Матнро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Нидоҳо кай ва барои чӣ истифода шудаанд? Дар мавзӯи «Ҳар лаҳза ғанимат аст» иншо нависед.

Саълабӣ шоире аз шуарои пойтахти Мансури халифа буд. Гуфт:

– Рӯзе қасидае ғарро (хуб) гуфтам ва ба умеди силаи (инъом) кулӣи пеши халифа бурдам ва бар ӯ хондам ва дараҷаи қабул ёфт.

Баъд аз он гуфт:

– Эй Саълабӣ, кадом дӯсттар дорӣ? Он ки туро сесад динор зари сурх диҳам ё се калима ҳикмат ба ту омӯзам, ки ҳар яке ба сад динор зари сурх арзад.

Ман бинобар хушомад гуфтам:

– Ҳикмати боқӣ беҳ аз неъматӣ фонӣ.

Гуфт:

– Калимаи аавал он, ки чун чомаи ту кухна бошад, мӯзаи нав мапӯш, ки бад намояд.

Гуфтам:

– Оҳ, вовайло, ки сад динорам бисӯхт!

Халифа лаб ширин карду гуфт:

– Калимаи дувум он, ки чун равған дар риш молӣ, ба зери риш марасон, ки гиребонро чарб кунад.

Гуфтам:

– Дарег, сад дарег, ки дувист динорам зоеъ шуд. Халифа табассум карду гуфт:

– Калимаи севум...

Пеш аз он ки баён кунад, гуфтам:

– Эй халифаи рӯзгор, бар иззати парвардигор, сад динори боқиро бар ман деҳ, ки он маро ҳазор бор нофеътар аст аз ҳикмат шунидан. Халифа бихандиду бифармуд, то понсад динор зари сурх оварданд ва ба ман таслим карданд.

аз «Латиф-ут-тавоиф»

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Калимаи **дуҷум** боз кадом шаклро дорад? Имлои онро дар хотир ниғаҳ доред.

2. Ҳикмати ин ҳикоя дар чист?

3. Понсад ё панҷсад?

4. Муродифҳои **таслим кардан** - ро ёбед ва бо истифода аз онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

64-65. КОР БО МАТНИ ЭССЕ

222. Матнҳои ЭССЕ-ро бодикқат хонед. Муайян созед, ки нависанда дар онҳо ҳодисае ё чизеро шарҳ додааст, тасвир кардааст, нақл кардааст ва ё хонандаро бовар кунонидааст? Кадом ҷиҳати онҳо бароягон писанд омад? Эссеҳоро муҳокима кунед.

Китоби дӯстдоштаи ман

Аниси кунчи танҳои китоб аст,
Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст.

Оре, китоб ягона воситаест, ки касро дар лаҳзаҳои душвор дастгирӣ менамояд, ба тану ҷони ӯ нерӯи тоза ато мекунад. Вақте ки кас китобро ба даст мегирад, ба олами афсонавӣ ғарқ мегардад, дар сараш хаёлҳои ширин, аҷибу ғариб парвоз менамоянд.

Китоб гавҳари зиндагист, омӯзгори беҳамтоост. Вай ба кас нек чисту бад чистро меомӯзад, бохирадӣ, фарзонагӣ барин хислатҳои ҳамидаи инсониро ташвиқ мекунад. Дар китоб паҳлуҳои гуногуни зиндагӣ бо тамоми рангорангиаш баён мегардад, шахсони неку бад дар мизони зиндагӣ одилона баркашида мешаванд.

Вақте ки ман ғарқи мутоилаи китоб мегардам, ба киштии сафед савор шуда, дар баҳри умед шино мекунам ва ҳамроҳи қаҳрамононаш дар ҳамаи амалиёти онҳо ширкат меварзам.

Оре, китоб дӯсти беназири ман аст. Вай бароям гиреҳи ҳар муамморо мекушояд, фарқ кардани хайру шарр, оқилӣ, ватандӯстиро меомӯзад.

Китоби дӯстдоштаи ман повести Болта Ортиқов «Ҳирси дунё» мебошад. Қаҳрамонони мусбати асар Ҳалимҷонамак. Шукурполвон, Бехзод, Фароғат буда, қаҳрамонони манфӣ Хосияттарангу Абдуқодири грузотаксӣ ба шумор мераванд. Ин повест аз он ҷиҳат китоби дӯстдоштаи ман аст, ки адиб

дар он шахсонеро тасвир кардааст, ки фарзандони онҳо дар дуруҳаи зиндагӣ мемонанд.

Падари Беҳзод шахси бообрӯи деҳаашон буд, ба қавли баъзе устухонаш бо меҳнат шах шуда буд. Валекин модари Беҳзод Хосияттаранг ҳариси пулу мол буд. Барои пул шуда вай на танҳо худро мефурӯхт, балки агар лозим шавад, шавҳар ва фарзандонашро низ қурбони пул мекард. Ана ҳамин тавр, Беҳзод намедонист, ба роҳи кӣ равад ва чӣ кор кунад. Агар бо роҳи модар равад, медонист, ки бояд дузд, таррор, ҳаромхӯр шавад, бо шахсони пастусифла ҳамтабак гардад. Аммо падар аз ӯ хафа мешуд ва саҳт меранҷид. Агар бо роҳи падар равад, дар зиндагӣ бурдбору комгор мешавад, шаъну шараф, ёру толеъ мададгор ва дӯстонаш чу пайванди ҷон ҳамеша дар паҳлуяш мебошанд. Дар ҷамъият ба сари баланду рӯйи сурх зиндагӣ хоҳад кард. Беҳзодро шабҳо чунин фикрҳои мубҳам танҳо намегузошт, майнашро гич карда, хотирпарешон сохта буд. Дар ин ҷо овардани пораи шеъри Лоик бамаврид аст:

Напурсида зи мо зоданд моро,

Насиби зиндагӣ доданд моро.

Барои хеш то роҳе бичӯем,

Сари дуруҳа бинҳоданд моро.

Чӣ бадбахтӣ! Дар ҳамин лаҳзаҳои мураккаби зиндагӣ падари Беҳзод фоҷиавӣ фавт мекунад. Пеш аз вафоташ Ҳакимҷонамак ба Беҳзод гуфта буд: «Ҳамеша ва дар лаҳзаҳои душвор аз Шукурамакат маслиҳат пурс. Бо роҳи модарат нарав».

Падараш Беҳзодро танҳо гузошт. Акнун модараш хурсанд буд, гӯё ки аз балое халос шуда бошад. Вай акнун кам – кам дили писарашро ба пул гарм мекард, ба гӯшаш сафсатаҳои бемаънӣ мехонд. Вале ҳамеша панди падар ва маслиҳатҳои Шукурамакро аз хотир намебаровард. Оқибат модарашро низ пул ба коми худ кашид, яъне пул қурбони худ кард.

Беҳзод акнун ятим мемонад. Не! Ҳеч гоҳ! Шукурполвон Беҳзодро ҳамчун писари худ қабул намуда, ӯро ба парастории худ мегирад. Дар роҳи пурмашаққати зиндагӣ ба ӯ роҳи зиндагӣ меомӯзад.

Хулоса, аз ин повест ман бисёр чизҳоро барои худ кашф намудам. Ин повест бароям аз ҳарисию чашмгруснагӣ барҳазар буданро ташвиқ намуд. Китоб мояи ҳаёт аст. Агар китоб намебуд, мо шояд ки дар роҳи ноҳамвори зиндагӣ ба душвориҳо рӯ ба рӯ мешудем, пешпо мехӯрдем.

Табиатро мебояд ҳифз намуд

Одам бо табиат зинда аст, зеро табиати атроф сарчашмаи ҳаёт дар кураи Замин мебошад. Ба ғайр аз ин, табиат сарчашмаи асосии қонеъ гардонидани талаботи моддӣ ва маънавии ҳар як инсон ба шумор меравад. Гузаштагони мову шумо ҳамбастагии омилҳои табиӣ – обу ҳаво, набототу ҳайвонот, олами моддӣ ва маънавиро аз масоили асосии табиӣ маҳсуб медонистанд.

Табиат барои инсон чӣ нақш дорад? Ҳифзи табиат зарур аст? Захираҳои табиӣ чӣ гунаанд? Дар робита ба ин масъала мехоҳам фикру андешаи худро баён намоям.

Табиати атрофе, ки моро ихота кардааст, барои ҳар як инсон муҳити ҳаётӣ ва манбаи аввалини зиндагии ӯст. Инсон ҳамчун як намуди биологӣ, табиӣ, физикӣ муҳтоҷи ҳавои тоза, оби ширин, набототу ҳайвоноти дилангез ва ҳарорати гарми табиӣ мебошад. Табиати атроф бошад, ҳамеша дар ҳаракат аст.

Инсон низ дар тӯли қору фаъолияти хеш ҳамчун узви ҷомеа ва табиат мисли дигар организмҳои табиӣ ба муҳити зист таъсир мерасонад. Вале ин таъсир назар ба таъсири дигаре, ки ҷомеа ба воситаи меҳнат мерасонад, хеле кам аст. Мо медонем, ки таъсири ҷомеа ба табиат ногузир аст ва он дар натиҷаи инкишофи ҷомеа, зиёдшавии миқдор ва ба

моддаҳои мавриди истифодаи рӯзгор ба амал меояд.

Инсон ба таъсир намудани худ метавонад, ки мувозинати умумии табиати атрофро тағйир диҳад. Дар замони пеш одамон ба табиати атроф беаҳамият буданд. Онҳо минбаъд дарк намуданд, ки захираҳои табиӣ низ ба охир мерасанд, бинобар ин, ба андешаи онҳо истифодаи оқилона ва ҳифзи табиати атроф пеш омад.

Ҳифзи табиат яке аз масъалаҳои муҳими ҷомеа ба шумор меравад. Ҳифзи табиат дар асоси истифодаи оқилона, азнавбарқароркунӣ ва ҳифзи захираҳои табиӣ роҳандозӣ мегардад.

Ман чунин фикр мекунам, ки мақсади асосии ҳифзи табиат ташкили шароити хуб барои ҳаёти ҳамарӯзаи одамон мебошад. Дар замони муосир ба мақсади ҳифз намудани табиат аз усулҳои гуногун истифода мебаранд. Яке аз он усулҳо муайян менамояд, ки ҳамаи омилҳои табиӣ барои инсон аҳамияти калон доранд. Масалан, ҷангал беш аз 20 ҳазор маҳсулот медиҳад ва пеш аз ҳама манбаи асосии маҳсулоти сохтмонӣ мебошад, лекин вай ҳамчунин хусусияти танзимкунии об, хок ва бавучудории ҳавои тозаро низ дорад. Бе ҳифзу истифодаи оқилонаи табиат рушди инкишофи ҷомеа номумкин аст. Оқилонаю сарфакорона истифода намудани сарватҳои табиӣ гарави ҳифзи он мебошад.

Мо медонем, ки об, ҳаво, хок, канданиҳои ғоиданок ҳама захираҳои табиӣанд. Онҳо ба гурӯҳҳои тамомшаванда ва тамомнашаванда ҷудо мешаванд. Баъзе аз онҳоро аз нав барқарор намудан мумкин аст. Аз қабилҳои хок, олами набототу ҳайвонот ва ғ. Ба гурӯҳи захираҳои тобиӣ барқарорнашаванда захираҳои дохил мешаванд, ки аз нав пайдо намешаванд. Захираҳои томоннашаванда аз сарватҳои обӣ, иқлими каҳонӣ иборат мебошад.

Хулосаи ман дар ин масъала ин аст, ки табиати атрофро бояд тоза нигоҳ дорем. Захираҳои табиӣ, ки мо дорем,

бояд онҳоро оқилона сарф намоем. Дар натиҷаи рушду инкишофи саноат ва нақлиёт ҳаво ба боду чанг ва газҳои гуногун олуида мешаванд. Ҳавои ифлос ба саломатии инсон зарар мерасонад. Бинобар ин, тоза нигоҳ доштани муҳити табиӣ ва фазои яке аз вазифаҳои асосии ҳифзи табиат ба шумор меравад.

*Тӯраҳасанов Қ. Ш. ва
Қурбонов С.Ҳ.*

223. Дар яке аз мавзӯҳои зерин ЭССЕ нависед: «Магар сарватмандӣ хушбахтӣ аст?», «Барои чӣ забони русиро ёд гирифтани мехоҳам?», «Барои кишвари мо артиши пурқувват даркор».

ХШ. ТАКРОРУ ЧАМЪБАСТИ МАВОДИ ОМУХТА

66. ТАКРОРИ ИМЛОИ ИСМУ СИФАТ

224. Матро хонда, моҳияти онро мухтасар нависед. Гӯед, ки ба ин матн чӣ ном муносиб аст? Дар матн бештар кадом навъи ҷумлаҳо истифода шудаанд?

Яке аз куззот бидуни гирифтани ришва коре сурат намедод ва мураттабан ҳақро бо ришва ноҳақ мекард. Рӯзе марде мухтоҷ ба ин шуд, ки санадашро қозӣ тасдиқ намояд. Вай чандин рӯз омадурафт кард ва оқибат натиҷа нагирифт, то ин ки рӯзе кӯзае аз асал бардошта ба хидмати қозӣ рафт ва бо додани он санадро ба имзо расонида баргашт.

Фардои он рӯз, ки дигаре кӯзаи қаймоке барои қозӣ ба унвони таоруф оварда буд, қозӣ дастур дод, ки асалро биёваранд, ки миқдоре аз он бо қаймоқ махлут карда тановул кунад. Вақте сари кӯзаро боз карданд, диданд, ки мухтавии он як банди ангушт асал ва боқӣ гил аст.

Қозӣ, ки аз гӯл хӯрдани худ комилан хашмгин шуда буд, навкарашро фиристод, то ба ҳар навъ аст, санадро аз он мард гирифта биёварад. Навкар пас аз таҷассуси зиёд соҳиби асалро ёфта гуфт: – Қозӣ арз карданд, ки дар санади шумо иштибоҳе рух дода, онро барои ислоҳ назди ман биёваред.

Он мард гуфт, ки хидмати қозӣ саломи маро расонида, бигӯед: «Иштибоҳ дар санад нест, ҳар иштибоҳе ҳаст, дар кӯзаи асал аст».

аз «Зарбулмасал ва мақолҳо»

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. **Санад** - ро маънидод кунед.
2. Муродифҳои **тановул кардан** - ро ёбед ва бо истифода аз онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.
3. **Гӯл хӯрдан** чӣ маъно дорад?
4. **Навкар** - ро шарҳ диҳед.

225. Матнро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Аниқ созед, ки матлаби ин матн чист? Дар бораи аҳамияти илм нақле нависед.

Овардаанд, ки чун Аристотелисро вафот наздик омад, писарро пеши худ хонд ва гуфт: «Эй писар, дар асрори улум ва дақиқи ҳикмат умри худро базл кардам ва бисёр гиреҳҳо ба нури ҳикмат кушода гардонидам, валекин маргро ҳеч ҳилат надонидам.

Агар сад кӯҳ бояд канд фӯлод,
Забун бошад ба дасти одамизод.
Чӣ чора, к-он банӣ одам надонад
Ба ҷуз мурдан, к-аз бечора монад.

Пас, бидон, кн изз ва давлате, ки аз мол бувад, зуд фонӣ шавад ва нест гардад. Иззат ва шараф дар илм аст, ки аз таҳвил ва интиқол ва фано ва завол берун аст ва ба тағайюри рӯзгор ва табаддули давлатҳо интиқол напазирад.

Эй писар, подшоҳон падари туро бузург доштанд ва падари ту яке аз раияти эшон буд ва раияти подшоҳон мулкоро ибодат кунанд ва парастанд. Ва миёни обид ва маъбуд тафовути бисёр аст. Агар падари туро илму адаб набудӣ, ӯ мар мулкоро мисоли харе будӣ боркаш ё парастанда бандае будӣ коркун.

Пас, илм ба ҳосил кун, то шарафу иззат биёбӣ ва аз мазаммати хумулӣ халос ёбӣ».

Муҳаммад Авфӣ

Луғат

Аристотелис (384-322 пеш аз милод) – яке аз барчастатарин файласуфони Юнони қадим

базл – сарф, харч

изз - изат ва арчмандӣ

раият - табаа, мардуми фармонбардор, тобеъ

обид - ибодаткунанда, парастанда, худотарс
маъбуд - парастешкардашуда, чизе, ки онро парастеш
мекунанд
хумулӣ - гумномӣ, пасти, торикӣ

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Замонҳои феълҳои сарсатри аввалро шарҳ диҳед.

2. *Пасту хор будани фӯлод дар назди одам* - ро чӣ тавр мефаҳмед?

3. *Ба нури ҳикмат кушодани гиреҳ* – ро маънидод карда, бо истифода аз он ҷумла тартиб диҳед.

67. ТАКРОРИ ИМЛОИ ШУМОРАЮ ҶОНИШИН

226. Матро хонед ва натиҷаи аз он бардоштаатонро нақл кунед. Ба матн ном гузоред! Дар мавзӯи «Меҳнат асоси зиндагӣ» нишое нависед.

Овардаанд, ки дар боғе булбуле бар шохи дарахте ошӯнае дошт. Иттифоқан, мӯре заиф дар зерини он дарахт хона сохта ва аз баҳри чандрӯза мақом маскаи пардохт. Булбул шабу рӯз гирди гулистон дар парвоз омад ва барбати нағамоти дилфиреб дар соз овард ва мӯр ба ҷамъи нафақоти лайлу наҳор машғул гашта ва ҳазордастон дар ҷаману боғ бо овози хеш ғарра шуда. Булбул бо гул рамзе мегуфт ва бодибод дар миёна ғамза мекард. Чун он мӯри заиф нозини гули ниёзи булбул мушоҳида мекард, ба забони ҳол мегуфт:

– Аз ин қилу қол чӣ кушояд, кор дар вақти дигар падида ояд. Чун фасли баҳор рафт ва мавсими ҳазон даромад ва хор ҷойи гул бигирифт ва зог дар мақоми булбул нишаст, бодибод ҳазон дар вазидан омад ва барг аз дарахт резидан гирифт, руҳсорини барг зард шуд ва нафаси ҳаво сард гашт, аз каллаи абр дур мерехт ва аз гирболи ҳаво кофур мебехт.

Ногоҳ булбул дар боғ омад, на рангини гул дид ва на бӯйи

сунбул шунид. Забонаш бо ҳазордастон лол бимонд. На гул, ки чамоли ӯ бинад ва на сабза, ки камоли ӯ нигарад. Аз бегулӣ тоқаташ тоқ шуд ва аз бенавой аз наво фурӯ монд. Ёдаш омад, ки охир рӯзе мӯре дар зери ин дарахт хонае дошт ва дона чамъ мекард. Имрӯз хочат бар дари ӯ барам ва ба сабаби қурбу ҳаққи ҷавор чизе талабам. Булбули гурусна пеши мӯр рафтӣ гуфт:

– Эй азиз, саховат нишони бахтиёрест ва сармоия комгорӣ. Ман умри азизи худ ба ғафлат мегузоштам ва шабу рӯз ба ҳарза бонг медоштам, ту зиракӣ мекардӣ ва захира меандӯхтӣ. Чӣ шавад агар имрӯз аз он насиба каромат кунӣ!

Мӯр гуфт:

– Ту шабу рӯз дар қол будӣ ва ман дар ҳол. Ту лаҳзае ба таровати гул машғул будӣ ва даме наззора мағрур. Намедонистӣ, ки «ҳар баҳореро хазоне ва ҳар роҳеро поёне бошад».

Он вақт, ки чиқ-чиқи мастонат буд, ёди зимистон набуда.

аз «Зарбулмасал ва мақолҳо»

227. Матро хонед ва музмуни онро нақл кунед. Андешаҳои ба миён гузоштаи нависанда ба шумо писанд омаданд? Чаро? Фикри шумо дар ин бора чист? Мухтасар нависед.

Фасли баҳор, рӯзи бозор будааст. Вақти баҳор одатан бақияи ҳосили порсола ба охир мерасад, аммо ҳосили нав ҳоло напухтааст. Бинобари ин, баҳор дар бозор ҳама чиз қиммат мешавад, ҳатто кӯзача, ки онро дар замин намекоранд.

Падарам, ки он вақт ҷавон будааст, тараддуи бозорравӣ мекунад. Ҳамсояш бист тин дода, хоҳиш мекунад, ки барояш ҷоруб биёрад.

– Арзон гирӣ, бақияаш аз они худат, – мегӯяд ҳамсоя ба Ғамзати ҷавон ва Ғамзат гапи ҳамсояро ба гӯш ҳалқа карда, бозор меравад.

Дар бозор чорубфурӯшро меёбад ва ба савдои чоруб шурӯъ мекунад.

Дар бозорҳои Шарқ молро соҳибаш ҳеҷ гоҳ ба нархи гуфтааш намефурӯшад. Чизи ба панҷ тин меарзидаро сад сӯм гуфтаниаш мумкин аст.

Падарам чоруби хуби бадостро хуш мекунаду мепурсад:

– Мефурӯшӣ?

– Набошад, ин ҷо чӣ кор мекардам?

– Чанд пул?

– Ду танга.

– Ҷоруб асп нест, ки савдояшро аз осмони ҳафтум сар кунем, шудаширо гӯю мон.

– Ду танга.

– Шудаш чанд пул?

– Ба як танга дех.

– Ду танга.

– Буду шуди пулам – як танга.

– Ду танга.

– Ба ростӣ дигар пул надорам.

– Пулдор ки шудӣ, баъд биё.

Чун савдо намепазад, падарам бозорро як давр зада мебинад, ки дар наздикии растае мардум чамъ шудаанд. Он ҷо рафта, аз қабати одамон китф зада – китф зада медарояд ва мебинад, ки мардум хониши Маҳмуди ҳофизро гӯш мекунанд.

Маҳмуд дар ҳалқаи одамон танбӯр ба даст ҳофизӣ мекард. Ӯ гоҳ танбӯр менавохт, гоҳ дасташро якбора рӯйи тори танбӯр гузошта суруд мехонд. Ҳама гӯшу хуш гашта буданд. Агар ин ҷо паша пар мезад, шунида мешуд. Як ҷавонписар дар вақти хониши Маҳмуд сулфид. Марди сарсафед, ки зохиран падари он ҷавон буд, писарашро аз давра дур кард.

Дар чунин хомӯшӣ, ки ғайр аз суруди Маҳмуд чизе ба гӯш намедаромад, як чалатуриинӣ бо ҳамсолаш гап

сар мекунад. Чалатуринӣ кори нек мекард: ба хамсояш, ки аварӣ намедонист, мазмуни сурудҳои Маҳмудро мефаҳмонид. Аммо ғубур – ғубури беороми вай ба дигарон ҳалал мерасонид, намонд, ки сурудро гӯш карда лаззат баранд.

Ғамзати ҷавон аз ин кори чалатуринӣ ба ғазаб меояд ва аз нӯги остинаш кашида мемонад. Аммо ин ба вай таъсир намекунад, пас ҳам шуда, ба гӯшаш мегӯяд, ки хомӯш шавад, вале чалатуринӣ ба ин ҳам аҳамият надода, гап задан мегирад. Ғамзат саросема ба атроф назар андохта мебинад, ки ҷорӯбфурӯш ҳам омада, суруд гӯш карда истодааст. Давида рафта, ҷоруби калонеро гирифта, бо он чалатуринии шилкинро хуб меқӯбад.

Чалатуринӣ худ қафо гурехта, ҳар замон дӯғ зада мемонад, аммо падарам чунон хашмгин мешавад, ки дӯғашро ҳам писанд накарда, задан мегирад ва охир аз он ҷо зада пеш мекунад. Баъ падар назди ҷорубфурӯш меравад, ки ҷорубашро баргардонад.

– Худат гир , – мегӯяд ҷорубфурӯш.

– Охир пули ман як танга, ту ду танга мегӯӣ.

– Бе пул гир. Музди рафтори ту аз нархи тамоми моли ман зиёд аст.

– Ҳоло дар рӯи замин чалатуриниҳои сурудро вайрон мекардагӣ бисёр шудаанд. Афсӯс, ки ҷоруб нест ва касе нест, ки он ҷорубро дар сари онҳо занад.

Ба сухани хуби нишонрас ва бурро дар кӯҳистон чунин баҳо медиҳанд: «Ин гап ба як аспӣ зину афзолдор меарзад».

аз «Догистони ман»

68. ТАКРОРИ ИМЛОИ ФЕЪЛУ ЗАРФҲО

228. Матнро хонед ва мазмунашро мухтасар нақл кунед. Гӯед, ки феълҳои чида ба матн чӣ муассиряте бахшидаанд. Барои оромии кишвар чӣ бояд кард?

Исфандиёр чандин рӯзу шаб ходро фаромӯш карда, лашкари парешонро аз ҳар ҷониб дар даруни бораи шаҳр гирд овард, сафҳои гусастаро ба ҳам пайваस्त, сипоҳдорон ва паҳлавонони зиндари бар сари гурӯҳҳои сипоҳ гузошт, боли ростии лашкаро ба бародараш Фаршевард ва боли чапро ба амузодаш Настур – писари Зарир супурд, сипас зиреху хафтони пӯлодин дар бар кард, кулоҳи ромӣ бар сар ниҳод ва бар аспӣ оҳансуми майдонтоз барнишасту сӯйи лашкар хитоб кард:

«Эй далерон! Аз марг натарсед! Одамӣ бе замон намемирад ва агар замонаш расад, чӣ беҳтар аст аз мурдан дар майдони ҷанг!

Сари найзаҳоро ба разм афканед!
Замоне бикӯшеду мардӣ кунед!».

Сипоҳи ӯ донист, ки бо чунин солор яқинан зафар хоҳад кард. Бо фармони Исфандиёр якбора даравозаҳои шаҳро боз карданд, лашкар ба тундӣ берун ҷаста, бо хашму ситез бар урдуи истилогарон тохт. Худи Исфандиёр пешопеши лашкар рустамона шамшер мезад, найза меандоخت, гурз мекуфт, сарони сипоҳи душманро ба каманд мегирифт. Нахуст Фаршеварди шучоъ боли чапи душманро шикаст дода парешон кард, сипас Исфандиёр қалби онро шикофт.

Урдуи ҳокон тоб наёвард, сафҳояш гусаст, воҳима ва парешонӣ бар вай даст дод. Сипоҳсолори вай Бедурафш дар набарди тан ба тан бо Исфандиёр кушта гардид, ҳокон Арҷосп рӯ ба гурез овард, он гоҳ бақияи лашкари ӯ силоҳ афканд ва таслим шуд.

Халқ ва кишвар аз таҳлука растанд.

Сотим Улугзода

Луғат

бора – девори гирдогирди шаҳр

корзор – майдони ҷанг

хафтон – ҷомаи сипоҳиён, ки тағи зиреҳ мепӯшанд

тахлука – азобу шиканҷа; нобудӣ

229. Матнро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Моҳияти асосии порча дар кадом байт баён ва ҷамъбаст шудааст?

Баччагӣ бигзашт бо дарду алам,
Монда гулро хӯшачинӣ кардаам.
Баски будам танбараҳна, пойлуч,
Барф дида, хонашинӣ кардаам.

Чун падарро бурд марги бармаҳал,
Зиндагӣ омад ба дӯши ман гарон.
Ҳар чи фармуданд, овардам ба ҷо,
То ки ёбам баҳри худ як пора нон.

Гаҳ бари гаҳворе бигрифта ҷо,
Алла гуфтам баччаи ҳамсояро.
Дар лабонам бӯи шири модарам
Кардам иҷро корҳои дояро.

Дар лабонам бӯи шири модарам
Рун хирман кардаам шабҳо сахар.
Дар туфулӣ ҳамчу хирманкӯби пир
Гуфтаам ман «майда» бо сӯзи ҷигар.

Гашт модар ҳам ба ҳар кӯю даре,
Ҷомашӯӣ, пинадузӣ менамуд.
Гӯиё бо нӯги сӯзан рӯзу шаб
Баҳри тифлон ҷамъ рӯзӣ менамуд.

Солҳо рафтанду шуд даврон дигар,
Нони гандум шуд фаровон дар диёр.
Ҳар касе, к-аз таҳти дил меҳнат кунад,
Мешавад аз меҳнати худ комгор.

Баски мебинам кунун бо чашми худ,
Хони пурнеъмат ба ҳар як хонадон.
Гашт маълумам, ки дар он солҳо
Ҷанг хӯрда ошу нони баччагон.

Ҳикмат Раҳмат

Ба саволҳо ҷавоб гуфта, супоришхоро иҷро кунед:

1. Ба матн чӣ ном мувофиқ аст? Онро дар матн ҷӯед.
2. *Бо нӯги сӯзан рӯзӣ ҷамъ намудан* - ро шарҳ диҳед.
3. Сабаби камбуди нону факириро шоир дар чӣ дидааст?
Ба гуфтаи шоир розиед ё не?
4. Барои хубу ором зистан чӣ бояд кард?

МУНДАРИЧА

1. Забон ва сухан. Суду зиёни сухан	5
2. Имлои ҳарфи ӣ -и заданок ҳарфи ӣ дар таркиби калима.....	8
3. Фарқи пасванди ӣ аз бандакҳои феълӣ ва хабарӣ	12
4-5. Кор бо матни протокол: протоколи сода.....	19
6. Ҳарфи ӯ ва имлои он. Фарқи ӯ аз у.....	24
7. Мавқеъ ва ҷойи ҳарфи ӯ дар калима.....	29
8. Кор бо матнҳо ва шарҳи имлои ӯ ва у.....	31
9-10. Кор бо протоколи муфассал.....	34
11. Ҳодисаҳои фонетикӣ (овоӣ). Ташдиди овозҳо.....	39
12. Монандшавии овозҳо.....	44
13. Ҷойивазкунии овозҳо.....	47
14-15. Бадалшавии овозҳо.....	49
16. Имлои санҷиш.....	54
17-18. Кор бо матни санад (акт).....	55
19. Мавқеъ ва ҷойи ҳарфи сакта (ъ) дар калимаҳо.....	60
20. Вазифаи ҳарфи сакта.....	63
21. Имлои исм ва сифат. Номҳои одамон, номҳои географӣ.....	66
22. Имлои сулолаҳои таърихӣ ва асарҳои илмию бадеӣ.....	69
23. Имлои исми мураккаб.....	70
24. Бо нимтире навиштани баъзе исмҳо.....	73
25. Имлои сифатҳои мураккаб.....	75
26. Имлои санҷиш.....	80

27. Кор бо матни ваколатнома.....	81
28. Кор бо матни кафолатнома.....	85
29. Бандакҳои феълию хабарӣ ва имлои онҳо.....	89
30. Феълҳои сохта ва имлои онҳо.....	94
31. Феълҳои таркибӣ ва имлои онҳо.....	99
32. Сифати феъливу феъли ҳол ва имлои онҳо.....	104
33-34. Кор бо матни қарордод.....	108
35. Имлои шумораҳои тартибӣ ва касрӣ	116
36. Шумораҳои таркибӣ ва имлои онҳо	119
37-38. Ҷонишин ва имлои он.....	121
39. Ҷонишини Шумо ва мавқеи истифодаи он.....	128
40. Имлои санҷиш.....	135
41-42. Кор бо матни тақриз.....	136
43. Имлои зарфҳои сохта ва мураккаб	143
44. Зарфҳои таркибӣ ва имлои онҳо	147
45. Кор бо матнҳо оид ба шинохтани зарфҳо ва шарҳи имлои онҳо.....	151
46. Кор бо баъзе номаҳои расмӣ.....	154
47. Фарқи пешоянд аз пасоянд. Имлои пасояндҳои таркибӣ.....	158
48. Истифодаи пешояндҳо дар назм ва имлои онҳо.....	165
49. Ба ҷойи якдигар омадани пешояндҳо.....	167
50. Пасояндҳои–ро, боз, ҳамон, замон.....	170
51-52. Кор бо матни ЭССЕ.....	173

53. Пайвандакҳои мураккаб, таркибӣ ва имлои онҳо.....	180
54-55. Мавқеи пайвандакҳо дар назм ва имлои онҳо.....	184
56. Пайвандакҳо ва аломатҳои китобат.....	186
57. Имлои санҷиш	190
58-59. Кор бо матни гузоришномаи хидматӣ.....	191
60. Ҳиссачаҳо ва имлои онҳо.....	195
61. Аломати китобат ва ҳиссачаҳо.....	198
62. Ҷой ва мавқеи ҳиссачаҳо.....	200
63. Ниҳо ва имлои он.....	202
64-65. Кор бо матни ЭССЕ.....	207
66. Такрори имлои исму сифат.....	212
67. Такрори имлои шумораю ҷонишин.....	214
68. Такрори имлои феълу зарфҳо.....	218

ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

Китоби дарсӣ барои синфи 10-уми
муассисаҳои таҳсилоти умумӣ

Мухаррир	С. Аминов
Мусахҳеҳ	М. Саидова
Мухаррири техникӣ	Н. Салоҳиддинзода
Тарроҳ	Э. Қодиров

Ба чоп 20.04.2018 иҷозат дода шуд. Коғази офсет.
Чопи офсет. Андоза 60x90 1/16. Ҷузъи чопӣ 14.0.
Адади нашр 140000 нусха.
Супориши № 39/2018

Муассисаи нашриявии «Маориф»-и
Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон.
734024, ш. Душанбе, кӯчаи Аҳмади Дониш, 50.
Тел: 222-14-66
E-mail: najmiddin64@mail.ru

Бо супориши Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон
дар матбааи ҚДММ «Душанбе-принт» чоп шудааст.
ш. Душанбе, хиёбони С. Айни, 128/1